

Sprog i Norden 2011

Tema: Nabosprogsundervisning og nordisk sprogrøgt

Sprog i Norden 2011

Tema: Nabosprogsundervisning og
nordisk sprogrøgt

norden

Netværket for
sprog­næv­ne­ne i Norden

Publiceret med støtte fra Nordisk Ministerråd

© Nordisk Sprogkoordination og forfatterne
ISBN 978-87-89410-37-1

Indhold

Forord	7
Hvad skal vi med de nordiske sprog og sprogene i Norden i globaliseringens tidsalder?	9
<i>Jørn Lund</i>	
Språklagar i Sverige	15
<i>Lena Ekberg</i>	
Sproglovgivning under Grønlands Selvstyre	25
<i>Carl Chr. Olsen</i>	
Nabosprogsundervisning i Island og Deklarationen om nordisk sprogpolitik	31
<i>Guðrún Kvaran</i>	
Stark nordisk sprogfællesskab – oppdrag för den akademiska utbildningen i Skandinavien	47
<i>Anna Helga Hannesdóttir och Gitte Mose</i>	
Det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole – Illusjon eller realitet?	59
<i>Mette Kristin Østlie</i>	
Hvordan er undervisningen i sproget dansk i de grønlandske folke- og gymnasieskoler?	75
<i>Katti Frederiksen</i>	
Språkbytare och språktänjare. Nordisk sprogfællesskab ur andraspråksperspektiv	83
<i>Ulla Börestam</i>	
Den nordiske sprogkampanjen – hvordan styrke barn og unges sprogforståelse.	109
<i>Bodil Aurstad</i>	

En ny tilgang til nabosprogsundervisningen.....	117
<i>Thomas Henriksen</i>	
‘Domenetap’ eller ‘kunnskapsstruktur’?	
Om motstridande diskursar i nordisk terminologisamarbeid	131
<i>Joban Myking</i>	
Når sommerfugle blir till sommarflugor	
– eller når grannspråk blir främmande språk.....	157
<i>Mari Bacquin & Robert Zola Christensen</i>	
Om grundlaget for sproglig normering i Danmark.	167
<i>Ole Ravnholt</i>	
Språkprojektet som växte till kungliga dimensioner	183
<i>Kai Jaskari</i>	
Få del i andres viden – og del din viden med dem!	193
<i>Lis Pøbler</i>	
Det nordiske språksamarbeidet 2010	195
<i>Bodil Aurstad</i>	
Ny sproglitteratur	207
<i>Island</i>	
<i>Norge</i>	
<i>Danmark</i>	
<i>Sverige</i>	
<i>Finland</i>	
Om forfatterne	241
Instruktion til forfatterne	243
Adresser til sprognævnene i Norden	245

Forord

Sprog i Norden er en årbog for sprog­nævne­ne og -rådene i Norden og udgives med støtte af Nordisk Sprogkoordination. Årbogen, som er udkommet siden 1970 under dette navn, redigeres af de nordiske sekretærer i sprog­nævne­ne og -rådene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Hovedredaktøren for dette nummer er fra Danmark.

Sprog i Norden medtager i almindelighed artikler som er baseret på foredrag som blev holdt på det årlige nordiske sprog­møde. Sådan er det også i år, selvom vi dog også publicerer andre relevante artikler.

Det 57. nordiske sprog­møde fandt sted 27.-28. august 2010 i Tórshavn, Færøerne. Det blev arrangeret af Nordisk Sprogkoordination i samarbejde med Føroy­ska Málnevndin. Temaet var *Nabosprogsundervisning og nordisk sprogrøgt*, og temaet blev behandlet i to perspektiver: *sprog­politiske tiltag til at styrke nabosprogsundervisningen og de pædagogiske tiltag for at styrke nabosprogsforståelsen*.

En række foredrag blev præsenteret om de to temaer, og flertallet af disse er publiceret i årets nummer af *Sprog i Norden*.

I 2009 blev Grønlands Selvstyre indviet og som følge deraf er der ved lov af 19. maj 2010 vedtaget en grønlandsk sprog­politik, og loven siger at det grønlandsk sprog nu er det officielle sprog i Grønland. Om disse nye forhold for grønlandsk skriver Carl Christian Olsen i en artikel om sprog­lovgivning under Grønlands Selvstyre.

Desuden publiceres en artikel af Johan Myking som sætter fokus på nordisk terminologisamarbejde, en artikel af Mari Bacquin og Robert Zola Christensen som skriver om fejl og fælder i oversættelse mellem dansk og svensk og en artikel af Ole Ravnholt om norm og normbrud. Ulla Börestam skriver om nordisk sprog­forståelse ud fra et andetsprogs­perspektiv, og Kai Jaskari bringer en artikel om et sprog­projekt som vokser til kongelige dimensioner.

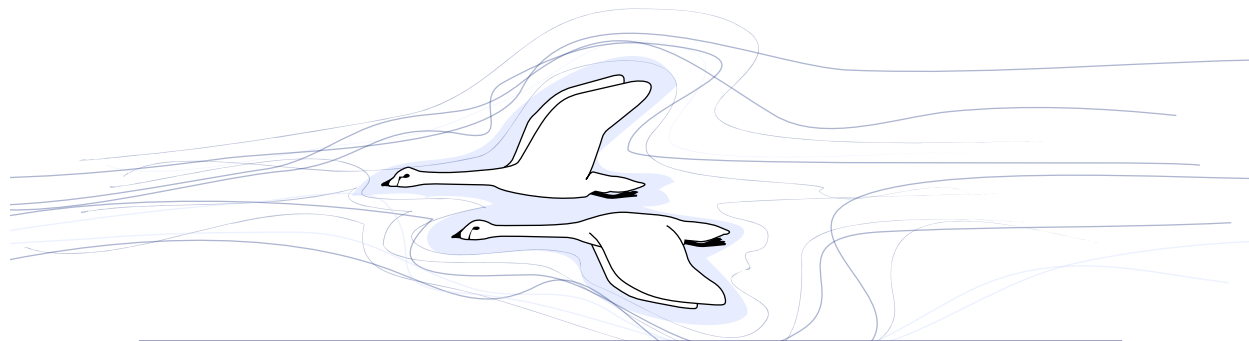
Derudover er der en lille opsats om nordisk projektbank, et netsted hvor undervisere kan hente materiale til undervisning i nabosprog.

Bodil Aurstad redegør for det nordiske sprogsamarbejde og den nordiske sprog­koordinations arbejder i 2010. I lighed med tidligere år publiceres en bibliografi over ny sproglitteratur fra de nordiske lande.

Redaktionen for *Sprog i Norden* 2011 har været: Ari Páll Kristinsson (Stofnum Árna Magnússonar í íslenskum fræðum), Pia Jarvad, (Dansk Sprog­nævn),

Birgitta Lindgren (Språkrådet, Sverige), Rikke E. Hauge (Språkrådet, Norge) och
Anna Maria Gustafsson (Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis)).

København i maj 2011
Pia Jarvad
Hovedredaktør

Hvad skal vi med de nordiske sprog og sprogene i Norden i globaliseringens tidsalder?

Jørn Lund

Om nordisk sprogsamarbejde i historisk og aktuel belysning – tilegnet de nordiske politikere.

Hvad skal vi egentlig med de nordiske sprog? Er de ikke bare skjold mod globaliseringen, grænsehindre for erhvervslivet og en hilsen fra gamle dage? Af verdens mere end 5.000 forskellige sprog dør der i forvejen et par stykker hver måned. Skal vi ikke fremskynde processen og vise, at Norden er en foregangsregion?

Man kunne begynde med at gøre engelsk til ligestillet officielt sprog i de nordiske lande og områder og så indføre kinesisk som første fremmedsprog og indisk som andet fremmedsprog. Nabosprog – glem dem! Arbejdet med nordiske sprog kunne overlades til etnografer og historisk interesserede. Sådan er der ingen taler, men der er nogle, der tænker tanker af den art.

De ved ikke, hvad et sprog er! Og de skelner ikke mellem sprog og kommunikation. Sproget er ikke kun et kommunikationsmiddel, det er samtidig bærer af en kultur, uanset om man som sprogbruger har et bevidst forhold til sine kulturelle forudsætninger. Et sprog rummer samfundets material- og mentalhistorie og har ord for det og kun det, man har og har haft behov for at benævne i sprogsamfundet. Livsvilkårene i Sameland er forskellige fra dem på fx Fyn i Danmark, og sprogene skal derfor dække forskellige virkeligheder.

Hvis man nu som tankeeksperiment gjorde engelsk til verdenssprog, ville det nok alligevel med årene gå med engelsk som med latinen for et par tusind år siden – at sproget tog farve af regionerne og deres særlige vilkår og blev til mange sprog; allerede i dag er der langt mellem de varianter af engelsk, der tales af sydafrikanere, og dem der tales i Singapore og Indien.

Sproget holder også sammen på den enkeltes identitet. Hver enkelts sprog er vidnesbyrd om det liv, den pågældende har levet: region, alder, køn, uddannelse og i nogen grad personlighed. Det er altid risikabelt at bruge sprog, for man udtrykker mere, end man tror og vil!

Vi kan kommunikere på flere sprog, men bedst have os selv, vores bagage og vores kreativitet med på modersmålet. Og vi behersker modersmålet bedst. Så hvis vi vil have gennemslagskraft, må vi have en sproglig hjemmebane, og hvis vi vil forlænge den sproglige radius, må vi lære fremmedsprog. En dobbeltstrategi er i globaliseringens tidsalder bydende nødvendig, ikke kun for jetsettet i erhvervslivet eller forskerne på universiteterne.

Et tilbageblik

Sagapersonen Gunnlaug Ormstunge kunne for tusind år siden rejse fra Island til Shetlandsøerne, Orkneyøerne, Dublin, England, Norge og Sverige og kommunikere problemløst alle vegne. Det nordiske sprogområde var overordentlig stort.

Forskellene er siden, århundrede for århundrede blevet større og større, og Norden er blevet fragmenteret statsligt, kulturelt og sprogligt. Faktisk er det imponerende, at det nordiske samarbejde har kunnet overleve undertrykkelse, konflikter og krige på kryds og tværs:

- Sverige og Finlands historie er dramatisk og langstrakt
- Danmark og Sverige har adskillige gange ligget i krig mod hinanden og i århundreder været "arvefjender"
- Sverige og Norge var ved at komme i væbnet konfrontation så sent som i 1905
- Åland er finsk, men ikke finstaltende
- Norge blev tabt for Danmark, men vundet for sig selv i flere omgange og med flere officielle skriftsprog
- Island blev i nogen grad administreret fra Danmark i århundreder, men ophævede definitivt rigsfællesskabet i 1944
- Færing, grønlandere og samer har ikke på alle områder fuld suverænit

Ikke desto mindre finder man i Norden sammen på alle led og kanter i et omfang som aldrig før i historien: politikere, erhvervsfolk, organisationer, folk i servicesektoren, turister m.fl. Alligevel er det en udbredt fordom, at det nordiske samarbejde hører fortiden til. Det *er* etableret og institutionaliseret i 1800-tal-

let og 1900-tallet, i den nære fortid – og i dag fastholdes det på baggrund af tre ikke altid sammenfaldende kriterier: Det *historiske*, det *geografiske* og det *sproglige*: Dansk, norsk, svensk er indbyrdes forståelige, og islandsk og færøsk har samme rod.

Værdifællesskab

Men vigtigst er nok et *værdifællesskab*, uden hvilket alle de øvrige kriterier er underordnede.

Der er i de nordiske lande udviklet en række beslægtede holdninger til og udmøntninger af begreber som *autoritet*, *demokrati*, *minoritet* og *ligestilling*. Det viser sig fx i den pædagogiske praksis på skoler og andre uddannelsessteder. Forholdet mellem barn og voksen, lærer og elev, mellem kønnene og synet på de forskellige grader af og former for begavelse opfattes af iagttagere fra andre lande som karakteristisk. Der er en mindre grad af autoritetstro og positionsbevidsthed, en større formløshed, en ligefremhed mellem kønnene og en accept af minoriteter, som ganske vist ikke deles af alle i de nordiske samfund, men som alligevel er en del af værdigrundlaget i samfundene.

Disse værdiforestillinger er opstået i vekselvirkning med udviklingen af velfærdssamfundet, af hvad der undertiden kaldes *den skandinaviske velfærdsmodel*. Den har påkaldt sig opmærksomhed uden for Norden, givet landene en udenrigspolitisk gennemslagskraft og skabt en vis tillid i udviklingslandene. De nordiske velfærdssamfund er kendetegnet ved betydelige og udbredte offentlige ydelser til fx arbejdsløshedsunderstøttelse, børnefamilier, ældreomsorg og uddannelse, ligesom der ydes støtte til kunst, kultur og folkeoplysning.

De nordiske lande er i de enkelte lande ofte omtalt som “de lande, vi plejer at sammenligne os med”. Hvert land har sin egen kultur, tradition og aktuelle position, men man kan sammenligne sig, netop fordi hvert land både kan finde genkendelighed og træk, der er anderledes uden at være fremmede. Om end sympatien landene imellem ofte er mere implicit end eksplicit, er den dog en realitet. Der er særlige historiske bånd mellem Norge og Danmark, som var under samme regent 1380-1814, og mellem Sverige og Finland. Island fik selvstyre i 1918 og blev republik i 1944. Færøerne fik hjemmestyre i 1948, Grønland i 1953. Begge er indtil videre forblevet i rigsfællesskab med Danmark.

Danskere, nordmænd og svenskere kan hurtigt lære at tale sammen på deres modersmål, så de efter ganske kort tids tilvænning forstår hinanden. For de finsk- og islandsktalende er de centralskandinaviske sprog vanskeligere at tilegne sig. Endnu er dansk stærkt placeret på Island, men for islændingene er det navnlig *læsning* af det danske *skriftsprog*, der kommer i betragtning som brugssprog.

Den nordiske sprogdeklaration

Helsingforsaftalens artikel 8 har pålagt de ansvarlige skolemyndigheder en række forpligtelser: "Undervisningen och utbildningen skall i skolorna i de nordiska länderna i lämplig omfattning innefatta undervisning om språk, kultur och allmänna samhällsförhållanden i de övriga nordiska länderna, inbegripet Färöarna, Grönland och Åland." Der er kun i begrænset omfang fulgt op på aftalen. Det er vel også baggrunden for tilblivelsen af Den Nordiske Sprogdeklaration, det vigtigste dokument siden Helsingforsaftalen. Deklarationen er en slags ideologisk grundlag for det nordiske sprogsamarbejde.

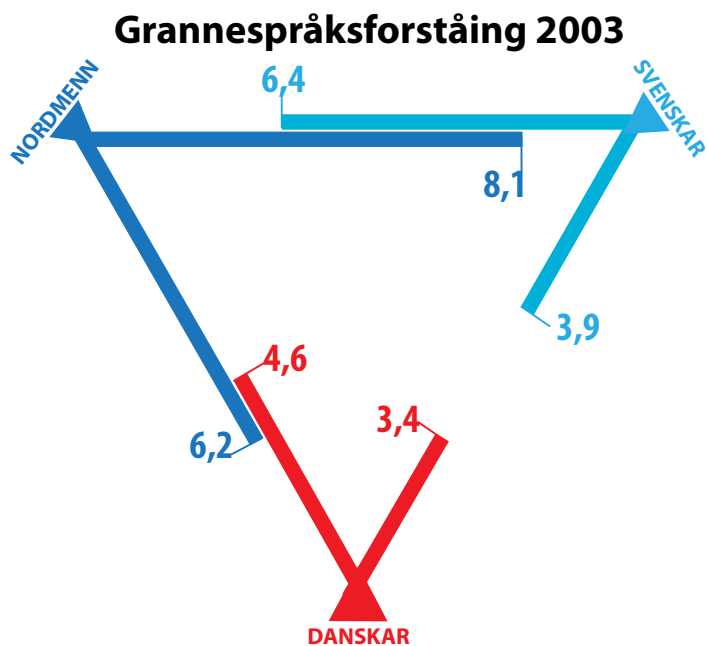
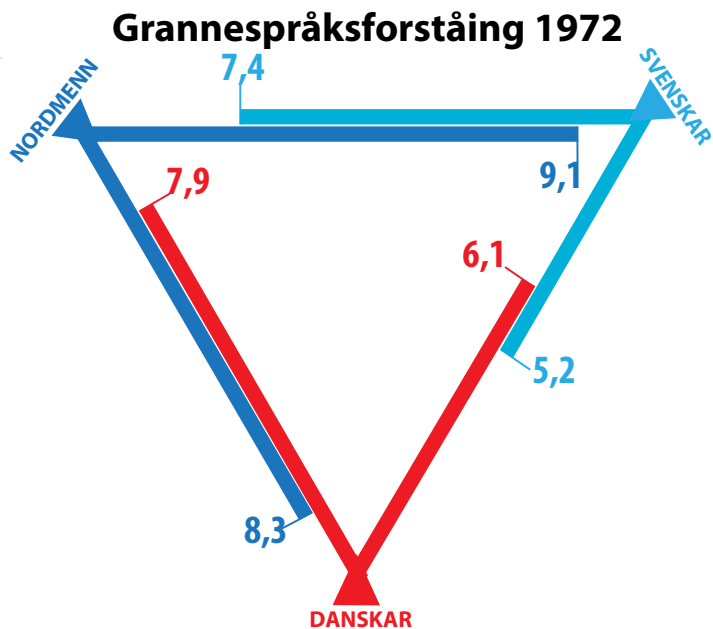
Den betoner, at man skal tage undervisningen i nabosprog alvorligt overalt, både i læreruddannelsen og i skolen. På ganske kort tid kan i hvert fald svensk-talende, norsktalende og dansktalende opnå en indbyrdes sprogforståelse, som det tager år at opnå på de egentlige fremmedsprog. Den sproglige hjemmebane kan blive på mere end 20 millioner.

Dét dokumenteres hver dag, i storbyernes forretninger, blandt universitets-studerende i og uden for Norden – og omkring swimmingpoolene på de fælles sydlige og østlige feriedestinationer. Skolen skal bare etablere et bedre fundament, end den gør i dag. Nabosprog marginaliseres i praksis, selv om om de omtales på skyggefulde steder i modersmålsfagenes læreplaner. Det må der rettes op på.

Der er udarbejdet fremragende lærebøger og netsider til gavn for arbejdet i skolen, der er moderne litteraturantologier, der er entusiastiske modersmålsfor- eninger, Foreningen Norden og de Nordiske Perler sørger for udveksling af ungdom og studerende, meget lykkes, men der skal mere til. Kommunikatio- nen på de nordiske sprog er tydeligvis blevet ringere i de senere årtier, hvilket tydeligt fremgår af skemaerne på side 13.

En cost-benefit-analyse vil vise, at pengene til udvikling af nordisk kommu- nikation er givet godt ud i en verden, som gør *regioner* langt væsentligere end før. Norden er en af verdens mest begunstigede regioner. Vore unge skal være forankrede, hvis de skal blive udfarende og ikke bare omkringfarende. Mød verden med forankring i din egen kultur og region – så er du ikke så bange for alt det nye.

Kultur og sprog er sider af samme sag. Det har kulturministrene fra alle Nor- dens områder med stigende intensitet udtrykt i de senere år. Hvis de mener, at Norden som region har noget at tilbyde, må de også styrke de sprog, der på en gang er kulturens udtryk og vækstpunkt.

Hovudstadene.

Innhaldsforståing i talt språk og ordkunnskap i skrive språk (0-10): rekruttar i 1972 (medianar) og gymnasiastar i 2003 (gjennomsnitt)

Etter Maurud (1976) og Delsing og Lundin Åkeson (2005)

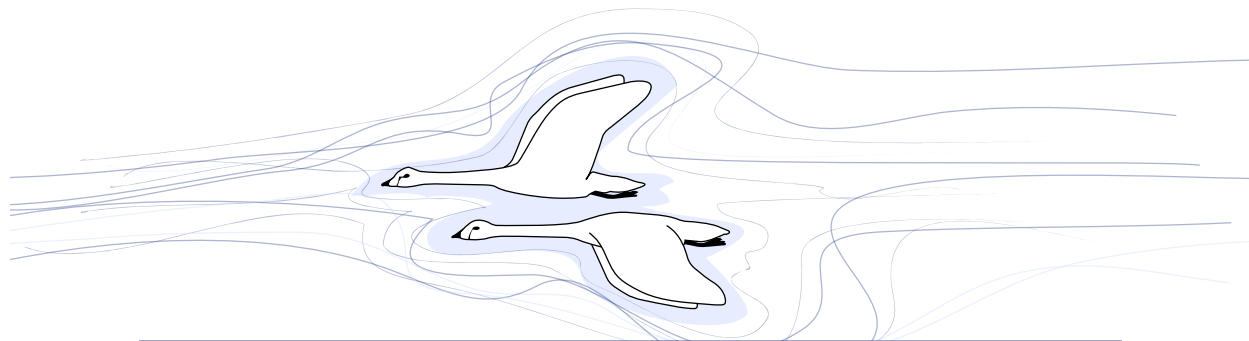
Litteratur

Maurud, Øyvind, 1976: *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Nordisk utredningsserie 13. Stockholm: Nordiska rådet.

Delsing, Lars-Olof og Lundin Åkesson, Katarina, 2005: *Håller språket ihop Norden?* En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska. TemaNord 2005:573. København: Nordiska ministerrådet.

Summary

Language is a part of our identity. Our mother tongue is the one we master the best, but if we are to extend our language radius we must learn foreign languages, especially in the age of globalization. The Nordic countries have their own cultures and traditions, yet they have similar traits which mean that they can often be compared to one another. Danish, Norwegian and Swedish are mutually intelligible languages: Danes, Norwegians and Swedes can communicate with one another in their native languages and quickly understand one another, even if it takes a little time to adjust to the other language; Icelandic and Faroese have the same root. The Nordic Language Declaration stresses the importance of teaching in neighbouring languages in teacher training education and in schools.

Språklagar i Sverige

Lena Ekberg

Efter åratals utredande fick Sverige sin första språklag den 1 juli 2009. Svenskan blev lagstadgat huvudspråk, och finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska blev nationella minoritetsspråk. Det svenska teckenspråket fick genom lagen ett särskilt skydd. Ett halvår senare, den 1 januari 2010, trädde ytterligare en viktig språkpolitisk lag i kraft, lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Medan språklagen enbart är en skyldighetslag för myndigheterna, är minoritetslagen också en rättighetslag för språkbrukarna.

Med ett halvårs mellanrum fick Sverige två viktiga lagar med språkpolitiska konsekvenser. Den 1 juli 2009 trädde en språklag (SFS 2009:600) i kraft som reglerar språkets ställning; svenska anges som landets huvudspråk, och finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska anges som nationella minoritetsspråk. Det svenska teckenspråket ges också ett särskilt skydd i lagen. Men det är framför allt genom den nya minoritetslag (SFS 2009:724) som trädde i kraft den 1 januari 2010 som de nationella minoriteterna och minoritetsspråken fått ett förstärkt skydd. Språklagen var resultatet av ett långdraget utredande om svenska språkets ställning i ett mångspråkigt och globaliserat samhälle. Den nya minoritetslagen var snarast ett svar på kritiken att Sverige inte hade uppfyllt de åtaganden man förbundit sig till genom undertecknandet tio år tidigare av Europarådets minoritetsspråkskonvention (SÖ 2000:3) och ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2). I de följande avsnitten presenteras språklagens innehåll och tillämpningsområden och de viktigaste förändringar som den nya minoritetslagens medfört, jämfört med tidigare lagstiftning.

Språklagen

Det första initiativet till en språklag togs redan 1997 när dåvarande Svenska språknämnden fick i uppgift att ta fram ett handlingsprogram för att stärka

svenska språket. Målet var att svenskan skulle bevaras som ett komplett och samhällsbärande språk. Hösten 1999 beslutade riksdagen att en parlamentarisk språkpolitisk utredning borde tillsättas. I utredningen, *Mål i mun* (SOU 2002:27), som blev klar 2002, upprepades förslaget om en språklag. Men trots positiva reaktioner från många håll kom inte någon språklag till stånd. Efter ytterligare utredande lade regeringen i september 2005 fram en språkpolitisk proposition, *Bästa språket* (Prop. 2005/06:2), som röstades igenom i riksdagen den 7 december samma år. Därmed fick vi en samlad svensk språkpolitik, som sammanfattades i fyra mål:

- *Svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige.*
- *Svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk.*
- *Den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig.*
- *Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritets-språket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.*

Den språklag som trädde i kraft 2009 bygger på dessa språkpolitiska mål.

Språklagen – en allmänt hållen skyldighetslag

Språklagen anger vilka skyldigheter samhället har gentemot de språk som talas i Sverige. I lagen omnämns samhället som "det allmänna". Därmed avses alla de organ som bedriver offentlig verksamhet – staten, kommunerna och landstingen, men också riksdagen och regeringen, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige, domstolar och förvaltningsmyndigheter. Skyldigheterna för samhället är emellertid allmänt formulerade och *hur* dessa ska uppfyllas behandlas inte i lagen. Lagen kan heller inte användas av enskilda personer för att kräva språkliga rättigheter; den uttrycker snarare principer, mål och riktlinjer för den svenska språkpolitiken.

Språklagen är en så kallad ramlag; om andra lagar eller förordningar innehåller bestämmelser som avviker från språklagen, så gäller dessa bestämmelser. Språklagen är med andra ord underordnad andra, mer specifika bestämmelser som rör de områden som behandlas i lagen. Sådana specifika bestämmelser kan antingen begränsa eller förstärka intentionerna i språklagen. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (se avsnitt 3) är ett exempel på en lag som ger starkare skydd för några av de språk som omnämns i lagen.

Det finns inga straffbestämmelser för brott mot språklagen. Men liksom för andra lagar och bestämmelser som gäller myndigheter har Justitieombudsman-

nen (JO) och Justitiekanslern (JK) tillsyn över lagen. Vem som helst kan anmäla ett eventuellt brott mot språklagen till JO. Regeringen har gett Språkrådet, det officiella språkvårdsorganet i Sverige, uppdraget att följa tillämpningen av språklagen.

Språklagens innehåll

Språklagen behandlar tre perspektiv på språksituationen i Sverige: svenskan och övriga språks ställning, språket i offentlig verksamhet och den enskildes tillgång till språk. De följande delavsnitten tar i tur och ordning upp dessa perspektiv.

Språkens inbördes ställning

De första egentliga innehållsparagraferna, 4–6 §§, behandlar svenska språket:

4 § Svenska är huvudspråk i Sverige.

5 § Som huvudspråk är svenskan samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden.

6 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas.

Termen “huvudspråk” i 4 § visar att svenska är det språk som talas av majoriteten av landets invånare. I 5 § anges också svenskan uttryckligen som det gemensamma språket. Alla som är bosatta i Sverige (dvs. folkbokförda i landet) ska enligt lagen ha tillgång till svenska. Det innebär rimligen att samhället ska se till att alla får möjlighet att lära sig svenska. Men i vilka former det ska ske säger lagen ingenting om; det regleras i skollagen (SFS 1985:1100). Paragrafen pekar också på att svenskan ska kunna användas inom “alla samhällsområden”, dvs. att svenskan ska vara det samhällsbärande språket (som det uttrycktes i de språkpolitiska målen; se avsnitt 2.1). Svenskan har därmed en särställning bland språken i Sverige.

“Det allmänna” har enligt 6 § ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas. Vad innebär det? En konkret uppgift är att verka för att svenskan inte trängs ut av engelskan inom intellektuellt avancerade språkdomäner, framför allt högre utbildning och forskning. Språkrådets undersökning (Salö 2010) visar att nio av tio vetenskapliga avhandlingar skrivs på engelska, och att bara tre av tio engelskspråkiga avhandlingar har en sammanfattning på svenska. I takt med att antalet utländska studenter stadigt har ökat har också undervisning på eng-

elska ökat. Drygt 20 % av alla program och kurser ges idag på engelska, men på magister- och masternivå, är siffran betydligt högre: här ges ungefär 65 % av programmen på engelska. Om svenskan framöver ska kunna användas som ett fullvärdigt vetenskapligt språk måste svenskan användas parallellt med engelskan, i publikationer och, inte minst, i undervisningen. Ett minimikrav som ofta framförts, och som ligger i linje med språklagen, är att avhandlingar som skrivs på engelska (eller något annat främmande språk) ska innehålla en fyllig sammanfattning på svenska.

De nästföljande paragraferna behandlar de nationella minoritetsspråken:

7 § De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

8 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Vad innebär språklagen för bevarandet av de nationella minoritetsspråken? Eftersom minoriteterna inte i kraft av språklagen kan hävda sina rättigheter får man nog konstatera att lagen främst innebär att minoritetsspråken får högre status, och förhoppningsvis därigenom blir synligare i det svenska samhället. Tolkningen av 8 § – att samhället ska skydda och främja de nationella minoritetsspråken – innebär rimligen att man inte får förbjuda eller försvåra användandet av dessa språk. Men det räcker inte. Det allmännas ansvar för att “främja” de nationella minoritetsspråken måste tolkas så, att samhället *aktivt* ska verka för språken bevaras som levande språk i Sverige. En av de viktigaste åtgärderna är att förbättra undervisningen i och på minoritetsspråken. Tvåspråkig undervisning och modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken (liksom i övriga minoritetsspråk) är kraftigt eftersatt. En förutsättning för att de nationella minoritetsspråken ska bevaras som levande språk är att de i högre grad än idag blir synliga i samhället, i myndigheternas webbinformation, på vägskyltar etc.

Det svenska teckenspråket är inte nationellt minoritetsspråk och omnämns därför i en egen paragraf. Det behandlas dock på samma sätt som de nationella minoritetsspråken:

9 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Skyddet för teckenspråket innebär att man inte får förbjuda eller försvåra användandet av teckenspråket. Och precis som för de nationella minoritetsspråken måste samhället vidta aktiva åtgärder för att stärka teckenspråket, så att det be-

varas som ett levande språk i Sverige. Tillgång till en teckenspråkig miljö, och undervisning i och på teckenspråket, är av avgörande betydelse för att barn som föds döva eller hörselskadade ska kunna utveckla teckenspråket som ett förstaspråk. Antalet teckenspråkiga förskolor och skolklasser har emellertid blivit färre och därmed minskar möjligheterna för döva och hörselskadade barn att få en tvåspråkig uppväxt. Liksom beträffande andra minoritetsspråk är synlighet i samhället viktigt – i kulturlivet, i tv och i myndigheternas webbinformation. När Språkrådet i februari 2010 granskade myndigheternas information på teckenspråk kunde vi konstatera att endast 18 av 415 myndigheter hade teckenspråkig information på sina webbplatser.¹

Språket i offentlig verksamhet

Paragraferna 10–13 behandlar språkanvändningen i offentlig verksamhet. I 10 § understryks det att de offentliga organen arbetar på svenska.

10 § Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska. [...]

Allmänna handlingar, som domar, beslut, föreskrifter, verksamhetsberättelser o.s.v., måste alltid finnas på svenska. En myndighet får inte heller bestämma att man ska övergå till engelska som arbetspråk, såvida man inte har stöd i instruktion eller annan föreskrift. Hösten 2009 slog JO fast, med hänvisning till språklagen, att ett forskningsråd inte får kräva att en ansökning om forskningsanslag måste vara skriven på engelska (JO 2009). En svensk myndighet är skyldig att kommunicera på svenska både i direkt kommunikation med medborgarna och i allmän information, som exempelvis på webben.

Paragraf 11 är den s.k. klarspråksparagrafen:

11 § Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.

Språklagen innebär en skärpning av tidigare krav på klart och begripligt språk i den offentliga verksamheten. I förvaltningslagens 7 § (SFS 1986:223) sägs det att “[m]yndigheten skall *sträva efter* [min kursivering] att uttrycka sig lättbegripligt”. Föreskriften i 11 § gäller inte bara det skrivna språket utan även det talade. Och den gäller inte enbart svenska. Kravet på ett vårdat, enkelt och begripligt språk är detsamma även när andra språk än svenska används i offentlig verksamhet.

¹ Läs rapporten på Språkrådets webbplats, <http://www.sprakradet.se/6599>

Det är med andra ord viktigt att myndigheter kontrollerar att översättningar till andra språk håller en god kvalitet.

Den enskildes tillgång till språk

Paragraf 14 slutligen handlar om den enskildes tillgång till språk. Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att:

- *lära sig, utveckla och använda svenska*
- *lära sig, utveckla och använda [det nationella] minoritetsspråket*
- *lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket*

Den som har ett annat modersmål än de ovan nämnda ska ges möjlighet att “utveckla och använda” sitt språk.

En generell tolkning av språklagens 14 § är att man inte får hindra någon att använda sitt modersmål, exempelvis genom förbud att tala annat än svenska på arbetsplatsen, fritidsgården etc. Av 14 § kan vi vidare utläsa att “rätten” att *lära sig* ett språk gäller svenska, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket, men inte övriga modersmål. Och det bör noteras att det inte endast är döva och hörselskadade som ska ges möjlighet att lära sig teckenspråk utan även hörande barn till teckenspråkiga, liksom hörande föräldrar eller syskon till teckenspråkiga barn.

Nu är ju, som påpekats, språklagen ingen rättighetslag för individen; de specifika bestämmelserna vad gäller modersmålsundervisning regleras av grundskoleförordningen (SFS 1994:1194). Enlig denna finns det två villkor för att en elev ska få modersmålsundervisning: eleven ska ha grundläggande kunskaper i modersmålet och språket ska vara elevens dagliga umgängesspråk. Barn till föräldrar med ett nationellt minoritetsspråk som modersmål har rätt att få modersmålsundervisning även om minoritetsspråket inte är barnets dagliga umgängesspråk. Kravet på grundläggande kunskaper i minoritetsspråket kvarstår dock, vilket onekligen begränsar möjligheterna för ett barn att lära sig föräldrarnas minoritetsspråk. Men även om kraven är uppfyllda är det inte säkert att barnet får den modersmålsundervisning som det enligt grundskoleförordningen har rätt till. Det måste också finnas en lämplig lärare. Bristen på lärare är det vanligaste skälet till att kommuner inte ger modersmålsundervisning.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Den tredje paragrafen i språklagen (SFS 2009:600) anger att “[o]m en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från denna lag,

gäller den bestämmelsen”. Ett exempel på lagar eller förordningar som ger ännu starkare skydd för något av de språk som språklagen omfattar är lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724), som trädde i kraft den 1 januari 2010.

I december 1999 beslutade riksdagen att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar erkändes som nationella minoriteter i Sverige, och jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli blev officiella minoritetsspråk. De konkreta resultaten av undertecknandet uteblev dock. Sverige har upprepade gånger kritiserats av Europarådet för att man inte levt upp till minoritetskonventionerna. Som en följd av kritiken presenterade regeringen 2009 en minoritetspolitisk strategi med syfte att stärka minoriteternas egenmakt och inflytande och främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken. Strategin inbegrep förslag om en ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) som skulle omfatta alla fem nationella minoriteter. Den nya lagen ersatte lagarna om rätt att använda samiska respektive finska och meänkieli (SFS 1999:1175; SFS 1999:1176). Minoritetslagen – som den ibland kort kallas – innebär ett starkare skydd för minoritetsspråken och ett starkare skydd mot diskriminering på grund av språk än språklagen. Till skillnad mot de tidigare lagarna gäller den nya minoritetslagen alla minoriteter och minoritetsspråk.

Skyddet för minoriteterna och minoritetsspråken

I och med den nya lagen utökades förvaltningsområdet för finska med 18 kommuner och för samiska med 13 kommuner. Det finska förvaltningsområdet innefattar numera även kommuner i Mälardalen, som till exempel Eskilstuna, Köping och Sigtuna. Även Stockholm ingår i det finska förvaltningsområdet. Det innebär att ca 40 % av sverigefinnarna idag bor i en kommun som ingår i förvaltningsområdet, mot tidigare endast 3,5 %. Lagen ger möjlighet även för andra kommuner att frivilligt ingå i ett förvaltningsområde.

De allmänna bestämmelserna i lagen (1–5 §§), grundskyddet, omfattar alla fem nationella minoriteter och minoritetsspråk och gäller i hela landet. De nationella minoritetsspråken omfattas av Europarådets minoritetsspråkskonvention (SÖ 2000:3), som Sverige ratificerade 2000. I kraft av denna har finska, meänkieli och samiska ställning som minoritetsspråk med historisk geografisk anknytning och jiddisch och romani chib som territoriellt obundna minoritetsspråk. För jiddisch och romani chib är skyddet mer allmänt och mindre omfattande.

Grundskyddet innebär att:

- myndigheterna ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter
- det allmänna har ett särskilt ansvar att skydda och främja de nationella minoritetsspråken²
- barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt
- myndigheterna ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor

Dessutom gäller särskilda rättigheter för talare av de tre territoriella minoritetsspråken, nämligen finska, meänkieli och samiska (6–19 §§). Sammanfattningsvis gäller att:

- enskilda har rätt att använda språken vid muntliga och skriftliga kontakter med myndigheter inom ett förvaltningsområde
- enskilda har rätt att använda språken vid kontakt med myndigheter även utanför ett förvaltningsområde, om det finns personal som behärskar minoritetsspråken
- förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i minoritetsspråken
- kommunerna har särskilda skyldigheter att ordna äldre- och barnomsorg som bedrivs helt eller delvis på minoritetsspråken om någon inom förvaltningsområdet önskar detta

För en kommun som ingår i ett förvaltningsområde är det nödvändigt att kartlägga språkkunskaperna hos all personal på förvaltningsmyndigheterna. Ingår kommunen i ett finskt förvaltningsområde är det främst tillgången på finsktalande personal som behöver inventeras, men man behöver också veta om det finns anställda som kan meänkieli och samiska. Inom ett finskt förvaltningsområde har ju enskilda rätt att använda finska i kontakter med myndigheterna – men också samiska och meänkieli, under förutsättning att ärendet kan handläggas av personal som behärskar språket. Kommunen måste också se till att det finns tolkar och översättare i minoritetsspråken.

² När det gäller “det allmännas” ansvar att skydda och främja minoritetsspråken hänvisar minoritetslagen till språklagen.

När det gäller förskoleverksamheten och äldreomsorgen måste kommunerna göra liknande inventeringar. Var finns det förskolor eller avdelningar för barn som talar minoritetsspråk? Finns det behov av ytterligare förskoleplatser för minoritetsbarn? Finns det (tillräckligt) med personal inom äldreomsorgen som talar finska, meänkieli respektive samiska?

Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget har tillsammans fått uppdraget att följa upp hur minoritetspolitiken genomförs och redovisa hur lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk följs. De ska också synliggöra de nationella minoriteterna och sprida kunskap om deras rättigheter. Dessutom har Sametinget fått ett särskilt uppdrag att skapa och driva en nationell hemsida om de nationella minoriteterna, www.minoritet.se.

Slutord

Både språklagen och minoritetslagen anger vilka skyldigheter samhället har vad gäller språken i Sverige och dess talare. Minoritetslagen anger dessutom vilka rättigheter de enskilda individerna har som talare av ett nationellt minoritetsspråk. Språklagen däremot är ingen rättighetslag för individen. Den reglerar språkens inbördes ställning. Svenskan har som huvudspråk en särställning bland alla språken, medan de nationella minoritetsspråken, liksom det svenska teckenspråket, har en särställning bland minoritetsspråken.

Vilka effekter språklagen respektive minoritetslagen får handlar i avgörande grad om hur lagarna konkretiseras på lokal nivå. Det är förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting som måste se till att språklagens intentioner och minoritetslagens påbud omsätts i praktisk handling.

Litteratur

JO, 2009: *Tillämpningen av språklagen; fråga om krav på att ansökningar om forskningsanslag ska vara skrivna på engelska*. Justitieombudsmannen, beslut 2009-10-27, dnr 1811-2008.

Proposition 2005/06:2. *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*.

Salö, Linus, 2010: *Engelska eller svenska? En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning*. Rapporter från Språkrådet 1. Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.

SFS 1985:1100. *Skollag*.

SFS 1986:223. *Förvaltningslag*.

SFS 1994:1194. *Grundskoleförordning.*

SFS 1999:1175. *Lag om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.*

SFS 1999:1176. *Lag om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsdomstolar och domstolar.*

SFS 2009:600. *Språklag.*

SFS 2009:724. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk.*

SOU 2002:27. *Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket.*

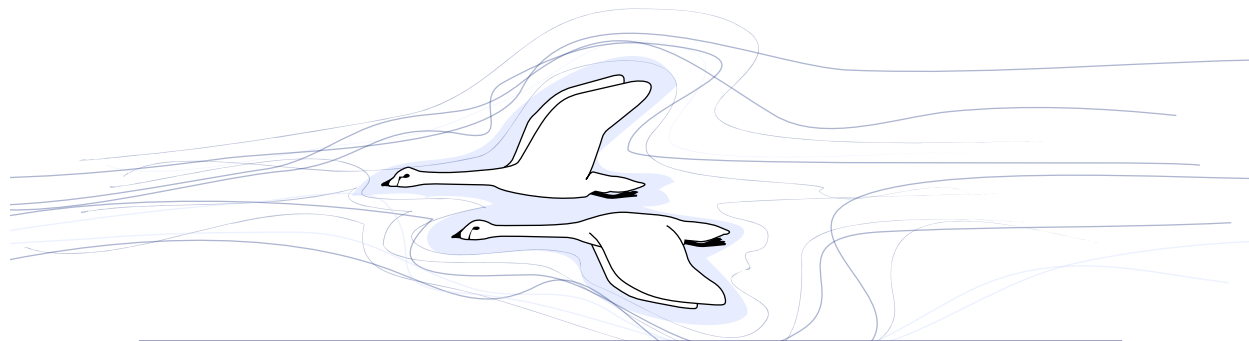
SÖ 2000:2. *Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.*

SÖ 2000:3. *Den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk.*

Summary

Sweden has had a language act since 2009. This act confirms that Swedish is the main language of Sweden. Everyone living in Sweden has to be given the opportunity to learn, develop and use Swedish. Furthermore the act confirms what languages are national minority languages in Sweden (Finnish, Yiddish, Meänkieli, Romany Chib and Sami). The act states that these languages have to be protected and promoted. Everyone belonging to a national minority has to be given the opportunity to learn, develop and use their minority language. The act also gives Swedish sign language the same status and protection.

Another act dealing with the national minorities and the national minority languages was introduced in 2010. While the other language act deals with the obligations of Swedish authorities towards minority languages, this act deals with the rights for persons belonging to the national minorities to use their mother tongues. These rights are to be implemented in the entire country and not only in certain regions like the previous legislation. All five national minorities are also included in the new act.

Sproglovgivning under Grønlands Selvstyre

Carl Chr. Olsen

Grønlands Selvstyre blev indviet den 21. juni 2009 efter det danske folketings lovgivning om bemyndigelse. Forarbejdet blev påbegyndt fra Grønlands Landsting under Grønlands Hjemmestyres selvstyrekommissions anbefalinger. Disse blev så senere viderebearbejdet under den dansk-grønlandske selvstyrekommission med medlemmer fra det danske folketing og det grønlandske landsting. Den dansk-grønlandske selvstyrekommission afgav sin betænkning til Folketinget og Landstinget, og efter vedtagelsen i begge parlamentariske forsamlinger blev Lov om Grønlands Selvstyre udarbejdet for senere at blive vedtaget af begge. Her beskrives den grønlandske sprogpolitik i selvstyrets regi.

Lov om sprogpolitik

Inatsisartut (Grønlands Parlamentariske Forsamling) vedtog så inatsisartutlov nr. 7 af 19. maj 2010 om sprogpolitik. De to første kapitler siger:

§ 1. Formålet med inatsisartutloven er at sikre klare rammer for landets sprogpolitik, herunder om sproglig integration ved at:

- 1) sikre det grønlandske sprog som et komplet og samfundsbærende sprog,
- 2) styrke det grønlandske sprog og udvikling heraf som modersmål og andetsprog,
- 3) imødegå og fjerne de eksisterende sprogbarrierer, så tosprogethed og flersprogethed kan blive en styrke og en rigdom, og
- 4) fremme kontinuitet i sproglig tilegnelse i samfundet for at styrke Grønland som et videnssamfund.

§ 2. Sproglig integration er rettet mod 3 hovedgrupper:

- 1) de, der har behov for at lære grønlandsk,
- 2) de, der har behov for at lære dansk eller engelsk

3) de, der har behov for indføring i grønlandsk kultur, historie og samfundsforhold.

Stk. 2. Ved sproglig integration forstås fjernelse af sprogbarrierer og styrkelse af sprogtilgængelsen for de i stk. 1 nævnte persongrupper med henblik på at forbedre mulighederne for borgernes deltagelse i samfundet og styrkelse af den grønlandske fællesskabsfølelse og identitet.

I lovens § 3 omtales sprogpolitik, og den lyder:

§ 3. Det grønlandske sprog er det officielle sprog i Grønland og anvendes i offentlige forhold.

Stk.2. Det grønlandske sprog består af tre hoveddialekter. Det er de dialekter, der tales i Avanersuaq, Tunu og Kitaa.

Stk. 3. Det danske sprog kan anvendes i offentlige forhold.

Stk. 4. Engelsk og andre fremmedsprog anvendes i det omfang, der er behov derfor.

Sproget før selvstyret

Bemyndigelsesloven om Grønlands hjemmestyre, der blev vedtaget af Folketinget i 1978 og blev realitet i 1979, indeholder i § 9 en præcisering af forholdet mellem det grønlandske sprog og dansk, og loven kan siges at være den første af sin art om det grønlandske sprog. § 9 præciserer, at det grønlandske sprog er hovedsproget i Grønland, at der undervises grundigt i det danske sprog og at begge sprog kan anvendes i lovgivning og administrationen. Denne lov var gældende i Grønland, og gyldigheden var begrænset til dette, da den ikke direkte berører andre politiske enheder i rigsfællesskabet.

Styrken ved denne lovgivning var, at den muliggjorde lovgivning om Grønlands Sprognævn med en efterfølgende bekendtgørelse og lovgivning om Grønlands Stednavnenævn også med en efterfølgende bekendtgørelse. Med oprettelse af disse to institutioner blev det muligt at anvende godkendt grønlandsk sprogbrug og terminologi. Selvom man har kunnet anvende godkendt lovsprog før den tid, har man med § 9-lovgivningen cementeret brug af godkendt sprogbrug. Lovgivning omkring disse to institutioner har været effektiv, når den blev brugt i Grønland, men den forpligtede ikke andre end grønlandske myndigheder. Til trods for at disse love kun er begrænset til Grønland, har det dog gjort, at alle, der beskæftiger sig med disse områder, har pligt til at følge vedtagelserne med hensyn til godkendt sprogbrug og med hensyn til autoriseret navnestof om stednavne i Grønland.

Man har således fulgt den danske navnelov med den bemyndigelse, at navnestof for personnavne blev tillagt Personnavneudvalget i fuld forståelse med

Kirkeministeriet, efter oprettelse af vicebiskopembedet som senere blev biskopembedet. I dag er det Familienministeriet, der er den myndighed, som Personnavneudvalget har dialog med.

Den nye lov om det grønlandske sprog under Grønlands Selvstyre

Kommissionen har påpeget at der er uklarhed omkring to begreber, som var anvendt under hjemmestyreløven, nemlig at der mangler en klar definition af begrebet *grønlandsk som hovedsprog*. Kommissionen mente, at der ikke er belæg for knyttet forpligtelse, når man anvender ordet hovedsprog. Kommissionen mener også, at der arbejdes hen mod at opgradere det grønlandske sprog som det officielle sprog i Grønland. Endvidere har man den opfattelse, at udtrykket *det grønlandske sprog* skal defineres også. Baggrundsarbejdet, der ligger til grund for brug af disse to udtryk, er bl.a. Oqaasiliortut/Grønlands Sprog-nævns sprogpoltiske redegørelse og senere nævnets redegørelse om sproglig integration i Grønland.

Der er udgivet en midtvejsrapport om sprogpoltisk redegørelse og selve redegørelsen med rekommendationer i forbindelse med den sprogpoltiske redegørelse. Den sprogpoltiske redegørelse indeholder også et juridisk respons vedrørende spørgsmålet om folkeretlige forpligtelsers betydning.

Arbejdet i arbejdsgruppen for sproglig integration afgav også tre rapporter. Selve rapporten med rekommendationer; analyse af overgangsperioder fra børneinstitution til folkeskole, fra folkeskole til videre skolegang og uddannelser samt analyse af behovet for sproglærere i Grønland, heri også diskussion om flersprogethed.

I den tid hvor kommissionen har indledt sit arbejde, er der i sprogområdet opnået en bevågenhed blandt grønlændere ikke kun om vedligeholdelse af sproget, men også om behovet for diversitet i sproglig henseende med det grønlandske sprog som omdrejningspunkt.

En realitet er det også at begrebet faglighed egentlig ikke blev taget med i diskussionen, hverken inden for sprogpoltik eller uddannelsespolitik. Når to studerende, en grønlandsksproget og en dansksproget, bliver dimitteret fra Grønlands Seminarium, opstår der det problem, at sproget i den faglige arbejds-situation i skolen ofte er det danske sprog. Der er derfor behov for på sigt at udvikle det grønlandske sprog som komplet sprog, ikke som det er nu, hvor det er et samfundsbærende sprog.

Redegørelserne påpegede, at der er behov for gensidighed i flersprogethed: at grønlandsk talende har behov for at lære andre sprog end det grønlandske;

at de dansksprogede har behov for at lære det grønlandske sprog, kultur og historie og samfundsforhold; og at begge grupper har behov for at lære mindst et verdenssprog.

Efter sprogloven

Der bør skelnes mellem selvstyrelovens paragraf om det grønlandske sprog og de motivationer, der står bag denne, og motivationen om at have en sprogpolitik, flersprogethed og sproglig integration.

Trods forskelle i de bevæggrunde man har for at fremhæve det grønlandske sprogs situation, støtter alle forslaget om den grønlandske sproglov, som jo oprindeligt er et forslag om sproglig integration og divisionering mellem sprogpolitik og uddannelsespolitik.

Kommissionens forslag baserer sig på et skift i sprogpolitikken i Grønland, fra at have en meget stærk positionering af det danske til at have en meget høj positionering af det grønlandske sprog efter hjemmestyret. Motivationen bag kommissionens forslag er, på linje med motivationen bag hjemmestyrelovens begrundelser, at det grønlandske sprog er en central del af det grønlandske folks kulturelle identitet, og at det derfor ikke blot bør være landets hovedsprog, men bør være det officielle sprog. Kommissionen har også konstateret, at manglende kundskaber i dansk eller andre fremmedsprog vil forlænge det eksisterende uddannelsesmæssige efterslæb i Grønland, medmindre sprogpolitikken fastlægges med dette for øje.

Kommissionen har drøftet "sproget og dets anvendelse, herunder at borgerne må have mulighed for overalt i riget at anvende sproget dansk i offentlige forhold, samt spørgsmålet om hvorvidt sproget og dets anvendelse kan overføres til de grønlandske myndigheder." Kommissionen har konstateret, at der ikke er forfatningsmæssige begrænsninger i at overlade det danske sprog og dets anvendelse til selvstyret. Et sådan overladelse kan aftales på bestemte vilkår, fx at sproget reguleres og administreres selvstændigt inden for rammerne af nogle givne principper. Dette beror til dels på den grønlandske selvstyrekommissions ønske om, at Grønland – inden for rammerne af Grønlands selvbestemmelsesret under selvstyre – selv bør fastsætte regelgrundlaget for Grønlands indre styrelse. Dette ønske blev opfyldt af den dansk-grønlandske selvstyrekommission, som formulerede det ovennævnte princip.

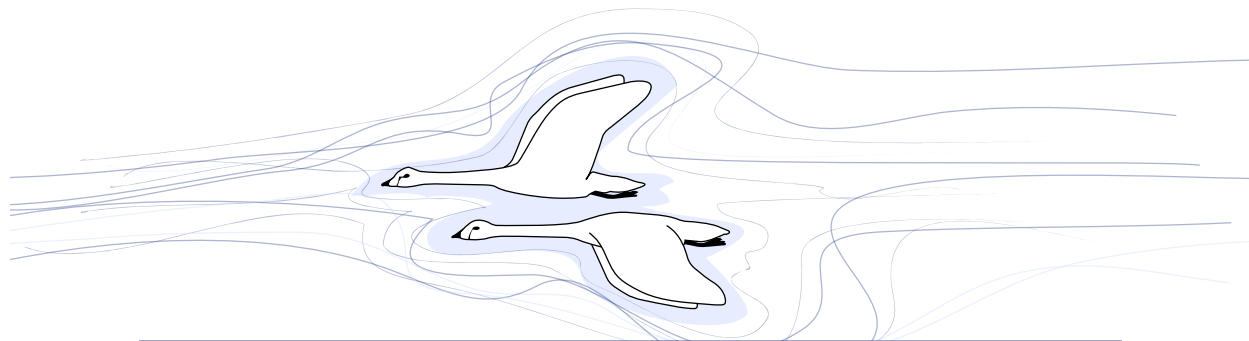
Hvad er grønlandsk?

Grønlandsk er det sprog, der er det officielle sprog i Grønland, og som kaldes kalaallit oqaasii eller kalaallisut. Sproget grønlandsk tales af cirka 50.000 mennesker i Grønland. En del af denne gruppe er tosproget med dansk som andet sprog. Grønlandsk består af tre hoveddialekter, nemlig de dialekter, der tales i Avanersuaq, Tunu og Kitaa, og der er adskillige dialektvariationer inden for disse hoveddialekter. Herudover er der et fælles grønlandsk skriftsprog. Det skrevne grønlandsk er standardsproget og er det sprog, som er fælles for alle grønlandsktalende grønlændere. Sproget i den form det nu har, tilhører ikke nogen enkelt dialekt. Det er det sprog, som alle uagtet egen dialekt, anvender i skrift. Derimod er det talte sprog ureguleret, og enhver kan anvende sin egen dialekt i tale.

Summary

After gaining self-government in June 2009 a new language integration policy was introduced in Greenland. The policy states that Greenlandic should be a complete language. It should be developed like a native language and a second language, and that existing language barriers should be prevented and removed, so that bilingualism can promote continuity in language learning in the community to strengthen Greenland as a knowledge-based society. Language integration is aimed at three groups: those who need to learn Greenlandic; those who need to learn Danish or English; and those who need an introduction to Greenlandic culture, history and society. The language policy mentions that the official language in Greenland is Greenlandic and that it is to be used officially, and that Danish can also be used officially, although the concept *Greenlandic as the main language* and the term *the Greenlandic language* need to be defined.

Nabosprogsundervisning i Island og Deklarationen om nordisk sprogpolitik

Guðrún Kvaran

Denne artikel bygger på et foredrag som blev holdt på det nordiske sprog møde i Tórshavn i 2010. Første del af artiklen beskriver nabosprogsundervisningen i Island på alle skoletrin og i læreruddannelsen således som de fremgår af oplysninger fra Ministeriet for Undervisning, Forskning og Kultur. Dette bliver en slags indledning til børn og unges nordiske sprogforståelse og hvad man mener med det udtryk. Anden del af artiklen er om sprogdeklarationen, grunden til at den blev skrevet og hvad der er det mest betydningsfulde i denne vigtige tekst. Til slut følger et kapitel om hvorledes de nordiske kultur- og uddannelsesministerier har forsøgt at følge deklARATIONEN op sammen med en vurdering af sprognævnernes mulige opfølgning af de mål man stræber efter.

Nabosprogsundervisning i Island

Dansk var af historiske grunde længe det første fremmedsprog som man læste i skolen i Island. I min barndom begyndte vi i skolen når vi var syv år gamle, og 12 år gamle kunne vi glæde os til det spændende fag dansk. Vi begyndte at snakke om det i det mindste et år i forvejen, og de ældre elever drillede os yngre med at bruge fremmede ord vi ikke forstod. Man hørte regelmæssigt annoncer i radioen: "Dönsku blöðin eru komin" (De danske ugeblade er kommet), og så vidste man at det nyeste hæfte af Anders And var tilgængeligt i boghandelen. Man begyndte dengang med engelsk når man var 13 år. Men tiderne ændrer sig, og fra 1999 har engelsk været det første fremmedsprog og dansk det andet fremmedsprog. Fra 2005 starter man ifølge studieplanen for grundskolen med engelsk i 4. klasse, i voksende grad allerede i 1.-3. klasse, og med dansk i 7. klasse. Dansk er derfor ikke så spændende som før, den rolle har engelsk nu. De unge slår ikke længere om sig med fremmede ord på dansk,

Anders And udgives nu på islandsk, og børns daglige kontakt med engelsk gennem tv og computerspil er betragtelig. Men de læser alligevel dansk i skolen i mange år.

Studieplan fra 2007

Den nye islandske studieplan fra 2007 (<http://www.menntamalaraduneyti.is/utgefid-efni/namskrar//nr/3953>) for faget dansk er ambitiøs både for grundskolen og gymnasiet. Dansk undervises i 120 minutter om ugen i 7. klasse. I 8.–10. klasse i 440 minutter om ugen ialt, d.v.s. ca. 146 minutter om ugen hvert år. Skolerne kan vælge hvorledes disse 440 minutter fordeles på de tre år. De har også mulighed for at undervise i dansk allerede i 5. og 6. klasse i de timer som står til rådighed for frit valg. Studieplanen argumenterer for undervisningen i dansk i grundskolen med at det danske sprog er nøglen til de nordiske lande for islændinge, ikke blot mellem islændinge og danskere, men også mellem islændinge og nordmænd og svenskere.

De børn som har boet i Norge eller Sverige og er flyttet tilbage til Island kan vælge norsk eller svensk i stedet for dansk hvis de har gode kundskaber i sproget. Andre har ikke denne valgfrihed. De læser lige så mange timer i disse fag som andre læser i dansk. Ifølge oplysninger fra det islandske registreringsbureau fra 2009 var der 230 børn i grundskolen som læste svensk i stedet for dansk i året 2008, og 94 læste norsk, for første gang i lang tid mindre end et hundrede elever.

Alle som tager studentereksamen eller den erhvervsfaglige grunduddannelse, skal lære engelsk og dansk som fremmedsprog. Andre fremmedsprog er valgfrie. Her gives der en oversigt over det antal points i dansk og engelsk som indgår i grundstudiet på de forskellige linjer i gymnasiet.

	Sproglig linje	Naturvidenskabelig linje	Socialvidenskabelig linje
dansk	9	6	6
engelsk	15	9	15

Som forventet indgår de fleste point i den sproglige linje, ni i dansk og 15 i engelsk, men forskellen mellem de to øvrige linjer er ikke ret stor, seks points i dansk på begge linjer mens der kræves ni points i engelsk på den naturvidenskabelige linje og 15 på den socialvidenskabelige linje. Nogle videregående skoler har planer om at tilbyde ekstra undervisning i dansk, norsk og svensk i det sidste år før studentereksamen med hensyn til videre uddannelse i Norden. Ret mange islændinge studerer ved universiteter og højskoler i et af de nordiske lande.

I uddannelsen for grundskolelærere indgår fremmedsprog ikke som obligatoriske fag i grundstudiet, men de studerende som vælger dansk eller engelsk som valgfag, tager kurser i disse fag. Antallet af studerende i faget dansk er vokset betydeligt siden 2000, selv om man nu behøver 40 point (80 ETCS point) for dansk som tilvalgsfag i stedet for 12,5 før. På Islands universitet studerer nu 35 studenter til BA og to til MA så det ser ikke ud til at blive stor mangel på veluddannede lærere i grundskolen og gymnasierne i den nærmeste fremtid.

Nabosprog på universiteterne

Háskóli Íslands (Islands universitet) er det eneste universitet i landet som har en speciel afdeling for fremmede sprog. Der undervises i nordiske sprog, d.v.s. dansk, finsk, norsk og svensk, til BA-niveau, og i dansk tilbydes der endvidere en masteruddannelse. Noget helt nyt er en masteruddannelse, "Nordiske studier", hvor der lægges vægt på de nordiske samfund og deres kultur. Forudsætningen for at blive optaget på dette studium er gode kundskaber mindst i et nordisk sprog, og i foråret 2010 var der ni studerende som havde valgt dette studium.

I øjeblikket ser det ikke godt ud for undervisningen i finsk, men universitetet forsøger at skaffe økonomiske midler for at undgå nedlæggelsen af lektoratet da interesse for det finske sprog er voksende. Undervisningen i norsk er eventuelt også i fare hvis der ikke findes økonomiske midler. De skandinaviske sprog som fremmedsprog har det ikke kun svært i Island, men også på universiteterne overalt i Norden. De nordiske lande har gode lærere i de nordiske sprog, og gode lektorer som er rejst ud for at undervise i deres modersmål i andre lande. Trods smukke ord om øget internordisk sprogforståelse og deklARATIONEN om nordisk sprogpolitik er der stadig en kamp om undervisningen på universiteterne i de nordiske lande, og noget tilsvarende gør sig gældende for universiteter uden for Norden. Det burde være universiteternes og regeringernes pligt at styrke undervisningen i de nordiske sprog og opmuntre studenter til at tilegne sig disse sprog hvis deklARATIONEN skal være til nogen nytte.

Deklaration om nordisk sprogpolitik

Deklaration om nordisk sprogpolitik blev underskrevet i 2006 af ministre og landstyredelemmer i alle de nordiske lande, og baggrunden var behovet for en ny nordisk sprogpolitik. I præamblen står at de:

erklærer, at deklARATIONEN om nordisk sprogpolitik skal udgøre grundlaget for en samlet, langsigtet og effektiv sprogpolitisk indsats,

og at de

deklarerer, at hensigten er at fortsætte arbejdet med at realisere de langsigtede sprogpoltiske mål i deklaration om nordisk sprogpolitik. (2007, s. 9)

To undersøgelser i nabosprogsforståelse

Grunden til at Nordens Sprogråd (den nuværende Ekspertgruppen Nordens Sprogråds forgænger) begyndte at arbejde på en fælles nordisk sprogpolitik, var resultaterne fra undersøgelsen om unge nordboeres forståelse af dansk, svensk og norsk som blev foretaget af Lars-Olof Delsing og Katarina Lundin Åkesson i årene 2002–2005 og udgivet af Nordisk ministerråd i 2005 under titelen “Håller språket ihop Norden?”. I undersøgelsen indgik gymnasieelever i alderen 16 til 19 år både i hovedstæderne og i provinsbyer i de fleste lande samt nogle af elevernes forældre. Sprogforståelsen blev testet med hensyn til talesprog, både med og uden visuel hjælp, og skriftsprog. De vigtigste resultater blev (2005, s. 136–140):

- Nordmænd forstår nabosprogene betydeligt bedre end danskere og svenskere.
- Danskere forstår nabosprogene lidt bedre end svenskere.
- Danskere forstår norsk bokmål bedre end nynorsk, mens det er omvendt for svenskere.
- Færing er langt de bedste i hele Norden i forståelsen af dansk og norsk som nabosprog og de næstbedste til at forstå svensk.
- Finnerne har sværest ved at forstå de skandinaviske sprog.
- Islændinge og grønlandere havner nogenlunde på midten. Grønlandere forstår dansk ret godt, mens de har svært ved at forstå svensk og norsk. Islændinge forstår dansk ikke så godt som færing og grønlandere og er omtrent lige så gode som grønlandere til svensk og norsk.

Udover at undersøge sprogforståelsen i dag var det også ønskeligt at sammenligne resultaterne med de resultater som kom ud af Øyvind Mauruds lignende undersøgelse tredive år tidligere (1976), men forskellen i metoder var for stor til at sige noget direkte om sprogforståelsen er gået tilbage eller ikke. Desværre findes der ikke ældre undersøgelser om islændingenes nabosprogsforståelse. Det synes dog at være klart at svensk og norsk sprogforståelse i dag ligner mest Mauruds resultater fra 1976. Dernæst kommer svensk og norsk forståelse af dansk. Den største forskel gælder danskernes forståelse af svensk og norsk som synes at være betydeligt mindre end den var i Mauruds undersøgelse.

Denne store undersøgelse viser ganske klart hvor vi stod for fem år siden, men der er ingen råd i rapporten til hvad man kan gøre for at ændre situationen. Det var heller ikke opgaven, men det er derimod de nordiske ministres opgave målbevidst at arbejde for forbedring af de unges nordiske sprogforståelse og dermed vise at de tager forskningsresultaterne alvorligt.

Om de islandske resultater skriver rapporten (2005, s. 141) som en forklaring på hvorfor islændinge får dårligere resultater end færingers i dansk, at islændinge er stærkt imod låneord. Det passer næppe. Selvom man i Island siden det sekstende århundrede har forsøgt at lave islandske ord i stedet for udenlandske låneord, har islændinge gode kundskaber i det internationale ordforråd gennem fremmede sprog, især engelsk i dag, og efter min mening er det heller ikke den konservative islandske sprogpolitik der er skyld i ret dårlig skandinavisk sprogforståelse hos gymnasieeleverne. Det må snarere være den ganske almindelige indstilling til dansk hos eleverne og hos enkelte lærere, især i grundskolen. Flere timer i faget dansk hjælper ikke hvis holdningen til sproget fortsat er den samme, og hvis der ikke tilføjes noget som kan vække interessen for sproget og det nordiske fællesskab.

Det var således en uheldig besked fra Nordisk Ministerråd til den ikke-skandinaviske ungdom. I april 2008 kunne man læse i avisen at Ungdommens Nordiske Råd ville bruge engelsk på deres møder hvis det var nødvendigt. Det fremgik at Ungdommens Nordiske Råd mener at hvis sproget som bruges på møderne, leder til ekskludering af individer, må man skifte sprog og i stedet bruge engelsk. Rådet havde ikke forslag til at ændre situationen, og det ønskede heller ikke bedre kundskaber i de skandinaviske sprog. Den 27. oktober samme år kunne man læse et andet nyhedsbrev med overskriften "Ungdommen taler nordisk" som kunne give lidt optimisme. Men indholdet i nyhedsbrevet gav dog ikke anledning til en sådan optimisme, der stod:

Ungdommens Nordiske Råd afholdt 24.-26. oktober sin årlige session. Deltagerne taler sammen på de nordiske sprog, og der bliver tolket på finsk og islandsk. Sådan har det altid været i UNR. Men i år kunne være blevet indledningen til en ny æra hvor engelsk bliver benyttet på lige fod med dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk. (<http://www.norden.org/da/aktuelt/nyheder/ungdommen-taler-nordisk/>)

Tolkning bruges for islændinge og finner, og der kræves ikke at de bruger et af de skandinaviske sprog eller det blandede sprog "skandinavisk". Domænet var ikke helt tabt, men i stor fare. Muligheden for tolkning eller for at kunne bruge engelsk opmuntrer hverken islændinge eller finner til at prøve at forstå og ud-

trykke sig på et skandinavisk sprog, og når de ikke har tolke med, vil de bruge engelsk. Hvis de bliver vænnet til tolkning på nordiske møder, så går de fleste ikke over til et skandinavisk sprog senere, men bruger enten tolkning eller alle må gå over til engelsk. Ganske ofte kan tolkning være helt nødvendig, men i Ungdommens Nordiske Råds tilfælde var det ikke en god løsning for den inter-nordiske sprogforståelse, og det resulterer i at islandske og finske repræsentanter overhovedet ikke prøver at bruge sit skoledansk eller skolesvensk. Det er let at tabe et så vigtigt domæne som skandinavisk sprogforståelse med ubetænksomme handlinger og beslutninger som måske var velmente og taget for at imødekomme øjeblikkets situation. Men hvis et domæne tapes, vinder man det enten slet ikke eller kun med stort besvær tilbage.

Deklarationen

Udgangspunktet for den nordiske sprogpolitik er, ifølge deklARATIONEN (2007, s. 12),

at Nordens samfundsbærende sprog er og forbliver stærke og levende, at de samfundsbærende sprog forbliver samfundsbærende, og at det nordiske samarbejde også i fremtiden vil foregå på de skandinaviske sprog, dvs. dansk, norsk og svensk.

Dette mål vil de fleste synes, er værd at stræbe efter. Men hvis det skal blive til virkelighed, må man hele tiden være på vagt og ikke give efter. Derfor kom Ungdommens Nordiske Råds beslutning bag på mig tillige med beslutningen om at der bør undervises på engelsk hvis man vil få støtte til at arrangere et “Nordic Master”-program, også i de tilfælde hvor alle deltagerne er fra Norden og behersker et skandinavisk sprog.

Men hvilken ret har nordboere ifølge Deklarationen når det gælder sprog. Jo de har ret til (2007, s. 12):

- At tilegne sig et samfundsbærende sprog i tale og skrift, således at de kan deltage i samfundslivet
- At tilegne sig forståelse af og kundskaber i et skandinavisk sprog og forståelse af de øvrige skandinaviske sprog, således at de kan tage del i det nordiske sprogfællesskab
- At tilegne sig sprog med international rækkevidde, således at de kan deltage i udviklingen af det internationale samfund

- At bevare og udvikle deres modersmål og deres nationale minoritets-sprog

Disse rettigheder er ganske omfattende. Mange opfatter det første punkt som deres ret til god undervisning og vejledning i modersmålet, d.v.s. at deklARATIONEN gælder såvel modersmålet i hvert af de nordiske lande som det som man har nævnt internordisk sprogforståelse, mens den også gælder fremmedsprogsundervisning og brug af minoritetssprogene. Det er en stor opgave at se til at alle disse rettigheder ikke kun bliver bogstaver på papir.

Kultur- og undervisningsministrene har skrevet under på at de vil arbejde på fire spørgsmål (2007, s. 13): Sprogforståelse og sprogkundskab, parallelsproglighed, flersproglighed og Norden som en sproglig foregangsregion.

På samarbejdsministrernes møde i december 2008 blev det besluttet at den første nationale afrapportering på samtlige af sprogdeklarationens emneområder vil ske i 2009 og derefter hvert andet år. Man ønsker i virkeligheden at se resultater og ikke at se deklARATIONEN drukne i endeløse organiseringsdiskussioner.

Udførelse af deklARATIONEN

De fem nordiske lande og de tre selvstyrende områder blev anmodet om at besvare fire udvalgte spørgsmål 2009 som var blevet udarbejdet efter råd fra Ekspertgruppen Nordens Sprogråd. Svar kom fra Danmark, Finland, Grønland, Island, Norge og Sverige.

Sprogforståelse og sprogkundskab

De fleste vil være enige om at nordisk sprogforståelse og sprogkundskab er deklARATIONENS vigtigste emne i dag. For at nå målene inden for dette felt, ifølge deklARATIONEN (2007, s. 13), bør:

- nabosprogsundervisningen i skolen styrkes, ligesom undervisningen i skandinaviske sprog som hjælpesprog og fremmedsprog
- Nordens samfundsbærende sprog være meget synlige i det offentlige rum, f.eks. i tv og film
- tilgængeligheden til bøger på Nordens samfundsbærende sprog øges
- internordiske ordbøger i papirform og elektronisk form udarbejdes
- maskinoversættelsesprogrammer for Nordens samfundsbærende sprog og programmer til søgning i nordiske databaser udvikles

Man besluttede i første omgang ikke at gå ind på alle disse punkter, og spørgsmålet om sprogforståelse og sprogkundskab som blev sendt til ministerierne, var:

Hvilke tiltag har der været for at styrke undervisningen i skandinaviske sprog/nabosprog, siden sprogdeklarationen blev vedtaget i 2006 (fx tekstlæsning, høreforståelse, regelret sprogindlæring med mere)?

Svarene var forskellige i omfang. Kun Sverige meddelte at der ikke er gjort nogen specifikke indsatser for at styrke undervisningen i nordiske sprog siden 2006. De danske, finske og svenske svar var ganske udførlige. I det danske svar henviste man til "Fælles mål for folkeskolen i faget dansk" fra 2009, hvor det fremgår at undervisningen skal give eleverne tilgang til de skandinaviske sprog og det nordiske kulturfællesskab. I det finske svar fremgår det blandt andet at der siden 2007 er der iværksat en kampagne som arbejder for bedre og mere motiverende svenskundervisning i Finland, og i det norske svar henvises der til Stortingsmeldingen om at Kunnskapsdepartementet skal kortlægge status for undervisning i og om nabosprog i folkeskolen og læreruddannelsen. I det nye læreplanværk for grundoplæringen i Norge er nabosprogsforståelsen og undervisning i nordiske sprog inkluderet i kompetencemålet.

I Grønland har det siden 2002 været muligt at få undervisning i nabosprogsforståelse på de yngste og ældste trin i folkeskolen, og på Island var læreplanen revideret i 2007, hvor konceptet med at norsk og svensk skal være ligeværdige med dansk som undervisningssprog, er styrket, men som nævnt ovenfor kan ikke alle vælge norsk og svensk, kun de som på forhånd har gode kundskaber.

Nordisk Sprogråds konklusion var at alle lande, bortset fra Sverige, har taget specifikke tiltag der kan medvirke til at styrke undervisningen i de skandinaviske sprog siden sprogdeklarationen blev vedtaget.

Parallelsproglighed

Det næste punkt gælder parallelsproglighed som er "en samtidig anvendelse af flere sprog inden for et eller flere områder. Det ene sprog fortrænger eller erstatter ikke det andet, men sprogene anvendes parallelt" (2007, s. 13). Spørgsmålet om parallelsproglighed var:

Kan Nordens samfundsbærende sprog og engelsk anvendes parallelt som videnskabelige sprog inden for alle områder på alle fakulteter og på alle niveauer?

Svarene var her også ret forskellige i omfang. I Danmark har regeringen lagt vægt på at universiteterne skal sikre forskning og uddannelse af høj kvalitet. Langt de fleste universiteter har udviklet sprogstrategier for at det danske sprog skal kunne udvikles som videns- og undervisningssprog. I Finlands svar fremgår det at Forskningscentralen för de inhemska språken i 2009 publicerede et sprogpolitisk program om det finske sprogs fremtid. I programmet bliver der peget på at inden for de naturvidenskabelige og tekniske fag falder brugen af finsk. I det grønlandske svar fremgår det at eksaminer på kandidatuddannelser ved Institut for Uddannelsesvidenskab kan foregå på grønlandsk, dansk eller engelsk. Andre sprog kan også anvendes, og derved har nordiske studenter mulighed for at aflægge prøve på deres eget sprog. I Norge er der en bestemmelse fra 2009 om at universiteter og højskoler har ansvaret for vedligeholdelse og videreudvikling af norsk fagsprog. De andre skandinaviske sprog er ligestillet med norsk ved universiteter og højskoler. De kan bruges parallelt med engelsk som videnskabeligt sprog. I det svenske svar nævnes den opfattelse at globaliseringen har konsekvenser for sprogets anvendelse, og at en uddannelse, som retter sig mod udenlandske studenter, bør holdes på et passende sprog. Det samme gælder hvis lærerne er udenlandske.

Svaret fra Island er ganske kort og bygger ikke på nogen undersøgelse: Islandsk er sproget i alle fag, men nogle fakulteter er begyndt at undervise på engelsk. I den nye islandske sprogpolitik, *Íslenska til alls*, er der et specielt kapitel om islandsk på universiteter og et andet kapitel om islandsk i videnskab og forskning. Der fremgår det at undervisning på engelsk er stadig voksende på alle universiteterne. Islandsk Sprognævn lagde derfor stor vægt på det islandske fagsprog som stadig bør udvikles og fornyes, og at man stadig var på vagt og fulgte godt med udviklingen. Nævnets årlige rapport om sprogets stilling vil i 2010 koncentrere sig om dette emne.

Nordisk Ministerråds Sekretariat kom ud fra svarene til den konklusion at det ikke tydeligt om Nordens samfundsbærende sprog og engelsk kan anvendes parallelt inden for alle områder på alle fakulteter og på alle niveauer. Dette emne er også meget omdiskuteret og langt fra alle er enige. Måske er her et emne som de nordiske sprognævn kunne diskutere og finde frem til gode og brugbare forslag til universiteterne.

Mangesprogethed og flersprogethed

Det tredje spørgsmål gjaldt mangesprogethed og flersprogethed. I sprogdeklARATIONEN står bl.a. om dette emne (2007, s.14): "Antallet af sprog i de nordiske lande øges, og mange nordboere er i dag flersprogede; først og fremmest de borgere, som har et andet modersmål end landets majoritetssprog".

Spørgsmålet var:

Hvilke tiltag anvendes for at sikre og udvikle, at alle minoritetssprog kan fortsætte med at eksistere?

Som forventet er svarene her også forskellige. I det danske svar fremgår det at landet følger de regler om modersmålsundervisning til børn af forældre fra lande i Den europæiske økonomiske union samt Færøerne og Grønland hvad angår de sprog som tosprogede elever taler i danske folkeskoler. I Finland bevilger staten årligt ekstra bidrag for sproguddannelsen i det samiske sprog og romani. I Grønland er grønlandsk det officielle sprog siden 2009. Island henviser til den nye lov om den videregående skole fra 2008 hvor der står at alle videregående skoler bør have en modtagelsesplan for elever som har et andet modersmål end islandsk. I svaret kom man ikke ind på tegnsprog, men det islandske Ministerium for Undervisning, Forskning og Kultur nedsatte et udvalg i begyndelsen af år 2009 som skulle skrive forslag til lov om det islandske sprog og det islandske tegnsprog. Udvalget afleverede en rapport i maj 2010, og sagen forventes at blive taget op i Altinget i begyndelsen af 2011.

I Stortingets grundlagsdokument i Norge fra 2008 blev det slået fast at norsk tegnsprog vil indgå som en integreret del af en samlet norsk sprogpolitik. I Sverige er retten til at læse eget minoritetssprog blevet styrket.

Nordisk Ministerråds Sekretariats konklusion var at alle lande har tiltag for at sikre og udvikle at minoritetssprog kan fortsætte med at eksistere.

Norden som en sproglig foregangsregion

Det fjerde og sidste punkt gjalt Norden som en sproglig foregangsregion (2007, s. 14–15). Spørgsmålet som blev sendt ud var:

Hvilke tiltag er foretaget for at gøre Norden førende inden for arbejdet med klarsprog?

Af svarene fremgår det at der i Grønland ikke er specifikke indsatser på klarsprogsområdet. I svaret fra Island henvises der kun til Árni Magnússon instituttet for islandske studiers planer om en klarsprogkonference i 2011. I de andre fire nordiske lande foregår tiltag som har til hensigt at gøre myndighedernes sprog mere klart.

Yderligere kan det nævnes her at et udvalg som blev nedsat til at skrive forslag til lov om det islandske sprog, påtænker at en paragraf i lovforslaget be-

handler klarsprog, og såvel i redegørelsen for paragraffen som i indledningen til dokumentet findes der kapitler om klarsprogets vigtighed.

Alle disse tiltag er på ministerielt niveau. Det er ministrene som skal garantere at der kommer noget ud af sprogdeklarationen og sørge for at den bliver fulgt op. Mange mener alligevel at de nordiske sprognævn skal medvirke til målet om at alle kan tilegne sig et samfundsbærende sprog i tale og skrift, og mange er også af den opfattelse at sprognævnene skal have nordisk sprogforståelse i deres arbejdsplan. Ikke alle er dog enige om den sidste opfattelse.

Enten de nordiske sprognævn selv eller specielle udvalg har skrevet deres forslag til landenes sprogpolitik. I Sveriges *Bästa språket* fra 2005 er der et kapitel med overskriften "Nordisk språkgemenskab" hvor der henvises til Nordens Sprogråds forslag til deklaration som netop var blevet sendt til Nordisk ministeråd.

I *Sprog til tiden* fra Danmark (2008) findes der også et kapitel om det nordiske sprogfællesskab. Udvalget slutter kapitlet med fem anbefalinger:

- Udvalget anbefaler, at man på alle uddannelsesniveauer følger tilkendegivelserne i Den nordiske sprogdeklaration fra 2005.
- Udvalget anbefaler, at man på skolens mellem- og sluttrin arbejder med nabosprog i intensive forløb, gerne i nabolandet, i stedet for indimellem at arbejde med tekst på et nabosprog.
- Udvalget anbefaler, at der blandt eksamensteksterne i faget dansk forekommer tekster på nabosprog.
- Udvalget anbefaler, at aktuelle nordiske sagtekster hentet på nettet i langt højere grad inddrages i undervisningen, og at det nordiske ikke kun inddrages i danskundervisningen.
- Udvalget anbefaler, at der generelt tales skandinavisk på nordiske møder.

Næsten alle disse anbefalinger kunne også bruges i de andre nordiske lande. Språkrådet i Norge satte fokus på norsk som nationalsprog i globaliseringens tidsalder i sine forslag *Norsk i hundre* fra 2005. Men de tog også stilling til nordisk sprogpolitik i *Mål og mening* med undertitlen "Ein heilskapleg norsk språkpolitikk" som blev vedtaget i juni 2008. Kapitel 11 er ganske udførligt og handler om nordisk sprogfællesskab og sprogsamarbejde. Kapitlet slutter med en opsummering af prioriterede opgaver som Kultur- og kirke departementet vil arbejde videre med, og disse opgaver er de samme som der skal stræbes efter ifølge Deklarationen.

Det færøske forslag *Málrøkt* (2007) handler først og fremmest om bevarelse af det færøske sprog, og det samme gælder de islandske forslag, "Íslenska til alls" (på dansk Islandsk til alt) som er blevet vedtaget af Altinget. Ifølge loven om Islandsk Sprognævn fra 2006 skal nævnet give råd vedrørende bevarelse af det islandske sprog, komme med forslag til kulturministeren om islandsk sprogpolitik og gøre status over sprogets aktuelle stilling hvert år. Selvom opgaverne synes at være begrænsede, når man først ser på dem, er de hver for sig alligevel krævende og ømtålelige. Nævnet syntes således at det er en stor nok opgave at give forslag til og arbejde på de vigtigste emner hvis det islandske sprog skulle kunne modstå den voksende engelske indflydelse i samfundet og ikke mindst på universiteterne. I indledningen af "Íslenska til alls" (2009, s. 18) henvises der dog til *Deklaration om nordisk sprogpolitik*, og der står at hvis man skal opnå de fem mål som tilstræbes i nordisk sprogpolitik, så er det også nødvendigt altid at have øje for ens eget sprog og dets stilling i undervisning, kultur og erhvervs- liv for ikke at miste domæner til engelsk af uagtsomhed. Hvis vi gør det, så kan vi holde op med at håbe på bedre internordisk sprogforståelse og brug af skandinaviske sprog i nordisk samarbejde. Så er den også gået tabt.

De nordiske sprognævn og nordisk sprogforståelse

De nordiske sprognævn er ikke ens, og de har forskellige forpligtelser og heller ikke samme arbejdsvilkår. Nogle har mulighed for at bruge en del af personalets tid til at støtte internordisk sprogforståelse, andre har hverken personale, penge eller muligheder og må beskæftige sig med modersmålet alene. Det sidste gælder således for Islandsk Sprognævn efter forandringerne i 2006.

Men der findes andre muligheder og den nyoprettede institution Nordisk Sprogkoordination virker lovende. Den skal blandt andet arbejde på opfølgningen af sprogdeklarationen. Arbejdsplanen for 2010 er både ambitiøs og realistisk. Derfor er det naturligt at Nordiske Sprogkoordination leder og planlægger arbejdet hvis sprognævnene i fællesskab skal arbejde på at styrke nordisk sprogforståelse.

Hvis der kom et fælles forslag til aktiviteter inden for nordisk sprogforståelse, som alle var interesseret i at deltage i, så ville det være lettere at få penge fra ministerierne. I øjeblikket taler kultur- og undervisningsministrene, samarbejdsministrene, embedsmandskomitéen for kultur- og undervisning og Nordisk råd om internordisk sprogforståelse. Denne interesse burde udnyttes så godt som muligt for at styrke undervisningen i skolerne og på universiteterne. Vi alle ved af erfaring at politiske interesser kan forsvinde lige så hurtigt som de opstår. I øjeblikket synes der virkelig at være vilje inden for ministerierne for at deklara-

tionen bliver til noget, og man har allerede startet gode opgaver som f.eks. projektet med sprogpiloterne. Dette projekt har som mål at etablere et netværk af ressourcelærere som kan fungere aktivt både i skolen og inden for læreruddannelsen. De nordiske sprogpiloter skal retlede kolleger og være initiativtagere for udviklingen af en bedre og mere effektiv nabosprogsundervisning. Dette projekt er lykkedes meget godt, og det er et håb at det vil fortsætte.

Et andet projekt kan også nævnes. I det islandske formandskabsprogram for Nordisk Ministerråds samarbejde om forskning, kultur og uddannelse var et af formålene for 2009 en bedre sproglig forståelse i Norden. Der skulle lægges vægt på at følge op på nordisk sprogpolitik som dels indebærer indsatser for at øge kundskaber og færdigheder i nordiske sprog og dels støtter samarbejdet mellem landenes sprognævn om sprogenes stilling og sprogteknologiens udvikling. To opgaver blev nævnt i denne sammenhæng. Den første er at:

Island vil tage initiativet til en kampagne som har til formål at styrke nordiske skolefolks gensidige kulturelle interesse for og kundskaber om sprog i Norden.

Og den anden at:

Island vil initiere et samarbejde mellem kulturministrene og undervisningsministrene om dette projekt.

Planlægningen overgik til Danmark i begyndelsen af 2010, og nu har man startet denne kampagne. Hvis den bliver vellykket og alle de nordiske lande er enige om at styrke nabosprogsforståelsen hjemme hos sig selv, kan vi se frem til ændrede holdninger til internordisk kommunikation, og ellers vil engelsk hurtigt vinde dette vigtige domæne.

Men andre projekter findes også vidt omkring i Norden som de nordiske sprognævn kunne henvise til på deres hjemmesider og hjælpe til at gøre skoler og andre interesserede opmærksomme på, fx projektet ISLEX som er en tværnordisk flersproget onlineordbog med islandsk som kildesprog og dansk, norsk bokmål, nynorsk og svensk som målsprog. Projektet blev indledt i 2005 og ordbogen skal afsluttes i 2011 og være frit tilgængelig på nettet. Dette er et nordisk samarbejde mellem Árni Magnússon instituttet for islandske studier i Reykjavík, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i København, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier i Bergen og Institutionen för svenska språket i Göteborg. ISLEX-ordbogen er den første elektroniske ordbog der omfatter og forbinder flere nordiske sprog. Den vil indeholde ca. 50.000 opslagsord og de-

res oversættelser. Ordbogen dækker moderne islandsk sprog, med særlig vægt på at repræsentere et mangfoldigt udvalg af kollokationer, idiomer og eksempler med tilhørende oversættelser til målsprogene. Helt i starten havde man især studenter og oversættere som målgruppe, men det har vist sig at ordbogen opfylder forskellige målgruppers behov og er således et vigtigt bidrag til styrkelsen af kulturelle forbindelser og internordisk sprogforståelse. Den vil sikkert vække danske, norske og svenske børn og unges interesse for de øvrige skandinaviske sprog og eventuelt også for islandsk, og den vil hjælpe islandske elever med deres dansk i skolen og sikkert også vække deres interesse for at vide hvorledes man siger det samme på norsk eller svensk.

Der findes selvfølgelig forskellige andre projekter rundt omkring i Norden som støtter nordisk sprogforståelse, og som de nordiske sprognævn kunne hjælpe til med at gøre mere synlige ved at henvise til dem på deres hjemmesider.

Litteratur

Bästa språket. En samlad svensk språkpolitik. Regeringens proposition 2005/06:2. Stockholm: Kulturdepartementet. (www.regeringen.se).

Deklaration om nordisk sprogpolitik, 2007. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Delsing, Lars-Olof og Lundin Åkesson, Katarina, 2005: *Håller språket ihop Norden?* En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska. TemaNord 2005:573. København: Nordiska ministerrådet.

Íslenska til alls, 2009: Íslensk málstefna. Reykjavík: Mennta- og menningarmálaráðuneyti.

Maurud, Øyvind, 1976: *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Nordisk utredningsserie 13. Stockholm: Nordiska rådet.

Málmørk. Álit um almennan málpolitikk, 2007. [Tórshavn]: Málstevnunecndin, Mentamálaráðið.

Mål og mening. Ein beilskapleg norsk språkpolitikk, 2008. Oslo: Kultur- og kyrkjedepartementet.

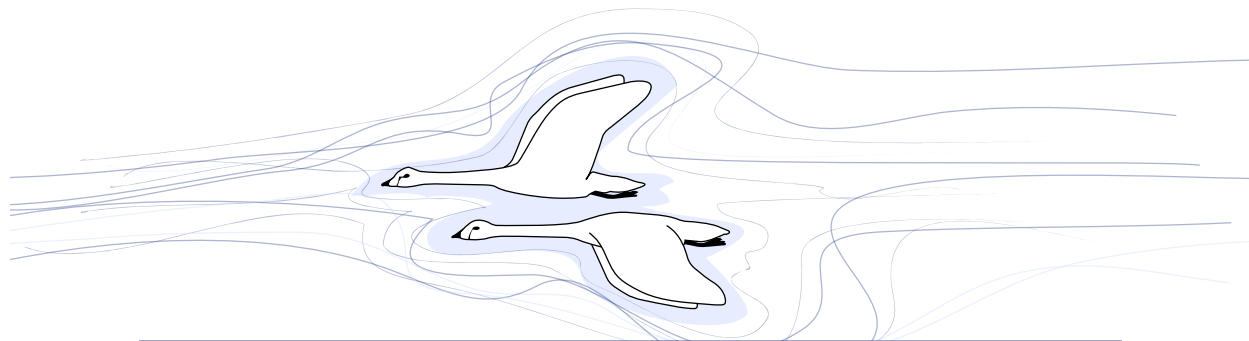
Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder, 2005: Et forslag til strategi. Oslo: Språkrådet.

Sprog til tiden, 2008: Rapport fra sprogudvalget. København: Kulturministeriet.

Summary

The article discusses three topics: the teaching of Nordic languages in Iceland, the aims of the *Declaration of Nordic language policy*, and the possible role of the Nordic language committees in helping to implement the declaration. In the first part an account is given of the teaching of the Nordic languages in kindergarten, elementary schools, secondary schools and at the universities in Iceland. In the second part the results of the 2002–2005 research of Lars-Olof Delsing and Katarina Lundin Åkesson, dealing with the understanding of young people from all the Nordic countries of the Scandinavian languages (Danish, Norwegian and Swedish), is reviewed as this research was the main impetus for the declaration. The main aims of the *Declaration of Nordic language policy* and the first reports of the Nordic ministries from 2009 about the actions taken so far are described. In the third part the possible role of the language committees in advocating the goals of the declaration and enhancing the mutual understanding of the Nordic languages is discussed.

Stark nordisk språkgemenskap – uppdrag för den akademiska utbildningen i Skandinavien

Anna Helga Hannesdóttir och Gitte Mose

Den officiella nordiska språkpolitiken syftar till att det nordiska språksamarbetet även fortsättningsvis ska bedrivas på de skandinaviska språken. Därför bör grannspråksundervisningen i skolan förstärkas. För att så ska kunna ske krävs att grannspråken får en adekvat behandling i utbildningen av dansk-, norsk- och svensklärare, där kommunikation och framför allt förmågan att förstå talare av de andra skandinaviska språken fokuseras. I dag är de högre lärosätenas och lärarutbildningarnas tillgång till grannspråkstalande lärare mycket begränsad. För att skapa förutsättningar för fortsatt nordisk språkgemenskap krävs ett tydligt grannspråksuppdrag till de lärosäten som utbildar dansk-, norsk- och svensklärare. På samma sätt som skolans grannspråksuppdrag formuleras i kursplanerna för danska, norska respektive svenska, måste lärarutbildningarnas grannspråksuppdrag formuleras i examensordningen för lärarexamen. Därigenom skulle det akademiska ansvaret för den nordiska språkgemenskapens framtid läggas på rätt nivå i lärosätenas organisation, det vill säga hos rektor. Så skapas en helhet och ett sammanhang för en effektiv grannspråksundervisning.

Den nordiska språkgemenskapen för en tynande tillvaro. Interskandinavisk språkförståelse blir allt sämre. Trots att en rad policydokument och handlingsplaner upprättats för det officiella språksamarbetet har framgångarna uteblivit, när skandinaver träffas använder de allt oftare engelska som kommunikations-språk. Men – tro det eller ej – framtiden för det nordiska språksamarbetet ser ljusare ut nu än någonsin förr.

Nordiska Ministerrådet har med den *Deklaration om nordisk språkpolitik* som samtliga ansvariga ministrar i Norden undertecknat tagit ett initiativ för att

stärka språkgemenskapen. Direktiven är tydliga och uppföljningen är redan igång. En nordisk organisation för arbetet har skapats, en expertgrupp har utsetts, en koordinatorsfunktion har inrättats och tillsatts och utbildningsministrarna har fått ansvaret för frågan. Nu gäller det att hålla tungan rätt i mun och skapa helhet och sammanhang i satsningen på språkgemenskapen.

Bakgrund

I början av 2000-talet fick författarna till denna artikel i uppdrag att kartlägga villkoren för undervisningen i Nordens språk och litteratur vid universitet och högskolor i Norden. Uppdragsgivare var Samarbetsnämnden för Nordenundervisning i utlandet, samarbetsorganet för lektorsadministrationerna i de nordiska länderna. Nämnden verkar för att främja undervisningen i språken i Norden, i nordisk kultur och samhällsförhållanden samt för att öka intresset för Norden vid utländska universitet och i utlandet i allmänhet. Samarbetsnämnden hade konstaterat att de nordiska språkens ställning inom universitetsundervisningen just i Norden hade förändrats och man ville få en överblick över nordistikens status vid de lärosäten som utbildar gymnasie- och universitetslärare i de nordiska länderna. Det uppdrag vi fick var komplext och detaljerat, men tyngdpunkten låg på undervisningen i de nordiska språken och i de nordiska ländernas litteratur. Situationen för färöiska, grönländska och samiska skulle beaktas, men det var de statsbärande språken som stod i fokus (Hannesdóttir & Mose 2003). Våren 2009 var det dags för en uppföljning.

Den lägesbeskrivning som här följer bygger på våra kartläggningar och de slutsatser vi dragit av dem. I första hand diskuteras utbildningen av gymnasielärare och lärare i grundskolan i Skandinavien och den tillgång man har till infödda grannspråklärare inom denna utbildning. Också utbildningens plats i det nationella utbildningssystemet behandlas. Det är grannspråken som står i centrum för vår framställning, inte litteratur, kultur och samhällsförhållanden. Med *grannspråk* menar vi de politiskt definierade grannspråken: danska, norska och svenska. Vidare relateras läget, såsom det framstod för oss, till de mål och prioriteringar som formuleras i *Deklaration om nordisk språkpolitik*.

Kartläggningen

De skandinaviska lärosätenas tillgång till lektorer i grannspråken var 2002 som följer: I Danmark fanns då tre norska och tre svenska lektorer, i Norge fanns en dansk och en svensk lektor, i Sverige fyra danska och fyra norska lektorer. Vårt uppdrag gällde de lärosäten som utbildar lärare för gymnasier och universitet.

Traditionellt är det de gamla universiteten som har "nordiska lektorer" eller "sändelektorer", alltså utsända inhemska talare av det aktuella språket, förmedlade av de nationella lektorsadministrationerna. Men utbildningen av gymnasielärare ligger inte längre bara vid de gamla universiteten – nya universitet har tillkommit, och i Norge och Sverige ges akademisk utbildning i norska respektive svenska också vid högskolor som inte har universitetsstatus. Dessa tog vi med i vår kartläggning.

Den uppföljning som vi genomförde våren 2009 var mer än den första inriktad på grannspråken och på tillgången till lärare med grannspråkskompetens vid de lärosäten som bedriver lärarutbildning. Grannspråkslärarna hade inte blivit fler. I Norge var antalet sändelektorer oförändrat, en dansk och en svensk lektor, båda vid Universitetet i Oslo. I Danmark och framför allt i Sverige var tendensen snarast den, att lektorer som slutat sedan 2002 inte hade ersatts med nya. Lunds universitet utgjorde ett undantag. Där hade utbudet av kurser i danska utökats och antalet danska lektorer fördubblats: från en 2002 till två 2009. De "nya" universiteten och högskolorna har inga nordiska lektorer anställda.

Av de svar vi fick från institutionerna, både 2002 och 2009, kunde vi konstatera att det inte i första hand var på institutionsnivå som intresset för grannspråken saknades. På många håll där man inte har nordiska lektorer försöker man ändå tillhandahålla nordiska inslag i utbildningarna. Där förekommer lösningar såsom regelbundna, bilaterala lärarutbyten och ett par lärosäten skickar sina studentgrupper på studieresor till varandra. De kurser för lärarstudenter som ordnas vid de nordiska pärlorna Lysebu, Schæffergården och Voksenåsen erbjuds studenterna när möjlighet ges, och för några lärosäten utgör dessa kurser själva stommen i lärarutbildningens grannspråksinslag. Möjligheten att utnyttja kurserna styrs emellertid helt av faktorer som inte institutionerna själva kan påverka.

Andra lösningar som tillgreps bestod exempelvis i att låna en lektor om sådan fanns att tillgå vid ett närliggande universitet. I andra fall anlätades infödda grannspråkstalare som timplärare. Ganska många lärosäten nöjde sig emellertid med att undervisa om språken och om språksituationen i de nordiska länderna, medan ytterligare andra hade gett upp och utelämnade grannspråksinslagen helt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de slutsatser vi drog 2003 fortfarande äger giltighet. Institutionernas faktiska möjligheter att ge adekvat grannspråksundervisning varierar kraftigt, och de största hindren består oftare i lärosätenas ekonomiska och strukturella förutsättningar än i de enskilda institutionernas bristande engagemang (se Hannesdóttir & Mose 2003).

De nordiska förutsättningarna

Den nordiska språkpolitik som formuleras i *Deklaration om nordisk språkpolitik* skall säkra helheten och sammanhanget i Nordiska Ministerrådets språksatser, och syftet med den är bland annat att det nordiska samarbetet även fortsättningsvis ska bedrivas på de skandinaviska språken, alltså danska, norska och svenska. Den utgår ifrån alla nordbors rätt att "tillägna sig förståelse av och kunskaper i ett skandinaviskt språk och förståelse av de övriga skandinaviska språken, så att de kan ta del i den nordiska språkgemenskapen". Detta är en av utgångspunkterna för den språkpolitiska deklARATIONEN. Ett av dess fem mål är "att alla nordbor kan kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk" (s. 82).

I deklARATIONEN formuleras vidare fyra teman som de undertecknande ministrarna enats om att arbeta med. Ett av dessa teman rör "språkförståelse och språkkunskap". Skolan utpekade som viktig aktör i sammanhanget: "Grannspråksundervisningen i skolan [bör] förstärkas, liksom undervisningen i skandinaviska språk som hjälpspråk och främmande språk" (s. 83). Ministrarna har förklarat som sin avsikt "att fortsatt arbeta för att förverkliga de långsiktiga språkpolitiska målen i deklARATIONEN" (s. 79).

För att uppnå målet att nordborna ska kunna kommunicera med varandra på de skandinaviska språken måste hela det danska, norska och svenska utbildningssystemet få ett tydligt formulerat grannspråksuppdrag med fokus på kommunikativa färdigheter.

Grannspråkskommunikation

Kommunikation förutsätter förståelse, och den interskandinaviska språkförståelsen har gjorts till föremål för en rad studier. Den senaste genomfördes av svenskarna Lars-Olof Delsing och Katarina Lundin Åkesson. Deras undersökning gällde nordiska gymnasieelevers förståelse av de skandinaviska språken, och deras resultat bekräftade i princip vad som framgått av tidigare undersökningar (Delsing & Lundin Åkesson 2005, se även Lund i denna volym). Den tendens till förändring de kunde urskilja var att grannspråksförståelsen i vissa avseenden hade blivit sämre. De analyserar sina resultat med utgångspunkt i ett antal parametrar och konstaterar helt kort: "Bland annat verkar grannspråksundervisningen i skolorna vara bristfällig" – dock utan att precisera detta uttalande närmare (Delsing & Lundin Åkesson 2005:144).

Ministrarna vill förstärka grannspråksundervisningen. I verkligheten är det inte bara undervisningen som behöver förstärkas. Själva förutsättningarna för den behöver ändras i grunden. Och grannspråksundervisningen måste läggas

om. Den behöver fokuseras på kommunikation och framför allt på förbättrad förmåga att "förstå annerledes talende människor" (Haugen 1953:248).

Gransspråken inom nordistiken

Det finns en tydlig diskrepans mellan den traditionella nordistik som lektorerna bidrar till att föra vidare och den instrumentella gransspråksundervisning som kan utgöra grunden för fortsatt interskandinavisk kommunikation. Av våra två kartläggningar framgick ganska tydligt att man inom nordistiken inte nödvändigtvis anlägger ett gransspråksperspektiv på de nordiska språken. Fokus är inställt på teoretisk förståelse av språkssystemet snarare än på praktisk kommunikation. Forskning i andra nordiska länders språk och litteraturer bedrivs i varierande utsträckning, dels som ett inslag i nordistikens deldiscipliner (såsom exempelvis dialektologi, språkhistoria, syntax), dels i form av studier av någon särskild språklig eller litterär aspekt. Utgångspunkten för det nordiska perspektivet i dansk-, norsk- och svenskdisciplinen vid universiteten i Skandinavien utgörs främst av det akademiska modersmålsämnet nordiska arv, formulerat på 1800-talet när disciplinerna grundades och med prägel av den komparativa språkforskningens historiska grundvalar. Vidare har de olika ländernas ämnes-traditioner utvecklats i skilda riktningar, och även inom varje land för sig varierar genomslagskraften hos det nordiska perspektivet och ämnet nordiska arv vid olika lärosäten.

Det funktionsinriktade gransspråksuppdrag som ska säkra att det nordiska samarbetet även fortsättningsvis bedrivs på de skandinaviska språken sammanfaller bara delvis med nordistikinstitutionernas fokus. Dessa måste få ett tydligt incitament till att i större utsträckning beakta gransspråken ur en kommunikativ aspekt.

Läroutbildningen i de skandinaviska utbildningssystemen

Läroutbildningen är organiserad på olika sätt i de olika ländernas utbildningssystem. I Danmark och Norge ligger ämnesstudierna i gymnasielärarnas utbildning i danska respektive norska ofta inom ramen för det ordinarie utbildningsutbudet i den akademiska nordistikdisciplinen, och professionsdelen är då fristående från ämnesstudierna. Grundskolläroutbildningen är förlagd till professionshögskolor. I Sverige är både gymnasieläroutbildningen och grundskolläroutbildningen huvudsakligen akademiska professionsutbildningar. Det svenska ämnesinnehåll som ingår i läroprogrammet motsvarar därför inte helt

de ordinarie ämnesstudier i nordiska språk/svenska som leder till en generell akademisk examen. Sådan krävs i sin tur för den forskarutbildning som leder till behörighet för lärartjänster på universitetet.

Lärarnas förutsättningar

Av Delsing & Lundin Åkessons undersökning framgick att knappt hälften av gymnasieeleverna i de skandinaviska skolorna hade fått grannspråksundervisning över huvud taget i skolan, bara 4,5 % hade fått mer än "bara lite". Oss vetligen har denna fråga inte ställts till de dansk-, norsk- och svensklärare som nu är verksamma i skolorna i Skandinavien. (Se dock Østlies bidrag i denna volym.) En rimlig hypotes torde vara att andelen lärare som fått adekvat undervisning om grannspråken i skolan eller inom ramen för sin lärarutbildning inte är större än vad som var fallet bland gymnasisterna. Det är dock sannolikt att de äldsta nu verksamma svensklärarna har fått inleda sina akademiska studier i modersmålet med att läsa "Tors färd till Utgårdaloke" på fornvästnordiska i Wimmers utgåva. Åtminstone de yngre bland de danska grundskollärarna borde, enligt de detaljerade direktiven för den danska modersmåls lärarutbildningen, ha fått en hel del undervisning i grannspråken, och även gymnasielärarna har examinerats på norskt och svenskt innehåll. De danska gymnasisternas blygsamma prestationer i Delsing & Lundin Åkessons undersökning tyder dock på att lärarnas utbildning inte varit framgångsrik, om syftet med grannspråksinslaget har varit att främja deras framtida elevers språkförståelse. De lärosäten som utbildar de danska grundskollärarna har inga nordiska lektorer anställda och det har inte heller alla universitet – men några av dem har det.

Det svenska Lärarutbildningskonventet, som är ett forum för ansvariga för lärarutbildningarna vid svenska lärosäten, genomförde för några år sedan en enkel enkätundersökning om grannspråk i utbildningen av svensklärare. Det fanns en samstämmighet bland de lärosäten som besvarade enkäten: grannspråksinslaget har minskat över åren, det består i många fall av att studenterna läser texter om de nordiska språken och, slutligen, lärar- och studentutbyten förekommer men inte i någon större utsträckning.

Utvecklingen verkar inte gå åt rätt håll.

Direktiv till lärarutbildningen

Hur ser då direktiven för lärarutbildningarna ut när det gäller grannspråken? Här har vi den svaga länken. De danska direktiven är som sagt detaljerade och klara (se också Hannesdóttir & Mose 2009). Grundskolelärarna ska ha "kendskab til

nordiske nabosprog og nabosprogsdidaktik”, gymnasielärarna skall utsättas för modersmålstalande normmän och svenskar och de ska klara en examen i norska och svenska. Den svenska examensordningen för lärarexamen innehåller inga krav om grannspråkskompetens för svensklärare vare sig i grundskolan eller i gymnasieskolan; inte heller den norska. Uppdraget är indirekt genom att grannspråken ingår i de kursplaner för skolan som ska ligga till grund för lärarnas undervisning.

Denna diskrepans mellan de politiska ambitionerna på nordisk nivå och de nationella förutsättningarna för att uppfylla dessa har påpekats förr. 2005 sammanfattar Lis Madsen resultaten av sin utredning av grannspråksmomentet i de nordiska skolorna och i lärarutbildningarna så här:

Det ser alt i alt ikke så godt ud. Hvis læreruddannelserne ikke sikrer, at de kommende lærere er uddannet til at varetage undervisningen i nordiske sprog, og hvis det nordiske samtidig får mindre og mindre betydning i fagplanerne for grundskole og gymnasiale uddannelser, er det ikke svært at se, hvordan det vil gå med sprogforståelsen i Norden (Madsen 2005:6).

Liknande slutsatser dras i utredningen “Det umistelige” från 1996 och i en rad rapporter dessförinnan. Vad som tydligt framgått i dessa och i våra kartläggningar är att det inte ställs några krav på den akademiska nivån i utbildningssystemet – varken från nordiskt håll eller på nationell nivå. Detta torde vara den viktigaste orsaken till att de nordiska ambitionerna inte förverkligats i större utsträckning än vad som varit fallet. För att få till den “helhet” och det “sammanhang” som Ministerrådet eftersträvar i sina satsningar måste denna lucka i utbildningssystemet täppas till. De politiska och ideologiska argumenten för grannspråksundervisningen som fundament för den nordiska språkgemenskapen när inte fram till de universitet och högskolor som utbildar de lärare som fått uppdraget på sin lott.

Nu är en hel del utmärkta grannspråksprojekt igång. De är dock bara punktinsatser med begränsad räckvidd. För att skapa helhet och sammanhang i insatserna måste det till en strukturell lösning för grannspråken. De akademiska lärosätena spelar en viktig roll när det gäller att upprätthålla och främja den nordiska språkgemenskapen. De måste få tydliga direktiv för sitt arbete. De har ett uppdrag att utbilda lärare, ett uppdrag som i alla fall i Sverige specificeras i regeringens regleringsbrev till de enskilda universiteten. Lärarutbildningen är styrd på ett sätt som varken anses inkräkta på universitetens autonomi eller på forskningens akademiska frihet. Om också grannspråkskompetens inkluderas i lärarutbildningarnas redan detaljerade examensordningar skulle universi-

tetens roll i det nordiska språksamarbetet bli tydlig. Ansvaret skulle då läggas på rätt nivå: på rektor och inte på den enskilda universitetsinstitutionen. I Sverige införs en ny lärarutbildning hösten 2011. Den svenska utbildningsministern är den som hittills gjort minst för att leva upp till ambitionerna i språkdeklarationen: här har han chansen att visa att han tar den på allvar!

Nytt grannspråksuppdrag

Grannspråksundervisningen måste koncentreras på kommunikation. De unga måste se en poäng i att knäcka kommunikationskoden. Och deras lärare måste ha sådana kunskaper om grannspråken och om kommunikativa strategier att de kan motivera de unga. Det måste handla om att förstå och att göra sig förstådd!

Delsing & Lundin Åkesson undersökte också elevernas förståelse av engelska. Ungdomarna i alla de skandinaviska länderna förstår engelska bättre än grannspråken. Skillnaden kan dock betraktas som marginell med tanke på att drygt hälften av eleverna inte har fått någon undervisning alls vare sig i eller om grannspråken. Engelska har alla gymnasister läst många timmar i veckan under många år. Återigen: fokus måste – när det gäller grannspråken – ligga på den kommunikativa aspekten och på den fördel skandinaverna har när de förväntas tala sitt modersmål. De flesta grundskole- och gymnasieelever håller nog med om att de har lättare att uttrycka sig på sitt modersmål än på engelska. Men då krävs det också att den andra parten förstår.

Den grannspråksundervisning som nu trots allt förekommer i skolorna har länge varit fokuserad på kulturförmedling snarare än på praktisk språkförståelse. Och kulturförmedlingen är viktig – men den leder uppenbarligen inte till ökad språkförståelse. För att uppnå de formulerade målen måste grannspråksundervisningen byta spår.

Bonuseffekt

Även aldrig så ytliga studier i grannspråken erbjuder suveräna möjligheter att uppfylla ett annat av språkdeklarationens mål: “att alla nordbor har allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar” (s. 82).

Förutom sin kommunikativa potential kan grannspråken fungera som ett slags spegelbild för det egna språket. Språkliga normer och konventioner framstår i all sin nakenhet när de jämförs med grannspråkens lösningar på samma språkliga problem. Språkens likhet gör att dessa lösningar ofta är genomskinliga och begripliga för eleven. Rätt och fel i språket relativiseras vid konfrontationen med grannspråkets brott mot exempelvis det egna språkets enda

“riktiga” sätt att stava. Att saker heter som de heter och inte något annat är frågor som annars är svåra att formulera, men de aktualiseras av annorlunda, genomskinliga lösningar som etablerats i ett grannspråk¹. Grannspråkets lösningar kan läggas till grund för diskussioner som leder till åtminstone en insikt om vad språket är och hur det fungerar. Sådana insikter utgör en förträfflig grund för en allmän språksyn som kan berika modersmålet med ett andraspråksperspektiv och också ge ett perspektiv på andra, främmande språk. Här förtjänar den syn på grannspråken som 1986 lanserades av språkpsykologen Lars Henriksen att lyftas fram som det främsta språkliga argumentet för att ägna sig åt grannspråksstudier:

- Grannspråken ger perspektiv på det egna språket.
- Grannspråket är ditt språk såsom det kunde ha varit!
- Studera svenska/norska för att förstå saker om danskan.
- “I danskerens oplevelse af svensk – og i svenskerens oplevelse af dansk – *afsløres sprogets hemmeligheder*”. (Henriksen 1986)

Studera danska och norska för att förstå förhållandena i svenskan! Med sina annorlunda men ändå genomskinliga lösningar låter grannspråken oss se det egna modersmålet i ett nytt ljus.

De offentliga organen

Vad kan då de offentliga, språkvårdande instanserna i Skandinavien göra? Som institutioner med ett nationellt språkligt uppdrag kan de påverka den nationella språkpolitiken. Det svenska Språkrådet är Sveriges officiella organ för språkvård och språkpolitik. Skolan är den viktigaste arenan för språkpolitiskt arbete. I Språkrådets uppdrag torde därför ingå att bevaka arbetet med styrdokumentet för skolan och lärarutbildningen och ha tillsyn över att dessa överensstämmer med de politiska ambitionerna. Utan helhet och sammanhang i de nationella utbildningssystemen är målen svåra att uppnå på nordisk nivå.

I samband med uppföljningen av språkdeklarationen har de nordiska språknämndernas nätverk också fått ett nordiskt uppdrag. De ska rikta en del av sin

¹ Svenska lärarstudenter hösten 2010 undrade vad slags stol en *laenestol* eller *lenestol* kunde vara. När de väl kommit på att det var vad man på svenska med ett lånord kallar en *fåtölj* följde en livlig diskussion om huruvida en *fåtölj* var ett slags *tölj* eller *ölj* och vad i så fall *få* respektive *fåt* var för något – en morfologisk diskussion som sedan utvecklades till att gälla relationen mellan det språkliga tecknet och det betecknade.

verksamhet direkt mot barn och unga och deras grannspråksförståelse samt bedriva uppsökande verksamhet för att informera avnämare såsom skolor, gymnasier, yrkesutbildningar, lärarutbildningar och lärosäten om dessa och andra liknande aktiviteter i nordisk regi.

En angelägen uppgift för den nya koordinatorsfunktion som inrättats är att formulera ett nytt innehåll och en ny inriktning för utbildningssystemets grannspråksuppdrag. Innehållet ska fokusera på kommunikation – på förmågan att förstå annorlunda talande människor. Detta uppdrag kan spridas såväl genom de verksamma lärarnas nationella organisationer och deras nordiska organisation Nordspråk som genom de nationella fora som finns för lärarutbildningarna: Det pædagogiske fagudvalg i Danmark, Nasjonalt råd for lærerutdanning i Norge och Lärarutbildningskonventet i Sverige. För att uppdraget ska gå att fullfölja behöver de blivande dansk-, norsk- och svensklärarna ges möjlighet att konstatera att kommunikationen över de skandinaviska språkgränserna faktiskt kan fungera. Det är lärosätenas ansvar att tillhandahålla denna möjlighet – oavsett om utbildningen ges vid ett universitet eller vid en högskola.

En ljusnande framtid

Det gäller att inte låta den nedslående bild som tecknats här leda till uppgivenhet och handlingsförlamning. Förutsättningarna för att skapa den helhet och det sammanhang som hittills saknats i Nordiska Ministerrådets satsningar på grannspråksundervisningen är trots allt bättre nu än någonsin. Det är uppenbart att det är lärarnas utbildning som är språkgemenskapens svagaste länk. Genom tydliga krav på grannspråkskunskap i dansk-, norsk- och svensklärarutbildningens examen stärks denna länk. Då kan en helhet och ett sammanhang uppnås.

De organisatoriska ramarna är definierade, ansvariga har utsetts och målet med arbetsuppgifterna har formulerats. Syftet med grannspråksundervisningen har förtydligats så att kommunikationen ska stå i centrum. Ministrarna har talat. Men det är inte de som gör jobbet. Det gör de dansk-, norsk- och svensklärare som fått den utbildning de behöver för att klara sin uppgift.

Litteratur

Deklaration om nordisk språkpolitik 2006, 2007: Nordiska Ministerrådet, APN 2007:746. Köpenhamn.

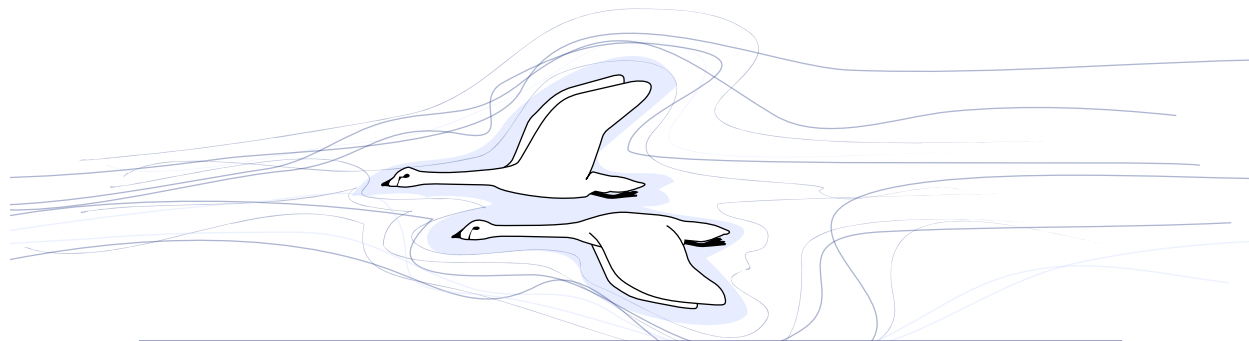
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. TemaNord 2005:573. Nordiska kulturfonden, Köpenhamn.
- Hannesdóttir, Anna Helga & Gitte Mose, 2003: *Undervisning i Nordens språk och litteratur vid universitet och högskolor i Norden*. TemaNord 2003:507. Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn.
- Hannesdóttir, Anna Helga & Gitte Mose, 2009: "Fåtöljer, kartofler og hybelkaminer i skolen. NaboSpråksundervisningens vilkår – en lille tilstandsrapport". I: *Norsklæreren* 3/2009, s. 14–19. Oslo.
- Haugen, Einar, 1953: "Nordiske språkproblemer – en opinionsundersøkelse". I: *Nordisk Tidskrift* 1953, s. 225–249. Stockholm.
- Henriksen, Lars, 1986: "Sprogets hemmelighed. En sprogpsykologisk vejledning i at få udbytte af at beskæftige sig med de nordiske nabosprog". I: *Mål & Mæle* 2/1986. Köpenhamn.
- Lund, Jørn, 2011: "Hvad skal vi med de nordiske sprog og sprogene i Norden i globaliseringens tidsalder?" I: *Sprog i Norden* 2011, s. 9-14.
- Madsen, Lis, 2005: *Udredning angående sprogforståelsen i Norden og den nationale opfølgning*. Kan laddas ned från <http://www.nordenibio.org/?bits=D112&lang=sv>
- Østlie, Mette, 2011: "Det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole – Illusjon eller realitet? I: *Språk i Norden* 2011, s. 59-73.

Summary

The goal of the official Nordic language politics is that the Nordic language cooperation shall continue to be conducted in the Scandinavian languages. Therefore, the subject neighbouring Scandinavian languages must be strengthened in schools. To that purpose the subject must be adequately treated in the education of teachers of Danish, Norwegian and Swedish. The stress must be on communication skills and above all the ability to understand speakers of the different Scandinavian languages. In the education of teachers today there is a lack of teachers with enough competence for this training. To maintain the

Nordic language community, it is necessary to formulate a specific commission of this subject to the relevant education institutions. It ought to be a task expressively formulated in the system of qualification of exams, in the same

way as it is formulated as a task in the curricula of Danish, Norwegian and Swedish. Thus the responsibility in higher education for the future of the Nordic language community would be located at the right level, that is, with the vice-chancellor.

Det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole – Illusjon eller realitet?

Mette Kristin Østlie

Avhandlingen denne artikkelen er basert på, viser at det nordiske perspektivet er styrket i den nye læreplanen i norsk, at det nordiske er vektlagt i større grad i lærebøkene, og at langt flere lærere benytter Internett i grannespråksundervisningen etter Kunnskapsløftet og den nye læreplanen i norsk. Videre viser undersøkelsen at over halvparten av lærerne i videregående skole benytter 3–6 timer til grannespråksundervisning i løpet av skoleåret, at 45 % av dem opplever undervisningen som problematisk, og at det først og fremst er mangel på tid som skaper problemer. Avslutningsvis konkluderer jeg med at det kan se ut som om det er en illusjon at det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole. Grunnlaget for styrking er lagt, men aktiviteten er fremdeles for lav til at vi kan si at det nordiske er styrket.

Det nordiske språkfelleskapets utfordringer

Den kanskje største utfordringen det nordiske språkfelleskapet står overfor, er at mange nordboere i dag har problemer med å forstå skandinaviske grannespråk, og at de yngre blant dem har en tendens til å benytte engelsk som lingua franca i internordiske samhandlingssituasjoner (Wiggen 1998, s. 123). For mange er også engelsk språket med høyest prestisje.

Undersøkelsen knyttet til det samnordiske prosjektet *Håller språket ihop Norden?* (Delsing og Lundin Åkesson 2005), der ca. 1850 ungdommer mellom 16 og 25 år fra videregående skole i alle nordiske land deltok, viser at det er store forskjeller i grannespråksforståelsen til nordmenn, svensker, dansker, færøyinge, finner, grønlandere og islendinger. Nordmenn har klart bedre grannespråksforståelse enn svensker og dansker, danskene har noe bedre grannespråksforståelse enn svensker, færøyingene er klart best i forståelse av dansk og

norsk, finnene har totalt sett dårligst skandinavisk språkforståelse, grønlandingene er gode i dansk, men har åpenbare problemer med svensk og norsk, og islendingene er dårligere i dansk enn færøyingene og grønlandingene, men like gode som grønlandingene i svensk og norsk. Sammenlignet med tidligere forskning viser undersøkelsen at språkforståelsen har blitt svakere i Danmark og Sverige, men muligens ikke i Norge. Undersøkelsen viser også at unge nordboere har bedre grannespråksforståelse i skrift enn i tale. En annen utfordring for det nordiske språkfellesskapet er derfor at de unge i større grad trenger å tilegne seg reseptiv kompetanse i form av lytteforståelse.

En viktig forutsetning for å beskytte den nordiske identiteten er at de skandinaviske språkene er lingua franca for nordboere. Spesielt viktig er det å få unge nordboere til å benytte et av de skandinaviske språkene og ulike strategier for å gjøre seg forstått, i stedet for å benytte engelsk. Engelsk bør med andre ord ikke få bli en trussel mot det nordiske språksamfunnet, men heller et godt språklig supplement for den enkelte i kontakt med verden for øvrig.

Grannespråksundervisning

Inger Aas (2000) gjennomførte i 1999 en større undersøkelse om grannespråks-emnet i norsk, dansk og svensk grunnskole. Formålet med undersøkelsen var å se på sider ved skandinaviske læreres holdninger til grannespråksundervisning og aktuell praksis på området (op.cit., s. 33). Aas (op.cit., s.161) tar i sin undersøkelse utgangspunkt i 1990-tallets læreplaner og skriver i sin hovedfagsavhandling om grannespråksundervisningens plass i de praktiserte læreplanene i norsk, svensk og dansk:

Men en ting er den offisielle planen, noe annet er den skjulte planen, dvs. hvordan læreplanen praktiseres. Her spiller lærernes holdninger om hva de anser som viktig og hensiktsmessig i morsmålsfaget stor rolle. Tidligere undersøkelser har vist at mye kan tyde på at grannespråksundervisninga er et stebarn eller en salderingspost.

Ved siden av å ha funnet belegg i tidligere undersøkelser for at grannespråksundervisning har vært et stebarn eller en salderingspost i skolen, antyder hun altså at det kan være en skjult plan, og ikke den offisielle, som ligger til grunn for undervisningen. I formuleringen "skjult plan" legger Aas "hvordan læreplanen praktiseres", og hun knytter dette igjen opp mot lærernes holdninger og i hvilken grad de definerer ulike emner i morsmålsfaget som viktige og hensiktsmessige. Inger Aas konkluderer med at sammenlignet med tidligere undersø-

kelser, så gir ikke hennes undersøkelse grunnlag for å si at aktiviteten på området har forverret seg de 10-20 siste årene. Jeg tolker det slik at hun heller ikke har funnet grunnlag for å si at aktiviteten har økt i perioden.

Faglig bakgrunn, formål og aktualitet

Både Delsing og Lundin Åkessons forskningsrapport *Håller språket ihop Norden?* (2005) og undersøkelsen til Inger Aas (2000) er en del av den faglige bakgrunnen for valg av tema til avhandlingen som denne artikkelen er basert på. Hovedformålet med avhandlingen er å få innsikt i læreres holdninger til emner knyttet opp mot det nordiske språkfelleskapet og grannespråk og praksis i grannespråksundervisning i norskfaget i videregående skole på studieforberedende nivå etter innføringen av Kunnskapsløftet og ny læreplan i norsk, sett i forhold til da 1990-tallets læreplaner lå til grunn for undervisningen (Østlie 2009, s. 23). Avhandlingens tittel og formulerte problemstilling er *Det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole. Illusjon eller realitet?* (op.cit.).

Undersøkelsen knyttet til avhandlingen ble gjennomført skoleåret 2008/2009, samme år som Kunnskapsløftet ble gjennomført på tredje og siste trinn i videregående opplæring (Holter 2006). Elever som begynte sin videregående skolegang høsten 2006, skulle våren 2009 ha obligatorisk eksamen i norsk hovedmål som de første etter innføring av ny læreplan i norsk (Læreplan i norsk). Med tanke på aktualitet anser jeg det for å være et svært gunstig tidspunkt. Men med bakgrunn i at det kan ta tid før nye læreplaner fører til endret praksis, må jeg også ta høyde for at noe av det undersøkelsen viser, kan være resultat av at ny praksis ennå ikke har fått fotfeste, eller at lærere og elever ennå ikke har klart å ta i bruk nye metoder og nødvendige hjelpemidler.

Det nordiske i ny læreplan i norsk

I ny læreplan i norsk (*Læreplan i norsk*) kommer det nordiske inn allerede under hva elevene skal kunne etter 4. årstrinn, der elevene skal forstå noe svensk og dansk tale. Etter 7. årstrinn skal elevene ha møtt danske og svenske tekster. Etter 10. årstrinn skal elevene ha blitt mer fortrolige med svensk og dansk talespråk og forholde seg til svenske og danske tekster på en mer avansert måte. Fastsatte kompetansemål for videregående opplæring sier at elevene etter de ulike trinnene "skal kunne":

Etter Vg1 – studieforbereidende utdanningsprogram og Vg2 – yrkesfaglige utdanningsprogram:

- gjøre rede for likheter og forskjeller mellom de nordiske språkene og mellom norrønt og moderne norsk
- forklare grammatiske særtrekk ved norsk språk, sammenlignet med andre språk

Etter Vg2 – studieforbereidende utdanningsprogram:

- gjøre rede for et utvalg nordiske tekster i oversettelse og i original
- vurdere språklige nyanser ved oversettelser fra andre språk som eleven mestrer

Etter Vg3 – studieforbereidende utdanningsprogram

- beskrive og sammenligne de nordiske lands språksituasjon og språkpolitikk

For påbygging til generell studiekompetanse for yrkesfaglige utdanningsprogram gjelder de samme kompetansemål som etter Vg2 og Vg3 for studieforbereidende utdanningsprogram (*Læreplan i norsk*).

Første gang “dansk og svensk” er erstattet med “nordisk” er etter Vg1 studieforbereidende utdanningsprogram og Vg2 yrkesfaglige utdanningsprogram. For yrkesfaglige utdanningsprogram betyr det en utvikling fra at det i læreplan i norsk for R94 (*Læreplan i norsk R94*) står at “[i] nokon grad kan ein også trekkje inn tekstar frå andre nordiske land og frå verdslitteraturen”, til at elevene nå skal kunne “gjøre rede for likheter og forskjeller mellom de nordiske språkene” og “forklare grammatiske særtrekk ved norsk språk, sammenlignet med andre språk”. Etter Vg2 og Vg3 studieforbereidende utdanningsprogram skal elevene nå, i tillegg til å ha kunnskaper om andre nordiske språk, kjenne til viktige forskjeller mellom språkene og ha lest nordiske tekster i oversettelse og original, også kunne “beskrive og sammenligne de nordiske lands språksituasjon og språkpolitikk”. Altså åpner ikke planen bare for å studere grammatiske særtrekk ved norsk sammenlignet med andre språk (Knudsen 2007, s. 181), men den sier også at den norske språksituasjonen og språkpolitikken i Norge skal belyses gjennom å sammenligne den med forholdene ellers i Norden (Bakken 2008, s. 25).

Det nordiske perspektivet i ny læreplan i norsk (*Læreplan i norsk*) er styrket. Umiddelbart er det enklest å se styrkingen i kompetansemålene fastsatt for første trinn i videregående opplæring, men det ligger også en styrking i at elevene nå får møte dansk og svensk på et tidligere tidspunkt i opplæringen enn før. Det igjen kan innebære at elevene har bedre grunnkunnskaper i og er mer åpne for grannespråksemnet den dagen de starter sin videregående opplæring. Det er

også verdt å merke seg at metodiske føringer som for eksempel at valgte sjangre i undervisningen skal være eventyr, sagn, ordtak, spenning og fantasi, er fjernet. Heller ikke forslag til at elevene bør benytte datanett i kommunikasjon med elever i andre nordiske land er med (*Læreplan i norsk R94*). Metodefrihet, mindre detaljnivå på innholdssiden og at det skal være ulike veier til målet, betyr kanskje ikke bare at det må utarbeides lokale læreplaner med konkretisering av innhold og metode (Eide 2006, s. 8), for mange lærere og elever kan det også bety en styrking av det nordiske perspektivet i undervisningen. Grannespråksundervisning handler ikke bare om hva som står i læreplaner, men også om holdninger og undervisningspraksis. Mindre detaljstyring kan også bety at det åpnes for bruk av metoder og læremidler som igjen kan medføre at undervisningen oppleves som mer meningsfylt og lystbetont for både elever og lærere (Dalsgaard 1988, s. 90).

Det nordiske perspektivet i læremidler før og etter Kunnskapsløftet

I tidligere forskning har lærere gitt uttrykk for at de ikke er fornøyd med utvalg av og tilgjengelighet til undervisningsmateriell i grannespråksundervisningen. Lærebøkene har vært basis, men utvalget av grannespråkstekster i disse har vært heller dårlig. De aller fleste lærerne har videre valgt å benytte skjønnlitterære tekster fremfor for eksempel aviser, film og cd, og få har hentet stoff fra Internett (Aas 2000, s. 78–88). At de unge trenger å tilegne seg reseptiv kompetanse i form av lytteforståelse, gjør det viktig å øke tilgangen til og bruk av læremidler som gjør det mulig for elevene å lytte til tekster på andre nordiske språk. På grunn av økte lydlig avstander gjelder dette for norske ungdommer først og fremst dansk.

En studie av Det Norske Samlagets læreverk *Tema* for studieforberedende utdanningsprogram før og nå viser at det nordiske er vektlagt i større grad i studiedelen av lærebøkene etter enn før reform og ny læreplan i norsk (*Læreplan i norsk*), spesielt gjelder dette første og siste trinn i opplæringen. Utvalget av grannespråkstekster synes å være stort sett likt. I cd knyttet til Det Norske Samlagets norskverk for yrkesfaglige studieretninger, *Signatur: 3. Norsk for 10-timarskurset – allmennfagleg påbygging* (2002) og *Signatur 3. Norsk påbygging yrkesfag* (2008), utgitt før og etter innføring av ny læreplan, er tendensen at nordiske tekster på originalspråket ikke lenger er prioritert i samme grad. Med andre ord må den enkelte lærer og elevene selv søke å finne lydmateriale for å kunne lytte til tekster på originalspråkene til våre nordiske naboer.

Den digitale læringsressursen NDLA, Nasjonal digital læringsarena, behandler emner knyttet til det nordiske språkfelleskap og grannespråk på flere ulike måter. Under kapitlet “Norsk i møte med nabospråkene” i *Miniexperten* blir et utdrag av Astrid Lindgrens *Pippi Langstrømpe* lest på dansk, svensk, finlands-svensk, finsk, islandsk, færøysk og norsk, det vises en filmsnutt der islandske Anna Kristjánsdóttir forteller om det islandske språket, og en film der Arne Torp fremfører foredraget *Forstår vi hverandre i Norden?* Det er videre mulig å arbeide med både enkle og mer avanserte oppgaver og finne lenker til relevante og interessante ressursider.

Hva viser undersøkelsen?

Det ble i forbindelse med avhandlingens undersøkelse valgt kvantitativ metode og postal spørreundersøkelse med papirbasert og hovedsakelig prekodet spørreskjema. Utvalget består av lærere fra videregående skoler som underviser i norskfaget på studieforberevende nivå i alle deler av landet. Fordi flere av respondentene underviser i flere basisgrupper skaffer svarskjemaene fra de 116 respondentene innsikt i til sammen 175 basisgrupper på ulike nivåer.

Aktivitet

Vektlegging av fagområdet i undervisningen måles fremfor alt i aktivitet. I avhandlingen belyses aktivitet også med utgangspunkt i nivå fordi det i ny læreplan i norsk er fastsatt kompetansemål som sier hva elevene i videregående skole skal kunne etter ulike nivåer. Aktiviteten måles deretter i antall timer brukt eller tenkt brukt på emner innenfor området på de ulike nivåene i videregående skole. Totalt sett viser undersøkelsen at i 2,3 % (4) av basisgruppene benyttes “over 12 timer” på emner knyttet opp mot det nordiske språkfelleskap og grannespråk inneværende skoleår, i 18,3 % (32) benyttes “7–12 timer”, i 53,1 % (93) benyttes “3–6 timer” og i 26,3 % (46) benyttes “0–2 timer” (jf. tabell 1). Oversikten i tabell 1 viser også at det er forholdsvis lik aktivitet på nivåene Vg1 og Vg3 studieforberevende utdanningsprogram. Det kan bety at lærerne, tre år etter innføring av ny læreplan i norsk (*Læreplan i norsk*), er bevisst at det nordiske perspektivet er styrket på Vg1 studieforberevende utdanningsprogram (Østlie 2009, s. 98–99).

Tabell 1 Oversikt aktivitet – alle nivåer. Totalt.

Aktivitet	Nivå	Vg1 st %	Vg2 st %	Vg3 st %	Vg3 yf %	Totalt %
Over 12		2,2	0	1,6	9,1	2,3
7-12		21,7	16,3	15,6	22,7	18,3
3-6		50,0	44,2	60,9	54,5	53,1
0-2		26,1	39,5	21,9	13,6	26,3

Aktivitet og bakgrunnsvariablene alder, ansiennitet og kjønn

Lærere i aldersgruppen 40–59 år er mest aktive, mens de mellom 60 og 69 år er minst aktive. Blant de yngre lærerne er aktiviteten varierende. Studien av aktivitet og bakgrunnsvariablene alder, ansiennitet og kjønn viser videre at lærere med ansiennitet på 11–20 år er mest aktive, fulgt av lærere med ansiennitet på 21–30 år. Til sist fremkommer det at kvinnelige lærere er mer aktive enn mannlige på alle nivåer bortsett fra på Vg3 studieforbereende utdanningsprogram, hvor det er lite forskjell (op.cit., s. 100–108). Kjønnforskjellene kommer spesielt til syne på Vg2-nivå, noe som kan forklares ved at et av kompetansemålene i ny læreplan (*Læreplan i norsk*) sier at etter Vg2 studieforbereende utdanningsprogram skal elevene kunne “gjøre rede for et utvalg nordiske tekster i oversettelse og i original” (op.cit., s. 62) og det faktum at kvinnelige lærere i større grad enn mannlige leser grannespråklitteratur på fritiden (op.cit., s. 135).

Aktivitet og egenopplevelse som kan si noe om holdninger og undervisningspraksis

Tidligere forskning viser at lærernes holdninger og undervisningspraksis kan være påvirket av egne opplevelser knyttet til grannespråkundervisning (op.cit., s. 109). I min undersøkelse er begrepet undervisningspraksis i første rekke knyttet opp mot aktivitet, og jeg undersøker egne opplevelser som for eksempel lærernes syn på grannespråkundervisningen de fikk i egen studietid, syn på vektlegging av det nordiske perspektivet i ny læreplan i norsk, kursdelta-gelse og egen lesing av grannespråklitteratur.

Når det gjelder sammenhengen mellom aktivitet og syn på grannespråkundervisning i egen studietid, er det en svak tendens til at de som er tilfreds med egen studietid, er noe mer aktive enn lærere som ikke er fornøyd. Spesielt kom-

mer dette til uttrykk på nivåene Vg1 og Vg3 (op.cit., s. 114). Undersøkelsen viser også at lærere som ikke er tilfreds med grannespråksundervisningen de fikk i egen studietid, i langt større grad føler faglig usikkerhet i egen undervisningspraksis enn lærere som gir uttrykk for at de er fornøyd (op.cit., s. 111). Funnet er i samsvar med tidligere forskning, og sammenhengen er signifikant (jf. tabell 2).

Tabell 2 Sammenheng mellom syn på grannespråksundervisning i egen studietid og egen faglig usikkerhet. Totalt.

		Hva synes du om grannespråksundervisningen du selv fikk i din egen studietid?			Total
		God	Akseptabel	Dårlig	
Er egen faglig usikkerhet problematisk i grannespråksundervisningen?	Ja	0 ,0%	10 15,9%	8 26,7%	18 15,7%
	Nei	22 100,0%	53 84,1%	22 73,3%	97 84,3%
Total		22 100,0%	63 100,0%	30 100,0%	115 100,0%

Signifikanstest: $p=0,009$

Pearsons r-verdi: $-0,241^{**}$

Forholdsvis få lærere oppgir å ha vært på kurs, men undersøkelsen viser likevel at kvinnelige lærere i større grad enn mannlige lærere har deltatt på kurs i forbindelse med innføring av ny læreplan. Det fremkommer også at kurs direkte knyttet mot endringer i ny læreplan i større grad fører til økt aktivitet enn kurs i andre sammenhenger (op.cit., s. 126).

En av åtte lærere mener det nordiske perspektivet er vektlagt i for stor grad i ny læreplan i norsk, det er noen flere enn antallet som mener at omfanget er for lite. På nivåene Vg1 og Vg3 er det en sammenheng som tilsier at lærere som synes omfanget er for stort, er mindre aktive enn de som synes omfanget er for lite. For Vg1 er også sammenhengen signifikant (jf. tabell 3), mens på Vg2 viser funn at lærernes syn på omfang er av liten eller ingen betydning for aktivitet (op.cit., s. 119).

Tabell 3 Sammenheng mellom syn på omfanget av det nordiske perspektivet i ny læreplan og aktivitet Vg1 studieforberedende utdanningsprogram

		Hvor mange skoletimer bruker du inneværende skoleår på emnet på nivå Vg1st?				Total
		Over 12 timer	7-12 timer	3-6 timer	0-2 timer	
Hva synes du om omfanget det nordiske perspektivet har fått i ny læreplan?	For liten plass	0 ,0%	2 50,0%	2 50,0%	0 ,0%	4 100,0%
	For liten plass	1 2,26%	8 21,1%	20 52,6%	0 23,7%	38 100,0%
	For liten plass	0 ,0%	0 ,0%	1 25,0%	3 75,0%	4 100,0%
Total		1 2,2%	10 21,7%	23 50,0%	12 26,1%	46 100,0%

Signifikanstest: $p=0,018$

Pearsons r-verdi: 0,347*

Kvinnelige og eldre lærere er de ivrigste leserne av grannespråklitteratur på fritiden. Samlet for alle nivåene viser undersøkelsen at alle lærere som svarer "over 12 timer", også svarer at de leser grannespråklitteratur på fritiden. På Vg3-nivå er det også få lærere som leser på fritiden, som oppgir at de benytter "0-2 timer" inneværende skoleår på emner som kan knyttes til det nordiske språkfellesskap og grannespråk, men ellers er sammenheng mellom lærernes fritidslesing og aktivitet ikke så entydig her som i undersøkelsen til Inger Aas (op.cit., s. 135).

Er grannespråksundervisning problematisk?

Omtrent 45 % av lærerne i videregående skole opplever grannespråksundervisningen som problematisk, og lærerne rangerer problemområdene slik (op.cit., s. 184):

1. mangel på tid
2. manglende/uklar målsetting
3. manglende interesse hos elevene
4. egen faglig usikkerhet

5. mangel på materiell
6. manglende interesse hos lærer

Kun 11 av de 116 respondentene i undersøkelsen opplever mangel på undervisningsmateriell som problematisk, og det er først og fremst de minst aktive lærerne som opplever mangel på materiell som et problem (op.cit., s. 172).

Bruk av undervisningsmateriell

Lærebøker er det dominerende læremiddel i grannespråksundervisning i videregående skole. Totalt henter over 90 % av lærerne materiell i lærebøker, halvparten i skjønnlitteratur, i overkant av 15 % i aviser, og over 70 % benytter digitale læringsressurser. Tendensen er videre at lærerne velger å benytte Internett fremfor andre digitale læringsressurser, og totalt sett vurderer lærerne behandlingen av grannespråksemner i lærebøker og på Internett til mellom “bra” og “ganske bra”. De er også langt mer fornøyd med tilgangen til læringsressurser på Internett enn med andre digitale læringsressurser. Til sist viser denne delen av undersøkelsen at lærere som henter materiell til undervisningen i aviser, digitale læringsressurser, film/video og på Internett, er mer aktive enn lærere som ikke gjør det (op.cit., s. 185). Sammenhengen mellom aktivitet og bruk av Internett på Vg1 er også signifikant (jf. tabell 4).

Tabell 4 Sammenheng mellom aktivitet og bruk av Internett i undervisningen Vg1 studieforberedende utdanningsprogram

		Hvor mange skoletimer bruker du inneværende skoleår på emnet på nivå Vg1st?				Total
		Over 12 timer	7-12 timer	3-6 timer	0-2 timer	
Benytter du internett i grannespråksundervisningen?	Ja	1 3,6%	9 32,1%	15 53,6%	3 10,7%	28 100,0%
	Nej	0 ,0%	1 5,6%	8 44,4%	9 50,0%	18 100,0%
Total		1 2,2%	10 21,7%	23 50,0%	12 26,1%	46 100,0%

Signifikanstest: $p=0,001$

Pearsons r-verdi: 0,474**

Illusjon eller realitet?

Det nordiske perspektivet er styrket i kompetansemål fastsatt for videregående skole i ny læreplan i norsk (*Læreplan i norsk*). I undervisningen kan også metodefrihet, mindre detaljnivå på innholdssiden og det at det skal være ulike veier til målet, bety en styrking. Studien av Det Norske Samlagets læreverk *Tema* for studieforberevende utdanningsprogram viser videre at det nordiske er vektlagt i større grad i studiedelen av læreverket etter reformen. Utvalget av grannespråkstekster synes riktig nok å være stort sett likt, og i cd-er er tendensen at nordiske tekster på originalspråket ikke lenger er prioritert i samme grad, men på den annen side er det naturlig å tro at materiell som var tilgjengelig på Internett da 1990 -tallets læreplaner lå til grunn for undervisningen, ikke var så gjennomtenkt og bearbeidet som det lærerne kan finne i dag.

Vektlegging av et fagområde i undervisning måles fremfor alt i aktivitet. Hva undersøkelsen her forteller om aktivitet, er derfor av avgjørende betydning også når jeg skal forsøke å svare på om det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole. Funn i undersøkelsen tilsier lavere aktivitet enn anbefalt i for eksempel forslag til årsplaner på alle nivåer, og det er overraskende mange som oppgir at de benytter "0–2 timer". Forskning viser at det kan ta tid før reform og ny læreplan fører til endret praksis (Monsen 1998, sitert i NOU 16 2003 : 162). Det gjør det lettere å finne mulige forklaringer til lav aktivitet blant lærere på Vg3 enn på de lavere nivåene. Kunnskapsløftet ble gjennomført på Vg3 høsten 2008, og årsaken til lav aktivitet kan være at lærerne ennå ikke helt har klart å omstille seg til ny plan, og at svarene fra lærerne bærer noe preg av vanetenking. Jeg ser heller ikke bort fra at forklaringen kan være at lærerne enda ikke definerer fagområdet som viktig å vektlegge før eksamen.

Johannes Dalsgaards holdningsundersøkelse fra 1987 viser at ingen lærere som underviser på linjer som er 3-årige, svarer at de "aldri" behandler de nordiske grannespråkene i undervisningen. I de to svenske kommunene som er representert, svarer henholdsvis 38 % og 48 % at de behandler emnet "en gang" i løpet av skoleåret, og henholdsvis 48 % og 21 % svarer "noen ganger". Et fåtall lærere svarer at de ofte kommer tilbake til emnet i undervisningen (Dalsgaard 1988 : 96). Undersøkelsen til Inger Aas (2000 : 36) viser at 32 % av de norske lærerne behandler de skandinaviske grannespråkene i undervisningen "flere ganger" i løpet av et skoleår, 63 % behandler emnet "1–2 ganger", og 5 % svarer "aldri" (op.cit.: 41). Her behandles aktivitet med utgangspunkt i nivå, og jeg spør ikke etter hyppighet, men antall timer. Det gjør direkte sammenligning med undersøkelsene til Dalsgaard (1988) og Aas (2000) vanskelig, men det er mulig å se tendenser. Undersøkelsen her viser at de aller fleste lærerne svarer "3–6 timer", et svaralternativ som forteller at emnet tas opp to til tre ganger i

året, men at det ikke benyttes mange timer hver gang. I til sammen 20,6 % av basisgruppene benyttes over syv timer i året, noe som kan sidestilles med "flere ganger i året". En av fire svarer "0–2 timer", det kan forstås som "en gang i året" eller "aldri". Sett i forhold til Dalsgaards (1988) undersøkelse er tendensen derfor at i videregående skole er norske lærere noe mer aktive i dag enn svenske kolleger var på 1980-tallet. I og med at andelen som svarer "0–2 timer" er såpass høy, og andelen som svarer "7–12 timer" eller "over 12 timer" er forholdsvis lav, er det sett i forhold til undersøkelsen til Inger Aas (2000) ikke grunnlag for å si at aktiviteten på området har økt siden 1990-tallets læreplaner lå til grunn for undervisningen. Denne undersøkelsen verifiserer dermed heller ikke funn i undersøkelsen til Evert Ullstad i 1965, hvor datamaterialet er hentet fra både grunnskole og gymnas, og viser at grannespråksundervisning har en noe sterkere posisjon på gymnasnivå enn på grunnskolenivå (Nordisk prosjekt 1975 : 6, sitert av Aas 2000 : 20).

Svaret på problemstillingen blir dermed at tre år etter innføringen av Kunnskapsløftet og ny læreplan i norsk (*Læreplan i norsk*) kan det se ut som om det er en illusjon at det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole. Grunnlaget for styrking er riktig nok lagt gjennom reformen Kunnskapsløftet, med ny læreplan og utvikling av nye læremidler, men aktiviteten er fremdeles for lav til at vi kan si at det nordiske perspektivet er styrket. Det må imidlertid understrekes at det her er vanskelig å trekke sikre konklusjoner om aktivitet både fordi det er såpass kort tid siden innføring av ny læreplan og det foreligger lite forskning og sammenligningsgrunnlag på området fra tidligere.

Litteratur

Andresen, Øyvind, Åse Lill Kimestad, Sigrun Wergeland og Eyvind Aas, 2002:

Signatur: 3. Norsk for 10-timarskurset – allmennfagleg påbygging – CD.

Oslo: Det Norske Samlaget

Andresen, Øyvind, Ingvild Holen, Åse Lill Kimestad, Unn Liestøl Larsen og

Sigrun Wergeland, 2008: *Signatur 3. Norsk påbygging yrkesfag* – cd. Oslo:

Det Norske Samlaget

Bakken, Jonas, 2008: Framveksten av det flerkulturelle norskfaget. *Norsklæreren* 32/ 2, s. 16-25

Dalsgaard, Johannes, 1988: Hvem kan sejle foruden vind? Om lærerattituder til nabosprogs-undervisning og synspunkter på nabosprogs-pædagogik. I:

Nordisk språksekretariats rapporter 10. *Ny giv i grannespråksundervisningen*, s. 82-101. Oslo

Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. TemaNord 2005:573. Nordisk Ministerråd, Köpenhamn. Internettutgave: <http://www.norden.org/pub/kultur/kultur/sk/TN2005573.pdf>

Eide, Ove, 2006: Frå kanon til literacy? *Norsklæreren* 30/2, s. 6-13

Holter, Anne Sofie (red.), 2006: *Slik blir Kunnskapsløftet innført*. Internettutgave: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/andre/Kunnskapsloftet/Slik-bli-Kunnskapsloftet-innfort-red-art.html?id=87156>. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Jansson, Benthe Kolberg, Jan K. Hognestad, Jannik Krogh og Per Arne Michelsen, 2001: *Tema 1. Norsk for grunnkurset. Lærebok og tekstsamling*. Oslo: Det Norske Samlaget

Jansson, Benthe Kolberg, Kristian E. Kristoffersen, Jannik Krogh og Per Arne Michelsen, 2002: *Tema 2. Norsk for VK 1. Lærebok og tekstsamling*. Oslo: Det Norske Samlaget

Jansson, Benthe Kolberg, Kristian E. Kristoffersen, Jannik Krogh og Per Arne Michelsen, 2003. *Tema 3. Norsk for VK 2. Lærebok og tekstsamling*. Oslo: Det Norske Samlaget

Jansson, Benthe Kolberg, Jan K. Hognestad, Kristian E. Kristoffersen, Jannik Krogh og Per Arne Michelsen, 2006: *Tema VG1. Norsk språk og litteratur + cd + forslag til årsplan*. Oslo: Det Norske Samlaget

Jansson, Benthe Kolberg, Kristian E. Kristoffersen, Jannik Krogh og Per Arne Michelsen, 2007: *Tema VG2. Norsk språk og litteratur + cd + forslag til årsplan*. Oslo: Det Norske Samlaget

Jansson, Benthe Kolberg, Kristian E. Kristoffersen, Jannik Krogh og Per Arne Michelsen., 2008: *Tema VG3. Norsk språk og litteratur + cd + forslag til årsplan*. Oslo: Det Norske Samlaget

Knudsen, Geir, 2007: Forpliktet på nasjonen, åpen for verden. Norskfaget i kunnskapsløftet. I: Mikkelsen, Rolf og Henrik Fladmoe (red.): *Lektor – adjunkt – lærer. Innføringsbok i praktisk-pedagogisk utdanning*, s. 171-189. Oslo: Universitetsforlaget

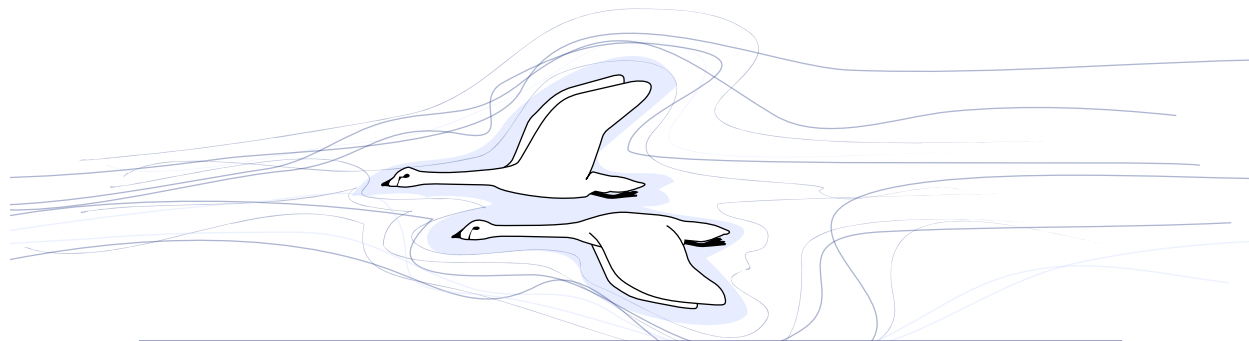
- Læreplan i norsk R-94*. Internettutgave: http://www.udir.no/upload/larerplaner/Felles%20allmenne%20fag/lareplan_norsk.rtf [Oslo: Utdanningsdirektoratet]
- Læreplan i norsk*. S.a. Internettutgave: http://www.udir.no/upload/larerplaner/Fastsatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/Grunnskole_og_gjennomgaende/Lareplan_norsk_endret_240807.rtf [Oslo: Utdanningsdirektoratet]
- Monsen, Lars, 1998: *Evaluering av Reform 94 – innholdsreformen – fra måldokument til klasseromspraksis*. Forskningsrapport nr. 42/1998. Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer
- Norsk digital læringsarena. Internettutgave: <http://ndla.no/nb/node/27>
- Nordisk prosjekt, 1975: *En undersøkning av grannespråkundervisningen i byene Esbjerg, Eskilstuna og Stavanger*
- NOU 16, 2003: *I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste. Internettutgave: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/NOUer/2003/NOU-2003-16.html?id=147077>
- Wiggen, Geirr, 1998: Det nordiske språkfelleskapet: språksosiologiske vilkår og framtidsutsikter. I: Løland, Ståle m.fl. (red.): *Språk i Norden. Årsskrift for Nordisk språkråd og språknemdene i Norden*, 1998, s.120–164. Oslo: Novus forlag
- Østlie, Mette Kristin, 2009: *Det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole. Illusjon eller realitet?* Masteravhandling i nordiskdidaktikk. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Internettutgave: <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=96716>
- Aas, Inger, 2000: *Grannespråkundervisning – har vi det da? Grannespråkundervisning i dansk, norsk og svensk grunnskole: aktuell praksis og lærerholdninger*. Hovedfagsavhandling i nordisk språk og litteratur. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap

Summary

The thesis this article is based on shows that the Nordic languages perspective is stronger in the new curriculum for Norwegian studies, that Nordic languages are emphasized and represented more in the textbooks used, that many more teachers use the Internet in their teaching now than before the latest school reform, “Kunnskapsløftet”, and the new curriculum for Norwegian studies. The

study also shows that more than half of the teachers in upper secondary schools use 3–6 hours per school year to teach their pupils the languages of their Northern neighbours, that 45% of them feel that this teaching is problematic and that the lack of time set aside for this purpose represents the largest problem. The study concludes that it seems to be an illusion that the emphasis on Nordic languages has been strengthened in the subject, Norwegian language in upper secondary education. The foundation for the strengthening of the teaching of Nordic languages has been laid, but the actual in-put of activity is too low to conclude that the emphasis on the Nordic languages has been strengthened.

Hvordan er undervisningen i sproget dansk i de grønlandske folke- og gymnasieskoler?

Katti Frederiksen

Undervisningen i sproget dansk som et obligatorisk fag har nu eksisteret mere end 50 år i Grønland. Statussen på det danske sprog har været skiftende både i uddannelsessystemet og i samfundet alt efter den politiske udviklingssituation, der har været i daniseringsperioden i 1950-60'erne og ved indførelse af Hjemmestyret i slutningen 1970'erne og ikke mindst i dag (2010) hvor Grønland har fået sit eget selvstyre. Artiklen belyser hovedsageligt den overordnede sprogundervisningssituation i Grønland med særlig henblik på faget dansk både i folkeskolen og gymnasiet.

Faget dansk i Grønland – et historisk blik

Grønlandsk brugtes overvejende som undervisningssprog i de grønlandske folkeskoler, og helt frem til 1953 var undervisningssproget udelukkende grønlandsk, hvor danske lærere også lærte grønlandsk for at kunne undervise børn og kateketer (dvs. hjælpepræster og lærere). Men siden 1925 har faget dansk eksisteret som et valgfag for de grønlandske elever.

I 1950-52 blev folkeskoleordningen således, at man delte eleverne i A-klasser (grønlandsksprogede) og B-klasser (dansksprogede), og opdelingens grundelse var, at de dansktalende børn ofte var bogligt stærkere end grønlandsksprogede, og man mente derfor dengang, at det var bedst at dele eleverne. Her var det også op til forældrene, om de ville have deres børn i en dansk eller grønlandsk klasse. Denne opdeling i A og B-klasse blev først afskaffet i 1994, hvor man så derefter begyndte at blande eleverne i såkaldte *integrerede klasser*, uanset sproglige og kulturelle forskelle.

Fra 1959 skiftede undervisningssproget til dansk. Forsøget blev vedtaget som en egentlig skolelov i 1967, og i den periode, hvor daniseringspolitikken

G-50/60 dominerede, var undervisnings sproget overvejende dansk og især for de dansksprogede klasser og de steder hvor der var mangel på dansksprogede lærere.

Ved indførelse af Hjemmestyret i 1979, blev grønlandsk stadfæstet som hovedsprog, og derudover skulle der undervises grundigt i dansk. Dette medførte, at man prioriterede det grønlandske sprog på bekostning af det danske sprog, jf. dette citat fra Hjemmestyrelovens § 9:

Det grønlandske sprog er hovedsproget. Der skal undervises grundigt i det danske sprog.

Stk.2. Begge sprog kan anvendes i offentlige forhold.

I dag kører folkeskolerne ud fra principperne i Atuarfitsialak (dvs. „den gode skole“ som er betegnelsen for den folkeskolereform, der har udgangspunkt i forordningsændringen i 1997), og de er baseret på de integrerede klasser, mens den gymnasiale uddannelse, som blev etableret i Grønland i slutningen af 1980'erne kun kører på dansk – også i den forstand at læseplaner og eksaminer styres af det danske undervisningsministerium.

Ifølge folkeskolens opbygning efter folkeskoleforordningen af 1997 er folkeskolen opdelt i 3 trin: et 3-årigt yngstetrin, et 4-årigt mellemtrin og et 3-årigt ældstetrin.

Fra skoleåret 2002/03 begyndte eleverne at have danskundervisning fra 1. klasse (før var det fra 4. klasse) og 5 timer om ugen, mens engelskundervisningen startes fra 4. klasse (før var det fra 7. klasse).

Dansk i folkeskolen: modersmålsundervisning

Dansk i folkeskolen bestemtes obligatorisk som første fremmedsprog for de grønlandske klasser, mens grønlandsk for de danske klasser også var et fremmedsprog. I forbindelse med indførelse af Atuarfitsialak/Den Gode Skole var målet at tage udgangspunkt i den enkelte elevs sproglige kompetencer. Men heller ikke Atuarfitsialak kunne befri sig fra modersmålstraditionen, da de fagdidaktiske metoder fortsat er baseret på modersmålsundervisning både i dansk og grønlandsk og ikke på andet- og fremmedsprogsundervisning.

Selvom dansk for de fleste grønlandske elever læres som fremmedsprog, undervises der på modersmålsniveau med materialer, der er beregnet til de danske elever eller også materialer til specialundervisning, dvs. først og fremmest til læseundervisning, hvor eleverne laver noget stavetræning, læseøvelser og lign. uden at sige så meget på dansk. Mange elever har gode evner til mekanisk op-

læsning, men det er først, når eleverne skal være aktive sprogbrugere, specielt mundtligt, at det viser sig, at alt for mange elever faktisk ikke har lært at udtrykke sig på dansk, jf.:

... alt for mange har ikke haft mulighed for at blive aktive sprogbrugere, fordi al for megen danskundervisning baserer sig på forældede modersmålstraditioner og ikke på moderne fremmedsprogs-pædagogik. (Karen Tommerup Jensen, 1997).

Der er endnu ikke udviklet et moderne færdigt system til undervisning i dansk som fremmedsprog i Grønland. Dog viser eksamensresultaterne fra de seneste år, at gennemsnitskaraktererne både i mundtlig eksamen og eksamen i sprogforståelse i dansk er faldende, mens gennemsnitskaraktererne i skriftlig eksamen i dansk er stigende. Dette illustrerer netop den samme problemstilling, som nævnt før, at man ikke lærer at være aktiv bruger eller at bruge sproget i tale. Det kan også nævnes, at nogle folkeskoler i Grønland har etableret samarbejde med deres venskabsbyer både i Danmark og i Island, hvor en klasse tager til landet og lærer noget om dets sprog, historie, kultur m.m.

Dansk i gymnasiet (GU)

Selvom sprogundervisning i dansk ikke har haft en særlig stor betydning i folkeskolen, har dansk fungeret som første sprog på GU. GU er baseret på monokulturelle undervisningsprincipper, og alle fagene på GU ifølge bekendtgørelse nr. 748 af 29.juni 2006 har det samme niveau som de danske gymnasieskoler, undtagen selvfølgelig i faget grønlandsk.

Her er det så op til de enkelte lærers evne til at etablere en bro mellem sit eget fagspecialiserede univers og elevernes erfaringsverden (= kultur). Hvis lærerne ikke reflekterer over deres eget univers, vil dette medføre at grønlandsk-sprogede elever vil have svært ved at indleve sig i denne dannelses-tænkning. Men pga. den manglende anvendelse af andet- og fremmedsprogs-pædagogik eller mangel på lærerkræfter, der har kendskab til fremmedsprogs-pædagogik, og pga. manglen på en brobygning mellem de to skolesystemer, folkeskolen og gymnasieuddannelsen, skabes der en kløft mellem 2 sprogverdener og kulturer, hvilket også medfører de store frafaldsprocenter i de gymnasiale uddannelser.

Fra skoleåret 2000/2001 har man forsøgt at overvinde dette problem ved at indføre et nyt fagbilag, nemlig *Dansk i Grønland* med udgangspunkt i fagdisciplinen *Dansk som andetsprog*. I evalueringen erkendes det, at det traditionelle fag er uegnet til den grønlandske elevgruppe, fordi dansk dannelses-tradition er

fremmed for grønlandske elever (Evaluering med forsøg i Dansk i Grønland 2003). I den nye forsøgsordning vil man således nedtone mængden af historisk læsning af dansk litteratur for at give rum til mere arbejde med dansk sprog og kommunikation for at fremme de grønlandske elevers dansksproglige kompetencer. Danskundervisning er således ændret fra at være litterært orienteret til andetsprogsundervisning, hvor den sprogfagdidaktiske metode primært tager udgangspunkt i elever, der har grønlandsk som modersmål, og som først i kontakt med det omgivende samfund, herunder skole, lærer dansk. Dansk som andetsprog i uddannelsessystemet er en betegnelse for sproglige minoriteters brug af dansk, jf.:

Samtlige dansklærere ser den ændrede vægtning af forholdet mellem historisk-litterær læsning og sprogligt arbejde som en entydig gevinst. 68 % af eleverne mener, at det er positivt, at de har arbejdet mere med det danske sprog og mindre med den ældre danske litteratur. 71 % af eleverne siger, at de gerne så endnu mere tid brugt på at arbejde med det danske sprogs praktiske anvendelse. (Evalueringen med forsøg i Dansk i Grønland 2003).

Der tilstræbes en sammenhæng mellem den skriftlige og mundtlige side af danskundervisningen, så skriftlige arbejder tager udgangspunkt i tekster, der er gennemgået mundtligt. Moderne arbejds- og undervisningsformer er taget ind, så en del af undervisningen foregår som gruppearbejde omkring projekter, og det også kan være i samarbejde med andre af skolens fag. Begge arbejdsformer afsluttes med både mundtlig og skriftlig eksamen.

GU-reform og fagkonsulent i dansk i Grønland

Daværende Grønlands Hjemmestyre (nu: Selvstyre) overtog pr. 1. januar 2009 den regelfastsættende myndighed og administration af GU-uddannelsen og de to andre grønlandske uddannelser til højere handelseksamen og tekniske eksamen. Før 1. januar 2009 blev de gymnasiale uddannelser i Grønland reguleret ved regler fastsat af undervisningsministeren i Danmark.

Departementet for Kultur, Uddannelsen, Forskning og Kirke (KIIIN) arbejder nu på at gennemføre en reform af det gymnasiale område, som skal være gældende fra skoleåret 2011/12. Der er derfor i det seneste års tid blevet arbejdet ihærdigt på GU-reformen. Der er blevet ansat en fagkonsulent i dansk i Grønland, som skal løse praktiske pædagogiske problemer og udfordringer. Fagkonsulenten skal videregive eksempler på og ideer til god undervisning i faget

dansk i Grønland. Endelig er fagkonsulenten redaktør i forbindelse med udvikling og produktion af undervisningsmaterialer i faget dansk i Grønland til de gymnasiale uddannelser, da reformen vil medføre ændringer af både fagstruktur, indhold, undervisningsformer og evalueringsmetoder. Hermed skabes der grundlag for, at de grønlandske gymnasiale uddannelser i højere grad end i dag kan udformes med udgangspunkt i grønlandske behov og grønlandsk kultur.

KIIIN iværksætter også i foråret 2010 forsøgsundervisning med elevcentreret pædagogik på de gymnasiale uddannelser. Samtidig er fagene grønlandsk og dansk med ansættelsen af fagkonsulenter i de 2 fag styrket med en reformbaseret faglig udvikling af de to fag. Der bliver arbejdet med udvikling og udgivelse af undervisningsbøger til undervisningen.

I lovforslaget har man foreslået en tværfaglig undervisning både i dansk og grønlandsk med 20 timer om året, hvor en grønlandsk lærer og en dansk lærer samarbejder tværfagligt i håb om at forbedre sprog- og kulturforståelsen mellem grønlandsk og dansk. Der arbejdes også for at skabe materialer til disse faglige kombinationer, og det er KIIINs plan, at man inddrager flere bøger, relevante materialer og en bedre og mere elevcentreret undervisning ved at bruge elevernes kulturelle erfaringer og baggrunde i selve undervisningen.

Den vestnordiske dimension

Folkeskolen har – specielt på yngste- og ældstetrinnet – en mulighed for at få undervisning i nabosprogsforståelsen, herunder den vestnordiske dimension (som omfatter Grønland, Island, Færøerne). Derfor er det op til Inerisaavik/Institut for Uddannelsesvidenskab at skulle implementere dette mål gennem læreplaner. Inerisaavik/Institut for Uddannelsesvidenskab har nemlig til hovedopgave at understøtte den enkelte elevs kompetenceudvikling i henhold til Atuarfitsialak/Den gode skole.

Det må også nævnes, at de nordiske lande opfordres i Vestnordisk Råds rekommandation 5/2006 til at indføre undervisning i de vestnordiske landes historie, samfundsforhold, kultur og sprog som fast bestanddel af undervisningsplanerne i folkeskolerne på forskellige og passende klassetrin. Angående implementeringen af nabosprogsundervisningen findes der allerede læringsmål i læreplanerne, som kom i forbindelse med Atuarfitsialak/Den gode skole, der giver mulighed for undervisning om vestnordiske relationer. Dog må det påpeges at en præcis formulering som f.eks.: “at gøre eleverne bekendt med vore vestnordiske nabolandes historie, samfundsforhold, kultur og sprog” – ikke er beskrevet tydeligt i læringsmålenes nuværende udformning.

Derfor foreslår Inatsisartut (tidl. kaldt for Landsstyret) at der indarbejdes en mere præcis formulering vedrørende den vestnordiske dimension, når læringsmålene skal revideres inden for de kommende år. Som opfølgning af dette forventer Inerisaavik at tage hul på revisionen af læringsmålene efter sommeren 2011, således denne vestnordiske dimension tydeligere kommer ind i folkeskolen og i undervisningsmaterialerne.

Litteratur

Inerisaavik: Folkeskolens afsluttende prøver, Dansk og engelsk, prøver, evaluering, undervisning 2003, 2004, 2005, 2008, 2009.

Jensen, Karen Tommerup, 1997: *Dansk i Grønland – fra læseplan til virkelighed* <http://inet.dpb.dpu.dk/infodok/sprogforum/spr9/tommerup.html>

Lyberth, Mette L., 2006: *Hvis sprogkompetence er det? – en kritisk diskursanalyse af to sprogedes uddannelsessituation på Midtgrønlands Gymnasiale Uddannelse (GU)*. Institut for Sprog, Litteratur og Medier, Ilisimatusarfik

Undervisningsministeriet, 2003: *Dansk i Grønland – fagbilag*

Undervisningsministeriet, 2003: *Evalueringsmedforsøg i Dansk i Grønland 2003*

Undervisningsministeriet, 2006: *GU Bekendtgørelse nr. 748 af 29. juni 2006*

Undervisningsministeriet, 2008: *Råd og vink – om Skriftlig Dansk i Grønland 2003-2007*

Hjemmesider:

Grønlands Statistik www.stat.gl

Institut for Uddannelsesvidenskab: www.inerisaavik.gl

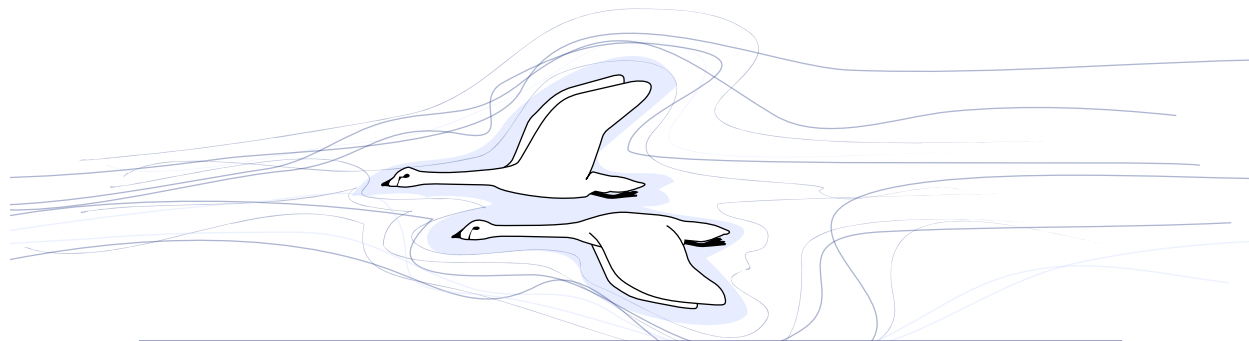
Selvstyrets hjemmeside: www.nanoq.gl

Summary

Instruction in the Danish language as a compulsory subject in Primary School has now existed for more than 50 years in Greenland. The status of the Danish language has been changing both in the educational sector as well as in society; all depending on the situation of the political development, which has under-

gone a modernization period during 1950-60s, as well as the late 1970's with the introduction of Greenlandic Home Rule, and particularly today (2010) where Greenland has gained Self-Government. The article mainly highlights the overall teaching situation in Greenland, with special focus on Danish as a subject in both Primary and Secondary (high-school) education.

Språkbytare och språktänjare. Nordisk språkgemenskap ur andraspråksperspektiv

Ulla Börestam

I umgänget med andra nordbor har andraspråkstalare ett sämre utgångsläge när det gäller grannspråksförståelsen. I den här artikeln berättar Ulla Börestam om en speciell grupp, nämligen icke-nordiska invandrare som lever och arbetar i Öresundsregionen och som lärt sig två skandinaviska språk. Till vardags tillämpar de olika språkliga strategier, en strategi är att byta språk helt och hållet, en annan att tänja, töja, på det språk man kan och försöka anpassa det till det nya språket.

Från att ha varit utvandrarländer har de nordiska länderna blivit förhållandevis rika länder, dit folk från andra delar av världen söker sig för att få ett bättre liv. Visserligen är inte invandring något nytt fenomen, men omfattningen har ökat och invandringens karaktär har ändrats. I en globaliserad värld kommer de nya medborgarna från nästan alla jordens hörn, och integrationsfrågorna hör till de stora inrikespolitiska utmaningarna. Också ur ett samnordiskt perspektiv är det viktigt att fundera på integrationsfrågorna, och vad jag här ska ta upp är frågan om hur en växande grupp andraspråkstalare kan relateras till den nordiska språkgemenskapen. Utgångspunkten är ett uppdrag från Nordens språkråd, som jag rapporterade år 2008 under titeln *Samma skjorta – olika knappar* (TemaNord 2008:535). Orden i rapportens rubrik härstammar från greken Stavros och beskriver hans syn på grannspråksförståelsen. Stavros bor i Malmö men jobbar i Köpenhamn. Enligt hans erfarenheter är den nordiska språkgemenskapen som en skjorta som visserligen kan vara lite svår att knäppa – knapparna är ju olika – men som ändå går att bära när man väl fått den på sig. Huvudsaken är att skjortan fungerar, inte att den är snygg. Han har alltså lärt sig att hantera grannspråket, även om det kunde vara knepigt i början. Stavros är en av de

icke-nordiska invandrare som i rapporten berättar om sina erfarenheter av att integreras i den nordiska språkgemenskapen, och jag ska snart återvända till den bild han ger.

Den nordiska språkförståelsen

Till den nordiska särprägelns hör den nordiska gemenskapen med ett väl utvecklat samarbete de olika länderna emellan. Förutom geografisk närhet baseras gemenskapen på upplevelsen av likhet vad gäller kultur, beteende, omvärldsuppfattning, samhällsliv med mera. Inte minst gäller likheterna språk, och samvaron i regionen har alltid underlättats av att majoriteten talar språk (danska, norska och svenska) som i typologiskt avseende står varandra så nära att de brukar betraktas som mellanförståeliga, låt vara att mellanförståelighet är en högst relativ faktor. Detta gör det möjligt för många skandinaver att använda sitt eget språk i mötet med andra nordbor, eller med Haugens (1972) benämning praktisera så kallad *semikommunikation*. Dessa två grundstenar (mellanförståeligheten och semikommunikationen) är i sin tur basen för föreställningen om en *nordisk språkgemenskap*. Efter Dahlstedt (1980) är det vanligt att dela in den i två delar, i en *primär del* bestående av talare som har danska, norska och svenska som sina modersmål, och i en *sekundär del* där vi då tänker oss talare med andra modersmål men som har lärt sig antingen danska, norska eller svenska. Inlärningen kan ha skett utanför målspråksmiljön som ett främmande språk (till exempel genom danskundervisning i den isländska skolan) eller i målspråksmiljön som ett andraspråk, och jag talar då om situationen för vår invandrade befolkning i Skandinavien, både för ungdomar och vuxna.

Att den nordiska språkgemenskapen inte alla gånger möjliggör en problemfri kommunikation vet vi sedan länge (se till exempel Maurud 1976), och vi har också sedan länge haft klart för oss att vissa grupper gärna ser engelska som ett alternativ till semikommunikationen. Samtidigt ska vi inte heller underskatta förutsättningarna, och vissa gånger är de tveklöst mycket goda. Redan i Mauruds studie (1976) visade sig norrmännen klara gransspråksförståelsen riktigt bra, och i den senaste studien från 2005 (Delsing & Lundin Åkesson 2005) har färingarna förbluffat med ett lysande resultat. Vad gäller den invandrade befolkningen har vi nyligen genom samma undersökning fått siffror på att invandrarungdomar (i regel andra generationens invandrare) förstår gransspråket klart sämre än ungdomar i samma ålder med något av de skandinaviska språken som modersmål. Att den första generationens invandrare skulle ha klarat testet bättre finns det knappast någon anledning att förmoda. Därmed är jag inne på den grupp av nordbor som jag här ska fokusera, och det är här Stavros kommer in i bilden.

Min undersökning

Utgångspunkten är att andraspråkstalaren har ett sämre utgångsläge när det gäller grannspråksförståelsen, det vill säga att en person med sekundär hemvist i den nordiska språkgemenskapen har svårare att förstå grannspråken (danska, norska och svenska) än en som har något av språken som modersmål. Dessutom krävs det ju aktiva färdigheter i antingen danska, norska eller svenska, eftersom man inte kan använda sitt modersmål. I stället för att söka ytterligare bekräftelse på vad som tycktes vara ett faktum ansåg man inom dåvarande Nordens språkråd¹ att det inte var fruktbart med ytterligare kartläggning på en generell och övergripande nivå (som den som presenterats i Delsing & Lundin- Åkesson). Uppgiften för mig blev i stället att bryta ner vad som antogs vara en problematisk bild från ett abstrakt plan till en mer gripbar nivå, där ett fåtal individer figurerar. Det förde samtidigt med sig att jag lämnade den kvantitativa forskningstraditionen till förmån för en kvalitativ forskningsansats, där människor i stället får sätta ord på sina erfarenheter och själva berätta vad de varit med om. Detta innebar för min del intervjuer. Dessutom var avsikten att vända på myntet, så att positiva och inte negativa drag står i fokus. Nordens språkråd har bland annat i uppgift att arbeta för en förbättrad grannspråksförståelse, och det framstod därför som mer angeläget att tillvarata erfarenheterna hos ett mindre antal positiva exempel än att söka upprepad bekräftelse på erfarenheter av negativ karaktär. Samtidigt bestämdes att i stället för ungdomar skulle vuxna individer stå i fokus. Som undersökningsfält valdes Öresundsregionen, ett område där invandrarna är många, samtidigt som den internordiska integrationen där är särskilt aktuell. Dessutom gäller det ett område där den aktuella språkkombinationen (danska-svenska) i alla testningar visat sig kunna bli problematisk, i alla fall om man vill uttala sig på det generella "beredskapsplan" som omfattar samtliga nordbor, vare sig de har erfarenhet av grannspråkskontakt eller inte. Det geografiska läget gör dock att skåningar och köpenhamnare har goda förutsättningar för kontakt med varandra. Att en sådan kontakt ger bättre språkförståelse visar också undersökningen av Delsing & Lundin Åkesson (se även exempelvis Bø 1978). Givetvis har sådan kontakt alltid förekommit i en eller annan form, liksom den satt sina spår i de lokala varieteter området uppvisar.

I preciseringen av uppdraget står att läsa att "Syftet med projektet är att beskriva och analysera språkbruk och språkinlärning hos ett antal nordbor som invandrat till Norden i vuxen ålder, och inte har nordiskt modersmål men ändå

¹ Under 2004–2008 fungerade Nordens språkråd som en ledningsgrupp för språksamarbetet inom Nordiska ministerrådet. Sedan 2009 är den ersatt av Expertgruppen Nordens språkråd.

kan sägas vara väl integrerade i nordisk språkgemenskap, åtminstone i delar av den, såsom i en dansk-svensk språkgemenskap”. Det material som samlades in för att belysa dessa frågor består av totalt 10 intervjuer, varav hälften är gjorda med invandrare som först lärt sig danska som andraspråk, sedan kommit i kontakt med svenska medan andra halvan gått motsatt väg, från svenska som andraspråk till danska som grannspråk. Till detta kommer två personer, Else med danska som förstaspråk, Lars med svenska, vilka har språkliga erfarenheter av liknande karaktär i och med att de också flyttat över sundet. Ytterligare en handfull intervjuer gjordes med andra icke-nordiska andraspråkstalare, men de som inte medtogs sorterades bort antingen för att de inte bidrog med ytterligare information till helhetsintrycket eller för att personen inte bedömdes vara tillräckligt integrerad. Jag vill understryka att det rör sig om en liten undersökning, men som alla studier av kvalitativ karaktär är samtidigt detaljerna fler. Därför har också rapporten till omfånget blivit ganska omfattande och mycket av det som där berörs kan inte här komma med, till exempel vad Else och Lars har berättat.

Begreppsutredning

Av syftesbeskrivningen framgick att det gällde att hitta personer som var integrerade i nordisk språkgemenskap, och till en början kan det vara angeläget att ta ställning till de två nyckelbegrepp som här döljer sig, nämligen *nordisk språkgemenskap* och *integrerad*. Hur vet vi om någon är integrerad i den nordiska språkgemenskapen? Vem är det? Är alla modersmålstalare av danska, norska och svenska det eller ska kanske även de integreras? Och vad är det de ska integreras i?

Redan termen språkgemenskap är problematisk. Det rör sig om ett språksoциologiskt begrepp som många forskare vill undvika, eftersom benämningen enligt deras uppfattning kommer att skymma en verklighet som är betydligt mer dynamisk och mångfasetterad än vad benämningen antyder. Le Page & Tabour-et-Keller (1985) menar också att benämningen snarare speglar användarens naiva och enögda syn på hur språk bör vara än hur språk och språkbruk i verkligheten är. Kanske gäller detta i särskilt hög grad för den nordiska språkgemenskapen, även om vi inte heller ska överdriva problemen. Själv har jag (Börestam Uhlmann 1994), inspirerad av Fishman (1971:234), tidigare gjort ett försök att inventera sådana aspekter som tycks ha särskild relevans för den nordiska språkgemenskapen. Det rör sig om: (1) språklig likhet och mellanförståelighet, (2) interaktion och kontakt samt (3) symbolisk integration.

Den första faktorn gäller vad Fishman talar om som “gemensamt språk”, något som vi i Norden inte har. Här rör det sig i stället om *tre typologiskt närstå-*

ende språk med potential att av talarna uppfattas som *mellanförståeliga*. Målet för samnordiska insatser är inte heller homogenitet i språkligt avseende utan mångfald. Kommunikationen förutsätts ske via olika varieteter, det vill säga genom semikommunikation. För att underlätta semikommunikationen är det tänkt att skolan inom språkgemenskapens primära delar ska erbjuda undervisning i grannspråk, en verksamhet som i verkligheten tycks spela en blygsam roll (se Delsing & Lundin Åkesson 2005:105). Inom den sekundära språkgemenskapen undervisas i danska i Västnorden och i svenska i Finland. Inte heller den verksamheten är, som vi vet, problemfri (se Delsing & Lundin Åkesson 2005).

Den andra faktorn gäller *interaktion/kontakt*, och eftersom det rör sig om ett område som till ytan är mycket stort har inte alla möjlighet att träffa andra nordbor. Kontakt har man främst i gränsområden, och det är då ofta bara två av språken som möts. I sådana områden ger kontakten (direkt och samtidigt ofta indirekt via etermedier med mera) både förutsättningar och motivation för inläring. Öresundsregionen är ett sådant kontaktområde, där allt fler invånare rör sig över gränsen och dagligen möter både danska och svenska språket.

Slutligen har vi *psykologiska och sociokulturella faktorer*, aspekter som alla gäller inställning och samhörighetskänsla. Om man ser till hela den nordiska språkgemenskapen, blir denna sida av saken mycket viktig. Språkgemenskapen som den då framträder blir snarast av symbolisk karaktär, ungefärligen av samma slag som nationen. Det rör sig i hög grad om vad Anderson (1991) i ett numera klassiskt verk talar om som en "föreställd gemenskap", en "imagined community". Alla gemenskaper som inte tillåter kontakt ansikte till ansikte, är på olika sätt "föreställda", och kanske även andra än dessa (Anderson 1991:6). Ännu mer än nationen utgör dock den nordiska språkgemenskapen en "potential", och ifall man inte förstår varandra eller (av andra skäl) väljer att övergå till engelska, så kan man inte säga att den nordiska språkgemenskapen förverkligas. Därtill är givetvis den nordiska språkgemenskapen bara en av de gemenskaper, eller nätverk, som vi ingår i. För alla gäller att språket inte bara är ett redskap för kommunikation, utan även ett medel för att visa vilka vi är eller vilka vi vill vara.

Av dessa tre infallsvinklar råder ingen tvekan om att mellanförståeligheten varit det kriterium som för nordisk språkplanering varit den centrala faktorn. I grunden ligger också uppfattningen (se Karker 1976:80) att de skandinaviska språken inte i egentlig mening är skilda språk utan kan ses som olika dialekter, vilket förstås i första hand är av relevans för det talade språket. Av olika skäl är det för min del här mer centralt att utgå från *kontakten* som den etablerande faktorn, och inte mellanförståeligheten. Undersökningen sker ju i ett område med goda möjligheter till grannspråkskontakt, och den gäller just individer som tagit till vara på dessa möjligheter. Som jag tidigare nämnt visar också tidigare

studier att förståelsen i ett kontaktområde är mycket bättre. För att återvända till undersökningen från 2005 är invandrarungdomarna i Malmö tre gånger så duktiga som de i Stockholm på att förstå danska, samtidigt som de är betydligt bättre än modersmålstalarna i Stockholm (Börestam 2008:21 f.), låt vara att inga av resultaten är lysande. Detta har de blivit genom att konfronteras med danska, och därmed kan vi inte bortse från att det är resultatet av en inlärning som av allt att döma behövs. Därför vill jag i detta sammanhang se danska och svenska som närstående språk, vilka man kan lära sig lätt, bland annat för att man inte behöver lära sig precis allt. Detta är för min del en viktig fråga eftersom jag vill tänka mig en dansk-svensk språkgemenskap där också invandrarna ryms. Kontakt kan alla ha, medan mellanförståeligheten riskerar att få en alltför mytisk koppling till modersmålskompetensen, kanske också till en identifikation av etnisk karaktär som även den följt med modersmjölken.

Med kontakten som infallsvinkel vill jag också närma mig begreppet *integration*. Ordet integration härstammar från det latinska ordet *integratio*, som i sin tur efter ytterligare härledning ungefärligen innebär 'återställande av en helhet'. Ordet används enligt Nationalencyklopedin (B1992, Band 9, s. 49) inom samhällsvetenskapen för att beteckna en "process som leder till att skilda enheter förenas; även resultatet av en sådan process." Speciellt vanligt är ordet vid studier av internationell migration och etniska relationer och används då för att "beteckna de sociala processer genom vilka minoriteter, till exempel invandrade etniska grupper, slussas in i och blir delaktiga av det nya samhälle de flyttat till. Det kan gälla deras arbets- och bostadsmarknad, eller deras sociala, kulturella och politiska liv." Av ordvalet "slussas in" kan man utläsa ett "ovanförperspektiv", och man skymtar en aktör med uppgift att sköta integrationen. Denna aktör är i detta sammanhang statsmakten, som ju för övrigt också avgör om någon ska få stanna eller inte. Ingen integration, eller sammansmältning om man så vill, kan dock komma till stånd utan kontakt människor emellan, här mellan invandrare och icke-invandrare. Integration är en ömsesidig process som kräver anpassning från bägge sidor. Utan kontakt blir det heller ingen integration. För att vara integrerad i den dansk-svenska språkgemenskapen ska man därför enligt min mening ingå i ett socialt nätverk där talare både av danska och av svenska förekommer, eller ha förekommit. Kontakterna kan omfatta antingen arbetslivet eller fritiden, möjligen bägge. För en del informanter rör det sig om att de har sitt arbete på andra sidan sundet, för andra att de är gifta med en skandinav och/eller har flyttat mellan länderna. Språkgemenskapen är alltså något som utspelas i verkliga livet, vilket givetvis också innebär att mina informanter i de flesta fall har helt andra förutsättningar än de ungdomar från spridda ställen i Norden som ingick i undersökningen av Delsing & Lundin Åkesson.

Materialet

För min studie gällde det därför att få tag på icke-nordiska invandrare som hade inrättat sig i Öresundsregionen och kunde klara av både danska och svenska. Med "klara av" menas här att man i ett funktionellt perspektiv kan använda sig av ett av språken (andraspråket) och vid behov åtminstone förstå det andra grannspråket. Med den tid som fanns till rådighet fanns inte möjlighet att inledningsvis ta reda på exakt hur många potentiella informanter som kunde finnas. Säkert hade bara den uppgiften kunnat bli så omfattande att några intervjuer inte hade kommit till stånd. Till hjälp i materialinsamlingen hade jag dock en assistent som under ett par månader hjälpte mig med att söka efter tänkbara kandidater.² Det kunde gälla sådana som flyttat mellan länderna eller som jobbade på andra sidan sundet. Vi antog att man då rimligen hade konfronterats med både danska och svenska. Om man klarat av att kommunicera under de betingelserna, fanns det mycket som talade för att man enligt mina utgångspunkter ovan skulle kunna betraktas som integrerad. Med tanke på att det rörde sig om intervjuer, sökte vi med andra ord personer som hade något att berätta om det vi var intresserade av.

I tabell 1 och 2 ges en övergripande presentation av de personer som intervjuats för projektet. I tabellerna presenteras de efter födelseår med de äldsta informanterna först.

Som framgår av tabellerna rör det sig om lika många individer av bägge könen, fem män och fem kvinnor. Denna faktor har jag alltså i viss mån balanserat. För övrigt ville jag få med personer som är så olika som möjligt, både vad gäller härkomst och social tillhörighet. Det har dock inte varit möjligt att matcha grupperna mot varandra så att de fått samma fördelning på dessa punkter. Vi kan alltså inte utan vidare jämföra personerna i tabell 1 med dem i tabell 2.

Åldersmässigt finner vi människor födda mellan år 1940 (Luigi) och år 1982 (Evita). Medelåldern för informanterna i tabell 1 var 40 år vid intervjutillfället, för dem i tabell 2 var medelåldern knappt 50 år. Om man ser till hur länge informanterna varit i Norden blir skillnaden mycket stor mellan grupperna. Personerna i grupp 2 har i genomsnitt varit här mer än dubbelt så lång tid (27 år) jämfört med grupp 1 (12 år). Detta beror på att jag velat ha med personer som Sirikit, Ludmila och Evita, som är exempel på en rätt ny invandragrupp. De är alla gifta med danska män, men på grund av den danska lagstiftningen³ kan

² Tack Pernille Folkmann för hjälpen!

³ Sedan 2002 gäller för ett dansk-utländskt par bland annat att båda måste vara över 24 år, de ska ha kontrakt på en gemensam bostad av viss storlek och de ska kunna sätta undan över 50 000 kronor i en bankgaranti. Vidare måste den som är dansk i förhållandet kunna försörja sin partner.

Tabell 1. Informanter som först lärt sig danska, därefter kommit i kontakt med svenska

Kön	Kodnamn	Hemland/ Modersmål	Födelseår	Yrke	Ankomst till Danmark/(kontakt med svenska)
Man	Anwar	Egypten Arabiska	1946	Kultursekreterare	1969 (1988)
Man	Masoud	Irak Arabiska	1958	Byggnadsingenjör	1992 (2000)
Kvinna	Sirikit	Thailand Thailändska	1966	Restauranganställd	2000 (2003)
Kvinna	Ludmila	Ryssland Ryska	1977	Sekreterare	2002 (2004)
Kvinna	Evita	Brasilien Portugisiska	1982	Systemvetare	2003 (2004)

Tabell 2. Informanter som först lärt sig svenska, därefter kommit i kontakt med danska

Kön	Kodnamn	Hemland/ Modersmål	Födelseår	Yrke	Ankomst till Sverige/(kontakt med danska)
Man	Luigi	Italien Italienska	1940	Pizzabagare	1964 (1983)
Man	Pierre	Martinique Kreol/franska	1951	Städare	1980 (2003)
Kvinna	Irena	Polen Polska	1954	Vårdbiträde	1976 (2001)
Man	Stavros	Grekland Grekiska	1956	Försäljningschef	1975 (1985)
Kvinna	Kornelija	Litauen Litauiska	1976	Utredare/forskare	1996 (2000)

paren inte bosätta sig i Danmark utan har valt att flytta till Sverige. Den danske partnern har då möjlighet att pendla till sitt arbete i Danmark. Under materialinsamlingen hörde jag dem ibland omtalas som "danska flyktingar".

Informanternas yrken är såväl manuella som intellektuella, även om de intellektuella dominerar. De som är i arbete förefaller ha uppgifter som i stort sett speglar utbildningsnivån, och ingen med akademisk utbildning eller liknande jobbar exempelvis som städare, något som annars kan förekomma bland den invandrade befolkningen. Möjligen är Pierre ett undantag, som i Sverige utbildades till fräsare. Trots det har han arbetat mest med städning. Vid intervjutillfället var han dessutom arbetslös. Tre av informanterna är dock under utbildning, och det gäller den grupp som flyttat från Danmark till Sverige med en dansk make, alltså Sirikit, Ludmila och Evita.

Beträffande integration har jag gjort bedömningen att samtliga är kommunikativt integrerade i en dansk-svensk språkgemenskap, dock i olika grad och på olika grunder. Utan tvekan är det så att Sirikit är på gränsen, om endast språkkunskaperna tas i beräkning. Hon är gift med en dansk man och har tidigare bott ett par år i Danmark. Tillsammans bor de nu i Sverige, och Sirikit håller på att lära sig svenska. I familjen kommunicerar de med varandra på danska. I Sverige använder hon danska men har svårt att göra sig förstådd, vilket antagligen mer beror på hennes kraftiga brytning än på att det är danska hon talar. När jag valt att ändå ha henne med är det för att hon som inlärare har gjort sådana enorma framsteg, och för att hon med sin oräddhet och envishet ändå utträttat det hon behöver (Börestam 2008:170).

Resultatet i korthet

Nedan kommer jag i korthet att redogöra för resultatet utifrån två aspekter. (Andra aspekter tas upp i Börestam 2008.) Först behandlar jag hur de språkliga förutsättningarna etablerades genom inläringen av ett andraspråk, därefter hur man senare erövrade åtminstone receptiv kompetens i ett närbesläktat språk, ett grannspråk. Med andraspråk avses i fortsättningen det första skandinaviska språk man lärde sig, och med grannspråk menar jag det andra skandinaviska språk man mötte. Efter att ha redogjort för själva inläringen tar jag upp vilka språkliga strategier olika personer valde för att förhålla sig till de bägge språken. Här menar jag mig kunna urskilja två huvudsakliga valmöjligheter, nämligen att bli *språktänjare*, vilket innebär att man behåller andraspråket som bas, eller att bli *språkbytare*, vilket innebär antingen att man byter andraspråk eller håller sig med två andraspråk.

I texten kommer jag löpande att citera olika informanter. Vid intervjuerna hade jag i regel sällskap av min assistent, och eftersom hon är danskspråkig hade vi vid intervjuerna möjlighet att konfrontera informanterna med bägge språken. Förståelsen från deras sida var aldrig något problem. Informanterna

fick inledningsvis själva välja vilket språk de föredrog att tala, och eftersom de flesta valde svenska är också de efterföljande citaten i regel på detta språk. Säkert sammanhänger det med att jag ofta var drivande vid intervjun. Att man valde svenska betyder dock inte att danska inslag saknades, och så gott som alla informanter blandade språken. Säkert kan detta delvis förklaras med att bägge språken aktualiserades under samtalet. Givetvis ska vi också minnas att det rör sig om andraspråkstalare, varför inlärardrag inte saknas i det talade språk som jag i citaten efter bästa förmåga transformerat till skrift. Till detta kommer att skriften i sig utgör en blek avbildning av det talade språket och att talspråk alltid ger ett avvikande intryck när det framställs i skrift, oavsett hur bra man är att tala ett språk.

I tabell 3 ges några av de konventioner jag använt i transkriptionen. Skilje-tecken har använts för att förtydliga innehållet, och kommateringen är genomgående svensk, även då informanterna talar danska.

Tabell 3. Transkriptionsnyckel

<i>Kursiv</i>	För vissa ord som mer eller mindre tydligt uttalas på grannspråket, det vill säga på svenska om personen annars talar på danska och tvärtom
VERSAL	Betoning
(Parentes)	Svårt att uppfatta. Ord inom enkel parentes är en gissning
((Dubbel parentes))	Anteckning från transkriptörens sida, såsom ((applåderar))
[Hakparentes]	Redigering från min sida
Bindestreck-	Avbrott

Inläring av andraspråket och mötet med grannspråket

Vad gäller *inläring av andraspråket* (det första skandinaviska språket man lärde sig), så anlände alla till antingen Danmark eller Sverige i vuxen ålder, och medelåldern för ankomsten till det nya landet var ca 25 år. Så gott som alla lärde sig språket i sitt nya hemland genom att följa en kurs, men för kvaliteten i kunskaperna är det ändå den informella inläringen man framhäver. Stavros säger till exempel att han lärde sig svenska på Kursverksamheten, men framförallt

genom sin bekantskapskrets och tack vare sin svenska fru. Ludmila, som följde en dansk folkhögskolekurs, poängterar att den var så bra just för att hon kunde vara tillsammans med danskar hela tiden. Därför sitter också hennes danska så bra. Rätt många nämner hur viktig televisionen var för inläringen av andraspråket och det är en faktor som skulle få ännu större betydelse när det senare gällde att lära sig grannspråket. Att televisionen länge varit viktig för grannspråksförståelsen i regionen vet vi också sedan tidigare, något som dock digitaliseringen kan komma att förändra. Det ska också påpekas att tevetittande är en vana som går att upprätthålla alldeles oavsett på vilken sida gränsen man bor. Genom teve och givetvis även radio, kan man inte bara etablera utan även upprätthålla språkkunskaper för att senare orientera sig om händelser på andra sidan sundet. Speciellt viktig är televisionen för den grupp av kvinnor som är gifta med danska män. Alla uppger att de regelbundet nu i Sverige ser på dansk teve tillsammans med sina makar, och det tycks vara en viktig del av den danska de exponeras för i Sverige. Evita säger följande om familjens tevevanor:

EVITA: *Ja* [vi ser dansk teve varje dag]. Vi brukar bråka om teve, därför jag vill lyssna på svenska, men han vill lyssna på TV2 och DR1 så han vill lyssna på danska nyheterna. Så jag är lite tvingad att LYSSNA på danska (när han är hemma).

När man skulle *bekanta sig med grannspråket* är det helt klart att andraspråket användes som en brygga över till grannspråket. Kunskaperna i grannspråket utvecklades därför i symbios med andraspråket, som i alla fall i början givetvis var det starkaste språket.

STAVROS: Hade inte jag kunnat svenska hade jag inte kunnat begripa danska heller, eller jag kunde inte översätta detta till svenska som jag förstår, flytta det till en annan plattform.

EVITA: *Ja* kanske jag tror jag hade lite hjälp av danska i början. Det är många ord som betyder samma saker och speciellt när man läser. Så jag tror att jag hade lite hjälp av danska för att komma i gång med svenska.

PIERRE: Men jag upptäckte själv att eftersom i alla fall dom här svenska och danska, om du lyssnar noga du kan upptäcka att det liknar i alla fall svenska och sånt []. Men man ska lyssna noga.

Inte minst i skrift hade man nytta av andraspråket, och många förefaller ha lärt sig genom att läsa grannspråket, något som enligt min mening understryker skriftbildens betydelse som analysredskap. Med skriften får inläraren lättare syn på relevanta likheter och skillnader mellan språken.

LUDMILA: Från början det hjälpte mycket att förstå. Jag kunde förstå vad alla säger men jag, kunde [inte] minst förstå vad, dom skriva. Så jag kunde, se filmer, på engelska till exempel och läsa på svenska. Men jag har aldrig pratat danska med någon här.

IRENA: Jag kunde inte ett ord danska nästan. Jag kunde läsa när jag tittade på teveprogram från Danmark, då kunde man läsa och följa med i filmer och sånt, nästan 70-80 % kunde jag läsa. Men när man hörde det fattade man inte någonting. Men nu kan jag det. Det är femte år jag är i Danmark nu.

Intressant nog är det igen teven som omtalas, denna gång dock textremsan och möjligheten att samtidigt konfronteras med både skrift och tal. Nyttan av skriften är dock störst när det gäller den receptiva delen (läsningen), medan det egna skrivandet på grannspråket kan vara det allra knepigaste att över huvud taget ta sig för:

MASOUD: När man läser, det är också bra. Man kan lära sig jättesnabbt, men när man vill själv skriva så är den värsta.

Skriften kan på så sätt uppträda både som hjälpare och stjälpare, beroende på om man tänker på receptiva eller aktiva färdigheter. När man i backspegeln berättar om sitt möte med två olika skandinaviska språk är det också många av informanterna som fört fram åsikten att danska var svårare att lära sig än svenska, oavsett i vilken ordning man lärt sig språken:

MASOUD: Nu är vi alltså efter fyra år här i Sverige. Så det är mest svenskan som dominera. Och det är faktiskt inte bara på grund att jag har varit här, men det är faktisk på grund att den är LÄTTARE att prata.

EVITA: Nej, [danska] var jättesvårt. Det var jättesvårt, det är mycket svårare än svenska.

Ibland framgår det tydligt att svårigheterna kan kopplas till förhållandet mellan tal och skrift, som enligt många informanter är mindre genomskinligt i danskan än i svenskan. Antagligen försvåras i så fall möjligheten att använda skriften som analysredskap.

ANWAR: Svensk det är enkelt för att man läser vad man talar och där var ingen svårighet medans dansk halv överser ord som helt är borta, så att säga *gulerødder mælk fløde* alle disse ord []. Också ibland det är svårt att höra alla satser alltså fullständigt. Det är orden. Ja man koncentrerar sig MYCKET. Men svenska får man dom alla bokstaverna tydligt och klart uttalt. Så man hör faktisk allt, alltså vad man skriver, och det är fördel.

Kunskaperna i andraspråket etablerades alltså genom formell inläring, på samma sätt som för andra invandrare genom att man följde en kurs. När det gällde grannspråket blev emellertid den formella inläringen inte lika viktig, och majoriteten lärde sig vad de behövde i grannspråket på informellt sätt. Givetvis beror detta på vad man har för målsättning. En del upplevde också att de denna gång var för gamla och att de helt enkelt inte hade någon lust att sätta sig på skolbänken igen. Att lära sig ett nytt språk är på sätt och vis en investering för framtiden, och när man kommer upp i åren känns kanske en sådan investering mindre relevant (Norton 2000:10-11).

Alla förefaller klara sig skapligt eller till och med riktigt bra, men vi ska som sagt hålla i minnet att det rör sig om andraspråkstalare som givetvis talar danska eller svenska med mer eller mindre brytning. Denna brytning kan ställa till problem när man talar sitt andraspråk i grannlandet, till exempel när en dansk invandrare använder danska i Sverige. Detta omvittnas inte minst av de informanter som befinner sig bland andra inlärare, allra mest Sirikit, Ludmila och Evita som fångades upp när de gick på svenskkurs i Sverige med studiekamrater utan bakgrund i Danmark. Sirikit, som valt att fortsätta tala danska i Sverige, säger att lärarna inte har några svårigheter att begripa vad hon säger. Däremot har hon stora problem med de andra i klassen, och därför blir det också svårt att använda danska i klassrummet:

SIRIKIT: Ja de [lärarna] forstår [når jeg] snakker dansk. Samme jeg gå først i klasse, jeg snakke dansk. De siger: Nej nej nej, svensk. De ikke forstå hvad jeg siger.

Evita säger att när hon och hennes danske make har svensktalande gäster kommer hon ofta att fungera som tolk:

EVITA: Till exempel om vi har middag tillsammans min man och några *gæster* gäster som är från Sverige eller som bor i Sverige. Många av dom fattar ingenting som han säger, så måste jag översätta vad det är som han säger till dom. Så det går, det är inga problem.

Säkert är gästerna många gånger själva invandrare, och Evita lägger ju också till att det kan röra sig om gäster som bara "bor i Sverige". Att hon inte har så många "infödda" svenska vänner framgår för övrigt av intervjun. Även om hon hade haft sådana hade de kanske haft svårt att begripa om hon hade talat danska, vilket för övrigt inte är aktuellt eftersom hon anstränger sig att tala svenska. Hon är med andra ord en språkbytare (se nedan). Stavros, däremot, har valt att tala svenska i Danmark och omvittnar att det ibland kan vara initiala svårigheter. Nedan beskriver han hur ett telefonsamtal kan utvecklas då han ringer upp någon i sin danska kundkrets:

STAVROS: Man kan säga att det är i tre steg. Först så ska folk ställa in öronen och dom försöker lokalisera VEM är det som ringer? Vad är han för nåt? Han är icke dansk och han verkar icke svensk heller och så vidare. Dom gör ett test. [] Man måste först koncentrera sig på SPRÅKET, inte på PERSONEN i fråga. Vad är det för språk han pratar? Och DÅ ska han inställa sig och säga, okej, då försöker jag.

Att förståelsen också är en viljeakt och att vissa svensktalande personer inte varit inställda på bruten danska belyser också följande ord från Masoud, som för egen del tolkat det som en ovilja att acceptera honom som "riktig" dansk:

MASOUD: Att prata danska [i Sverige]? Nej fordi han accepterar inte mej som dansker.

Masoud menar alltså att han inte blir betraktad som dansk i Sverige, oavsett hur bra danska han talar. Språkval är också en identitetshandling, och att tala danska i Sverige är inte för hans del aktuellt. Därmed är vi inne på de språkliga val som Masoud och de andra informanterna kommit att göra för den aktiva kompetensen del.

Val av språkliga strategier – att ställa in den språkliga kompassen

Alla informanterna har alltså etablerat en plattform av språklig kompetens i ett andraspråk, som senare utvidgats med åtminstone receptiva kunskaper i ett närbesläktat språk (grannspråket). Vid inläringen utgjorde andraspråket den fasta grunden, och färdigheterna i grannspråket utvecklades först i symbios med detta. I förlängningen visar det sig dock att alla inte varit nöjda med att ha två språk i ett sådant symbiotiskt förhållande, utan att en del föredragit att släppa denna förtöjning i andraspråket och utveckla även produktiva färdigheter i grannspråket.

Här har informanterna gjort olika val, och av intervjuerna framgår att deras förutsättningar, behov, målsättning och språksyn varierar. Valen styrs dock inte bara av personliga preferenser utan även av omgivningens krav (se nedan om Anwar). För en del av informanterna, speciellt då för de mest ambitiösa inlärarna, har övervägandena lett till att man satsat på att bygga upp parallella färdigheter i grannspråket, antingen för att i framtiden byta andraspråk eller för hålla sig med två. Dessa personer kallar jag fortsättningsvis för *språkbytare*. Andra personer, och det gäller speciellt den lite äldre gruppen av informanter som gått från svenska till danska, har en annan syn som är mer pragmatisk och styrs av helt andra ambitioner. De upplever att det räcker med att klara sig, det spelar mindre roll hur, eller hur det låter. Formen är inte avgörande utan det är innehållet som räknas. Dessa personer kallar jag fortsättningsvis för *språktänjare*, och för dem intar språklig korrekthet en underordnad roll. Med språklig korrekthet avses här i första hand att man blandar danska och svenska, något som ju medför att man delvis ger sig in på normlöst land. Det ska dock åter sägas att de allra flesta, av intervjun att döma, blandar mer eller mindre. För en del rör det sig dock om en resurs, medan det för andra är en olycklig omständighet i inlärsituationen. Tudelningen av språkstrategierna nedan bygger för övrigt på en avvägning mellan den målsättning informanterna satt upp och vad resultatet blivit till dags dato, oavsett om de är framme vid målet eller inte. Det är alltså kompassriktningen jag talar om.

Språktänjarna är de som allra mest framhäver inläring av informell art, och de har också en utpräglad funktionell syn på kommunikationen. Det viktigaste är som sagt att man klarar sig, inte hur det låter och gränsen mellan språken ser man som ett kontinuum där man rör sig olika långt vid olika tillfällen. Språkliga normer är inte viktiga, och att blanda danska och svenska går bra. Man talar alltså gärna en slags "skandinaviska". De personer jag fört till språktänjarna är Stavros, Irena, Luigi, Pierre och Sirikit. Alla utom Sirikit har väl etablerade andra-

språk, och i genomsnitt har de varit 26 år i Skandinavien. Deras medelålder är drygt 50 år (51,4 år).

Till språkbyttarna har jag fört Anwar, Masoud, Evita, Ludmila och Kornelija, och medelåldern bland dem är knappt 40 år (38,4 år). De är alltså betydligt yngre, och de har inte heller varit lika länge i Skandinavien, med en genomsnittlig vistelsetid om 12,4 år. Typiskt för språkbyttare är att de har en mer normativ inställning till språk och gärna framhäver betydelsen av formell inläring. Det rör sig om att arbeta hårt för att lära sig språket och på så sätt om vad man (efter Norton 2000:10-11) kan tala om som en investering i framtiden. Genast ska dock sägas att Anwar inte riktigt hör till gruppen. Hans inställning är egentligen språktänjarens, men han har i praktiken kommit att bli en språkbyttare. Anledningen är att folk i hans invandrartäta omgivning krävde att han skulle gå över till svenska och inte fortsätta att tala danska (jämför Sirikits upplevelser i klassrummet ovan). Med den normativa inställningen följer också att man ser danska och svenska som klart skilda språk som det gäller att hålla isär. Skandinaviska är inget för dem. För att illustrera skillnaderna vill jag återvända till det citat om skjortan som också kommit att namnge hela rapporten. Det härstammar alltså från Stavros, och yttrandet lyder i sin helhet på följande sätt:

STAVROS: Ja, hur ska man säga, det är samma två, samma skjorta och den har lite tjockare knappar och lite mindre knappar och lite färre knappar. Och jag menar, det är bara till att vänja sig.

Stavros är alltså en språktänjare och för honom är lösningen att acceptera situationen som den är. Mot denna uppfattning kan man ställa ett annat citat, denna gång från Masoud, som även han väljer att framställa relationen mellan språken på ett bildmässigt plan:

MASOUD: Till exempel två bröder, du känner EN av dom och du tror du känner den andre när du ser dom fordi de ansikten är desamme. Det kan vara att de liknar varandra så säger, okej, jag känner honom också. Men sen kommer han och [...]. Det är ett nackdel att man ska lämna allt.

Vad Masoud menar är att danska och svenska kan liknas vid två bröder. Att man känner den ene betyder inte att man också känner den andre. Det är bara utsidan som är lika. Inläringen måste starta från grunden, och det gäller att inte fuska:

MASOUD: Alltså en dansk som ska lära svensk. Grunden till det är undervisning, [som] kan ge bättre resultat och det är klart att det går snabbare när [] man har redan en nordisk språk, men man måste inte missa grundläggande ting också i språket. Det kan vara att om några år också senare jag skulle få den här fel igen och igen och igen, fordi jag har aldrig lärt mej grundläggande.

Att lära sig språk är ett hårt, men givande arbete, och det kräver starkt engagemang:

MASOUD: Det är jättestygt hur mycket man insatser alltså hur man allvarligt, [] att man lär, alltså tar tid, lägger tid. Ja, studerar faktiskt och vill. Viljan är jätteviktigt faktiskt här, alltså att man lär [] inte på grund av jobb eller [] utan bara att man VILL lära ett språk och läsa. För mej är jätteviktigt att läsa tidningar att se vad pågår här. Var lever jag, i vilket miljö och situation är jag?

Denna syn på värdet av språkliga studier delas inte av språktänjaren, och Pierre framhåller nedan att han saknar motivation att sätta sig på skolbänken. Dessutom kan tilläggas att han anser sig vara för gammal. Bäst är det att lära sig danska genom att umgås med danskar:

PIERRE: Ja precis [man måste träffa danskar för att lära sig riktig danska] och det beror på vad har man för motivation också. Som jag säger, till exempel jag snackar redan svenska och jag kan i alla fall (försöka det) prata med danskar med sån nordisk språk. Jag har ingen motivation att gå i skolan och sitta på bänken, läsa danska ordentligt. Det har jag inte faktiskt. Det kanske beror på åldern också. Jag är femtifyra som tänker: Ah femtifyra, snackar jag svensk, det vad ska jag göra ((skratt)). Vad ska jag med dom här språken? Det är nästan bättre att gå ut och arbeta.

Inte förvånansvärt finner vi på denna punkt skillnader mellan olika sociala grupper. Masoud är akademiker, vilket inte Pierre är. För den som har ett skrivbordsyrke är givetvis skriften av central betydelse. Stavros, som jag tidigare citerat, är dock akademiker och lika mycket språktänjare som Pierre. För Stavros är det viktigaste att man når fram till varandra, och det är det funktionella perspektivet som framhävs:

STAVROS: Så man måste våga säga även om man säger fel. Så i Danmark gör jag så här att JAG pratar svenska med dom orden jag kan hantera på danska så säger jag dom. Jag säger inte skillnad, jag säger forskellig till exempel. Jag säger inte nöjd jag säger tillfreds. Så dom orden som jag lär mej och kan använda varje dag, så försöker jag applicera dom så det blir fler och fler och fler och fler.

Stavros drar sig alltså inte för att prata, och det är så han samtidigt lär sig. I motsats till språktänjaren Stavros framhäver dock språkbytaren ofta att han inte vågar, eftersom risken att göra fel är så stor.

MASOUD: Och såna små småsaker faktiskt hela tiden var det och man kunne inte. Alltså man blir nervös efter en varje gang. Man missar sin självförtroende att inte riktigt är det här. Det blir fel hela tiden.

EVITA: Nej det är uttal som jag kan inte längre. Jag tror att jag blir för blyg att prata danska därför att jag vet att jag kan inte bra så. Men att till exempel LÄSA danska, det är inga problem. [] Men att PRATA det går inte längre. Det är för nära språk.

I det sista citatet framhåller Evita för sin del hur svårt det är att aktivt behärska två språk som är så lika, och hon satsar därför på att låta språken byta roller så att hennes andraspråk danska blir grannspråk och det nya språket svenska blir andraspråk, alltså hennes aktiva språk. För närvarande ser hon ingen möjlighet att hålla bägge språken aktiva, eftersom hon inte kan hålla isär dem. Även Kornelija, en annan av språkbyterna, ser det som nödvändigt att upprätthålla en gräns mellan språken:

KORNELIJA: Det är klart, att man förstår språket (det skrivna i alla fall). Men personligen tycker jag att om man ikke har svenska som modersmål, blir processen att lära sig danska svårare just pga. kunskaper i svenska. De ligger för nära varandra för att kunna separera dem helt och hållet. Ibland önskade jag att jag ikke kunde svenska, och började plugga danska som ett helt främmande språk. Då skulle det bli lättare att lära sig det. Men det är bara min åsikt. Man kan ha väldigt olika inlärningsstrategier. Jag tycker att om man är utlänning och kan svenska i förväg, kan man knappt lära sig felfritt danska.

Enligt Kornelija är det symbiotiska förhållandet mellan två språk ett hinder, åtminstone för den som liksom henne har en så hög målsättning med språkstudier. Hon säger också att hon inte tycker om "orena" språk och att det stör henne när folk "talar blandade språk". Denna åsikt delas inte av den typiske språktänjaren:

PIERRE: *Ja* jag pratar nordiska för att om jag pratar hela svenska så fattar dom inte så mycket. Så jag måste blanda med dom orden som jag vet, kanske dom kommer att förstå på danska.

SIRIKIT: Samme jordbær. Svenskere siger jordgubbe. Jeg siger jeg købe jordbær, hun siger: Hvad siger du? Jeg svarer dansk. Hun forstå ikke. Jeg siger jordgubbe. Hun siger okay.

Både Pierre och Sirikit belyser sin inställning med hur de gör i konkreta situationer, och jag gissar att deras språksyn i hög grad formas av att man ser sig själv i den kommunikativa talarrollen. För den som är rädd att göra fel, såsom Masoud och Evita, gissar jag att den solitära skribentrollen ligger närmare till hands och därför blir språkfelen för dem en avslöjande spricka i fasaden. Hur man orienterar sig beror dock på en rad faktorer, och som ytterligare en pusselbit anar man i bakgrunden att informanterna hemifrån fått med sig olika inställning till litteraciteten som sådan.

Sammanfattning

Ovan har jag redogjort för huvuddragen i en undersökning om några icke-nordiska andraspråkstälare erfarenheter av mötet med både danska och svenska i Öresundsregionen. Valet av just dessa individer har gjorts med avsikt att de ska kunna bidra med erfarenheter av positivt slag i och med att de mot alla odds blivit *integrerade i en dansk-svensk språkgemenskap*. För att mina informanter ska kunna räknas som kommunikativt integrerade i en dansk-svensk språkgemenskap har jag därför krävt *kontakt* med bägge språken. Genom kontakt har mina informanter blivit sociala aktörer i ett sammanhang där både danska och svenska ingår, och på så sätt har de kommit att åtminstone *förstå* även grannspråket i det funktionella sammanhang där kunskaperna behövs. Min studie gäller därför människor som haft ett återkommande *behov* av bägge språken, och det är i detta behov som *motivationen* att överkomma de språkliga hindren föds. I mötet uppstår inlärningsmöjligheter, och såväl språkinläring som kom-

munikationsstrategier är något som vuxna andraspråksinlärare ofta är duktiga på.

Kontakt är en faktor som kan innebära väldigt olika saker, både vad gäller arten och graden av de förbindelser man har. Typiskt för ett område med geografisk möjlighet till grannspråkskontakt torde också vara att olika kontaktkanaler förstärker varandra. *Televisionen* har länge varit en viktig faktor i Öresundsregionen, och det gäller inte minst mina informanter som ofta pekar på att textremsan i kombination med det talade ordet varit av avgörande betydelse när de skulle bekanta sig med grannspråket. På så sätt kom det skrivna ordet att utgöra en brygga mellan språken, och vi vet sedan länge att grannspråk i skriftlig gestalt kan vara lättare att förstå än det talade språket. Indirekt kontakt av detta slag är alltså oerhört viktig, men träder ändå i bakgrunden när den *direkta kontakten* kommer in i bilden. Denna kan vara sporadisk, men typiskt för Öresundsregionen är att kontakten för många utgör ett stadigvarande inslag i den transnationella vardagen, ofta så att man bor på en sida sundet och jobbar eller studerar på den andra. Detta gäller också mina informanter. Ibland kan grannspråksanknytningen dock vara av mer personligt slag såsom för de utländska kvinnor som bor i Sverige med en dansk make.

Typiskt för andraspråkstälarens relation till den nordiska språkgemenskapen är att inlärd kunskaper i danska, norska eller svenska utgör den inträdesbiljett som krävs. Andraspråkstälaren kan vara väldigt duktig på sitt andraspråk men låter sällan som en infödd. Därför kan exempelvis en dansktalande invandrare ha svårare att använda danska i Sverige än en talare med danska som modersmål. Detta gäller inte minst när mottagaren själv har invandrarbakgrund, som när den dansktalande invandraren möter en invandrare med svenska som andraspråk, eller vice versa. Dessa erfarenheter bekräftar den allmänna bilden av att invandrare spontant förstår grannspråket sämre än vad modersmålstalare gör. Samtidigt säger många att grannspråksförståelsen just i Öresundsregionen inte bjuder på några större problem i allmänhet, och det beror enligt min mening på att många av kontakterna inom regionen är av återkommande slag, och därför inga bra exempel på "spontan mellanförståelighet" på det sätt man tänker sig grannspråksförståelsen vid testningar av den typ som Delsing och Lundin Åkesson utförde.

Den som upprepade gånger konfronteras med ett närstående språk lär sig att behärska situationen, och på den punkten utgör inte mina informanter något undantag. Snarare är det så att de på sätt och vis har en strategisk fördel: dels är de rutinerade språkinlärare, dels är de vana vid samtalande under mindre optimala betingelser. I min avhandling från 1994 valde jag (efter Coupland m.fl. 1991) att använda beteckningen *problematiska samtal* för grannspråkskommu-

nikation mellan oövade personer, och det definierade jag (Börestam Uhlmann 1994:56) som “en kategori av diskurser där samtalsdeltagarna får förhandla mer än vad man annars behöver göra för att uppnå gemensam förståelse”. Man fick helt enkelt anstränga sig mer, upprepa eller formulera om sitt budskap, kanske också fråga en gång extra när man inte var helt säker på att man förstod. I andraspråksforskningen brukar sådana interaktionella (eller kognitiva) fenomen gå under benämningen “kommunikationsstrategier” (Hammarberg 2004:57) och det är något som andraspråkstalare är vana att ta till.

Vad gäller strategier för språkval och språklig anpassning har jag valt att skilja mellan vad jag kallat *språktänjare* och *språkbytare*. Självfallet innebär varje dikotomi en förenkling, men den ger ändå en möjlighet att lyfta fram vad som i detta sammanhang förefaller vara relevanta val. Språktänjarna ser danska och svenska språket som två punkter på ett kontinuum, där man rör sig olika långt från den egna utgångspunkten olika gånger. Språktänjarna är i regel lite äldre och har varit länge i Skandinavien. De är väl etablerade i regionen och toleranta i språkligt avseende. Språk används för kommunikation och är bara ett redskap i utbytet mellan människor. Det är viktigare att *våga tala* än att göra det rätt och riktigt. Därför behöver man inte heller gå på kurs i grannspråket, utan man lär sig det man behöver genom att interagera med andra, alltså genom informell inläring. För deras del förefaller drivkraften likna vad Gardner & Lambert (1972) kallar för *instrumentell motivation*. Den instrumentella motivationen innebär att språket lärs in för en begränsad fördel relaterad till något relativt konkret mål. Sin identitet behöver man inte lägga i vågskålen. Stavros är en utmärkt exponent för detta, och han säger att: “Det är ingenting att bara hålla den [språket] eller sitta latent, så man måste våga säga även om man säger fel.”

Denna syn delas inte av språkbytarna, som i stället anser att om man är i grannlandet så ska man också anamma grannlandets språk. För dessa individer, Anwar undantagen, är den språkliga korrektheten viktig, och man skulle strängt taget hellre vara tyst än att blamera sig språkligt. Valmöjligheterna är två, danska eller svenska, och i den mån man ändå råkar blanda dem så är det ofrivilligt. Flera av dessa personer är i en yngre ålder och för dem finns därför framtiden med bland språkbruksdomänerna, och i den framtiden tänker man sig en karriär i det land man nu bor. Även för dem blir språket ett redskap, eller snarare en investering, eftersom det för personer som Masoud, Ludmila och Kornelija rör sig om akademiska yrken, där de språkliga kraven verkligen är större än för exempelvis Luigi och Pierre. Det räcker dock inte, utan man vill också låta som en målspråkstalare. Därför vill jag nog säga att deras motivation inte bara är instrumentell utan i hög grad även *integrativ*, den andra motivationstyp som Gardner & Lambert urskilt. Med en sådan inställning lär man sig ett språk för att

man önskar identifiera sig med landets invånare och bli en del i gruppen. Masoud ger ett utmärkt exempel på sin integrativa profil och sin höga målsättning då han säger att: "Jag kan säga att jag har lärt språket när jag skrattar med andra när dom skrattar och jag gråter när dom andra gråter." Oavsett fördelningen så kan man konstatera att både språktänjaren och språkbytaren finns bland "infödda" danskar och svenskar i regionen, vilket samtalen med "infödingarna" Else och Lars har bekräftat (Börestam 2008:55–75). De har dock inte fått figurera här. Vi ska också komma ihåg att min studie gäller återkommande, nära nog permanent kontakt, och här är semikommunikationen bara en av de valmöjligheter som blir aktuella. Två forskare som bägge diskuterat integrationsprocessen i Öresund ur språkligt perspektiv är Teleman (2001) och Gregersen (2003) och de skisserar ett scenario där två ytterligheter kan tänkas, nämligen språklig sammansmältning mellan danska-svenska och större tvåspråkighet i området. Här tangeras på sätt och vis min indelning i språkbytare och språktänjare, och jag kan inte se annat än att ytterligheterna fortsatt kan existera sida vid sida. Särskilt spännande är det att följa vad som händer i utbildningsmässigt hänseende. Vid Lunds universitet har man fullt upp med alla studenter som vill lära sig danska, och för danska barn i Sverige finns det numera, förutom modersmålsundervisning, vissa möjligheter att gå i tvåspråkig klass (se.oresundsbron.com/download/354).

Slutligen vill jag återvända till en av formuleringarna jag tidigare använt i texten, och det är föreställningen att jag studerat personer vilka blivit integrerade i en dansk-svensk språkgemenskap *mot alla odds*. Är då oddsen så dåliga som undersökningen från 2005 låter påskina? Jag tror det inte, och jag menar att under de förutsättningar som här gällde har också andraspråkstalaren en chans. Kontakt ger inlärningsmöjligheter, och man har redan klarat av att som vuxen lära sig ett nytt språk. Dessutom är man van att använda sitt andraspråk under betingelser som kanske inte alltför mycket skiljer sig från grannspråskommunikationen. Tack vare, och inte trots, att man är andraspråkstalare är man bättre rustad för grannspråskontakten än vad många skulle tro.

Litteratur

Anderson, Benedict, 1991: *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. 2nd rev. edition. London and New York

Bø, Inge, 1978: *Ungdom og naboland. En undersøkelse av skolens og fjernsynets betydning for nabospråkforståelsen*. (Rogalandsforskning 4.) Stavanger

- Börestam Uhlmann, Ulla, 1994: *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar.* (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 38.) Uppsala
- Börestam, Ulla, 2008: *Samma skjorta – olika knappar. Icke-nordiska invandrarers erfarenheter av dansk-svensk språkgemenskap i Öresundsregionen.* (TemaNord 2008:535.) Köpenhamn
- Coupland, Nikolas, Wiemann, John M. & Giles, Howard, 1991: Talk as “problem” and communication as “miscommunication”. An integrative analysis. I: Coupland, N., Giles, H. & Wiemann, J.M. (eds.), “*Miscommunication and problematic talk.* Newbury Park, Ca. m.fl., s. 1-17
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1980: Den språkliga situationen i Norden. I: *Språken i vårt språk.* Språkstudier samlade av Inge Jonsson och utgivna av Svenska Akademien 1980. Stockholm, s. 102-118
- Delsing, Lars-Olof & Lundin Åkesson, Katarina, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska.* (TemaNord 2005:573.) Köpenhamn
- Fishman, Joshua A., 1971: The sociology of language: An interdisciplinary social science approach to language in society. I: Fishman, J.A. (ed.), *Advances in the sociology of language. Vol. 1. Basic concepts, theories and problems: Alternative approaches.* The Hague, s. 217-404
- Gardner Robert C. & Lambert, Wallace, 1972: *Attitudes and Motivation in Second language learning.* Rowley, Mass
- Gregersen, Frans, 2003: *Factors influencing the linguistic development in the Øresund region.* International Journal of the Sociology of Language 159, s. 139-152
- Hammarberg, Björn, 2004: Teoretiska ramar för andraspråksforskning. I: Kenneth Hyltenstam & Inger Lindberg (red.): *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och sambälle.* Lund, s. 25-78
- Haugen, Einar, 1972: Semicommunication: The language gap in Scandinavia. I: *The ecology of language. Essays by Einar Haugen.* Selected and introduced by Anwar S. Dil. Stanford, Ca. [Tidigast tryckt 1966.], s. 215-236

- Karker, Allan, 1976: *Nordisk retskrivning – den ideale fordring*. I: Språk i Norden 1976. (Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 58.), s. 39-84
- Le Page, Robert B. & Tabouret-Keller, Andrée, 1985: *Acts of identity. Creole-based approaches to language and ethnicity*. Cambridge m.fl.
- Maurud, Øivind, 1976: *Nabospråksförståelse i Skandinavia. En undersökelse om gjensidig förståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. (Nordisk utredningsserie 13.) Nordiska rådet. Stockholm
- Norton, Bonny, 2000: *Identity and Language learning. Gender, Ethnicity and Educational change*. (Language in social life series). Longman. London m.fl.
- Teleman, Ulf, 2001: Öresundsspråk? E som Erik H som 70. I: *Sproglige åbninger. Festskrift til Erik Hansen*. Köpenhamn

Summary

This study deals with non-Nordic immigrants who move from Denmark to Sweden or the other way around and how they handle the language problems. Danish and Swedish are so similar that they might be considered as varieties of the same language, and they are mutually understandable, even though this understanding varies a lot in real life. *Semi-communication* is the term coined by Einar Haugen, and the languages are referred to as *neighbour languages* to each other. In the area near the bridge between Copenhagen in Denmark and Malmö in Sweden the mobility is high, and the contact increases the understanding.

The study builds on interviews with 10 immigrants, some of them having immigrated more than 20 years ago, some more recently. They have all acquired Danish or Swedish as a second language as grown-ups. Their conditions to manage the language therefore seem worse than that of native Danes or Swedes moving to the neighbour country. However, it seems that these immigrants mostly manage the situation. They are motivated; they need to communicate at work or in everyday life. There are two strategies. One is to become a *language-stretcher*, the other to become *language-shifter*. Language-stretchers stretch and bend the first Scandinavian language they have learnt in order to adjust it to the new Scandinavian language they meet. They are not worried about language correctness, nor afraid of mixing languages. They are satisfied if the communication functions. Language-shifters on the other hand strive to master the new Scandinavian language, sometimes abandoning the first language or keeping

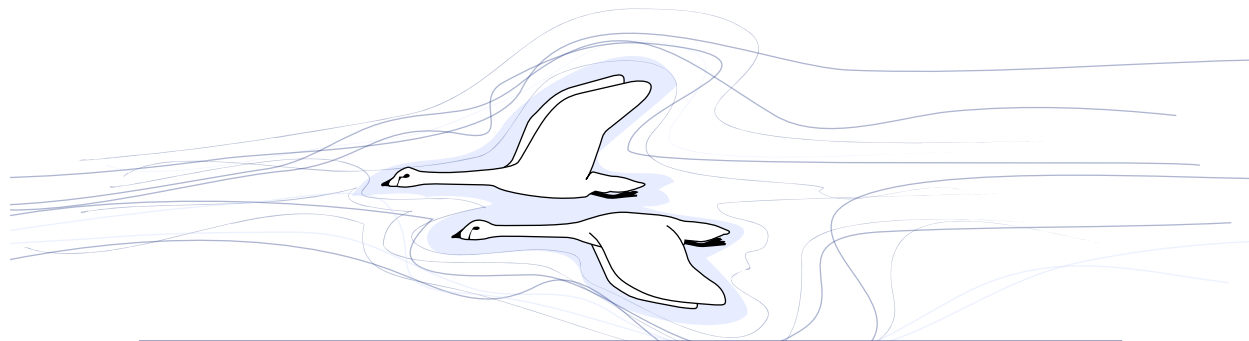
them separated and avoid mixing them up. They value linguistic correctness and they want to integrate.

Finally the author argues that the odds maybe better for these immigrants than what is usually claimed. They are experienced learners having already learnt one language as a second language as a grown-up, another second language is no big obstacle, and they are used to using their first second-language under conditions that do not differ much from the new conditions meeting people speaking a neighbour language.

V
V
V

Den nordiske språkkampanjen – hvordan styrke barn og unges språkforståelse

Bodil Aurstad

I 2009 initierte Nordisk Ministerråd en nordisk språkkampanje under det islandske formannskapet. Kampanjen ble lansert i 2010 under det danske formannskapet og løper ut 2011 under det finske formannskapet. Den nordiske språkkampanjen er et ledd i oppfølgingen av Deklarasjon om nordisk språkpolitikk (2006). Nordisk Sprogkoordination er utnevnt som kampanjeleder for og koordinerer de nordiske tiltak, mens Nordisk Ministerråds Sekretariat koordinerer de nasjonale tiltak og den nordiske konkurransen tilknyttet kampanjen. Det er opprettet et Språkkampanjeråd som fungerer som inspirasjonsforum for aktørene under kampanjen.

Hvorfor språkkampanje i en tid der globalisering står i sentrum?

Det nordiske språkfelleskapet har en historisk bakgrunn, som i stor grad bygger på tidligere politiske forbindelser mellom de nordiske nasjonene. Idealet om at språkene dansk og svensk skulle være gjensidig forståelige og dermed gi et grunnlag for kommunikasjon i Norden, er et gammelt ideal, og noe den norske dramatiker Henrik Ibsen omtaler som “– vort aller viktigste anliggende” i et brev til Georg Brandes i 1875, der han i sterke vendinger kritiserer Brandes for å oversette tidsskriftsartikler mellom svensk og dansk: “svenske bidrag i dansk oversættelse! Hvorfor? Påregner da tidsskriftet ikke læsere også i Sverig? Og tror man i København at Svenskerne vil læse svenske originalartikler i dansk oversættelse? Eller er Danskerne virkelig endnu så ukyndige i det svenske sprog at meddelelser derfra kun kan forstås gennem oversættelser? I så fald står det dårligt til med udsigterne for vort allerviktigste anliggende.

I en periode sto både språkfellesskapet og kulturfellesskapet sterkt i det nordiske samarbeidet. Men etter at resultatene fra undersøkelsen *Internordisk språkforståelse i en globalisert tid* ble offentliggjort i 2005, ble det klart at den nordiske identitet som et kommunikasjonsfellesskap de senere år er under press. Unge nordboere er bedre til å forstå engelsk enn skandinavisk, og de scorer dårligere i testen enn hva foreldregenerasjonen gjør.

I 2009 initierte derfor Nordisk Ministerråd en nordisk språkkampanje under det islandske formannskapet. Kampanjen ble lansert i 2010 under det danske formannskapet og løper ut 2011 under det finske formannskapet. Den nordiske språkkampanjen er et ledd i oppfølgingen av *Deklarasjon om nordisk språkpolitikk* fra 2006. Den nordiske språkkampanjen skal bidra til å styrke barn og unges språkinteresse og -ferdigheter og gjøre dem fortrolige med det språklige og kulturelle fellesskapet som gjør det mulig for nordboere å kommunisere med hverandre via nabospråkene dansk, norsk og svensk. På denne måten ønsker man via kampanjen å bidra til at også nye generasjoner bygger en nordisk identitet, blant annet gjennom nytenkning i undervisningen der nabospråksperspektivet inndras på en morsom måte.

Ofte legges det vekt på at arbeidet med å styrke det nordiske språkfellesskapet dreier seg om å forhindre domenetap. I sin åpning av Språkkampanjerådets første møte valgte Gard Titlestad, avdelingssjef ved *Kunnskap og velferd* i Nordisk Ministerråds Sekretariat imidlertid å legge vekt på det komparative fortrinn og den styrkeposisjonen det er at vi nordboere deler språk – et språkfellesskap som er forbundet kulturelt til regionens identitet. Språkkampanjen skal dermed på et overordnet plan også bidra til å stimulere og vitalisere en sentral del av nordboernes felles kulturgrunnlag på en ny måte.

Målene for kampanjen

Kampanjens slagkraft skal ligge i å skape noen attraktive rammer for og samordne de mange, gode innsatsene som gjøres for språklæring og holdningsskapende arbeid i Norden. Omdreiningspunktet for kampanjeaktivitetene er holdningsskapende arbeid og språklæring spesielt ved hjelp av nye undervisningsmetoder og gjerne via nye medier og kommunikasjonskanaler. Kunnskap skal formidles i en form og et medium som tiltaler de unge og kampanjeaktivitetene skal kunne vise til en tydelig nordisk merverdi ved at tiltakene koordineres, at innsatsen samles og dermed blir mer synlig. Kampanjeaktivitetene skal være faglig forankret i språkpolitiske og undervisningspolitiske satsninger både på nordisk og nasjonalt plan. Kampanjens resultatmålsetninger er i henhold til oppdraget at:

- “Nordiske sprog og kultur bliver synliggjort med fokus på sprogforståelse (dansk, norsk og svensk)
- Børn og unge bliver opmærksomme på nordisk sprogforståelse og får lyst til at lære at forstå dansk og/eller norsk og/eller svensk
- Børn og unge får selv mulighed for at komme i tale
- Nogle børn og unges behov for at styrke deres sprogforståelse imødekommes
- Redskaber, som kan anvendes i arbejdet for at styrke børn og unges sprogforståelse, bliver udviklet og spredt til de aktuelle målgrupper
- Metoder, der kan benyttes af både børn, unge og voksne, for at øge børn og unges sprogforståelse, bliver udviklet og spredt til de aktuelle målgrupper
- Medietiltag som hjemmeside (virtuelt univers), slogan med strategisk budskab rettet mod børn og unge og lærere, kommunikation og formidling om kampagnen via sociale medier som for eksempel twitter og facebook, artikler, nyhedsbreve, blandt andet til skoler og lærere mv.”

De fire første punktene angår kampanjens formål og målgruppe, mens de tre sidste angår leveransene, altså midler på vei til målsetningen.

Kjennetegnene ved en god kampanje er at den:

- har strategisk riktige budskaper
- engasjerer målgruppen og nettverket omkring satsningen
- har klart formulerte, og helst målbare, suksesskriterier

Et eksempel på en språkkampanje som har fungert godt, og som også har fått en EU-pris for sine resultater, er den dansk-tyske språkkampanjen med den forvirrede språkprofessorfiguren *Prof. Dr. ABC* fra region Sønderjylland-Schleswig: www.prof-dr-abc.com. Den dansk-tyske språkkampanjen har en snevrere målgruppe, barn i alderen 5-9 år, men i likhet med den nordiske språkkampanjen, ønsker man gjennom den å bidra til tidlig språkstimulering og kulturkontakt på tvers av landegrenser.

Kampanjetiltakene

Den nordiske språkkampanjen har tre hovedsøyler:

- konkurransen
- nordiske tiltak
- nasjonale tiltak

Konkurransen

I forbindelse med kampanjen utlyser Nordisk Ministerråd sommeren 2011 en konkurranse der det etterlyses forslag til produkter som er attraktive for barn og unge, av høy kvalitet, som kan bidra til at kampanjens mål oppfylles, og som kan brukes i Ministerrådets satsning på å styrke forståelsen av dansk, norsk og svensk i Norden. Premien er på 500.000 danske kroner, og aktører både fra kultur- og undervisningsområdet samt forsknings- og innovasjonsområdet blir oppfordret til å by inn med konkurransebidrag. Bidragene vurderes av en jury og vinneren kåres ved 'Tør du?'-konferansen i oktober 2011.

De nordiske tiltak

Når det gjelder de nordiske tiltakene, ble det i utgangspunktet pekt på 6 suksessprosjekter blant eksisterende nordiske tiltak, og disse utgjør **hovedelementer** i kampanjen:

- **Nordisk klimadag** – gjør bruk av nordiske internettressurser i naturfagsundervisningen og demonstrerer dermed at språkkunnskaper ikke bare angår språkfagene. Facebook-siden Nordisk Klimadag og nettsiden www.klimanorden.org inneholder aktiviteter og konkurranser både for 5-åringer og 19-åringer. Klimadagen 2010 ble til og med markert på www.dmi.dk. Målet er at så mange skoler som mulig arrangerer opplegg på selve klimadagen 11. november, gjerne i samarbeid med andre klasser over grensene via internett. 1. februar 2011 arrangeres det dessuten en fellesnordisk klimachat for tenåringer.
- **Norden før og nu** – Danmarks Radios undervisningsside www.dr.dk/norden for emnene historie, samfunnskunnskap og geografi skal med øremerkede midler fra NORDBUK styrkes med språkaktiviteter og -spill som kan brukes i undervisningen for 10-14-åringer. Utfordringen ligger i om språkspill og de andre edutainmentaktivitetene appellerer til den vanskelige målgruppen tweens. I prosjektbeskrivelsen er det skissert en øvelse der elevene får se klipp fra nordiske barne- og ungdomsutsendelser som de selv skal tekste, i tillegg til quizer og et spill der man kobler ord/uttrykk mellom to språk.

- **Norden i bio** – Foreningene Nordens Forbunds film- og undervisningspakker over temaene humor, oppvekst og toleranse er delvis kjøpt fri og ligger gratis på svenske Skolverkets nettside www.skolverket.se som en del av språkkampanjen. De svenske filmene er dyrere å frikøpe, og foreløpig er det ikke lyktes å få lagt noen av dem gratis tilgjengelig på internett. De komplette filmpakkene kan kjøpes og undervisningskompendiene lastes ned fra nettsiden www.nordenibio.org. Herfra kan man dessuten få tilgang til REClimate-oppleggene, som kan brukes både i klima-, språk og filmundervisning.
- **Nordiske Sprogpiloter** – er et etterutdanningskonsept for språklærere i Norden der nabospråksdidaktikk og språklæring står i sentrum. Blant de ca. 125 utdannede språkpilotene blir flere brukt som foredragsholdere og fagkonsulenter for andre kampanjetiltak. Dette er spesielt relevant i aktiviteter og arrangementer som henvender seg til lærere, for på den måten å spre viten om gode undervisningsmetoder, så vel som projektet Nordiske Sprogpiloter: www.sprogpiloter.dk og Facebook-gruppen Sprogpiloter.
- **Nordisk projektbank** (Tekstkompetence i Norden) – er et prosjekt som er finansiert av Rådgivningsgruppen for Nordisk Skolesamarbejde (NSS). I prosjektbanken ønsker man å registrere små og store språk-, lese og skriveprosjekter med et formidlingsaspekt fra hele Norden. Målet er å etablere en gratis database til inspirasjon for språklærere. En artikkel som redegjør for prosjektbanken er så langt oversatt og publisert i lærertidsskrifter i Danmark, Finland, Norge og Sverige. Lærere som ønsker å finne inspirasjon eller registrere prosjektet sitt, kan gjøre det på: www.nordiskprojektbank.dk.
- **Digitale undervisningsmidler via iTunes U** – Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) har positive erfaringer med å legge undervisningsmateriale gratis ut via iTunes U: itunes.ntnu.no. Som en del av kampanjen vil NTNU arrangere et seminar om universitetets for en rekke nordiske universiteter. I et parallellspråks- og nabospråksperspektiv ville muligheten til å laste ned foredrag innenfor en rekke fagområder på flere nordiske språk bidra til å kunne styrke nordiske studenters forståelse av dansk, norsk og svensk. Seminaret arrangeres høsten 2011.

I tillegg vil det i forbindelse med kampanjen

- arrangeres en serie minikurs som informerer om støttemuligheter for mobilitet (studiereiser, klasseturer osv.) og hvordan språkundervisning

på en morsom måte kan bidra til å bygge nordisk identitet og kommunikasjonskompetanser i samarbeid med de nordiske husene, Norden i Fokus, de nordiske informasjonskontorene og Nordisk kulturfond. Målet er at lærere og andre som arbeider med unge skal få informasjon om hvilke muligheter som finnes til å levedegjøre nordenundervisningen.

- arrangeres workshops om språkundervisning med et nordisk perspektiv der språkpiloter bidrar til oppleggene. Arrangør er Foreningen Norden Sverige, og arrangementene er også åpne for andre nordiske lærere.
- utarbeides undervisningsmaterialer som en oppfølging til Foreningene Nordens Forbunds rap-konkurranse, se www.rapitup.org. Undervisningsmaterialet utarbeides av Norden i Bio-avdelingen ved Foreningene Nordens Forbund. Også Danmarks Radio har en hiphop/rap-nettside til bruk i språk- og musikkundervisning: www.dr.dk/nordisksprog.
- opprettes en facebookgruppe (Falske venner/Falska vänner) med konkurranser, quizer og aktiviteter for unge. Tilknyttet FB-gruppen vil det være ambassadørklasser som har i oppgave å poste morsomme nyheter og kommentarer. Det er en aldersgrense på 13 år for å ha en profil på Facebook, og flere lærere har rapportert at de har hatt suksess ved å la elevene benytte sosiale medier som statusoppdateringer i Facebook, chat eller blogg i språkundervisningen, selv om det kan være vanskelig å integrere en hygge-kommunikasjonskanal inn i en undervisningsramme.
- etablere en nettside i samarbeid med de nordiske perler med undervisningsmaterialer.
- utarbeide en nordisk nettdordbok for barn (10-14-årige) med oppleste ordforklaringer så man både kan trene lytte og leseforståelsen. Ordboken skal når den er ferdig være søkbar på de nordiske nasjonalspråk. Prosjektet er koordinert under Nettverket for språknemndene i Norden, og ordboken er tenkt lagt ut på nettet sammen med tekster og språkövelser.

De nasjonale tiltak

De nasjonale tiltakene avspeiler nasjonale satsninger og behov, så vel som at de bidrar til å støtte opp om enkelte nordiske tiltak. De nasjonale tiltakene er utpekt av landenes undervisningsdepartementer:

- Svenska.nu har i tillegg til å arrangere nordiske etterutdanningskurs for finske svenskklærere, lagt en nordisk dimensjon til sine mange elevtiltak for å styrke svenskundervisningen i **Finland**, f.eks. rap-workshop med JPS, “kocka på svenska med Michael Björklund” og “Låna en nordbo 2.0”: se www.svenskanu.fi.

- Skolverket i **Sverige** – har laget egne nettsider der svenske lærere får veiledning og guides til anbefalte, nettbaserte undervisningsmaterialer for å støtte opp om kompetansekravene i de nye læreplanene som gjelder fra høsten 2011: www.skolverket.se.
- **Island** har valgt å støtte seks mindre projekter, herunder ordbokprosjektet ISLEX (lanseres 16.november 2011), språkkurs i Foreningen Norden Island og to delprojekter under undervisningsnettstedet www.tungumalatorg.is.
- **Færøyene** vil legge inn opplegg for norsk- og svenskundervisning i nettstedet www.snar.fo for å styrke nabospråksperspektivet både i danskundervisningen, der det typisk er svensk og bokmål det legges vekt på, og i færøyskundervisningen der det først og fremst er nynorsk og islandsk som nabospråk det legges vekt på.
- **Danmark** vil arrangere lærerkonferansen: “Hvad er svært ved dansk – og hvordan gøre det sjovt at lære dansk?” Talt dansk representerer en utfordring for andre nordboere. Undervisningsministeriet i Danmark ønsker å arrangere en konferanse om utfordringer og positive muligheter for språklæring i alle fag. Det er avsatt midler til reisestipender for **færøyske** og **grønlandske** lærere som ønsker å delta.
- Foreningen !Les, Foreningen Norden Norge og Språkrådet i **Norge** deler de norske nasjonale midlene og setter fokus på lesning av svensk og dansk, forståelse av både skrift og opplest tekst på internett, for å styrke og sette fokus på nabospråksundervisningen etter at en undersøkelse blant norsklærere viste en negativ tendens i holdningene til nabospråksundervisning og opplevelsen av egen kompetanse. Foreningen Norden Norge står dessuten bak den norske holdningskampanjen www.brukskandinavisk.no, se også Facebook-profilen Bruk Skandinavisk!
- **Grønland** vurderer et mulig litteraturtiltak.

Oppdatert informasjon om den nordiske språkkampanjen ligger på nettstedet www.nordisksprogkampagne.org.

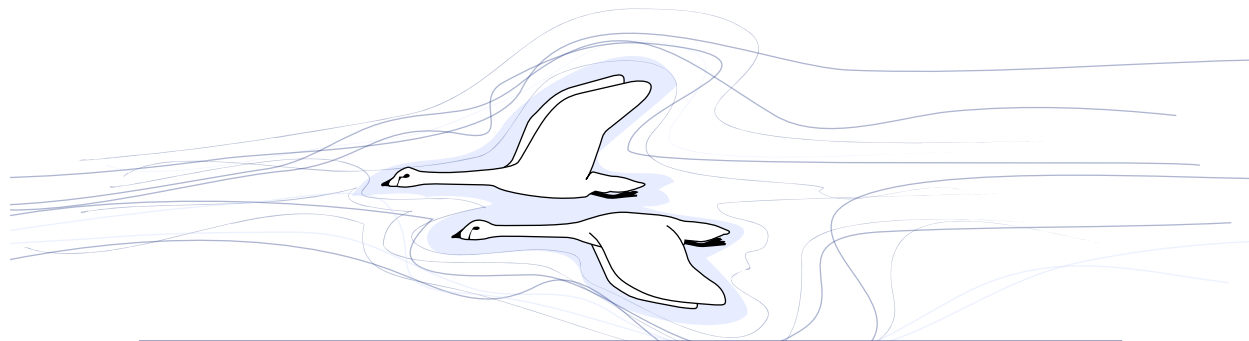
Se også:

<http://www.dokpro.uio.no/litteratur/ibsen/hi17.txt>

<http://nordisksprogkoordination.org/temaer/sprogpolitik/nordisk-sprogpolitik>

<http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2005-573/>

En ny tilgang til nabosprogsundervisningen

Thomas Henriksen

Som modersmåslærere og fremmedsproglærere i grundskolen kan man undre sig over, hvilken kasket man tager på, når undervisningen handler om de skandinaviske nabosprog. Sprogene ligner i høj grad hinanden, men alligevel kniber det med den internordiske nabosprogsforståelse. I den følgende artikel vil jeg beskrive nogle af mine egne synspunkter og erfaringer med området, samt give ideer til, hvordan nye metodiske og didaktiske tilgange kan sparke nyt liv i nabosprogsundervisningen. Jeg er nået frem til, at en nabosproglærer skal have sin helt egen kasket.

Hvad gør vi?

For at få børn og unge til at se værdien af og mulighederne som ligger i vores nordiske sprogfællesskab, så vil jeg for en stund tillade mig at sætte Lindgren, Ibsen og Andersen i skammekrogen. Ikke fordi, de har gjort noget forkert, men måske bare fordi, de trænger til at sidde lidt ned, – de har jo trods alt stået for nabosprogsundervisningen i mange år! De gamle litterære kanoner har tjent et velmenende formål. Med nordisk litteratur i hånden har lærere inspireret elever til at se og læse naboernes kulturskatte år efter år, således at kulturelle fællesskaber har fået næring helt frem til i dag. Dette er ikke uden betydning for det videre arbejde med nabosprogsundervisningen. Men, går man for alvor ind og analyserer på undervisningens praksis, så vil jeg vove at påstå, at den ikke altid er tilrettelagt efter nogen optimal logik, – eller måske snarere optimal didaktik.

Nabosprogsundervisning bliver mange steder gennemført som mere eller mindre traditionel modersmålsundervisning. Lærere præsenterer med en simplificeret formulering et uddrag af en større nordisk tekst på originalsproget – den kunne være skrevet af Astrid Lindgren – for sine elever, som efter gennemlæsning og eventuelt højtlesning diskuteres på klassen. Arbejdet med selve

sproget begrænser sig formentligt til de sværeste ord, som hvis muligt slås op i en ordbog, hvorefter fokus rettes mod indholdssiden og en diskussion af temaet set i forhold til andre gennemgåede tekster. Resultatet bliver ofte nogle rigtigt spændende diskussioner på baggrund af fortællingens tema, som, udover at bibringe timerne med faglighed, muligvis giver eleverne en fornemmelse af, at andre i Norden kan minde lidt om dem selv. Men hvor meget bedre er en dansk elev egentligt blevet til at forstå og kommunikere med en svensk nabo efter at have gennemgået femte kapitel af Brødrene Løvehjerte i klassen? Tilsyneladende ikke ret meget, hvis vi ser på resultaterne i den store undersøgelse *Internordisk Sprogforståelse* (INS) fra 2003-2004 (Delsing & Åkesson, 2005). Ifølge den tror jeg først og fremmest vi skal være glade for, at han nu har lært om Nangijala og livet efter døden.

Nyt fokus

Arbejdet med nordisk skønlitteratur har ikke klaret at løfte opgaven med at styrke sprogforståelsen i Norden, og hvis målet med undervisningen er at "*give eleverne adgang til de skandinaviske sprog og det nordiske kulturfællesskab*", som det hedder sig i formålet for faget dansk stk. 3, 2009, så bør vi tilgå nabosprogsundervisningen fra en helt ny vinkel. Vi må arbejde langt mere målrettet med at styrke noget så grundlæggende som elevernes evne til at kommunikere med hinanden. Denne evne består af mere end opøvelsen i at kunne afkode en nabosproglig tekst og indbefatter blandt andet kompetencer til at kunne anvende hensigtsmæssige kommunikationsstrategier i forskellige situationer. Hvad gør *jeg*, for at modparten forstår mig bedre, og hvad ved jeg i forvejen, som gør at jeg nemmere kan forstå *ham*?

En sådan kompetence fordrer, at eleverne arbejder med sprogene på en aktiv og funktionel måde, hvor der i højere grad end tidligere sker en vekslen mellem fokus på stoffets indhold og form. Formår vi ikke at skabe rammerne for det, så har vi vel dybest set ikke givet dem adgang til ret meget andet end en god historie, der lige så vel kunne være skrevet af en franskmænd? Jeg mener derfor, at der er brug for en udvidet tilgang til nabosprogsundervisningen, og at den svækkede internordiske sprogforståelse gør det oplagt at hente ny viden og inspiration hos (fremmed-) sprogfagene.

Inspiration fra sprogfagene

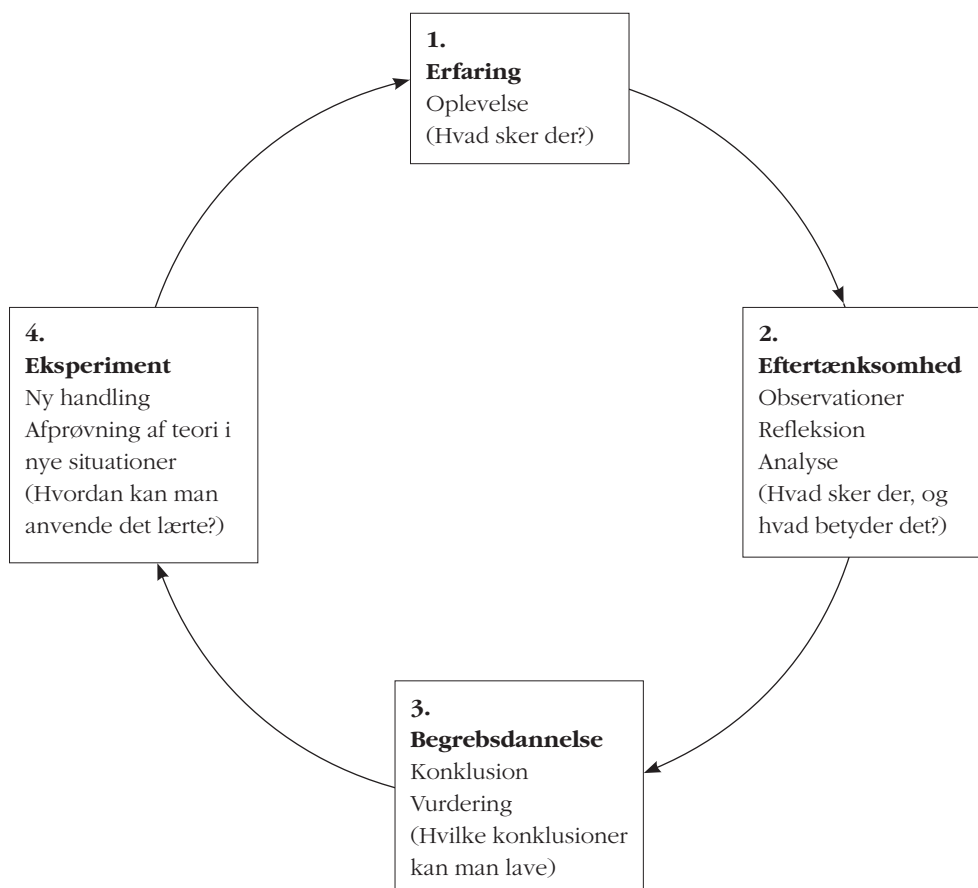
Der effektivste Spracherwerb, das wissen wir, geschieht im Tun, im sprachlichen Handeln selber. Der Unterricht muss daher genügend Möglichkeiten für eigenständiges, aktives Sprachhandeln der Lernenden zur Verfügung stellen. Aber leider ist das häufig nicht der Fall. (Portman-Tselikas, 2001)

I sprogdidaktikken og hos en lang række læringsteoretikere har man længe anerkendt, at den mest effektive sprogtilegnelse sker, når den lærende selv aktivt handler og bruger sproget.

Portman-Tselikas læringssyn underbygges herhjemme af danske Knud Illeris (Illeris, 2004) og svenske Ulrika Tornberg (Tornberg, 2000), der kan ses som fortalere for en socialkonstruktivistisk og erfaringspædagogisk tilgang til sprogundervisning, som flytter eleven fra en passiv modtagerrolle til en højere grad af aktiv deltagelse. Læringssynet bygger på, at eleven gennem fortløbende eksperimenteren og refleksion i bedre grad skaber sammenhæng mellem nytilegnet viden og de mentale strukturer, han/hun allerede har opbygget. For dem som har læst op på Kolbs læringscirkel, så handler det på sin vis om at gøre eleven så rundtosset så muligt.

Den fortløbende eksperimenteren og refleksion er grundelementer i det, der indenfor fremmedsprogsdidaktikken kaldes for selvopdagende læring (das selbst entdeckende Lernen, red. Bimmel & Rampillon, 2000). Selvopdagende læring går ud på, at en elev selv opdager sammenhænge og strukturer i det sprog, han/hun står overfor at skulle tilegne sig. Læreren er ikke at belære eleven om kendt viden, som det er kendetegnene for behavioristiske læringsmetoder, men i stedet at inspirere ham/hende til selv at gå på opdagelse i sproget efter alt lige fra grammatiske regler til sproglige ligheder og forskelle. Eleven opstiller sine egne hypoteser om sproget, som løbende afprøves og revurderes i takt med nye iagttagelser. På den måde sker der i en klasse en lang række personlige meningstilskrivninger, der muligvis ikke alle er komplette, men som øger chancen for, at den enkelte elev rent faktisk kan forankre den viden, han/hun står overfor, og dermed bruge den i en senere sammenhæng. Den erfaringspædagogiske tradition finder sit modstykke i gamle dages tyskundervisning, hvor læreren dikterede regler og remser, der blev indøvet som et mål i sig selv med det resultat, at mange voksne i dag kan opremse størstedelen af alle tyske forholdsord uden nogensinde at have forstået, hvilken funktion i det tyske sprog de har. En erkendelsesmæssig kvalitet ved opdagende læring er således, at de opdagelser og erfaringer, som eleven gør sig – i højere grad end hvis det formidles af en lærer – bliver forståelige for eleven selv, da han/hun skaber sit eget

Figur 1: Kolbs læringscirkel

mentale billede af den nye viden, som dernæst forankres i forlængelse af eller omstrukturerer tidligere begrebsdannelse (Bimmel & Rampillon, 2000).

Et eksempel på, hvordan man kan tænke opdagende læring med i nabo-sprogsundervisningen, kan illustreres med en ord-iagttagelsesøvelse, som jeg vælger at kalde trafiklysmetoden.

Trafiklysmetoden

At gøre en nabosprogstekst til et trafiklys handler om at opdage ligheder og forskelle i sprogene. En vigtig del af at blive bedre til at kommunikere med hinanden handler om at kunne afkode de små nuancer, der adskiller nabosproge-

ne fra hinanden (Madsen, 2006). Det kan man gøre ved at gå på opdagelse efter sproglige mønstre ved hjælp af en ganske simpel teknik:

- a) ord som betyder det samme og staves ens males grønne
- b) ord som betyder det samme, men staves lidt forskelligt males gule
- c) ord som ikke findes på eget modersmål males røde

Resultatet bliver tre kategorier af ord, som har forskellig interesse for den videre undervisning. De grønne volder ingen (trafikale) problemer, eftersom de er ens for begge sprog og kan afkodes uden problemer. Den gule farve indikerer, at nu skal vi være lidt opmærksomme, – det vender vi tilbage til om lidt. Den røde farve betyder fuldt stop. Her må eleven finde frem til betydningen af ordet ved enten se på den sammenhæng, ordet står i, eller gøre brug af en ordbog.

På opdagelse i de gule ord

I trafiklys-metoden ligger der et særligt erkendelsespotentialer i de gule ord. Ved at fokusere på de gule ord bliver det muligt for eleverne at gå på opdagelse efter sproglige mønstre i den kategori af ord, som ved første indtryk kan få sprogene til at se relativt forskellige ud, men ved nærmere eftersyn ikke ligger så langt fra hinanden. Danske elever på bare ti år vil på egen hånd kunne gennemskue, at man på norsk ofte skriver et ord med *p*, når det på dansk staves med *b*, og at nordmændene har langt færre stumme *d*'er end danskerne. De vil i det hele taget kunne opdage størstedelen af alle nabosprogenes små nuancer og forskelle helt af sig selv på en måde, der højst sandsynligt giver et bedre læringsresultat, end hvis en lærer stod og fortalte om det. Af samme grund er det vigtigt, at eleverne først bliver bekendte med de rigtige "svar" efter selv at have været på opdagelse, – hvis overhovedet. I bedste fald skriver hver elev sine hypoteser om sproglige mønstre ned, således at de kan afprøves og revurderes igen i takt med nye sproglige erfaringer. At styrke elevens forståelse for mønstermæssige træk, der adskiller sprogene, kan gøre det nemmere for vedkommende at afkode nabosproglig kommunikation i anden sammenhæng (Madsen, 2006). Gennem selvopdagende aktiviteter med skriftsproget opbygger eleverne en forforståelse, der kan hjælpe dem i den mere udfordrende mundtlige nabosprogskommunikation.

Et spejl

Arbejdet med farvelægning af en tekst, som trafiklysmetoden indbyder til, kan grundlæggende ses som en lang reflekterende proces, hvori eleven ord for ord må forholde sig til, i hvilken grad nabosproget minder om sit eget sprog. Der bliver med andre ord tale om en intens spejlingsproces, hvor arbejdet med nabosproget i virkeligheden tvinger eleven til at tænke over, hvilke valg og strukturer, der gør sig gældende for eget sprog. For når man maler et ord i en bestemt farve må man samtidigt reflektere over, hvordan ordet staves på eget sprog, samt vurdere, på hvilken måde ordene eventuelt adskiller sig fra hinanden. Arbejdet med nabosprogene kommer på den måde til at fungere som et stort spejl, der gør det muligt at se og forstå sit eget sprog på en ny måde. Denne spejling er, som jeg ser det, en hidtil undervurderet kvalitet ved at arbejde med nabosprog i undervisningen på trods af, at det i høj grad underbygger overordnede mål for modersmålsundervisning i alle nordiske lande, – i Danmark under formål for faget stk. 1:

Formålet med undervisningen i faget dansk er at fremme elevernes oplevelse og forståelse af sprog, litteratur og andre udtryksformer som kilder til udvikling af personlig og kulturel identitet. Faget skal fremme elevernes indlevelsesevne og deres æstetiske, etiske og historiske forståelse. (Undervisningsministeriet, 2009)

Elevernes oplevelse og forståelse af sprog som kilde til udvikling af personlig og kulturel identitet fremmes ved at dykke det skridt længere ned i linjerne, som f.eks. trafiklysmetoden indbyder til. Metoden motiverer den lærende til at reflektere over sit eget sprog, hvilket er målet for megen undervisning, men kan være svært at få til at lykkes. Nabosprogsundervisning bør derfor ikke ses som en isoleret del af modersmålsundervisning, som finder sted én gang om året, når der tilfældigvis opstår et hul i kalenderen, men i stedet tænkes med løbende som en måde, hvorpå læreren kan styrke elevernes evne til at reflektere over de sproglige erfaringer, de gør sig. I fjerde klasse kan det eksempelvis understøtte noget så konkret som arbejdet med lydreglen om dobbeltkonsonant efter korte vokallyde (kopper, nætter, tabeller), som optræder i flere lærerbøger. Lydreglen er ens for både dansk, norsk og svensk, men på dansk falder den bort, når f.eks. navneord skrives i ental (kop, nat, tabel), – det gør den ikke på norsk og svensk (kopp, natt, tabell). En spejling med et nabosprog sætter fokus på et sådant fænomen, og gør det muligt for eleverne at etablere en holdning til sproget, som gør, at det tillærte forankres bedre i hukommelsen. Den lærendes psykiske strukturer bliver med Illeris' ord affektivt besatte (Illeris, 2004).

Nabosprogenes ensartethed

Ved at male en tekst grøn, gul og rød opstår et tydeligt billede af, hvor nært beslægtede de nordiske sprog er. Man vil her kunne få en stærk visuel oplevelse af nabosprogenes ensartethed, der gør, at mange sandsynligvis må revurdere deres (ofte negative) forventninger om at kunne forstå og blive forstået i kontakten med de andre nordboer. Det visuelle billede vil for mange virke stærkere og mere håndgribeligt end de beskrivelser, som en lærer eller en tekst kan tilbyde.

Det særlige og ret unikke ved de skandinaviske nabosprog er, at de er så tilpas ensartede, at eleverne helt fra starten har mulighed for at arbejde særdeles aktivt og selvstændigt med dem. På det punkt adskiller de sig fra traditionelle fremmedsprog, der først med tiden åbner op for en højere grad af kommunikativ udfoldelse og selvstændig deltagelse. Sprogenes ensartethed giver med andre ord nogle muligheder, der bør udvide vores hidtidige forståelse af nabosprogsundervisning. Både i forhold til at opprioritere og skabe plads til en mere erfaringspædagogisk metodik, hvor eleverne som beskrevet kan gå på selvstændig opdagelse, men også i forhold til at understøtte en grundlæggende betragtning om, at sprog opleves mere spændende og meningsfuldt, når man erfarer at kunne bruge det til noget. Med nabosprogene har eleverne blandt andet muligheden for at springe direkte ud i autentiske kommunikationssituationer, der gør det muligt for den enkelte at skabe sig nogle lærerige erfaringer og ikke mindst få en oplevelse af, at nabosprogsfællesskabet kan have en værdi.

Autentisk kommunikation

Fortæl mig, jeg glemmer – vis mig, jeg husker – inddrag mig, jeg forstår
(gammelt ordsprog)

At skabe autentiske kommunikationssituationer handler om at forholde sig konstruktivt til det faktum, at rigtig mange unge grundlæggende har svært ved at se meningen med at skulle lære om de andre skandinaviske sprog. Nabosprogene ses som et energikrævende område, der i en engelskdomineret tid kan virke lettere at holde på afstand end holde af. Lærere kæmper derfor en svær kamp, når de forgæves forsøger at argumentere for, at nabosprogene har en værdi. Men hvad nu, hvis vi ikke bruger energien på at fortælle og forklare? Hvad nu, hvis vi i stedet inddrager eleverne aktivt og lader dem erfare nabosprogsfællesskabets muligheder selv?

For nogle år siden var jeg med til at etablere et venskabsklasseforløb mellem en fjerde klasse i Danmark og en jævnaldrende klasse i Norge. I en alder af blot ti år og på et tidspunkt, hvor man som barn først langsomt er begyndt at beherske ord og stavelser på ens eget sprog, formåede eleverne stort set problemfrit at kommunikere med hinanden på tværs af landegrænserne. Alle lige fra de fagligt stærke til de fagligt svagere elever oplevede at forstå og blive forstået i den nabosproglige kommunikation, der foregik ved brevskrivning, hvor hver elev skrev med sin egen penneven. Brevvekslingen gav eleverne konkrete succesoplevelser med at kunne kommunikere med jævnaldrende på tværs af landegrænser og sprog, og hver enkelt elev oplevede, at han/hun allerede besad vidtgående evner til at indgå i den tværkulturelle kommunikation. Den oplevelse ville ikke have været den samme, hvis mødet udelukkende var foregået med en litterær nabosproglig tekst. Her ville eleven snildt kunne finde ligheder og forskelle mellem sprogene og eventuelt male teksten både grøn, gul og rød, men det ville hverken være muligt at stille et spørgsmål eller lave en personlig tegning og så efterfølgende forvente at få en reaktion tilbage. Litterære tekster er i den forstand ret ensporede at have med at gøre. Autentisk kommunikation skaber en levende undervisning, der motiverer eleverne på en anden måde end traditionel undervisning.

Yes we can

Når elever mærker, at de har at gøre med et område, som de allerede behersker forholdsvist godt og ikke mindst kan bruge til noget, så stiger motivationen for at arbejde mere i dybden. Behovet for, at en lærer skal forklare meningen med nabosprogsundervisningen trænger i baggrunden, for meningen har eleven netop selv erfaret, – det argument vejer tungere end lærerens ord.

Brevskrivningsforløbet motiverer endvidere ved, at tekster og indhold er skrevet af eleverne selv. Hver elev sidder med sit eget personlige brev med egne unikke ord, som vedkommende kan dele og berige klassefællesskabet med. Dette kan afføde en ejerskabsfølelse, der med en lærings- og motivationsmæssig term kaldes subjektivering (Ziehe, 2000), hvor vigtigheden af at være sig læringens psykodynamiske dimension bevidst betones. Elevernes oplevelse af at være inddraget og til stede i undervisningen kan gøre det muligt at etablere et øget fokus på nabosproget, som får det videre arbejde til at virke vedrørende og meningsfyldt.

I mit tilfælde faldt kendskab til brev-genren naturligt med det læringstrin, eleverne befandt sig på. De fleste skolebøger målrettet fjerde klasse lægger med forskellige øvelser op til at beskæftige sig med emnet, og et brevforløb med en

venskabsklasse er blot endnu et eksempel på, hvordan arbejdet med nabosprog kan indgå som en naturlig og ukompliceret del af den overordnede årsplan for faget. Samtidigt kan jeg ikke se, hvorfor et brevforløb ikke også skulle kunne fungere fint på andre klassetrin. Det samme gælder inddragelsen af IT i nabosprogsundervisningen.

IT skaber nye muligheder for kommunikation

Med dagens digitale medier har vi mulighed for at skabe autentisk kommunikation uden hverken at skulle frankere en kuvert eller vente på, at posten når frem. Internettet og de omfattende web 2.0-teknologier har gjort, at den autentiske kommunikation har fået endnu lettere betingelser. Sociale medier som Messenger, Skype og Facebook gør det muligt at skrive og tale sammen, mens diverse blogs, fildelingssystemer og wikis gør det muligt at dele indhold med hinanden. Seymour Papert sagde engang, at vi må give de lærende “tools to think with” (Papert, 1991), – det er netop, hvad sådanne programmer er. De er redskaber, der gør det muligt at arbejde aktivt og erfaringsbaseret på nettet, hvor brugere – som det var tilfældet med web 1.0 – ikke længere blot er modtagere af forhåndsskabt indhold, men i stedet har mulighed for at forme og skabe indhold selv. Det er der god grund til at være tilfreds med:

The students benefit the most when they are assigned an active role in their learning process. The significant question in terms of didactical theory is not ‘what will multimedia do to students’ learning?’ but ‘what can learners do on their own with different multimedia genres? (Andresen, 1999).

Blandinavisk på Messenger

I 2009 var jeg med til at inddrage chatprogrammet Messenger i nabosprogsundervisningen. De samme klasser, som havde været i brevkontakt med hinanden, mødtes online i små tværnationale grupper på i alt fire personer. Eleverne sad to personer ved hver computer, så at de kunne hjælpe hinanden i de situationer, hvor de oplevede besvær med at forstå modparten. Både de danske og de norske elever havde fået udleveret en identisk opgave i papirform inden gruppearbejdet gik i gang. Opgaven var en slags fortløbende quiz, hvor eleverne både skulle søge information og spille et spil på nettet, samt læse to mindre tekster for at kunne svare rigtigt på en af de tre svarmuligheder ud for hvert spørgsmål. Hver svarmulighed havde endvidere et bogstav tilknyttet, således at

eleverne ved korrekt besvarelse ville kunne finde frem til et hemmeligt kodeord til sidst.

Quizopgaven, som eleverne arbejdede sammen om via chatten, var udarbejdet udelukkende med det formål at stimulere kommunikationen mellem eleverne. Indholdet havde hverken litterær skønhedsværdi eller videnskabelig tyngde, men var derimod let og humoristisk – og stod så i øvrigt skrevet på svensk! Danske og norske elever sad således sammen og analyserede alt lige fra en svensk MGP-tekst til væderprognosen på svt.se, samt dystede i onlinespillet *Fåret Shaun* for at kunne notere, hvor mange får, der befinder sig under tønderne, når man når level 11 (svaret är två!). Ikke just indhold, der klarer optagelseskravene til den næste kanonsamling, men som til gengæld fik eleverne til at kommunikere frit med hinanden til et punkt, hvor de næsten glemte, at de skrev sammen på dansk og norsk. At svensk endda kunne blande sig i processen uden at stoppe elevernes arbejdsflow underbygger blot, at eleverne kan langt mere, end de ofte får mulighed for at erfare i traditionel nabosprogsundervisning.

Sprachnot und Spracherfolg

I en autentisk kommunikativ kontekst som ovenstående skaber man rammerne for det, der med et sprogteoretisk begrebspar kaldes for sprognød og sprogsucces (Sprachnot und Spracherfolg, red., Bimmel & Rampillon, 2000). Man er i sprognød, når man befinder sig i en situation, hvor det ikke lykkedes at gøre sig forståelig overfor en modpart. Situation fordrer, at man må revurdere den måde, man ytrede sig på, – f.eks. ved at vælge en ny formulering eller forklare betydningen af det ord, som man gerne vil have modparten til at forstå. Sprognød vækker forskellige følelser fra person til person, men det er vigtigt trin for efterfølgende at kunne opleve sprogsucces, der betegner situationen, når en krævende kommunikativ udfordring er blevet overvundet. Sprognød og sprogsucces er på den måde et konstant makkerpar, der styrker eleverne i at afprøve og udvikle hensigtsmæssige kommunikationsstrategier.

Desto mere man kommunikerer, desto bedre udvikles kompetencen til at vælge relevante strategier i forskellige situationer, – og skolen er et godt sted at øve sig. Her har lærere og elever muligheden for at diskutere deres forskellige erfaringer og strategier med hinanden, – hvad virkede godt, hvad virkede mindre godt? På den måde skabes en fælles bevidsthed om anvendelsen af hensigtsmæssige strategier, der kan styrke den enkeltes evne til at begå sig i nabosprogs-kommunikationen fremover.

Det næste skridt

Skriftlig kommunikation er én ting, mundtlig kommunikation en lidt anden. Undersøgelse efter undersøgelse viser, at det er den mundtlige tale, der giver de unge flest grå hår på hovedet, – særligt når dansk er involveret (Gooskens, 2006, Delsing & Åkesson, 2005). Men hvor engelsk ofte nævnes som en fuldgod erstatning, så konkluderer en af de selv samme undersøgelser, at den mundtlige kommunikation i Norden stadig rummer et stort potentiale:

... på den anden side er der kun få nordmænd, der bruger eller ville bruge engelsk i en samtale med en dansker. Svenskere som aldrig har haft kontakt med danskere går ud fra, at en samtale med en dansker vil komme til at foregå på engelsk, mens det viser sig, at flertallet af de svenskere, som har erfaring med at tale med danskere, talte svensk med dem. Disse resultater viser vigtigheden af at sørge for, at unge skandinaver får mulighed for at mødes og opdage, at det i virkeligheden er muligt at snakke sammen på deres eget sprog. (Gooskens, 2006).

Gooskens konkluderer, at et vigtigt skridt i forhold til at styrke nabosprogsforståelsen er at opprioritere og skabe rammer for autentisk kommunikation, således at de unge kan gøre deres egne erfaringer. Det har vi i undervisningssammenhæng alle gode muligheder for at gøre, og tilgangen til den mundtlige kommunikation behøver ikke at være meget anderledes end tilgangen til den skriftlige, som beskrevet ovenfor. Begreber som sprognød og sprogsucces, samt udviklingen af hensigtsmæssige kommunikationsstrategier gennem aktiv eksperimenteren og fællesrefleksioner i klassen, er mindst lige så meningsfulde i en mundtlig kontekst, – det kræver blot, at vi kaster os ud i det.

Skype, Messenger og en lang række andre sociale medier står allerede klar til fri afbenyttelse og eksperimenteren, og i vinteren 2011 vil den digitale undervisningsplatform *Norden i Skolen*, udarbejdet af Carl Liungman, Kristín Ólafsdóttir og jeg selv ved Foreningerne Nordens Forbund, ligeledes stå klar som et tidssvarende digitalt nordisk sprogmateriale til folke- og gymnasieskolen. I centrum for dette projekt er netop lytteforståelsen og den mundtlige kommunikation, der skal styrkes ved at bringe Nordens unge i tale med hinanden.

Lærere over alt på Nordens skoler står overfor en spændende udfordring, hvad angår styrkelsen af elevers nabosprogsforståelse. Den hidtidige måde at tilrettelægge nabosprogsundervisning på har vist sig at være utilstrækkelig, og måske den danske kunstner Storm P i virkeligheden havde fat i den lange ende, da han sagde; *“Modvind er en god ting – når man skal den anden vej!”*. Det synes jeg, at der er meget, der tyder på, at vi skal.

Litteratur

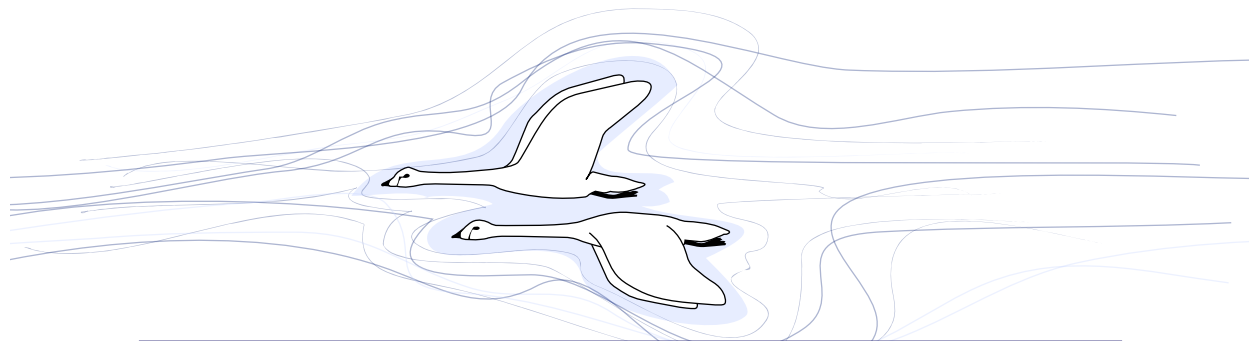
- Andresen, Bent B., 1999: *The art of seeing the wood and the trees: Teacher's new competences in terms of multimedia literacy and ICT genre didactical competences*. København: Royal Danish School of Educational Studies Research Centre for Education and ICT
- Bimmel, Peter og Rampillon, Ute, 2000: *Lernerautonomie und Lernstrategien*, München: Goethe-Institut
- Delsing, Lars-Oluf og Åkesson, Katarina Lundin, 2005: *Håller språket ihop Norden?*I: TemaNord 2005:573, København: Nordiska Ministerrådet
- Gooskens, Charlotte, 2006: *Hvad forstår unge svenskere og nordmænd bedst – engelsk eller dansk?*I: Tidsskrift for sprogforskning, Årgang 4, nr. 1-2, pp. 221-244
- Harel, Idit og Papert, Seymour, 1991: *Constructionism*. Ablex Publishing Corporation.
- Illeris, Knud, 2004: *Læring – aktuel læringsteori i spændingsfeltet mellem Piaget, Freud og Marx*. Roskilde Universitetsforlag
- Madsen, Lis, 2006: *Nabosprogsdidaktik*. København: Forfatterne og Dansk lærerforeningen/Nordspråk
- Portmann-Tselikas, Paul R.: *Aufgaben statt Fragen*. I: Fremdsprache Deutsch, 2001, 24. Klett
- Tornberg, Ulrika, 2000: *Sprogdidaktik*. København.: L & R Uddannelse. (Didaktikserien)
- Undervisningsministeriet, 2009. *Fælles Mål 2009 – Dansk*. Faghæfte 1. Undervisningsministeriet
- Ziehe, Thomas, 2000: *God anderledeshed*. I: *Ungdomsliv og læreprocesser i det moderne samfund*. Billesø & Baltzer

Summary

The aim of this article is to show a new path in the ways of teaching danish, norwegian and swedish as a neighbour language. The teaching of the three neighbour languages should no longer be organized as traditional teaching of a mother tongue language, neither as the teaching of a foreign language. The rather unique similarity between the scandinavian languages calls for a new di-

dactic and methodic, and the challenged internordic language community makes it meaningful and important to reflect on the issue now.

Key words to the improvement of the scandinavian language understanding in the Nordic countries will in this article be students as active participants in the classroom, experiential learning, personal relations across the borders, authentic communication and the development of communication strategies. The article does not provide a full description of what neighbour language teaching should look like, but it suggest ideas and methodical approaches that can help students experience and realize, that the language community can actually be of value to them.

‘Domenetap’ eller ‘kunnskapsstruktur’? Om motstridande diskursar i nordisk terminologisamarbeid

Johan Myking

Samsvarer “genuine” terminologibehov med overordna mål i “allmenn” språkkrøkt? Ei lita undersøking mellom nordiske terminologar kan gje grunnlag for å skilja mellom to ulike “diskursar” med ulik status: ‘Domenetapdiskursen’ dominerer den offentlege samtalen om språk, ‘diskursen om kunnskapsstruktur’ er derimot ein spesialitet for dei reindyrka terminologiske institusjonane og ikkje like synleg i den offentlege samtalen. Der vurderingane av det nordiske terminologisamarbeidet er positive nesten utan reservasjonar, tyder likevel mykje på at kommunikasjonen med den dominerande språkpolitiske offentlegheita i dei ulike landa ikkje alltid er god nok.

Innleiing

Arbeidet med fagspråk og terminologi er ein viktig del av språkkulturen i dei nordiske samfunna, og dette er reflektert i den språkpolitiske diskursen. Terminologiarbeid er innarbeidd i dei nasjonale språkstrategiske dokumenta som har vore utarbeidde frå 2001, og det nordiske samarbeidsorganet Nordterm inkluderer alle dei fem nordiske statane i tillegg til dei andre språksamfunna i Norden: Sápmi, Færøyane og Grønland.

På same tid er det likevel eit faktum at relasjonane mellom terminologimiljø og allmenne språkkrøktmiljø ikkje alltid har vore spenningsfrie. Slike spenningar skal ikkje overdrivast, men kan gjelda i synet på metodar og arbeidsprinsipp, avgrensing og fordeling av arbeidsområde, eller kanskje ressursprioritering. Sist dette vart offentleg tematisert, var på eit seminar arrangert av Nordisk språkråd i 1998, med tittelen “Terminologi och språkvård”:

Eftersom ansvaret för terminologiarbete och den allmänna språkvården på flera håll i Norden ligger fördelat på flera, av varandra oberoende organisationer, riskerar kommunikationen dem emellan att ibland bli bristfällig, vilket medför okunskap om vad den andra parten egentligen gör” (Lindgren (red.) 1999, s.4)

Slike spenningar kjem ikkje alltid til uttrykk gjennom fagleg, offentlig ordskifte, derfor bør slike problemstillingar løftast fram i lyset på annan måte også. Ikkje minst er dette viktig fordi både språkrøkt og terminologi har gjennomgått store organisatoriske endringar i åra etter seminaret i 1998. Som del av prosjektet “Nordens språk i fagkommunikasjon” gjorde eg i 2009 ei lita spørjegransking mellom erfarne deltakarar i nordisk terminologi for å prøva å kasta litt lys over korleis dei opplever sin posisjon i det nordiske samarbeidet. Prosjektet tek sikte på å gjera ein komparativ analyse av eksisterande og planlagde språkpolitiske strategiar for dei nordiske samfunnsberande språka som fagkommunikative språk i høgare utdanning og forskning. Målet med denne artikkelen er å diskutera nokre viktige situasjonsopplevingar og problemformuleringar i nordisk terminologiarbeid, og å skissera nokre viktige innbyrdes skilnader i prioritering og vektlegging mellom språksamfunna i Norden.

Utgangspunktet for denne artikkelen er tre spørsmål:

- Aktuell status: Opplever nordisk terminologi subjektiv framgang eller stagnasjon?
- Subjektiv integrasjon: Opplever nordisk terminologi at dei får den statusen, dei ressursane og den respekten som dette arbeidet fortener innanfor det overordna språkrøktarbeidet?
- Strategisk innretting: Korleis manøvrerer terminologien innanfor den samla nordiske diskursen om språkpolitikk?

Desse kan samanfattast i eitt overordna spørsmål: Samsvarer “genuine” terminologibehov med overordna mål i “allmenn” språkrøkt? Som grunnlag byggjer eg på ein “enkét” i eit lite utval nordiske terminologar. Dette vil eg prøva å sjå både i lys av organisatoriske endringar og den “paradigmeskapande” nye debatten omkring omgrepet ‘domene’.

Den dikotomiske forståingsmodellen

Det har vore vanleg å operera med ein overordna dikotomisert forståingsmodell med motpolane ‘allmennspråk’ og ‘fagspråk’. Dikotomiar er ofte misvisan-

de; det er ofte ingen symmetri mellom dei to storleikane i dikotomien, og innanfor kvart av elementa forsvinn nyansar og mangfald. Termen *allmennspråk* kan lett signalisera noko 'altomfattande', medan *fagspråk* på tilsvarande måte framstår som eit 'delfenomen'. Terminologi utgjer ein spesialisert del av det totale språkarbeidet i samfunnet. Samstundes har det si eiga plattform, med arbeidsprinsipp og grenseflate(r) mot samfunnet som til dels er kvalitativt ulike det vi finn i andre språkrøktmiljø. Om det er symmetri eller asymmetri mellom elementa i dikotomien "terminologi och språkvård", kan derfor problematiserast. Men på visse punkt er ei dikotomisk forståing heilt nødvendig for å få grep om debatten: Terminologiarbeidet har storleiken 'omgrep' som utgangspunkt, allmenn språkrøkt tek utgangspunkt i storleiken 'uttrykk'. Trass alle forsøk på grenseoverskriding og harmonisering på det praktiske planet, vert debatten tilslørande om ikkje denne dikotomien mellom uttrykk og innhald (term og omgrep) vert halden in mente. På seminaret i 1998 ser det ut til at det oppstod konsensus om nokre grunnleggjande element:

En terminologi er fagets, men næsten ethvert fag har, eller kan få, grænseflader [...] til andre fag eller til en offentlighed. Sådant en grænseflade mellem det faginterne og det fageksterne påkalder almensproglige hensyn – fra fagfolkets side, og en berettiget interesse fra ikke-fagfolks side (Spang-Hanssen 1999, s. 8) [...] Fagfolkene bør rådføre sig med sprogfolk om udtryks sproglige konsekvenser; sprogfolk bør tilbyde assistance, men ikke påtvinge den, for fagfolkets faktiske accept ved anvendelse i praksis er afgørende for succes (s. 10)

“Terminologen och språkvårdaren äro två parallella linjer, och det ligger i parallella linjers natur, att de aldri mötas.” Vi kan inte av två yrken göra ett yrke; de två identiteterna är väsentliga för de sammanhang de har vuxit fram i. Men de två har med säkerhet både nytta och nöje av flitiga kontakter med varandra. (Laurén 1999, s. 20)

Laurén peikar på at verken den islandske eller den Québec-kanadiske terminologien opererer med noko skilje mellom allmennspråk og terminologi, medan dette skiljet ifølgje Laurén har blitt tydelegare etter at det systematiske og omgrepssentrerte grunnlaget vart innført i nordisk terminologi på 1980-talet (Laurén 1999, s. 14, 16). Dette metodiske arbeidsgrunnlaget er ofte omtala som “wüstersk”, etter Eugen Wüster (1898–1977), men prega arbeidet ved den svenske TNC lenge før 1980-talet. Terminologien er altså heterogen, og det finst eit metodisk skilje mellom Island og “Fastlands-Norden”. Det fell naturleg å kategori-

sera Færøyaner saman med Island, for skiljet allmennspråk–fagspråk er ikkje særleg tydeleg i færøyske arbeid om nyordlaging, sjå t.d. Poulsen (2004).

Islandsk vs. ‘normalnordisk’ modell?

Den kvalitative særarten ved terminologi gjer at vi ikkje kan forstå ‘allmennspråk’ og ‘fagspråk’ som kvantitative storleikar, men samstundes har dei kvantitative implikasjonar. Terminologimiljøet, som altså må plasserast i ‘fagspråksdelen’ av dikotomien, er relativt lite, og i tillegg er det internt heterogent. Eg har tidlegare karakterisert terminologiens relasjon til omkringliggjande fagområde som ein “klase av marginalitetar” (Myking 1999), fordi terminologien er ‘minst’, same kva andre område ein jamfører med: språkteknologi, kunnskapsorganisering og korpuslingvistikk, allmenn leksikografi og språkforskning – og altså ‘allmenn’ språkrøkt. Terminologi samarbeider intimt med alle desse fagområda, som kvar for seg er veletablerte og ‘større’ enn terminologi. (Og då må ein sjølvsagt ikkje gløyma at tilsvarande relasjonar finst innanfor det allmenne språkrøktarbeidet.)

Det at terminologien inkorporerer element frå så mange andre område, både teoretisk, metodisk og sosialt, utgjer samstundes ein viktig *kvalitativ* “klase”. Det gjev terminologi eit særdrag som er intimt knytt til det grunnleggjande “rasjonalet” for terminologi som disiplin. Det er derfor ikkje innsiktsgjevande, men tvert om tilslørande, berre å sjå terminologi som ein kvantitativ “juniorpartner” innanfor ei dikotomisk forståingsramme. Det er likevel oftast slik at den ‘minste’ partnaren drøftar sitt forhold til den ‘større’ partnaren, og sjeldnare omvendt. Relasjonane mellom terminologien og ‘større’, nærskyldte fagmiljø har såleis til dels vore eit einvegs diskusjonstema – seminaret i 1998 framstår nesten som eit unntak.

Alt i alt kan dette føra med seg subjektive opplevingar av marginalisering. Ein illustrerande indikasjon på det finn vi i den islandske diskusjonen om forholdet mellom terminologiarbeid og nyordsarbeid. Sigurður Jónsson hevda i 1990 “at det neologistiska arbete som pågått och den språkpolitik som man följt sedan sjuttonhundratalet har varit ett hinder i vägen för det egentliga terminologiarbetet på Island”. Ari Páll Kristínsson (2004, s. 39f.) svara til dette at forskjellen på allmennspråk og fagspråk “er heller uviktig på Island [...] Desse orda viser synsmåtene hos terminologar, og dei ser ein lite av i diskusjonane på Island”, slik at “tradisjonell islandsk språkrøkt og språkpolitikk veg tyngre enn terminologiske prinsipp når ein skal setje seg inn i fagspråkleg ordforråd” (sjå også Laurén 1999, ovanfor). Dette balanseproblemet kan også lesast ut av andre islandske tekstar om terminologi, sjå t.d. Kristján Árnason og Sigrún Helgadóttir

(1991, s. 10f.). Dei skriv både at “[i]t is obvious that terminological methods can be extremely useful [...]” og at “[t]he pursuit of terminological theory is not in itself an act of language cultivation”, før dei konkluderer med at “[t]he ideal is of course to have a terminologist and the *málræktarmaður* in the one and same person”.

Vi ser altså to grunnleggjande posisjonar: Den “normale nordiske”, at terminologi er noko anna og meir enn nyordsarbeid (jf. den fellesnordiske debatten om importord, som ikkje er prega av terminologar), og den islandske, at det ikkje finst noka grense eller nokon prinsipiell skilnad mellom dei to felta. Lese med skandinaviske briller er det ein skindiskusjon, fordi Sigurður Jónsson (1990) lesen i kontekst siktar til omgrepssentrerte metodar, ikkje til orddanningsprinsipp. Wüstersk terminologi ser termar som representasjonar av omgrep, og det er ingen sperrer mot puristiske prinsipp i utforminga av representasjonar.

Domenedynamikk

Ordet *domene* har dei siste par tiåra fått ein styrande funksjon i det språklege ordskiftet i Norden. Det har fått ekvivalentar på språka i Norden og både på engelsk og tysk:

domenetap / *domænetab* / *domänförlust* / *notkunarsviðstap* / *käyttöalan*
menettämine (menetys) / *domain loss* / *Domänenverlust*

Domeneomgrepet er ikkje reservert for allmennspråklege tilhøve, men har trengt inn i den fagkommunikative diskursen. Det finst eit sterkt medvit om at terminologiarbeid har som mål å sikra fagkommunikasjon og på den måten motverka *domenetap* for dei respektive morsmåla. Domenetap inngår i eit dialektisk samspel med motpolen *domeneerobring* og andre sociolingvistiske prosessar, og dette samspelet kan beskrivast gjennom termen *domenedynamikk* (Laurén, Myking, Picht & S. Jónsson 2008, s.176ff.).

I den nordiske diskursen om språkpolitikk markerte introduksjonen av omgrepet ‘domenetap’ på det nordiske språkmøtet i 1988 eit paradigme, skriv Sandøy (2009). Det er Jørn Lund som har fått æra for dette (Laurén m.fl., ovanfor; Lund 1989). I alle seinare utgreiingar har omgrepet stått sentralt, men sjølv omgrepet er i seg sjølv uskarpt, og bruken og defnisjonane vekslar (Ljosland 2009). I fagspråklege samanhengar er det den leksikografisk prega tilnærminga som er mest vanleg: Domene kan definerast som “eit *fagområde eller kunnskapsområde med tilhøyrande språklege og andre fagkommunikative ressur-*

sar”. Med dette får ein sagt at eit domene både er eit kognitivt og eit sosialt rom; kunnskap er alltid forvalta av menneske (Laurén, Myking, Picht & S. Jónsson 2008, s. 177).

Til dette omgrepet kan det så lagast eit mangfasettert apparat. Det overordna omgrepet ‘domenedynamikk’ kan definerast som eit sett av *statusendringar* for språkbruksdomene, ein serie av sosiolingvistiske delprosessar som samverkar med kvarandre. Domene er aldri statiske, dei kan både tapast og vinnast for eit språk (jf. domeneerobring, domenefordeling osv.), endå om det i den språkpolitiske diskursen er ‘domenetap’ som har prega forståinga:

Dometap = “Statusendring som fører med seg tap av uttrykksmiddel innanfor eit kunnskapsområde for eit språk, på grunn av manglande (vidare)utvikling av dei fagspråklege uttrykksmidla” (Laurén, Myking, Picht & S. Jónsson 2008, s. 179).

Med dette får ein sagt at språklege manglar er årsaksfaktoren bak domenetap. Dette kan vera ei forenkling som ikkje fangar opp at dei grunnleggjande årsakene handlar om språk, ikkje om politikk, men denne forståinga (forenklinga) er likevel grunnleggjande som motivasjonsfaktor (“rasjonale”) for terminologiarbeid.

Terminologisk organisering – tre nasjonale modellar og ein nordisk

Etter 2000 har det organiserte terminologiarbeidet i dei nordiske landa gjennomgått strukturelle endringar og omorganiseringar. Dei nasjonale særtrekka kan stillast opp i ein enkel typologi:

“Normalmodellen” – arbeidsdeling/spesialisering mellom terminologisentralane Terminological TSK (Finland) og Terminologicentrum TNC (Sverige) på den eine sida, og dei allmenne språkrøktorgana på den andre sida, dvs. Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis) i Finland, Språkrådet i Sverige. Dette skiljet er ikkje skarpt, i og med at det finst formaliserte praktisk-organisatoriske sambandsliner på tvers av skiljet mellom allmennspråk og fagspråk. Modellen er heller ikkje lenger nokon klår fleirtalsmodell, men kan likevel fortjena merkelappen ‘normal’ fordi det framleis er denne modellen som av mange vert rekna som den wüstersk optimale: Det at ein særskild terminologisk institusjon finst, er vurdert som eit teikn på styrke.

“Inklusjonsmodellen” – terminologi integrert i nasjonale allmennspråklege organ: Dette finn vi på Island og i Noreg. På Island er Íslensk málnefnd organi-

satorisk integrert i Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, som er den offisielle partnaren i Nordterm. I Noreg har det omdanna Språkrådet frå 2010 fått ei særskild terminologiteneste og samstundes eit utvida og offensivt strategisk mandat. På den måten kan ein seia at Noreg representerer det sterkaste aktive statlege engasjementet av dei fem landa, og det er berre gjennom nokså sterk abstrahering at Island og Noreg kan setjast på same formel.

“Idiosynkrasimodellen” måtte vera det beste forsøket på abstrakt typologisering av terminologiarbeidet i Danmark. Dantermcentret er eit avansert forskingsmiljø med datalingvistisk profil ved Copenhagen Business School. Det er ikkje ein separat institusjon eller produsent av terminologisk innhald, og det har ingen organisatoriske band til Dansk Sprognævn, trass godt samarbeid, men er formell partnar i Nordterm.

Fellesorganet Nordterm er eit samarbeidsforum for nordiske organisasjonar som driv med terminologiarbeid, terminologiutdanning og terminologiforskning (<http://www.nordterm.net>). Det samlar altså nasjonale institusjonar som er innbyrdes nokså ulike, og med svært ulik grad av offentleg (statleg) engasjement, men med eit felles overordna tema og mål. Det kan derfor hevdast at terminologar og terminologiinteresserte har felles fagleg og fagleg-sosial referanseramme til skilnad frå andre relaterte språkrøktmiljø, jf. ovanfor. Nordterm-syklusen med symposium og møte annakvart år viser at terminologifeltet er spesialisert. Mikael Reuters oversyn over tematikken på nordiske språkmøte (Reuter 2009) tyder på at terminologi er blitt borte frå sakskartet parallelt med framveksten av Nordterm, og dermed med arbeidsdeling og potensielt auka avstand som resultat.

Ein nordisk “enkét”

Målet: eit lite “stemningsbilete” frå fagmiljøet

Informasjonen som er drøfta i denne artikkelen, er samla inn gjennom spørsmål til utvalde informantar i det nordiske terminologimiljøet. Målet med desse spørsmåla har vore å peika ut problemfeltet i den faglege kommunikasjonen mellom terminologi og “allmenn” språkrøkt i Norden i lys av diskusjonen ovanfor.

Informantutvalet

Utvalet er gjort på grunnlag av to kriterium: Informantane skal ha lang erfaring frå nordisk terminologisamarbeid, innanfor eller utanfor dei fem nasjonale institusjonane, og dei skal vera slike som artikkelforfattaren har hatt kontakt med personleg på ulike måtar. I utvalet er det folk som arbeider ved ‘normale’ terminologiinstitusjonar (jf. ovanfor), men også representantar frå språknemnder, forskingsinstitusjonar og forvaltning.

Det metodiske ambisjonsnivået for denne artikkelen er likevel ikkje høgt. Metoden kan best kallast “halvjournalistisk”, og tilfredsstillar ingen statistiske krav. Alle informantane har hatt sjansen til å kommentera den ferdig utforma teksten.

Svarprosenten vart dessverre til dels skuffande låg: Det er ni informantar som har svara, av til saman 15 som fekk spørsmåla. Desse ni informantane representerer dei fem statane og dermed Nordterm-partnarane. I tillegg kjem Færøyane, slik at det er seks språksamfunn som er representerte: det norske, svenske, danske, finske, islandske og færøyske. Det er altså 1,5 informant i snitt pr. språksamfunn, med spreiding mellom 1 og 3, og eg har valt å redigera slik at kvart språksamfunn får éi representativ røyst. Meiningskilnadene innanfor kvart land er ikkje store, og det er ingen grunn til at informantane skal vera for lette å identifisera. Av same grunn er bruken av sitat skoren ned og utsegner frå informantane i stor grad omsette til norsk.

Dei ni informantane er borgarar av sine respektive land og språksamfunn, og dermed representantar for ulike språkkulturar. Samstundes er dei profesjonsarbeidarar med større språkfagleg innsikt enn folk flest, og ein må venta mange felles faglege synsmåtar på tvers av språk- og kulturgrensene.

Terminologiarbeidet på nasjonalt plan

1 Terminologiarbeid: status og posisjon

Spørsmål: “Har terminologiarbeidet, slik du vurderer det, fått slik status og posisjon som det bør ha i språkpolitikken i landet ditt?”

Grunngjevinga av spørsmålet følgjer av diskusjonen ovanfor. Det er eit gammalt særtrekk ved miljøet at ein ikkje føler seg nok verdsett av publikum, styresmakter eller nærskyldte institusjonar. Samstundes har det på 2000-talet komme i gang endringar i den offentlege språkpolitikken i fleire av dei nordiske landa, og terminologi har fått ein tydeleg og viktig plass i dei nasjonale språkpolitiske strategidokumenta. Lengst tid har prosessen gått i Sverige, etter at *Mål i mun* kom i 2002. Det er interessant å fanga opp om desse prosessane har påverka situasjonsvurderingane.

Noreg og Færøyane svarer her kort nei. Det same gjer Danmark, men legg til at det kan skimtast teikn til positiv endring.

På Island er situasjonen at Alltinget i mars 2009 vedtok eit sett av språkpolitiske retningslinjer som var utarbeidde av Íslensk málnefnd. Island har altså fått eit tilsvarende nasjonalt strategidokument som Noreg, Sverige og Danmark. Det er eit overordna mål at islandsk skal vera i bruk innanfor alle samfunnsområde,

og dette dokumentet legg derfor stor vekt på terminologiutvikling. Dette er første gongen terminologi oppnår ein slik fullverdig status på Island, sjølv om det vil ta tid å setja dette ut i livet i praksis.

Finland svarer at ressursane er små og TSK som organisasjon liten. Finland trekkjer likevel fram at Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis) i mai 2009 har publisert eit språkpolitisk program der terminologi er synleg. Dette er starten på eit arbeid med å definera kva 'språkpolitikk' skal gå ut på, eit arbeid som skal gjennomførast saman med undervisningsdepartementet. Håpet er at terminologien skal bli synleg i denne politikken.

I Sverige har den nye språklova fått ein paragraf frå 1. juli 2009 som seier at "myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas". Dette er ein paragraf som i praksis berre TNC har kompetanse og ressursar til å støtta styresmaktene i å realisera. Sverige har sentralorganet TNC i lang tid vore høgt respektert av fagfolk innanfor mange fagområde, og slik sett hatt ein meir sentral posisjon enn tilsvarende organ i andre land. Men det er stort sett berre TNC som har vist interesse for den nye lovparagrafen, og TNC har ikkje den same posisjonen hjå det breie publikumet som innanfor faglege spesialistgrupper. Svaret på spørsmålet kan altså seiast å vera både ja og nei.

Som oppsummering kan det seiast at vurderingane er ei blanding av avventande og pessimistiske. Ikkje eingong i Sverige opplever terminologimiljøet eit grunnleggjande oppsving i interessa ute i samfunnet.

2 Terminologi – organisasjonsmodell

Spørsmål: "Opplever du at terminologiarbeidet i ditt språksamfunn har fått ein god organisasjonsmodell?"

Dette spørsmålet kan stillast mot den same bakgrunnen som spørsmål 1.

Danmark peikar på at landet manglar eit terminologisk sentralorgan som i Sverige. Færøyane peikar på generell ressursmangel.

I Noreg er terminologiarbeidet frå 2009 etablert som del av det nye statlege organet Språkrådet. Svaret skulle såleis ha vore positivt, men vurderinga er at modellen er for fersk og enno ikkje har begynt å fungera i praksis.

Finland peikar på det manglande samsvaret mellom teori og praksis: TSK eksisterer, men har for lite ressursar. Aktiviteten er hovudsakleg marknadsstyrt, og sterkare offentleg finansiering ville her ha vore ei stor forbetring av situasjonen.

På Island er svaret "ikkje eigentleg". Hovudproblemet at terminologiarbeidet i altfor stor grad er vilkårleg og tilfeldig organisert. Det er ein "grasrotaktivitet"

der kvart miljø nyttar sine eigne metodar og arbeidsmodellar. Mange terminologiutval manglar pengar, og komiteane har heller ikkje alltid kompetente assistentar som forstår seg på arbeid med definisjonar og terminologisk presentasjon. Dette fører til at mange termlister aldri vert ferdigstilte.

Ikkje uventa er det Sverige som gjev den mest positive rapporten. Posisjonen til TNC er sterk både som nasjonalt organ og som fagleg 'verkstad'. Med så mykje kompetanse samla på éin stad kan institusjonen driva prosjektarbeid, opplæring og inspirasjonsarbeid på ein truverdige måte. Rikstermbanken er ein viktig del av svensk terminologisk infrastruktur. Organisatorisk er TNC no eit privat aksjeselskap med fast støtte frå Näringsdepartementet, og det er organisatorisk frittstående i høve til Språkrådet. Begge faktorane er trekte fram som viktige, men det vert også understreka at samarbeidet og informasjonsutvekslinga med Språkrådet fungerer godt, bl.a. innanfor Språkvårdsgruppen.

Svara på dette spørsmålet er om lag som ein kunne venta. Mangelen på statleg engasjement, ressursar eller ein nasjonal terminologiinstitusjon er kjende moment. Endringsprosessane i land som Finland, Island og – litt meir overraskande – Noreg er ikkje komne langt nok til å skapa ei generelt positiv situasjonsvurdering, dette forklarar vel også litt av tonen under spørsmål 1.

3 Terminologisk medvit?

Spørsmål: "Er det terminologiske medvitet stigande eller fallande i ditt språksamfunn?"

Det generelle terminologiske medvitet i samfunnet verkar kraftig inn på arbeidssituasjonen til terminologiske fagmiljø, og spørsmålet vert ofte stilt. Det var til og med namnet på ein særskild konferanse i regi av Nordterm i 1984: "Finns det en terminologisk medvetenhet i samhället idag?". I lys av dei sterke organisatoriske endringane på 2000-talet burde spørsmålet vera høgaktuelt.

Island svarer at det terminologiske medvitet "kanskje" er stigande, men vanskeleg å dokumentera. Mange trur at "nýyrði" og "íðorð" er det same, og mange veit slett ikkje kva "íðorð" tyder.

Færøyane meiner – i same retning – at færøyingar flest slett ikkje tenkjer på terminologi som ein språkleg disiplin. Underforstått: Terminologi er ei oppgåve for fagspesialistar, ikkje for språkfolk.

Noreg og Finland håper at medvitet er stigande. Finland meiner det står mykje igjen. Noreg trur mest på at det står "på stedet hvil".

Ei meir optimistisk vurdering har Danmark. Der er medvitet klårt stigande. Det ser ein bl.a. ved at det vert arrangert symposium og danna nettverk med språkleg, terminologisk og omgrepsmessig siktemål.

I Sverige, som har det sterkaste kompetansemiljøet, er vurderinga at utviklinga både er stigande og fallande. I helsesektoren og andre miljø som nyttar IT-støtte er det stigande, og utviklinga av ei offentleg e-forvaltning peikar i same retning. Medlemskapen i EU fører også med seg terminologirelatert omsetjingsarbeid. Område som peikar seg ut med svakt medvit, er på den andre sida så ulike fag som økonomi – i vid tyding – og språkvitskap – medrekna språkrøkt. Dels kan dette komma av at forskning i fagspråk ikkje står sterkt i Sverige. På alle desse områda må medvitet om terminologiarbeidet skapast og vedlikehaldast gjennom aktiv misjonering, uthaldande og med varierte strategiar, og med variabel suksess.

Nokre svar reflekterer nok at aktive terminologar ikkje synest at dei positive tendensane er sterke nok, eller at endringane ikkje går fort nok. Det norske svaret er kanskje mest overraskande, i og med at terminologitenesta i Språkrådet var under etablering dette året og eit særskild fagråd hadde vore aktivt sidan 2007. Det svenske svaret er prega av historisk erfart realisme. Det islandske svaret reflekterer nok den frustrasjonen som er drøfta ovanfor, at terminologi ikkje vert akseptert som ein eigen disiplin med metodar og tilnærmingar som er kvalitativt distinkte frå vanleg nyordsarbeid.

Verdien av nordisk samarbeid

4 Verdien av nordisk samarbeid

Spørsmål: "Har det nordiske terminologisamarbeidet verdi for ditt arbeid med terminologi på nasjonalt plan, og kan du peika på den største verdien av det nordiske terminologisamarbeidet, slik du ser det?"

MOTIVERING: Spørsmålet kan oppfattast som redundant, fordi det på grunnlag av kjennskap til miljøet ville ha vore svært overraskande om svara var negative. Men forventningar og utbyte kan variera, og spørsmålet vert derfor aldri uaktuelt.

Alle land svarer ja på dette spørsmålet utan reservasjonar, og dreg fram at det nordiske samarbeidet samlar personar med felles referanserammer men ulike organisering og ulike erfaringar. Dette gjev inspirasjon i arbeidet. Island dreg fram det nordiske samarbeidet som svært viktig ikkje minst som utdannings- og opplæringsforum. Norden som møteplass er minst like viktig for Island no som før, særleg sidan talet på terminologar på Island er så lite og dei lett risikerer å arbeida i isolasjon.

Finland trekkjer fram Norden som særleg viktig fordi terminologiarbeidet i Finland arbeider med svensk materiale. I tillegg til dette finst det mange kompe-

tente miljø og mykje fagleg diskusjon i Norden, som det er viktig å utnytta som læringsgrunnlag: “Terminologiarbete och -forskning i Norden är på hög nivå, det finns många aktiva miljöer [...] och så tycker jag det är viktigast med nordiskt terminologiarbete att ha kollegor (även om i andra nordiska länderna) som man kan utbyta tankar med. Terminologiarbete är ju ganska likt i hela Norden.”

Sverige peikar på at det nordiske terminologisamarbeidet heilt frå starten har hatt mykje å seia for utviklinga av TNC. Den største verdien er at det er ganske få terminologar i kvart land, men gjennom det at ein regelbunde møter terminologar frå grannelanda, får ein meir kunnskap om ulike vilkår for terminologiarbeid og ulike innfallsvinklar mot arbeidet. Det andre har erfart, kan gje eit vidare perspektiv, og metodar og prinsipp kan utviklast på ein tenleg måte.

Svara på dette spørsmålet demonstrerer ei unisont positiv verdsetjing av det nordiske miljøet som inspirasjonskjelde og arena for utveksling og styrking av kompetanse og innsikt. Men denne positive verdsetjinga har ein komplementær og interessant bakgrunn: Den nordiske faglege fellesskapen kompensere for opplevd fagleg isolasjon på heimebane.

5 Nordisk terminologisamarbeid – største mangel

Spørsmål: “Kan du peika på den største mangelen/problemet/tomrommet i/ved dette samarbeidet?”

Eit slikt typisk evalueringsspørsmål kan gje innsikt som fører til forbetringar, men presupponerer altså at manglar finst. Den svenske vurderinga er vel den mest dekkjande: “Allt som nämns under punkten [4] skulle kunna vara ännu bättre om terminologiarbetets ställning var lika stark i alla länderna!” Svaret peikar altså på den ubalansen eller asymmetrien som finst mellom terminologiarbeidet i dei nordiske landa.

Island svarer “eigentleg ikkje”, men peikar på at det nesten er ingen som forstår islandsk, altså på språkproblem som eit hinder. Færøyane peikar på at det manglar menneskelege ressursar, og både Noreg og Finland meiner at det er for lite kontakt i tidsrommet mellom symposia og for få terminologiske samarbeidsprosjekt. Finland peikar vidare på at dette er eit problem som botnar i ressursmangel på nasjonalt plan, og får altså støtte i det svenske svaret, som vi har sett ovanfor.

Det danske svaret skil seg litt ut, fordi det har ei vidare adresse enn berre terminologiarbeid: Det vert hevda at dei nordiske landa har ei klårt manglande evne til studieadministrativt samarbeid. Alle institusjonar og land tviheld på at

deira eigne reglar skal følgjast. Svaret handlar altså meir om generell offentleg forvaltingspolitikk enn spesifikt om terminologi.

“Engelsken som problem”

6 Presset frå engelsk

Spørsmål: “Er dominansen frå engelsk overvurdert i Norden i dag?”

Terminologi har kontakt med mange fag og fagområde, ikkje berre med humanistar og allmenn språkrøkt. I mange fagområde er synet på engelsk som internasjonalt språk meir eintydig positivt enn det er mellom humanistar, men også innanfor humanistane sine rekkjer er det delte meiningar. Synet på det engelske språkpresset kan få følgjer for prioriteringar og mål i terminologiarbeidet, og spørsmålet er derfor relevant.

Det er ingen som vil svara eintydig ja på dette spørsmålet. Island, Finland og Danmark svarer derimot eintydig nei, og det vert trekt fram at overgangen til engelsk i t.d. høgare utdanning skjer ureflektert og utan konsekvensanalysar.

Frå Færøyane og Noreg er svaret noko meir modifisert. Færøyane meiner at engelsken i medvitet hjå folk flest ikkje er eit like stort problem som “den danske fare”. Noreg svarer “ja og nei”, og trekkjer fram at utviklinga både er dynamisk og potensielt reversibel. Utfordringa kan bli alvorleg på lengre sikt, men behovet for eit internasjonalt kommunikasjonsspråk er likevel legitimt. Ordet ‘dominans’ har ei negativ lading som kan hindra oss i å innsjå at språkkontakt også kan ha positive følgjer.

Informantutvalet er nok for lite til å bruka som generaliseringsgrunnlag, og svara er som forventa. Spørsmålet bør sjåast i samanheng med spørsmål 7 og framom alt med spørsmål 8. Særleg spørsmål 8 er vinkla mot det spesifikt terminologiske.

7 Engelsk som *lingua franca*

Spørsmål: “Bør engelsk få større plass som “lingua franca” i det nordiske terminologisamarbeidet?”

Spørsmålet har bakgrunn i uttalte og ikkje-uttalte behov, diskusjonar og frustrasjonar – det refererer til eit reelt, opplevd problem. I tillegg er spørsmålet aktuelt i mange andre fagmiljø, både vitenskaplege og andre.

Island trekkjer fram at bruken av nordiske språk må styrkjast både innanfor og utanfor Norden, og at haldningane innanfor det nordiske terminologisamar-

beidet er liberale: Dei som ønskjer det, kan alt no bruka engelsk, så det er ikkje nødvendig å oppmuntra til det.

Finland er mest positivt til auka bruk av engelsk, men ville heller ha satsa meir på tolking mellom skandinavisk og finsk. Finlendingar flest talar finsk som morsmål og kan engelsk betre enn svensk. Mange finnar har dessutan lært seg andre språk som tysk, fransk og russisk. Medan nordmenn og svenskar kan bruka sine førstespråk, er svensk for finnar derfor kanskje eit tredje- eller kanskje til og med fjerdespråk. Dette fungerer ganske bra i kommunikasjon med svenskar, men med dette grunnlaget er det umogeleg å forstå munnleg dansk. Bruk av engelsk i dette lyset kan tolkast som demokratisk i den meining at alle nordbuar stiller likt.

I ønsket om satsing på tolking får Finland støtte av Sverige, som elles stiller seg negativt til auka bruk av engelsk. Sverige strekar elles under at alle som medverkar i nordisk samarbeid, bør læra seg ein del grunnleggjande ting om nordiske språkproblem, slik som falske vener, uttale m.m.

Det er interessant at svaret på dette spørsmålet i all hovudsak er negativt, og at alle land utanom Finland avviser auka satsing på engelsk så kort og fyndig. Jamført med dei allmenne språkrøktmiljøa er publikum og målgrupper i terminologisamarbeidet heterogene. Dette miljøet rekrutterer breiare enn frå språkfaglege miljø – i dei sistnemnde kan ein jo venta at det prinsipielle forsvaret for kommunikasjon på nordisk (skandinavisk) står sterkt. Ein kunne derfor ha venta at motivasjonen for bruk av engelsk skulle vera klårare uttalt i terminologimiljøet, ikkje så moderat som svara her tyder på.

Relasjonen til finsk, og til ein viss grad til islandsk, framstår alt i alt som kjerren i problemet, og det er ting som tyder på at mange finnar og islendingar opplever dette som noko av eit “tabuemne”. Situasjonen kan nok opplevast både som urettvis og udemokratisk.

Motivasjonen for terminologiarbeidet

8 Domenetap som primær motivasjon

Spørsmål: “Deler du oppfatninga at det fremste målet for terminologiarbeidet er å hindra domenetap, eller vil du peika ut ein annan overordna motivasjon?”

Omgrepet ‘domenetap’ er – som nemnt ovanfor – det sentrale stikkordet i heile den språkpolitiske diskusjonen i Norden. Det gjeld i terminologimiljøet også. Tradisjonelt har likevel terminologien brukt andre omgrep og kategoriar for å legitimera sin eksistens, og det har vore diskutert om dei ulike måla er kompatible eller ikkje.

Svara på dette spørsmålet kan delast opp i distinkte grupper. Ikkje overraskande svarer Island kategorisk ja, grunngeve med at det er det overordna målet for all islandsk språkpolitikk at islandsk skal kunna brukast på alle samfunnsområde. Svaret frå Færøyane støttar dette synet.

På den motsette sida står Danmark, Sverige og Noreg, med støtte av Finland. Avvising av domenetap som primær motivasjon er sterkast frå norsk side, men framkallar svaret “nei” med eller utan ropeteikn frå dei andre landa.

Sverige stiller opp denne representative synsmåten: “Nej, det främsta målet är inte att hindra domänförlust eller åstadkomma domänvinst, men terminologiarbete är nödvändigt för att man ska kunna tala svenska inom alla domäner.”

Den norske grunngevinga er lik. Det viktigaste målet er å framskaffa eintydig, konsekvent og “god” terminologi så ulike typar fagkommunikasjon kan fungera både i faglege miljø og overfor eit vidare publikum. Domenetap inneber eit bruksbortfall av – ikkje død for – eit gitt språk i eit bestemt domene. Domenetapsteoriar ville vera eit ekstremt og krampaktig grunnlag å basera ei fagleg utviklingsverksemd på, heiter det frå norsk side.

Målet om “eintydig, konsekvent og “god” terminologi svarer til det Finland kallar “ordning av vetande, ett redskap som fungerar [...] Terminologiarbete har olika mål i olika specialområden. I några områden är det viktigt att hindra domänförlust: till exempel i informationsteknik skulle kanske alla termer vara på engelska om man inte skulle göra något terminologiarbete. Oftast är det dock viktigast att få ordning och reda i terminologin, att definiera begrepp.”

Og dette kan grunngevest som i Sverige: “Det viktigaste är att terminologiarbete, med ordentliga begreppsanalyser, bidrar till att förhindra förvirrade diskussioner, och det leder till eller underlättar en effektiv kommunikation (inom ett fackområde, mellan fackområden och mellan fackområden och den så kallade allmänheten). Det behövs därför inom alla samhällsområden, snäva såväl som vida.”

Danmark sluttar seg til dette: “Nej, jeg mener at den overordnede motivation må være begrepsmæssig afklaring og dertil knyttet sproglig konsistens inden for de forskellige domæner. Netop denne holdning er også udbredt især i den offentlige sektor i Danmark, som i disse år arbejder seriøst med begrebsarbejde og terminologi. Det gælder f.eks. på sundhedsområdet, det sociale område, det kommunale område, inden for politiet, inden for fængselsvæsenet og i forsvaret.”

Dette er svar som forventa, og på mange måtar får vi illustrert dei to motsette tilnærmingane til terminologi som vart drøfta innleiingsvis. Svaret frå Island samsvarer med den allmenne ideologiske forståingsforma på Island, samstundes som svaret på spørsmål 1 – som vi såg ovanfor – indikerte misnøye med at

det terminologifagleg spesifikke arbeidsgrunnlaget ikkje er anerkjent på Island. Både Sverige, Danmark og Noreg legg mest vekt på omsynet til kunnskapsstrukturering på omgrepsplanet, og her er det den wüsterske terminologifaglege tilnærminga som slår gjennom. I all diskusjon om samarbeidsrelasjonar mellom terminologiske og allmennspråklege fagmiljø er det dette spørsmålet som er avgjerande.

9 Termharmonisering på korpusplanet

Spørsmål: “Kan du gje ei kort vurdering av realismen i det følgjande sitatet frå det norske Stortinget: “Komiteen mener det er viktig at man i arbeidet med terminologi best mulig finner felles, eller beslektede, former de skandinaviske språkene imellom.””

Dette spørsmålet er aktualisert av stortingsdiskusjonen om det norske språkpolitiske strategidokumentet *Mål og mening* i 2009, men er ikkje nokon ny idé lansert av politikarar. Språkintern termharmonisering har kanskje aldri vore noko stort tema i det nordiske terminologisamarbeidet, men innanfor det meir allmennspråklege samarbeidet har temaet fleire gonger vore drøfta. Josephson (2009: 192) seier at på dette området kan eit velutvikla nordisk samarbeid gje gode resultat, medan Reuter (2009: 203f.) ironiserer over spinkle resultat med tvilsam nytteverdi.

Som venta er Island og Færøyane svært skeptiske til å ha ei mening: Det er ein vakker tanke, men den synest vanskeleg å operasjonalisera; det er skandinavismen ein gong til. Det kan kanskje vera realistisk for norsk, dansk og svensk, men knapt for finsk og islandsk, heiter det.

Noreg meiner at “det er vanskelig å vite hva som menes med “beslektede former”; jeg tolker derfor “felles, eller beslektede, former” som “helt eller delvis like termer”. Ideelt ville det ha vært en fordel – ikke minst for det språklige fellesskapet, men også for det industrielle og økonomiske samarbeidet – om ny terminologi var tilnærmet lik på uttrykksiden i de skandinaviske språkene, med de begrensninger som språkenes ulike egenart setter i utgangspunktet. Et slikt mål er nok dessverre urealistisk, det har da også historien vist.” Dette er også det svenske synet: “[M]an ska [inte] ha som mål att ha så lika termer som möjligt. Det finns språkliga, historiska, språkpolitiska och flera andra aspekter till varför det inte är ett mål i sig att ha så lika termer som möjligt. Det är ju ändå olika språk det handlar om.”

Både Sverige og Noreg understrekar at det gjeld ulike krav og ambisjonar på uttrykks- vs. innhaldsplanet. Stortingssitatet handlar om uttrykksform, medan ei tettare harmonisering på innhaldsplanet både er viktigare og meir realistisk,

seier Noreg her: “Derimot bør det etterstrebes nærmere kontakt, informasjons- og erfaringsutveksling i skandinavisk terminologiarbeid med sikte på felles begrepsdefinisjoner og felles databaser der ulikheter på uttrykkssiden kan forklares og tydeliggjøres.” Dette synet får støtte av Sverige:

Däremot kan det inom vissa snäva områden vara motiverat att försöka åstadkomma gemensamma begreppsavgränsningar. Ett skäl är när det inom ett område finns ett viktigt nordiskt samarbete och utbyte. Då kan gemensamma begreppsavgränsningar vara mödan värt, framför allt inom tekniska och liknande områden. Men det är givetvis svårare inom “mjuka” områden, eller områden som rör samhällsliv och kultur.

Noreg konkluderer med at ei slik tilnærming også kan få positive følger for uttrykksharmonisering: “Kanskje kan et slikt samarbeid paradoksalt nok føre til større likhet også på uttrykkssiden, for det er en alminnelig erfaring at frivillighet og nærkontakt befordrer bedre resultater enn pålegg ovenfra.”

Det danske synet bygger på negative erfaringar frå andre område enn det språkinterne, slik vi såg under spørsmål 5: “Bedømt ud fra erfaringerne fra arbejdet med den kommende fællesnordiske masteruddannelse må jeg sige, at jeg ikke anser målet for specielt realistisk”.

Svara er som forventa, og dei harmonerer med terminologiens hovudprinsipp om at all harmonisering må ta utgangspunkt i omgrepsida og definisjonane. Ved revisjonen av ISO 860 i 1980-åra slo dette prinsippet gjennom. Synspunkta i det fagterminologiske miljøet gjev altså ikkje sterk støtte til uttrykksharmonisering som korpusprinsipp, og motseier altså Josephsons meir optimistiske vurdering (jf. ovanfor). Dette er det einaste spørsmålet som kan knytast til den nordiske diskusjonen om tilpassing av importord, men det kjem vel ikkje så mykje relevant ut av desse svara for akkurat den diskusjonen.

10 Tilleggs kommentarar

Spørsmål: “Har du tilleggs kommentarar?”

Sverige meiner at “[t]erminologiarbetets nytta förtjänar egentligen en mycket större uppmärksamhet i samhället än vad det har. [...] Terminologens yrkesroll behöver bli ännu tydligare och mer uppmärksammas.” Danmark synest at “[d]et går fremad med den terminologiske bevidsthed og viden på mange områder, såvel på nationalt som nordisk plan, men vi har brug for politisk opbakning og især handling”.

Svara er som venta. Ein kan leggja merke til at argumentasjonen for politisk og økonomisk styrking – diskursen om ressursmangel – er fri for skuldingar om forfordeling.

Tolkingar og tendensar

Pessimisme eller optimisme?

Vurderingane under spørsmåla 1, 2 og 10 ovanfor kan gje inntrykk av ein generell pessimisme i terminologimiljøet. Dette er ikkje nødvendigvis dekkjande: Dels kan spørsmåla fungera litt for styrande i negativ retning, men først og fremst er det nok slik at terminologar (som alle andre faglege idealistar) ser at utfordringar og behov er større enn ressursane og gjerne vil ha armslag for å utretta meir enn dei maktar. Det spelar nok inn at såpass mykje av terminologiarbeidet er marknadsfinansiert og krev mykje arbeid med “misjonering”.

Nordisk terminologi er eit tett og produktivt kollektiv, og vurderingane av (meir)verdien i det nordiske samarbeidet er positive nesten utan reservasjonar. I svarea går det tydeleg fram at ein ser på samarbeidet innanfor det nordiske fagspråkmiljøet som ein stor ressurs, og dette samarbeidet omfattar altså fleire miljø og institusjonar enn dei offisielle Nordterm-partnarane. Det skin likevel gjennom at kommunikasjonen med den dominerande språkpolitiske offentlegheita i dei ulike landa ikkje alltid er god nok. Dette er opplevd som ei prioritert oppgåve for terminologimiljøa, og i tillegg er det sterkt vektlagt i dei nasjonale strategidokumenta.

To “diskursar” om terminologiarbeid?

Det er utan tvil spørsmål 8 som har generert dei viktigaste prinsipielle synsmåtane, fordi dette spørsmålet aktualiserer korleis to sentrale dimensjonar er innfiltra i kvarandre: det overordna språkpolitiske nøkkelomgrepet ‘domenetap’ på den eine sida, og terminologiens sentrale arbeidsgrunnlag om ‘kunnskapsstrukturering’ på den andre sida.

Sjølvsagt unyansert, men like fullt med ganske stor rett, kan ein hevda at dei to nøkkelorda ‘domenetap’ vs. ‘kunnskapsstrukturering’ gir grunnlag for to ulike “diskursar”: for det første diskursen om domenetap og presset frå engelsk, for det andre diskursen om effektiv kommunikasjon og strukturering av kunnskap. Ein kan hevda at desse to diskursane har ulik status: Domenetapsdiskursen dominerer den offentlege samtalen om språk, og der står den allmenne språkkrøkta med sine institusjonar sterkt. Diskursen om kunnskapsstrukturering er derimot ein spesialitet for dei reindyrka terminologiske institusjonane, for ikkje å

seia den eigentlege hovudspesialiteten, og den vert ikkje like synleg i den offentlege diskursen.

Spørsmålet er då om denne siste diskursen finn gjenklang i samfunnet utan at han på ein eller annan måte kan knytast til domenetapsdiskursen, eller om også dei terminologiske institusjonane må utnytta domenetapsdiskursen som eit argument for å ‘selja inn’ terminologiarbeid til samfunnet. Er diskursen om domenetap dermed eit *hinder* eller ein *stimulans* for effektivt terminologiarbeid? Oppfattar terminologane dette som ei reell motsetning eller som to harmoniske og likeverdige delmål? Sjølv om det reint logisk, semantisk og politisk skulle vera tale om likeverdige mål, kan det arta seg annleis i praksis. Ulik vektlegging fører sjølvsagt til ulike prioriteringar.

Terminologi som del av nordisk språkkultur

Informantane i denne undersøkinga er fagfolk, men samstundes representantar for “språkkulturane” i dei respektive nordiske landa. Desse språkkulturane har det vore populært å teoretisera omkring, særleg ut frå motsetnaden mellom purisme og liberalisme i ymse versjonar. Sandøy (2009) prøver å generalisera på grunnlag av haldningar til importord. I denne vesle undersøkinga kunne eg ha stilt spørsmålet “Kva meiner du om importord i ditt språk?”, men eg har ikkje gjort det, fordi eg ikkje har opplevd det som relevant – det er spørsmål 9 om uttrykksharmonisering som kjem nærast.

Språk i Norden 2009 handlar om importord og språkideologiar, viktige drag ved det språkleg-kulturelle klimaet i Norden. Josephson (2009) legg vekt på at det har utvikla seg ei større og meir likearta politisk tilnærming til språk i Norden dei siste 20 åra, etter at ‘domenetap’ kom i bruk som signalord. I dette lyset er det ikkje overraskande at dei språkpolitiske synspunkta innanfor terminologimiljøet er såpass einsarta som dei verkar i oversynet ovanfor. Bidraga i boka kan likevel gje inntrykk av at terminologi ikkje spelar noka viktig rolle i den språkkulturelle diskusjonen. Dette harmonerer ikkje med den statusen terminologi er tilskrivne i dei nasjonale språkstrategiane eller i den nordiske språkdeklarasjonen. Oversynet som Reuter gjev, viser at terminologi var eit frekvent tema på dei nordiske språkmøta dei første to–tre tiåra, men ikkje i same grad seinare (Reuter 2009).

Lånordproblemet som kulturmarkør

Det er sjølvsagt først og fremst i handteringa av den språklege uttrykkssida vi kan leita etter skilnader mellom terminologi og allmenn språkrøkt, dersom slike

finst. Spørsmål 9 er altså det som kjem nærast i denne samanhengen. Men terminologiens “rasjonale” er kunnskapsstrukturering med utgangspunkt i den språklege innhaldssida, medan allmenn språkrøkt og forskning i importord naturleg nok interesserer seg for uttrykkssida. Her også har domeneperspektivet endra debatten – i drøftinga si av nordiske språkkulturar snakkar Sandøy (2009) om domeneperspektivet som eit paradigmeskifte. På 1990-talet førte dome- neomgrepet til eit sterkare medvit om skiljet mellom korpus og status, og på den måten vart den offentlege diskursen mindre lånordsentrert enn før. Dette er eit stort framsteg, men har kanskje også ulemper: Sandøys tese er at ein makro- analyse i lys av omgrepet ‘domene’ lett kan verka for abstrakt som språkpolitisk mobiliseringsgrunnlag. Derimot kan valsituasjonane mellom språklege dublet- tar på mikronivået – altså t.d. mellom ein avløyser og eit direktelån – aktualisera ein individuell normkonflikt som kan utnyttast til å utvikla aktuell språkleg inn- sikt.

Ingen av spørsmåla i denne undersøkinga retta seg altså spesifikt mot uttrykks- sida, dvs. danning av faguttrykk/fagtermar. Dette er på den eine sida eit stort paradoks: Importordproblemet har vore omfattande diskutert i nordisk saman- heng i mange tiår, ikkje minst dei siste ti åra i det store samnordiske prosjektet “Moderne importord i språka i Norden” (som også i eit visst omfang, men beskjedent) har analysert fagtermar. Men på den andre sida er terminologiarbei- det primært orientert mot systematisk kunnskaps- og omgrepsstrukturering, slik at handtering av lånord berre har sekundær interesse “per se”. Det er grunn til å hevda at alle internasjonale freistnader på å utvikla ein “allmenn terminologisk teori” om uttrykkssida har slått feil. Det er heller ingen grunn til å tru at nordiske terminologar skulle ha noko felles *terminologispesifikt* syn på strategiar for til- passing av importord. Då er det vel meir fruktbart å rekna med at eventuelle skilnader botnar i det språklege klimaet i kvart einskilt språksamfunn, ikkje i dikotomien allmennspråk eller terminologi. Spørsmål 9 er sjølvsagt meir termi- nologisk relevant i lys av internasjonale prinsipp om termharmonisering (jf. ISO 860), men det kom vel ikkje så mykje ut av svara.

Det islandske svaret på spørsmål 3 er tilsynelatande det einaste som indike- rer at det faktisk finst ei slik spesifikk “terminologisk” haldning til orddanning: “Mange trur at “nýyrði” og “íðorð” er det same, og mange veit slett ikkje kva “íðorð” tyder.” (Jf. den innleiande diskusjonen ovanfor.) Implikasjonen av dette svaret er ikkje at det finst prinsipielle skilnader mellom allmennspråkleg og ter- minologisk syn på korleis ord – dvs. termar – skal normerast, om det t.d. er skilnader i synet på purisme eller liberalisme som kan knytast til skiljet mellom terminologi og allmennspråk. Det leksikalske utviklingsarbeidet innanfor ein slik allmennspråkleg modell er oftast ordsentrert og punktult, medan den ter-

minologiske tilnærminga er omgrepssentrert og systematisk. Det islandske synet som kjem til uttrykk i denne vesle undersøkinga, går dermed ut på at den spesifikke terminologiske dimensjonen er forsømt til fordel for den allmenne. I og for seg er vel dette ei utfordring for alle organ som arbeider etter “inklusionsmodellen” (jf. ovanfor), altså også for det norske Språkrådet, sjølv om denne problemstillinga ikkje har vore særleg framme i lyset der. At “avløysing” og “terminologi” skulle vera identiske fenomen, ser terminologar kanskje som ei tilsløring av det som er viktigast. Andre ser kanskje ikkje at dette skulle vera eit problem i det heile.

Om analysen til Sandøy (2009) held vatn, så kan ein seia at terminologimiljøet har eit tydeleg handikap i den offentlege tevlinga om merksemd: Signalordet *domene* er abstrakt, men så er vel eit signalord som *kunnskapsstrukturering* endå meir abstrakt. Det kan ofte vera eit problem for terminologar å skapa forståing for dette grunnlaget, til og med blant allmennspråklege kollegaer:

Någon har undrat, apropå TNCs ordlistor, vem det är som bestämmer vilken term som rekommenderas och hur definitionen formuleras? Är det vid ett stormöte på TNC det bestäms, är det TNCs chef eller är det handläggaren för ett projekt som bestämmer? Svaret blir nu som då: det är först och främst ett väl identifierat behov av begreppsreda som sedan i kombination med den terminologiska arbetsmetoden leder fram till konsensus bland specialisterna i fråga. Den uppgift som vi på TNC har i sammanhanget är att inhämta kunskap om begrepp och termer från facklitteratur eller direkt från specialister, att se till att terminologilärans metoder och principer efterlevs och att slutligen hålla i pennan (datorn) och dokumentera det som växer fram. (Bucher og Gustafsson 2000, s. 200f.)

Dersom ein må motivera terminologiarbeid med å visa til normkonfliktar på uttrykksplanet for å skapa merksemd, så har altså terminologar eit kjempeproblem når dei helst ikkje primært vil snakka om uttrykksplanet, men om innhaldsplanet.

Terminolog og språkrøktar: ulik tolkingshorisont?

Diskusjonen ovanfor viser at den omgrepssystematiske innfallsvinkelen altså ikkje kommuniserer godt med eit stort, allment og uskarpt avgrensa publikum. Terminologien har sjølv sagt eit stort publikum, i alle fall potensielt, men dette publikumet er fragmentert og heterogent – ein ingeniør har ikkje den same om-

grepshorisonten som ein jurist. Innanfor ein dikotomisk forståingsmodell kan vi oppsummera slik:

- “Terminologen” ser på dette med domenetap som ein kombinasjon av salsargument og overordna kulturell legitimering, men ikkje som eit primært arbeidsmål.
- “Språkkrøktaren” (dvs. leksikografen, lingvisten, nordisten osv.) respekterer det primære terminologiske rasjonalet, men det er eit avstandsperspektiv som ikkje påverkar det faktiske språkkrøktarbeidet.

Denne kontrasten bidrar dermed til terminologens subjektive oppleving av marginalisering eller usynleggjering. Av dei to “dei parallelle linjene som aldri møtest”, for å gjenta Lauréns ord (fritt etter Strindberg) ovanfor, er den eine meir synleg enn den andre. Vil har på mange måtar å gjera med eit “gjerde”: Ikkje eit gjerde som markør av *utestenging*, men eit gjerde som *demarkasjon* av ei fagleg grense som ein held seg innanfor, med respektfull aksept og toleranse for dei som er på den andre sida.

Avslutning: praktisk-politiske implikasjonar?

Nordisk terminologi må etterlysa meir ressursar og skapa større offentleg engasjement. Fagleg-sosialt kan ein etterlysa større fagleg integrasjon (“vi er alle lingvistar”). Terminologimiljøet må sjølv sagt kommunisera eksternt, men dei ulike andre “storebrørne” må også kjenna ansvar og visa aktiv interesse for det som terminologimiljøet held på med. Dette gjeld innanfor institusjonane og på tvers av dei, og det kan reisast tvil om dei nordiske språklege organisasjonane har teke dette inn over seg.

På det praktiske planet kan ein til dømes spørja om det ikkje snart er på tide å la ‘fagkommunikasjon’ få plass på dei nordiske språkmøta, for å motverka tendensane til einseitig spesialisering. Vidare har Nordisk forening for leksikografi ikkje drøfta det problematiske i at deira toårssyklusar fell saman med Nordterm-syklusen, og omvendt. Litt av problemet kan vera at terminologimøta alltid medvite prøver å rekruttera frå brukargruppene og altså utanfor rekkjene av terminologispesialistar, medan dei allment orienterte organisasjonane nødvendigvis må ha eit breiare og mindre skarpt avgrensa publikum. Ein kunne likevel diskutera om ikkje den særeigne terminologiske profilen kunne utnyttast betre som ressurs i det språkpolitiske arbeidet, t.d. i å aktivisera grupper som står perifert i språkpolitisk offentlegheit.

Metodisk er det avgjerande at respekten for terminologiens særlege metodegrunnlag vert halden ved lag og at dette grunnlaget kjem til sin rett. Denne utfordringa ser ut til å vera størst på Island og i Noreg, altså med “inklusionsmodellen” – å finna balansen mellom dialog på tvers og tydeleg nok fagidentitet.

Mikael Reuter (2009, s. 208) framhevar verdien det nordiske språksamarbeidet har hatt, ikkje minst den delen av samarbeidet som går føre seg i pausane, ved måltida “och på hotellrummen efter dagens dont”. Diskusjonar, lufting og utlufting av positive og negative erfaringar er også ein del av dette samarbeidet. Nokre av dei spørsmåla eg har stilt i denne artikkelen, byggjer på denne typen empiri, registrert gjennom 20 års deltaking i miljøet. Å løfta dette fram vonar eg kan utnyttast positivt.

Litteratur

Ari Páll Kristinsson, 2004: Offisiell normering av importord i islandsk. Sandøy, H. & J.-Ola Östman (red.): *“Det främmande” i nordisk språkpolitik*, s. 30–70. Oslo: Novus. (= MINS II).

Bucher, Anna-Lena & Maria Gustafsson, 2000: Systematisk terminologiarbete – till nytta för fackfolk och översättare. I: Melander, Björn (red.): *Svenskan som EU-språk*. Uppsala. Hallgren & Fallgren. (Ord och stil: Språkvårdssamfundets skrifter 30).

Josephson, Olle, 2009: Språkpolitiska konsekvenser av importordprosjektet. *Språk i Norden 2009. Tema: Språkpolitik och språkattityder*, s. 183-198. [København]: Nordisk Sprogkoordination.

Kristján Árnason og Sigrún Helgadóttir, 1991: Terminology and Icelandic Language Policy. *Behovet och nyttan av terminologiskt arbete på 90-talet*, s. 7–22. Nordterm-symposium 91. Helsingfors 1991.

Laurén, Christer, 1999: Terminologi, språkvård och språkplanering. I: Lindgren (red.): 1999, s. 14–20.

Laurén, Ch. & J. Myking & H. Picht under medverkan av S. Jónsson, 2008: *Insikter om insikt. Nordiska teser om terminologi och fackkommunikation*. Oslo. Novus.

Lindgren, Birgitta (red.), 1999: *Terminologi och språkvård. Rapport från en konferens den 24–26 april i Gentoft*. Oslo. Nordiska språkrådet.

Myking, J, 1999: Utfordringane for terminologiforskinga i Norden. *Nordterm '99. Proceedings fra Nordterm '99. Schæffergården 13.–15. juni 1999*, s. 145-149. København. DANTERMcentret.

Nordisk språkdeklarasjon. 2007. (<http://www.norden.no/skandinavisknaa/deklarasjonen.html>). Nordisk ministerråd.

Mål og meining. Ein beilskapleg norsk språkpolitikk. St.meld. nr. 35. 2007–2008. Oslo. KKD.

Nordterm 1984. Finns det en terminologisk medvetenhet i samhället idag? Rapport från ett Nordtermseminarium den 28–29 maj 1984 på Hässelby Slott, Stockholm. Stockholm. TNC.

Poulsen, Jóhan H. W., 2004: Det færøske sprog. I: Johansen A. og H. Joensen (ritstjórar) *Mál í Mæti*, s. 303-318. Tórshavn. Føroya Fróðskaparfélag.

Reuter, Mikael, 2009: Nordiskt språksamarbete via de nordiska språkmöterna sedan 1954 – har de varit till nytta för språkvård och språkforskning? I: *Språk i Norden 2009. Tema: Språkpolitik och språkattityder*, s. 199-214. [København]: Nordisk Sprogkoordination.

Sandøy, Helge, 2009: Sju nordiske språkkulturar. Korleis? Og korfor? I: *Språk i Norden 2009. Tema: Språkpolitik och språkattityder*, s. 153-172. [København]: Nordisk Sprogkoordination.

Sigurður Jónsson, 1990: Är kravet på neologismer ett hinder för terminologiarbetet? I: Picht, H. (red.): *Terminologi, edb og vidensteknik. Nordterm-symposium 1989*, s. 205–212. (= Nordterm 13) Varde 1990.

Spang-Hanssen, Henning, 1999: Hvad kan 60 års historie lære os? I: Lindgren (red.): 1999, s. 6–13

FOTNOTE:

Denne artikkelen er bygd på eit innlegg ved konferansen “Fra kalveskinn til “tölva””, Konferanse om språkpolitikk og små språkområder, internordisk kommunikasjon, oversettelse og tegnspråk”, Reykholt, 2.–3.10.2009. Arbeidet er ein del av prosjektet “Nordens språk i fagkommunikasjon”, med Christer Laurén, Heribert Picht, Sigurður Jónsson. Prosjektet er støtta av Nordisk kulturfond 2009–2011.

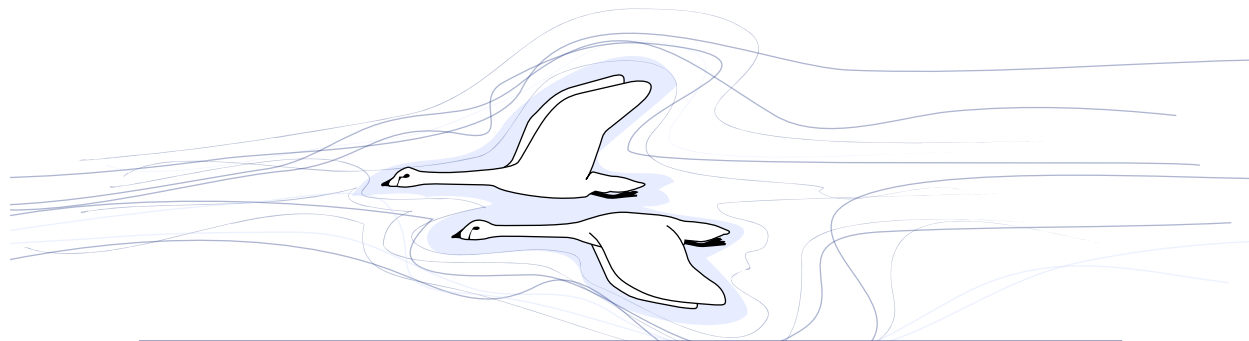
Summary

The aim of this article is to discuss some important issues of Nordic terminology with a special regard to its relationship with general language cultivation. The discussion is based on a small questionnaire of ten questions to which some experienced practitioners of terminology in the Nordic communities have provided answers.

The answers indicate that the two keywords 'domain loss' and 'knowledge structuring' generate two distinct discourses whose status is different. The 'domain loss discourse' has obtained a central role in public language debate, whereas the 'knowledge structuring discourse' is a particular feature of terminology and thus, less widely known and understood.

The survey unanimously demonstrates a positive assessment of the Nordic terminology cooperation within terminology. Some answers indicate, on the other hand, that the communication with general language institutions and the broad language-interested community needs to be stimulated and strengthened.

När sommerfugle blir till sommарflugor – eller när grannspråk blir främmande språk

Mari Bacquin & Robert Zola Christensen

I den här artikeln behandlas några typiska problem som uppstår vid översättning mellan danska och svenska. Översättarna låter sig relativt ofta vilseledas av att de två språken historiskt sett ligger så nära varandra, vilket kan leda till onaturliga och rentav felaktiga översättningar. Vi tar här upp två olika typer av problem. För det första uppstår problemen vid översättning av ord som har samma etymologiska ursprung, men där betydelseutvecklingen gått i olika riktning. För det andra kan problemen gälla stilnivå. I värsta fall blir översättningen en blek och urvattnad kopia av originaltexten.

År 2005 översattes Herman Bangs roman *Ludvigsbakke* från 1896 av en entusiastisk översättare till svenska, och det gav upphov till en stark reaktion från bland andra Knut Ahnlund. I en artikel i Svenska Dagbladet i mars 2005 menar han att översättningen är så eländigt dålig att den borde dras in. Han visar hur översättaren gång på gång ställer sig i vägen för förståelsen av Bangs roman. Det ena exemplet är värre än det andra. Att *nedsætte sig som* (etablera sig som) *fødselsbjelper* blir till att *förnedra sig som barnmorska*, och när en av personerna *drikker lidt rigeligt likør* (dricker lite för mycket), dricker vederbörande i stället "lite riktig likör". Allra värst blir det kanske när de *sommerfugle* (fjärilar) som fladdrar runt i handlingen och bidrar med lite finstämd sommarkänsla ersätts med *sommарflugor* som förstås för tankarna åt ett helt annat håll.

Den här typen av grova fel uppstår när man översättare utgår från att eftersom svenskan och danskan av språkhistoriska skäl har en hel del gemensamt, kan man också lätt översätta från det ena till det andra. Något annat som kan tyda på den här inställningen är att om man tar en titt på de översättningstjänster som annonserar på nätet i Sydsverige, ser man att flera översättare som erbjuder

översättningar till och från tyska, franska eller engelska även har danska som ytterligare ett språk de översätter från. Det framgår oftast inte vilka utbildningsmässiga förutsättningar som ligger till grund för erbjudandet, och det har inte heller funnits någon översättarutbildning mellan danska och svenska förrän helt nyligen. Sanningen är emellertid att det inte är så lätt att översätta mellan de här språken som man skulle kunna tro. Även om språken i mångt och mycket är likartade, så har de med tiden kommit att användas i två olika samhällen och kulturer, och har därför utvecklats olika i vissa avseenden.

I vårt arbete med översättning på flera nivåer på Lunds universitet har vi blivit uppmärksamma på vilka typer av fällor som översättare mellan danska och svenska ofta faller i. Man kan snabbt konstatera att det inte är några större strukturella problem med att översätta mellan två närbesläktade språk som danska och svenska. Man brottas inte med satsförkortningar eller nominalfraser som måste modifieras för att bli naturliga på målspråket som i språk som befinner sig längre ifrån varandra, som exempelvis franska och svenska/danska. De olika typer av interferensproblem som vi stöter på i såväl studentövningar som professionella översättningar mellan danska och svenska, alltså när källspråkets struktur och stilistiska drag lyser igenom på olika sätt i måltexten, indikerar i stället att den halvöppna dörr som finns mellan språken föranleder en viss typ av fel, som man som översättare troligtvis inte hade begått om man hade betraktat källspråket som ett främmande språk. *Det är ofta där man tror det är lätt som det blir svårt.* Problemet är att man inte ställer sig de nödvändiga frågor som man vanligtvis skulle ha gjort med ett främmande språk. Man kalkulerar utan tanke på om orden finns, används på samma sätt, betyder detsamma eller har samma stilnivå på målspråket.

Vi kommer i den här artikeln att peka på några typiska problem i översättningsmanuset danska/svenska. Avslutningsvis diskuterar vi också om det finns något behov av adaptationer eller contextualiseringar i det kulturella och samhälleliga rummet mellan Danmark och Sverige.

Mellan gemensamt arv och falska vänner

När det gäller lexikala svårigheter mellan danska och svenska så finns det två ytterligheter. På den ena sidan hittar man ord som kommer direkt ur det gemensamma arvet. De ser ofta ganska likadana ut och har en klart definierad referens. Det är ord som exempelvis *ko*, *bror*, *finger* och *smör*. På den andra sidan finns de falska vännerna. Det handlar om ord som ser likadana ut, men som har fått olika betydelser på respektive språk. Exemplet i inledningen är en illustration av detta, och andra exempel är *rolig/lugn*, *frokost/lunch*, *pige/flicka* och

betjent/konstapel för att bara nämna några. De är tacksamma att tala om, och kan lätt bidra med viss komik, men om man inte är uppmärksam på dem kan budskapet faktiskt förvandlas till det motsatta. När man “inte bryr sig om något” på svenska så intar man en ganska likgiltig attityd, medan samma uttryck på danska används för något man inte tycker om.

Även om det hör till ovanligheterna att man ser så eklatant dåliga översättningar som den av Herman Bangs roman är det inte så sällan det uppstår språkförbistringar *mellan* det gemensamma arvet och de falska vännerna. Ett speciellt problem som vi möter, inte minst i den ström av översättningar till danska som har gjorts de senaste åren av svenska deckare, är att ord och sekvenser förs över direkt från källspråket till målspråket, trots att resultatet inte blir idiomatiskt. Det ser vi exempel på i Camilla Läckbergs kriminalroman *Isprinsessan* (2004) där vi i den danska översättningen läser att “den interne *udredning* ikke havde bevist noget”. I den här kontexten hade man förväntat sig *efterforskning* på danska, och inte en direkttransponering av det svenska ordet *utredning*. I den danska översättningen av Håkan Nessers *Skuggorna och regnet* hittar man en mening som “Hvad tænker han på, og hvad *sysler han med?*”, vilket helt enkelt är en svecism.

Ett motsvarande exempel på danism hittar vi i det skönlitterära verket *Jadekatten* av Suzanne Brøgger från 1997 där en av huvudpersonerna, Katze, bär Helena Rubinsteins “zinner-røde Dark Diva, der afsatte blodrøde mærker på alle mundstykkerne af de Craven A, der stod på bordet i et sølvbæger”¹. På svenska behåller översättaren “som *avsatte* röda märken på munstyckena”, vilket mer naturligt hade översatts med *lämnade*. Det handlar om interferens, och det som verkar hända här är att källtext och måltext inte uppfattas som separata texter, utan den ena formuleringen blir en kopia av den andra i stället för att läsaren erbjuds en adekvat motsvarighet.

I fel av den här typen är det ofta fasta lexikala förbindelser, så kallade kollokationer, som överförs. Översättaren känner igen dem ord för ord och förstår innebörden utan problem, men som infödd talare skulle man egentligen inte använda dem på samma sätt i målspråket. I översättningen av den tidigare nämnda romanen *Skuggorna och regnet* stöter vi på “urimelige svar, fornuftstridige *på sæt og vis*”. Här lyser den svenska kollokationen igenom, på danska skulle man mer idiomatiskt sagt *på sin vis*. Närheten mellan källspråk och målspråk gör att man som översättare lättare kan rucka på sitt eget språks idiomatik eller till och med bli döv för skillnaderna. Den halvöppna dörren gör sig påmind, vilket man inte förväntas uppleva mellan språk som är tydligt annorlun-

¹ Suzanne Brøgger, *Jadekatten*, 1997.

da. Vi ser exempelvis att en lång rad nästan identiska uttryck på danska och svenska skiljer sig åt enbart i ordval och ordföljd. Eftersom orden enskilt förekommer på båda språken kan översättare vara mindre känsliga för att sammansättningen på målspråket inte är den rätta, inte är den som idiomatiskt borde användas. G. Steiner formulerar det på följande vis: "The more charged the proximity, the stronger the impulse to defensive self-definition, to the conservation of integral form"². Ordningen i respektive språk är resultatet av ett vane-mönster, men skulle förstås lika gärna ha kunnat sägas på samma sätt: *ting og sager – saker och ting, stort og småt – stort som smått, stille og roligt – lugnt och stilla, i bund og grund – i grund och botten, slet og ret – rätt och slätt, fred og ro – lugn och ro, alt i alt – allt som allt*.

Skillnaden mellan danska och svenska kollokationer ligger ofta i hur vi använder prepositioner. När man på danska säger *uden for* tid og sted, säger man på svenska *bortom* tid och rum. När danskarna går *til fest*, går svenskarna *på* fest. På svenska heter det vidare att man *som regel* sportar tre gånger *i* veckan där det på danska *i reglen* är tre gange *om ugen*. Listan kan göras lång: På danska säger man symbol *på*, att noget blev til *ved* et tilfælde, *ved* hånden och til højre *for* sengen, medan de svenska motsvarigheterna är symbol *för*, att något kom till *aven* slump, *till* hands och till höger *om* sängen. Anledningen till att det blir det ena eller det andra går inte att systematiskt förklara, och det är generellt ett av de grammatiska moment som är svårast att lära ut och in i ett främmande språk. Det handlar som regel om en successiv automatisering i språkinlärningsprocessen där känslan eller örat slutligen reagerar på ett felaktigt val, men mellan närliggande språk som danska och svenska tycks det alltså vara lättare att acceptera en alternativ uttrycksform. Får man som översättare upp ögonen för vissa tendenser, som exempelvis att svenskan använder prepositionen *på* i ett flertal kollokationer där danskan i stället har *i*, kan man undvika vanliga fallgropar. Som exempel kan man *komme i tanke om noget* eller *komma att tänka på något*. Man kan även *være i tvivl om noget* eller *tvivla på noget*. I Danmark går *du i biografen eller i teateret*, medan man i Sverige går *på bio eller på teater*. Något kan ha utspelat sig *i stenaldren* versus *på stenåldern*, och man kan befinna sig *i 200 meters højde* eller *på 200 meters höjd*. Ställda mot varandra tycks skillnaderna uppenbara, men inbakade i större sammanhang kan de glida igenom obemärkta.

I förbigående kan vi konstatera att idiom däremot inte tycks orsaka samma problem som kollokationer. De bär ofta på en metaforisk betydelse som inte

² Steiner, Georg: *After Babel, Aspects of Language and Translation*. Oxford University Press, 1978, s. 73.

kan utläsas ur det enskilda elementets grundbetydelse och de är också betydligt mer fasta i sin struktur och kan därför lättare kännas igen³. När man på svenska har *tummen mitt i handen* har man i Danmark *ti tommelfingre*. Det tar ingen miste på.

När nyanserna förfinas

Svårigheterna visar sig bli betydligt större när etymologiskt besläktade ord efter hand har fått olika semantiska nyanser och specifika konnotationer, vilket konkret utmynnar i olika användningsområden. Exempel på det är *kväll* som på svenska är ett vardagligt, stilistiskt neutralt uttryck, medan *afton* har en lite gammaldags prägel som man kan anknyta till ett högtidligare register. På danska är det tvärtom. Verbet *fortælle* på danska är stilistiskt omarkerat, medan verbet *berette* har en betydligt mer ålderdomlig prägel. På svenska är det tvärtom. När något *händer* på svenska så *sker* det generellt på danska, även om båda orden finns i båda språken.

Att det krävs en speciell lyhördhet för textens budskap och tonläge som översättare är inom disciplinen en generell svårighet, men vår erfarenhet pekar på att man bör vara speciellt uppmärksam på det i ett sammanhang där språken är förvillande lika och termer kan tyckas överlappa varandra. De stilval man gör som författare hör ihop med innehållsförmedlingen, och det kan handla om vitt skilda aspekter. I följande exempel ser vi hur specifika ordval hänger samman med textens underliggande budskap i fackboken *Menneskevidenskaberne* och en av huvudpersonernas karaktärsdrag i romanen *Kunsten at græde i kor*.

I *Menneskevidenskaberne* (2002) av Søren Kjørup, där författaren diskuterar i vilken utsträckning de humanistiska vetenskaperna bör eftersträva att anamma en naturvetenskaplig och positivistisk praxis, hittar vi följande citat: “[...] selv om om de færreste i dag vil hævde at humanora bør tage naturvidenskaberne som metodisk forbillede, *kan det jo godt være rigtigt*”. Översättningen ger: “[...] även om bara ett fåtal i dag vill hävda att humaniora bör ta naturvetenskaperna som metodisk förebild *kan det ju vara riktigt*”. Den lite uppmjukande talspråkliga danska formuleringen *kan det jo godt være rigtigt* återges på svenska med samma ord, men där *rigtig* på danska är en stilistisk modalitetsmarkör som visar avsändarens närvaro i texten utmärker sig *riktigt* i den svenska versionen av sin betydligt högre referentiella eller värderande normativa karaktär. Översättaren borde i stället ha använt en motsvarande idiomatisk svensk formulering för att träffa berättarens relativiserande tonläge, som exempelvis *kan det ju ändå*

³ Lakoff, George & Johnson, Mark: *Metaphors we live by*. University of Chicago Press, 1980.

stämman. Detta visar sig i det globala sammanhanget vara betydligt viktigare än ett enskilt exempel kan illustrera. Nästa citat understryker därför detta ytterligare, även om problematiken är en annan. Författaren konstaterar då att “den positivistiske videnskabsopfattelse som [*enbetsvetenskapen*] *almindeligvis bænger sammen med* – og som Mill var med til at grundlægge – stort set er forladt”. På svenska läser vi att “den positivistiska vetenskapssyn som *det hör ihop med* – och som Mill bidrog till att grundlägga – i stort sett har övergivits”. Adverbet försvinner i översättningen och därmed blir också relativiserandet som *vanligtvis* innebär omvandlat till kategoriskt påstående. Sammanfattningsvis kan sägas att bokens författare retoriskt kommenterar rådande infallsvinklar genom att personligt värdera utsagorna och ställa frågor, vilket stilistiskt introducerar en kommunikativ ton med expressiva och fatiska drag. Trots att språkförståelsen i sig inte utgör något problem, skalar översättaren i hög utsträckning bort de här nyanserna, vilket gör att det på en diskursiv nivå handlar om två olika infallsvinklar, där den ena kan sägas tillhöra en hermeneutisk, tolkande, tradition och den andra en mer objektivt mätbar, naturvetenskaplig tradition. Författarens reflekterande och tolkande praxis skriver in sig primärt i den förstnämnda, medan översättaren placerar sig i större utsträckning i den andra.

I romanen *Kunsten at græde i kor* av Erling Jepsen (2002) har vi en lillgammal berättare som utifrån sin barnhorisont naivt återger familjetragedier. I romanen blir det en kollision mellan det han berättar, faderns incestuösa förhållande till dottern, och det han förstår av sammanhangen som 11-åring. Berättarens röst präglas av kollokationer och talesätt som inte passar hans ålder. Språket i sig innebär inga förståelsesvårigheter, men trots det försvinner komplexiteten i de berättartekniska valen ofta i översättningen till svenska. Det stilistiska skalas av för att översättaren inte lyssnar på nyanserna. När pojken återger vilken pose pappan väljer att inta när han talar på begravingar säger han att det “har tit en ikke så ringe virkning”. På svenska blir det att “det har oftast ganska stor effekt”. Vi går från en makrostrukturell figur, litotes, där man säger det lilla för att antyda det stora, vilket är ett sätt för författaren att låta barnet tala med de vuxnas språk, till en dämpande relativisering av det som sägs, så som ett barn antagligen hade uttryckt det med egna ord. Figuren går förlorad. När den lillgammala berättaren på ett annat ställe i boken ger uttryck för sin åsikt genom att understryka det med “oprigtigt talt” blir det i översättningen “ärligt talat”. Det betyder precis detsamma, men det svenska uttrycket ger även här en betydligt mer åldersanpassad prägel till språkbruket än vad originaltexten bjuder på. Hade det på danska stått “helt ærlig” skulle den svenska översättningen varit stilistiskt adekvat, men nu är det i stället “upprigtigt sagt” som skulle göra rättvisa till pojkens sätt att tala med sin lillgammala turnyr.

Nyanserna kan vara små, men inte desto mindre viktiga. Vi ser här, paradoxalt nog, att även på ställen där översättaren inte bara transponerar från det ena språket till det andra, men faktiskt går in och gör en ny version av texten och väljer andra ord, konfronteras man mellan danska och svenska med tveksamheter när det gäller ordens användningsområde, frekvens och konnotativa betydelser.

Varför vän ska vara yndig

Tar vi fasta på de konnotativa betydelserna och går ett steg längre ser vi på ett generell plan att man i översättningssammanhang kan ställas inför att den situation som beskrivs i källtexten antingen inte finns alls, eller finns fast med andra konnotationer, i den nya mottagarkontexten. Då krävs det någon form av adaptation. Det är nödvändigt i vissa fall när de kulturella eller samhällsliga referenserna ligger så pass långt ifrån varandra att man inte kan utgå ifrån att bli förstådd annars. Ett tydligt exempel på detta är när man i den grönländska bibelöversättningen talar om *Guds sälunge* istället för *Guds lamm*, eftersom lammet som fenomen inte finns i den grönländska vardagen. Den här typen av adaptationer borde inte vara särskilt frekventa mellan två kulturer som står så nära varandra som Danmark och Sverige, men faktum är att man som översättare kan behöva tänka till även här.

Något som skiljer Danmark och Sverige åt, de samhälleliga likheterna till trots, är naturen. Om vi tittar på begreppet *skog* så inser vi att den mentala bilden ser helt annorlunda ut i de två länderna. I Sverige är skogen inte sällan något stort och okänt där man kan gå vilse, medan man i Danmark snarare associerar skogen till en söndagsutflykt i en namngiven och trevlig skogsdunge. Det svenska begreppet *skärgården* vet alla som lever i Sverige vad det innebär, medan den danska havsmiljön varken erbjuder samma natur eller täcks av ett motsvarande begrepp. Ett annat konkret exempel är de associationer som begreppet *berg* väcker. Skillnaderna mellan *Himmelbjerget* och *Kebnekaise* är betydliga. Översättaren Anne Marie Bjerg pekar i sin artikel "En munter dans" på hur hon blev varse att naturskillnaderna i översättningen av Kerstin Ekmans verk i en dansk kontext spelar en avgörande roll för hur man uppfattar sammanhangen⁴.

Vissa traditioner, kulturella fenomen och platser kan visa sig behöva någon form av kontextualisering i översättningssammanhang. *Fastelavn* och *kräftska* för exempelvis med sig specifika och ofta allmänt kända ritualer och speciell

⁴ "En munter dans" av Anne Marie Bjerg i *På godt dansk*, s. 168-197, 2007, Bindslev.

rekvisita. *Tivoli* och *Bakken* konnoterar på olika sätt för en dansk. *Istedgade* och *Malmskillnadsgatan* för tankarna till prostitution. *Plattan*, *Stureplan* och *Spottkopp* är typiska mötesplatser i Stockholm som konnoterar på olika sätt. Referenser av det här slaget anspelar på ett känt universum där handlingen utspelar sig och här är steget mellan det danska och det svenska betydligt större än vad man spontant skulle kunna tro. I *Isprinsessan* av Camilla Läckberg hittar vi *Östermalm* översatt till *whiskybæltet*. Båda platserna associeras med överklass, och i det avseendet kan adaptationen tyckas välvald, men faktum är att översättaren blandar ihop två universum, det danska och det svenska. Ett förklarande tillägg, *överklassens Östermalm*, hade varit bättre.

Ett intressant exempel på hur svårt det kan vara att framkalla de rätta associationerna hittar vi i Jesper Juuls *Smil vi skal spise* som handlar om barnfamiljers matvanor. Här hänvisas till det danska rågbrödet som ingår som en fast beståndsdel av den vardagliga nationella menyn. "Nu er grøntsager jo en vigtig del af vores ernæring og dertil en fryd for øjet – til forskel fra rugbrød f.eks., som hovedparten af jordens befolkning ikke kender og mange ikke kan lide – så hvad kan man gøre?" I en svensk kontext kan rågbrödet inte ge samma dimension av införståddhet, utan adapteras därför till *grov bröd*, vilket emellertid blir fel. Det blir för generellt, och att man på flera ställen i världen inte skulle känna till grovbröd blir ett märkligt påstående. Den här inskjutna inslaget mellan tankestreck är en signal om införståddhet danskar emellan, men som inte finns mellan en dansk avsändare och en svensk mottagare. I översättningen får grovbrödet således ingen funktion, utan blir till och med missvisande, och borde helt enkelt ha utelämnats.

Ett speciellt lyckat exempel på översättning och transponering av ett konnotativt universum är när Åke Edwardsons roman *Vänaste land* översätts till *Et yndigt land* på danska av Søren Vinterberg⁵. En direkt och vid första anblicken helt oproblematisks översättning kunde ha varit *Det smukkeste land*, eller det på danska gammaldags *Det vakkerste land*, men i det här sammanhanget är just *Et yndigt land* det bästa valet, eftersom det respekterar källtextens stilistiska drag och tar hänsyn till de funktioner som källtexten har i större kulturella och nationella sammanhang. Båda titlarna har en klang av nationalromantik och öppnar var och en på sitt håll mot en hel epok och stämning som läsarna, oberoende av språk, kan koppla till. *Et yndigt land* är titeln på den danska nationalsången, skriven av Adam Oehlenschläger under 1800-talets första årtionden och den är en illustration av den växande nationella identitetsförståelsen som kom att karaktärisera den nationalromantiska perioden i flera länder.

⁵ Åke Edwardson, *Et yndigt land*, övers. Søren Vinterberg, Rosinante förlag, 2009.

Från generellt till specifikt?

De exempel som vi pekar på i den här artikeln är inte ovanliga i översättningar mellan just danska och svenska, utan tvärtom snarare typiska för många av de översättningsarbeten som vi har stött på. Begrepp och uttryck transponeras över direkt från det ena språket till det andra och expressiva ingredienser som humor, ironi, ilska, sarkasm eller eufemismer knutna till avsändarinstansen skalas av och tonas ned just *på grund av* den halvöppna dörr som finns mellan språken.

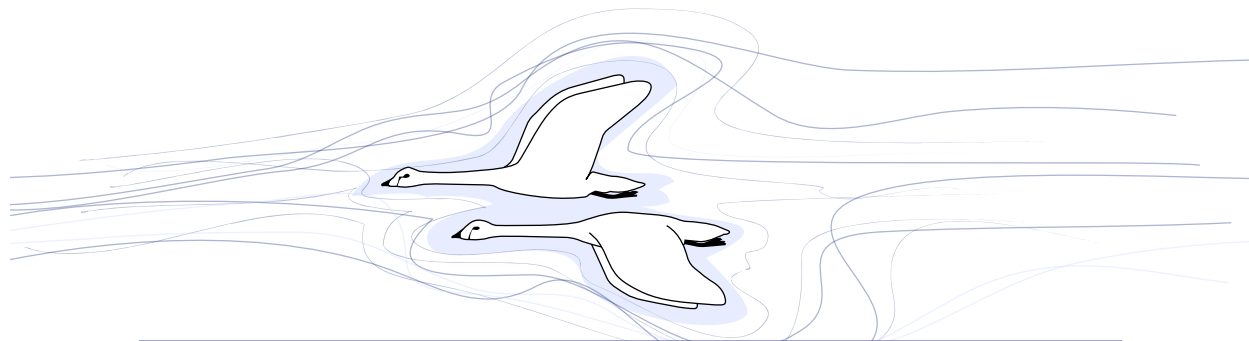
En närläsning av ett flertal översättningar i olika genrer visar alltså att närheten mellan språken emellan inbjuder dels till att man förleds att göra direkta transponeringar från det ena språket till det andra utan att reflektera över huruvida det är idiomatiskt eller inte på målspråket, dels till att man tillåter sig omskrivningar som visar att den textanalytiska aspekten får stå tillbaka för en mer innehållslig förmedling. När man snabbt tycker sig förstå vad som sägs hamnar alltså orden i centrum på ett närmast instrumentellt plan, men för att göra en adekvat översättning krävs det att man *både* behärskar och är uppmärksam på språken på det semantiska planet *och* kan avläsa texten ur en funktionell och stilistisk synvinkel.

Vi ser också att behoven av en viss förklarande kontextualisering inte försvinner för att vi har att göra med två relativt lika kulturer och som till och med har en gemensam historia. Kulturella, geografiska och samhällsliga referenser kan vara så pass specifika och olika att det inte går att förstå sammanhangen utan hjälp, men regelrätta adaptationer som blandar ihop de båda ländernas fenomen är ingen bra lösning. Man kan alltså konstatera att översättningssituationen mellan danska och svenska inte skiljer sig generellt från den man konfronterats med i språk (och kulturer) som inte är närbesläktade. Men svårigheterna lurar i en oanad dimension: Det är ofta där man tror att det är lätt som det blir svårt. Översättarna visar sig begå fel som de inte hade begått om de hade betraktat danskan som ett främmande språk.

Summary

This article, "När sommerfugle blir till sommarflugor – eller när grannspråk blir främmande språk", deals with some of the typical problems encountered in the translation between Danish and Swedish. Studies in various genres seem to point in the same direction. The translators are quite often misled by the fact that the two languages for historical reasons are similar, and thus they fail in taking the necessary step back to achieve an adequate translation. Two trends can be discerned in this respect. The first concerns the words and expressions

that have the same etymological origin, but which have gradually evolved in different directions and ended up with different connotations, which when they are transposed over directly give results that are not idiomatic in the target language. It seems here that translators are more inclined to compromise on their own language idiomatic in favor of the second language, especially in collocations and in the use of prepositions. The second problem has more of a stylistic nature, and here, the tendency is almost the opposite. Even where the language does not contain any comprehension difficulties, translators often choose to reformulate and remove elements in the source text contributing to the language's expressive dimension, which has the effect that the translation becomes a pale and washed-out copy of the original text.

Om grundlaget for sproglig normering i Danmark

Ole Ravnbolt

Medieforskeren Stig Hjarvard har hævdet at “sprognormen rigsdansk” udfordres af engelsk og af mediebundne sprogformer, “medialekker”. Jeg diskuterer i artiklen det mulige empiriske (sociolingvistiske) grundlag for påstanden og konkluderer at man næppe kan tale om en udfordring af eller trussel imod den etablerede skriftsprogsnorm. Derimod kan man måske tale om en udfordring for den officielle normering fordi dens grundlag i sprogsamfundet udvikler sig.

Den danske medieforsker Stig Hjarvard har i en artikel om “Globaliseringen af sproget” (Hjarvard 2004) fremsat den påstand at “Sprognormen rigsdansk ... nu udfordres af det engelske sprog og forskellige medialekker”. Begrebet om medialekker introducerer han således:

... i takt med medialiseringen af den menneskelige kommunikation udvikler [der] sig mediebundne sprogformer ... en analyse af et medialiseret samfunds sprogbrug [må] i stigende grad medtænke de sprogformer, der knytter sig til specifikke medier. Disse vil jeg kalde medialekker.

Det er ikke klart om Hjarvard skelner mellem en korpasmæssig og en statusmæssig udfordring, men han taler mest om importord fra engelsk, og medialekkerne skal tilsyneladende opfattes som nye måder at anvende dansk på, ikke som nye sprog der afløser dansk. Han må derfor i hvert fald mene at der er tale om en korpasmæssig udfordring, mens det er uklart om han også ser en udfordring af det danske sprogs status.

Det er heller ikke ganske klart om Hjarvard er opmærksom på forskellen mellem tale og skrift, men han henviser primært til David Crystals bog om “netspeak” (Crystal 2001) som beskrivelse af medialekkerne, og den handler, trods termen *netspeak*, om de nye skriftmedier, e-mail, sms, chat m.v., ikke om udvik-

linger i talesproget i medierne, så han må i hvert fald mene at der er tale om en udfordring af skriftsprogsnormen, mens det er mere uklart hvordan det kunne forholde sig med talesproget.

Endelig er det ikke helt klart hvad Hjarvard forstår ved “sprognormen rigsdansk”, men hvis vi holder os til skriftsproget, så forekommer det sandsynligt at han primært tænker på den officielle retskrivningsnorm og sekundært på andre etablerede skriftsprogsnormer (som mange jo opfatter som officielle og bindende selv om de ikke er det), fx af den slags som diskuteres i sprogrigtigheds-litteraturen, fx af Erik Hansen (1993) og i Håndbog i Nudansk (Jacobsen og Jørgensen 2005).

Den norske lingvist Helge Dyvik har i en artikel om “Offisiel og ikke-offisiel språknormering” (Dyvik 2003) foreslået at man bør skelne mellem foreskrevne og operative sprognormer. Operative normer “eksisterer som en stilltiende, meningsskapende overenskomst om hvordan velformede sproglige uttrykk settes sammen og hva de kan bety”, men de er ikke formuleret som forskrifter. Operative normer er langt sterkere end foreskrevne, formulerede normer, for det er dem der konstituerer sproget, som kun “eksisterer i den grad det finnes operative språknormer som medlemmene av et språksamfunn har konvergerende intuisjoner om”, og det vil sige at det er “de normerne som faktisk styrer språkbrukernes korrekthetsoppfatninger og sproglige samhandling”.

Jeg foretrækker at tænke på operative normer i et sociologisk perspektiv, nemlig som sprogbrug der i sprogsamfundet behandles som forbilledlig i praksis (altså ikke nødvendigvis en faktisk forekommende sprogbrug, men et ideal), og som derfor fungerer som målestok for den faktiske sprogbrug og som model eller standard for den sproglige udvikling – og det udelukker på ingen måde at intuitioner om korrekthed spiller en rolle. Men i denne sammenhæng er det vigtigste ved de operative normer at de ikke har form af eksplicite forskrifter, at de ikke nødvendigvis er i overensstemmelse med de foreskrevne normer – som kan være officielle, men ikke nødvendigvis er det – og at de er sterkere end de foreskrevne, sådan at hvis foreskrevne og operative normer er i konflikt, så er det de operative der faktisk er styrende for sprogbrugen og dens udvikling.

Dyviks udgangspunkt er den iagttagelse at mange af de “samnorske” former der findes (eller i hvert fald fandtes) som muligheder i den officielt foreskrevne norm for norsk bokmål, ikke er i brug, og at almindelige sprogbrugere endda opfatter dem som ukorrekte og retter dem. Hans pointe er at den officielt foreskrevne bokmålsnorm er ude af trit med den operative norm, som er mere begrænset end den foreskrevne. Den foreskrevne norm er gået over grænsen for “nennsom og lydhor regulering av operativ norm”, og derfor accepteres den ikke i sprogsamfundet. Eller med andre ord: For at en foreskreven norm, fx

Retskrivningsordbogen, skal blive accepteret i sprogsamfundet, så må den begrænse sig til at kodificere en accepteret operativ norm.

I Danmark kan majonæsekrigen i 1985 og kommakrigen i 2003 (Jacobsen 2010b) ses som udtryk for et lignende problem. Man kan også finde eksempler på enkeltordsniveau, men de får nu sjældent karakter af krig. Fx er skrivemåderne *laug* for *lav*, 'sammenslutning, fx af håndværkere eller grundejere', og *the* for *te*, '(udtræk af) tørrede blade fra teplanten', ret almindelige og eksisterer ret fredeligt ved siden af de officielle, selv om de har været udelukket i officiel dansk retskrivning siden den første retskrivningsordbog blev autoriseret i 1872.

Dyvik diskuterer her stort set ikke den mulighed at der kan være divergerende operative normer i et sprogsamfund, for hans opmærksomhed er rettet mod det problem at den operative bokmålsnorm er mere begrænset end den foreskrevne officielle norm. Men den samnorskbestræbelse han kritiserer, er en reaktion på at der i Norge findes to forskellige operative normer (som ganske vist har fælles hær og flåde), en for nynorsk og en for bokmål. Grundlaget for bestræbelsen var en forestilling om at den officielle norm ville kunne medvirke til at fremelske en enkelt konvergent operativ norm for norsk skriftsprog. Men Dyviks argument imod bestræbelsen er netop at de eksisterende operative normer er for divergerende til at den kan lykkes. De bokmålskrivende afviser de samnorske former fordi de opfatter dem som nynorske. De ses altså ikke bare som former der er uden for normen, og derfor ukorrekte, men som former der tilhører en anden norm – og som derfor måske også udtrykker en anden identitet.

I dette perspektiv vil jeg forstå Stig Hjarvards påstand om udfordringer af sprognormen rigsdansk som en påstand om at der har udviklet sig eller er ved at udvikle sig operative skriftsprognormer i det danske samfund som divergerer fra den operative norm der kodificeres af den officielle retskrivning, men som ikke nødvendigvis alene er en retskrivningsnorm.

Der er formodentlig ingen der vil betvivle at engelsk i kraft af sin status i det internationale samfund påvirker dansk (og andre sprog), tydeligst i ordforrådet, men også i grammatisk henseende. Det er grundigt dokumenteret, fx af Knud Sørensen (1973, 1995) og det nordiske importordsprojekt (Selback 2007, Sandøy 2007). Og der er nok heller ingen der betvivler at det danske skriftsprog man møder i de nye medier, er anderledes end det traditionelle offentlige skriftsprog. Også det er veldokumenteret, fx af Tina Thode Hougaard (2004) og Ditle Laursen (2006).

Men de to udviklinger er forskellige på mange måder. Påvirkningen fra engelsk viser sig både inden for den traditionelle norms kernerområde, det offentlige skriftsprog (de traditionelle massemediers og myndighedernes sprog),

og uden for det, i forskellige subkulturer (Preisler 1999). Spørgsmålet må så være om forekomsten af importord og andre påvirkninger fra engelsk afspejler en udvikling inden for den etablerede operative norm, eller udviklingen af en ny divergerende norm der i fremtiden vil kunne gøre krav på rollen som operativ norm.

“*Netspeak*” finder vi derimod normalt kun i de nye sociale medier, men stort set ikke i det offentlige skriftsprog, undtagen i blogs og lignende genrer, der jo mimer de sociale medier. Her må spørgsmålet være om der er tale om nye registre der kan eksistere inden for eller ved siden af den etablerede norm, altså en differentiering af normen i forhold til forskellige genrer og medier, eller om det vi ser er en helt ny sprogform der på længere sigt måske kan erstatte den etablerede norm.

Udviklinger inden for den etablerede norm kan i princippet optages i den officielt foreskrevne norm og truer den derfor ikke, især ikke hvis man kan lade den officielle norm afspejle den variation der faktisk findes i den operative norm. Men sådanne udviklinger kan selvfølgelig opfattes som en udfordring for normeringen fordi de fører til behov for opdateringer af den officielle norm, og det er der jo ofte modstand imod.

Udviklingen af divergerende operative normer kan derimod være et problem for den officielle normering. Hvis der er flere operative normer som kan gøre krav på rollen som forbilledlig sprogbrug inden for den traditionelle norms kernedomæne, så kan man ikke nøjes med én officiel norm – og man kan i hvert fald ikke regne med at den vil blive fulgt.

Sproglig normering i Danmark

Den officielle normering er i Danmark begrænset til retskrivningen, som fastlægges af Dansk Sprognævn og udgives i form af en officiel retskrivningsordbog (seneste udgave: *Retskrivningsordbogen*, 3. udgave, 2001). Denne norm skal ifølge retskrivningsloven følges af alle offentlige institutioner og alle skoler og uddannelsessteder der modtager offentlig støtte. Det er dens officielle domæne, men den følges i praksis også i pressen og i den offentlige sprogbrug i det hele taget. Normeringen angår først og fremmest stavning og bøjning af ord. Derimod er der ingen officiel normering af udtale, ordvalg og betydning og kun i begrænset omfang af konstruktion osv. Her er normerne uofficielle, men de spiller jo alligevel en stor rolle i sprogsamfundet, og en ganske væsentlig del af Sprognævnets oplysnings- og rådgivningsvirksomhed drejer sig om sådanne uofficielle normer.

Retskrivningen skal ifølge § 1 i sprognævnsbekendtgørelsen fastlægges efter to principper, nemlig traditionsprincippet og sprogbrugsprincippet:

Stk. 3. Efter traditionsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, der har været gældende siden bekendtgørelse nr. 24 af 27. februar 1892, og som siden 1955 er kommet til udtryk i de retskrivningsordbøger, som Dansk Sprognævn har udgivet. Efter traditionsprincippet ligger stavemåderne af det eksisterende ordforråd principielt fast, bortset fra justeringer som følge af sprogbrugsprincippet. ...

Stk. 4. Efter sprogbrugsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, som følges i gode og sikre sprogbrugeres skriftlige sprogbrug.

De to principper skal tilsammen sikre at der er stabilitet i retskrivningen, og at eventuelle justeringer af den officielle norm er motiveret i en fast, omend uofficiel retskrivningspraksis hos en bestemt gruppe af sprogbrugere, dvs. i en operativ norm der kun divergerer fra den officielt foreskrevne norm i skrivningen af enkelte ord og ordformer, men som ikke overordnet set udfordrer den. Tilsammen betyder de også at retskrivningen primært fastsættes på grundlag af skriftlig sprogbrug, hvorimod ændringer i udtalen ikke i sig selv kan give anledning til ændringer i normen. De kan kun indirekte få indflydelse, fx hvis de motiverer ændringer i de "gode og sikre sprogbrugeres skriftlige sprogbrug", eller hvis de motiverer valget mellem to former af det samme ord. Fx blev muligheden for at skrive ord som *buddet*, *leddet* med enkelt konsonant, *budet*, *ledet*, afskaffet i 2001 hvor man forsøgte at nedbringe antallet af "dobbeltformer" i Retskrivningsordbogen, og formen med dobbelt konsonant blev valgt med den begrundelse at udtalen hos rigsmålstalende ikke har lang vokal (Jervelund 2001).

I realiteten dækker traditionsprincippet over en række forskellige principper der ikke alle sammen peger i samme retning, og som derfor i den praktiske normering må afvejes i forhold til hinanden efter den gældende normeringspraksis og i forhold til sprogbrugen (Jervelund 2007). Og sprogbrugsprincippet forudsætter ganske vist at det faktisk er muligt at udpege én bestemt overordnet operativ norm der kan fungere som grundlag for normeringen af den skriftlige sprogbrug, dvs. som alment accepteret forbillede for sprogbrugen, men det indebærer også at der kan være variation inden for denne operative norm, og at den kan ændre sig – ellers ville der ikke kunne opstå behov for justeringer af den officielle norm. Den officielle retskrivningsnorm udfordres derfor ikke af

enhver afvigende sprogbrug, fx ikke af stavefejl hos mindre gode stavere, uanset hvor hyppige de måtte være.

I litteraturen om sprogplanlægning, fx (Vikør 2007), diskuteres valget af grundlag for normering ofte som et spørgsmål om at afgøre hvilken eller hvilke af de mulige regionale varieteter af talesproget der skal tages som udgangspunkt for fastlæggelsen af ortografien, dvs. som skal udpeges som forbilledlig. Men det er når man starter fra scratch at det er sådan, og det gør vi ikke i Danmark. Vi har haft uofficielle retskrivningsnormer siden den første bibeloversættelse udkom i midten af 1500-tallet, og officielle siden Christian 6.s latinskoleforordning fra 1739 (Jacobsen 2010). Officielle forskrifter i form af retskrivningsordbøger har vi haft siden 1872, og de er siden Dansk Sprognævns grundlæggelse i 1955 blevet udarbejdet af nævnet.

Det er denne lange tradition der gør at valget af normgrundlag umiddelbart kan fremtræde som uproblematisk, og at principperne for fastsættelsen af retskrivningen kan formuleres alene med henvisning til skriftsproget: Vi kender den gældende skriftsprogsnorm, og vi skal så bare have identificeret de "gode og sikre sprogbrugere" hvis skriftlige sprogbrug er forbilledlig og derfor kan give anledning til justeringer.

I en artikel fra 1975 afslørede Erik Hansen den "hemmelige præmis" i Dansk Sprognævns rådgivning at det er sprogbrugen hos en ganske bestemt gruppe af sprogbrugere der tjener som forbillede. Det at Sprognævnet i sin rådgivning betegner en form som *korrekt* eller *rigtig*, betyder ifølge Erik Hansen kun at det er den form der foretrakkes af "de rutinerede, bevidste og omhyggelige sprogbrugere hvis sprog traditionelt kaldes 'dannet'." Det er med andre ord dem der i sprognævnsbekendtgørelsen optræder som "gode og sikre sprogbrugere". Derimod siger det "intet om at en form er mere logisk, tydelig, konsekvent eller demokratisk end en anden." (Hansen 2001/1975: 156).

Som eksempel nævner Erik Hansen ordene *pennalbus* og *parentes*, som i 1975 var de eneste korrekte stavemåder ifølge Sprognævnets Retskrivningsordbog, men som ofte blev stavet forkert, nemlig *penalbus* og *parantes*. Han hævder at

Uvidenheden om den rette stavning af *pennalbus* [er] en bred og demokratisk uvidenhed der går på tværs af alder, uddannelse og erhverv ... [og den] kan derfor ikke bruges som dannelseskriterium.

Og siden 1986 har der så været to former i Retskrivningsordbogen: *penalbus* og *pennalbus* – man kan stadig komme ud for folk der mener at formen med ét n

kun kan betyde ‘straffeanstalt’, men det er efterhånden ret sjældent. Med *paren-tes* var det anderledes:

De få der ved hvordan dette ord skal staves, er at finde blandt ikke helt unge mennesker som skriver og læser meget og som har en boglig uddan-nelse klart over befolkningsgennemsnittets ... Den rette stavemåde er her et dannelseskriterium.

Og der er stadig kun én form i Retskrivningsordbogen: *parentes*, ikke *parantes*. Udbredelsen af *parantes* viser at denne forskrift ikke kendes eller accepteres af alle skrivende (men dog tilsyneladende af et flertal). *Parantes* udgør 15-20 % af de mulige tilfælde både i KorpusDK (Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs tekstsamling, som er en del af grundlaget for Den Danske Ordbog) og i Infome-dia (pressens artikeldatabase på nettet), og den nævnes som uofficiel stavemå-de både i den nye Danske Ordbog og i den gamle Ordbog over det danske Sprog. Men det har ikke ført til planer om at optage *parantes* i Retskrivningsord-bogen.

Engelsk i talesproget

Tore Kristiansen har i en artikel om *Rigsdansk* (Kristiansen 2009) leveret en ideologikritisk analyse af Peter Skautrup (1944-1970) og Brink & Lunds (1975) fremstillinger af rigsdanskens opståen og udbredelse som han karakteriserer som “forsøg på at *sikre rigsdanskens acceptabilitet blandt alle danskere*” (s. 184).

Han leverer også, som bidrag til den empiriske undergravning af rigsdan-skens almindelige acceptabilitet, en oversigt over Sprogforandringscentrets masketestundersøgelser af unges (elever i 9. klasse, dvs. 15-16-årige) holdninger til rigsdansk, eller rettere sagt til konservativ, moderne og lokal “aksang”¹, sva-rende til det der traditionelt ville hedde højkøbenhavnsk (eller rigsdansk), lav-københavnsk og lokalt farvet sprog, hvor den lokale farvning i dag primært er prosodisk. Informanterne, som bor fem forskellige steder i landet, har lyttet til tolv stemmer, ligeligt fordelt på de tre accenter, og har vurderet de talendes per-sonlighed i to dimensioner: *superioritet* (Er den talende klog, seriøs, målrettet

¹ Sådan skriver Kristiansen det, i god overensstemmelse med udtalen og måske for at holde det ude fra *accent* som i *accenttegn*. Jeg føler en vis forpligtelse til at følge Retskrivningsord-bogen, i hvert fald i embeds medfør, og skriver derfor *accent*.

og til at stole på?) og *dynamik* (Er den talende selvsikker, spændende, tjekket og flink²?).

Den lokale accent vurderes over alt i landet lavere end de to andre (eller allerhøjest på samme niveau) i begge dimensioner. Den konservative accent ligger over eller på niveau med den moderne i superioritetsdimensionen, mens den moderne accent ligger over eller på niveau med den konservative i dynamikdimensionen. Det svarer glimrende til tidligere undersøgelser som Kristiansen og andre har foretaget, og det giver en forklaring på at de udtaleformer der breder sig i dansk, ikke kommer fra den konservative accent, selv om den kan karakteriseres som prestigeklassen, men fra den moderne, som altså viser sig at være attraktiv og forbilledlig i andre henseender.

Accentforskellene slår af mange grunde ikke stærkt igennem i skriftsproget. Som nævnt er forskellene primært prosodiske, de ortografisk relevante udtaleforskelle mellem den konservative og den moderne accent er med andre ord ret små, og talesproget har for længst fjernet sig fra skriftsproget, hvad enten det tales med konservativ eller moderne accent.

Man finder dog stavefejl der kunne se ud til at have grundlag i moderne accent, fx i hyperkorrektioner som *faldgruppe* for *faldgrube* hvor vokalforlængelsen får *gruppe* og *grube* til at falde sammen i udtalen, og *skrænte* for *skrante* (*Debatten skrænter på de danske hjemmesider*) fordi *r*-påvirket *æ* og *a* falder sammen. Og den slags kunne jo i princippet godt udvikle sig til grundlag for justeringer af retskrivningen, ligesom *penalbus*, *buddet* og *leddet*. Det er der nu ingen aktuelle planer om.

Margrethe Heidemann Andersen har lavet tilsvarende masketestundersøgelser af unges (elever i 9. klasse – 3.g, dvs. 15-20-årige, alle fra Storkøbenhavn) holdninger til engelske lån (Andersen, 2004). Informanterne har lyttet til en stemme som genfortalte to versioner af den samme tekst, én med mange engelske låneord og én med få, blandet med andre stemmer for at mindske sandsynligheden for genkendelse. Der er tegn på at maskeringen af testens formål ikke er lykkedes helt, og det kan betyde at informanternes bevidste holdninger (som er gengivet i afhandlingens undertitel: Nogle synes at det “helt vildt sjovt” at bruge engelske låneord, andre at det lyder “wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt”) har spillet ind. Men hovedtendensen er at den engelskprægede stemme scorer højere på dynamikdimensionen og den ikke-engelskprægede på su-

² Af hensyn til eventuelle norske læsere skylder jeg vist at gøre opmærksom på at *flink* ifølge Den Danske Ordbog kan betyde ‘venlig, hjælpsom el. imødekommende over for andre’, og at det gør det i denne sammenhæng.

perioritetsdimensionen, at de altså fordeler sig på samme måde som moderne og konservativ accent i Tore Kristiansens undersøgelser.

Andersens resultater svarer derimod ikke umiddelbart til resultaterne af den tilsvarende masketestundersøgelse i det nordiske importordsprojekt (Monka og Kristiansen, 2006). Her scorede den ikke-engelskprægede stemme højest på alle personlighedstræk og dermed i alle dimensioner, også superioritet og dynamik. Her vurderes den engelskprægede stemme altså ikke som mere dynamisk end den ikke-engelskprægede.

En nærmere analyse viser endvidere at resultaterne for de to stemmer ligner hinanden derved at de scorer højt og lavt på de samme træk, nemlig sådan at begge stemmer vurderes højt på de træk der er relateret til kompetence, og lavt på dem der er relateret til sociabilitet, bortset fra afslappethed, som er det træk begge stemmer scorer allerhøjest på.

I den nordiske undersøgelse blev informanterne bedt om at vurdere stemmerne i forhold til deres egnethed som nyhedsoplæsere, mens Andersen ikke angav nogen bestemt rolle. Og Andersens informanter var unge, mens den nordiske undersøgelse omfattede folk i alle aldersgrupper. Det kan måske forklare forskellen mellem resultaterne i de to undersøgelser af holdninger til engelsk.

Nyhedsoplæsning er en meget formel mundtlig genre, og det kan betyde at anvendelsen af engelsk, som i Andersens undersøgelse ser ud til at være knyttet til uformelle genrer når den vurderes positivt (“helt vildt sjovt”), bliver vurderet lavere end hvis man fx tænkte på stemmen som en potentiel ven. De negative holdninger, som Andersen også fandt (“wannabeagtigt og ejendomsmæglerkækt”), så derimod ud til at være knyttet til anvendelser af engelsk der blev opfattet som lidt for smarte, og det er vel tænkeligt at det er for smart hvis en nyhedsoplæser bruger for mange engelske ord.

Selv om de to undersøgelser altså ikke gav samme resultat, kan man efter min opfattelse heller ikke sige at de modsiger hinanden, og det er bestemt ikke utænkeligt at talere med udpræget moderne accent ville få en tilsvarende lav vurdering i forhold til rollen som nyhedsoplæser – men sandsynligvis ikke i forhold til rollen som vært i et ungdomsprogram.

Sammenfattende kan man sige at talere med moderne accent, og talere med mange engelske lån scorer relativt højt på dynamik i masketestene. Det kunne tyde på at engelske lån spiller en rolle i den moderne accent, der jo ser ud til at være talesproglig standard i praksis, i den forstand at det er den der breder sig på bekostning af den konservative og de lokalt prægede accenter, og som altså fungerer som identitetsdannende forbillede i udviklingen af sprogbrugen, selv om det er den konservative accent der opfattes som prestigegevende.

Selv om der mangler dokumentation i form af empiriske undersøgelser, så forekommer det sandsynligt at engelske lån spiller samme rolle i skriftsproget som i talesproget, nemlig som indikator for dynamik, ungdommelighed, modernitet osv. Det kan man vælge at opfatte som en trussel, eller man kan mene at det er en naturlig følge af at engelsk spiller en væsentlig rolle i det danske sprogsamfund i dag og derfor nødvendigvis må blive en faktor i sprogudviklingen. Det kan måske siges at være en udfordring for den officielle normering, for det vil betyde at den operative skriftsprogsnorm som er dens grundlag, vil ændre sig og måske udvise større variation. Der vil være flere ord med afvigende ortografi fordi importord fra engelsk normalt skrives som på engelsk, og det kan føre til en række afledte normeringsproblemer, fx i forhold til sammensatte ord med oprindelig engelske elementer (et eller flere ord? (Andersen 2009); bindestreg? (Jensen 2006)). Det er også vanskeligt at få øje på en konvergent norm for dannelsen af bestemt pluralis af substantiver der tager pluralis-s, ikke bare i den officielle forskrift, men også i den skriftlige sprogbrug (Ravnholt 2007).

Skriftsproget: udfordringen fra "medialekterne"

De større undersøgelser af sproget i de nye medier som jeg kender til (fx David Crystal (2001), og på dansk Tina Thode Hougaard (2004) og Ditte Laursen (2006) koncentrerer sig om at beskrive de sprogformer og kommunikationsformer der er karakteristiske for de nye medier, men de har ikke noget at sige om udbredelsen af disse former i andre medier, genrer eller registre. Der kan ikke være tvivl om at der er særlige måder at bruge sproget på som er knyttet til de nye medier, og det er bestemt ikke usandsynligt at der findes særlige operative normer for det nye skriftsprog, eller at det kan spille en rolle for identitetsdannelsen som svarer til den som den moderne accent synes at have i udviklingen af det mundtlige sprog. Derfor skrev Marianne Rathje og jeg for nogle år siden i en artikel i *Nyt fra Sprognævnet* således:

En række af de træk der normalt fremhæves som karakteristiske for sproget i chat og sms, kan forstås som kreative forsøg på at løse eller mildne problemer der udspringer af disse begrænsninger [dvs. traditionelle begrænsninger på båndbredden i chat og sms, fx af tegnsættet (oprindelig 7-bits ascii), inpuhastigheden (et tastatur er et ret trægt medium i en direkte dialog) og antallet af tegn pr. meddelelse (160 tegn i en sms), OR]. Og man er oven i købet i stand til at udnytte begrænsningerne til kommunikative formål, altså meddele sig på måder som kun er mulige på grund af de nye mediers særlige karakter. Og så forvandler de karakteristika som for

et traditionelt blik fremtræder som begrænsninger, sig pludselig til nye muligheder for at kommunikere og dermed også til nye muligheder for at definere og identificere sig kulturelt og socialt. (Rathje og Ravnholt 2002)

Det var egentlig ret dristigt, for der var ikke, og der er stadig ikke, empiriske undersøgelser der viser at det faktisk er sådan. Men det forekommer plausibelt ud fra den viden vi har om det mundtlige sprogs udvikling. Men selv hvis det faktisk er sådan, er det ikke tilstrækkeligt til at man kan hævde at disse nye sprogformer udgør en trussel mod den hævdevundne norm. Hvis de faktisk er bundet til de nye medier og ikke influerer på sproget i de traditionelle offentlige medier, så udgør de ikke et problem for den skriftsproglige normering inden for det område den normalt skal dække. Og der er faktisk ikke meget der tyder på at "medialekterne" har væsentlig indflydelse på sprogbrugen i de traditionelle offentlige medier. Da vi skrev den ovennævnte artikel, lavede Marianne Rathje en lille undersøgelse af udbredelsen af chattræk i forskellige medier, og konkluderede således:

Det har altså været nemt for os at finde chattræk i e-medier og privat kommunikation. Men det var vanskeligt at finde chattræk i traditionelle medier og offentlig kommunikation. Enten har chattrækkene altså ikke bredt sig til andre genrer end beslægtede e-medie-genrer og privat og uformel (e-)kommunikation endnu. Eller også vil chatsproget slet ikke brede sig, men netop kun findes i disse specifikke genrer. (Rathje og Ravnholt 2002)

Mediebilledet har ændret sig siden den gang. Fx er blogging blevet udbredt, lige som FaceBook og andre "sociale medier" – som jeg indrømmer at jeg ikke har nogen som helst personlig erfaring med. Sprogligt set ligner blogging umiddelbart en moderat udgave af chat, men med udefineret modtagergruppe og uden krav om at læserne skal bidrage som i traditionelle chatgrupper (hvor folk der kun læser med og ikke skriver, bliver ugleset eller ligefrem smidt ud), og blogging må derfor karakteriseres som en form for massekommunikation, altså offentlig kommunikation, selv om den mimer de nye sociale medier og benytter den samme teknologi. Men chattrækkene holder sig tilsyneladende stadig inden for rammerne af de nye medier³, og selv dér er der diskussion om hvornår

³ Ifølge Marianne Rathje (pers. medd.) er der senere foretaget undersøgelser af forekomsten af chat- og sms-træk i skoletekster, og her er de heller ikke hyppige.

det er passende at skrive sådan. Lene Rotne skrev for nylig om unges anvendelse af “popsprog” på Arto, et chatsted der bruges meget af unge:

Ud fra min færden på Arto kan jeg konkludere flere ting. Først og fremmest er det ikke alle unge der bruger chatsprog eller popsprog med forkortelser, tal og lignende, og de der bruger det, foretrækker at skifte mellem popsprog og almindeligt skriftsprog alt efter hvem de skriver med. De mange forskellige sprogvarianter er på den måde med til at gøre de unge til meget bevidste sprogbrugere. De er bevidste om at popsprog ikke er korrekt sprog, og når de ikke anvender popsprog, går de meget op i at undgå stavfejl. (Rotne 2009)

Det kan måske ses som tegn på at de unge – eller nogle unge – er ved at udvikle normer der er mere differentierede end de traditionelle, og som indebærer større opmærksomhed på medie- og genrebetinget registervariation.

Det er ikke klart hvordan sprogformer der er bundet til specifikke medier, kan være en udfordring for den generelle skriftsprogsnorm. Der er jo ingen tvivl om at sms- og chatsproget divergerer fra den almene, officielle norm, men de kan for mig at se først blive en udfordring hvis de frigør sig fra de specifikke, nye medier de er knyttet til, og gør krav på rollen som alment accepteret forbillede for sprogbrugens udvikling også uden for de nye medier.

Hvis man tager som udgangspunkt at enhver variation skal regnes som tegn på at der findes en divergerende norm, så kan man selvfølgelig godt se en udfordring af normen eller en trussel imod den. Men hvis man indtager den mere realistiske position at der findes variation og diversitet i sprogsamfundet, at sproget byder på forskellige registre, og at sprogbrugen i hvert fald delvis er medie- og genrebetinget, så må man konkludere at en bevidst differentieret sprogbrug er en vigtig del af den kompetence en sprogbruger må have for at kunne begå sig. Sprogrevserne vil uden tvivl og som sædvanlig føle sig udfordret af diversiteten, vi andre kan glæde os over den og forsøge på at leve op til de videnskabelige, pædagogiske og normeringsmæssige udfordringer den måtte afstedkomme. Vi kan jo begynde med at overveje hvordan vi udvikler en sociolingvistik for skriftsproget.

Litteratur

Andersen, Margrethe Heidemann, 2004: *Engelsk i dansk. Sprogholdninger i Danmark. Helt vildt sjovt eller wannabeagtigt og ejendoms-mæglerkækt?* København: Dansk Sprognævn.

- Andersen, Margrethe Heidemann, 2009: "Om særskrivning, sammenskrivning og brugen af bindestreg i moderne importord". *Nyt fra Sprognævnet* 2009/4, s. 28-33.
- Brink, Lars og Lund, Jørn, 1975: *Dansk Rigsmål* I-II. København: Gyldendal.
- Crystal, David, 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dyvik, Helge, 2003: "Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning?" I: Helge Omdal og Rune Røsstad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringen*, s. 25-40. Kristianssand: Høyskoleforlaget.
- Hansen, Erik, 2001/1975: "Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsspørgsmål". I: Erik Hansen: *Glæden ved grammatik*, s.151-163. København: Hans Reitzels Forlag. (Oprindeligt i: Klaus Kjølner (red.): *Analysen af sprogbrug*. Argumentation, s. 88-102. København: Borgen).
- Hansen Erik, 1993: *Rigtigt dansk*, 2. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hjarvard, Stig, 2004: "Globaliseringen af sproget. Om mediernes rolle i udbredelsen af engelsk og fremkomsten af medialektter." *Nordicom Information* 2, Nordicom, Göteborgs Universitet.
- Hjarvard, Stig, 2007: "Sprogets medialisering". *Sprog i Norden* 2007, 29-45.
- Hougaard, Tina Thode, 2004: *Nærmest en leg. En undersøgelse af sprog og interaktion i dansk webchat*, ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet.
- Jacobsen, Henrik Galberg, 2010a: *Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005*. Dansk Sprognævns skrifter 42. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Jacobsen, Henrik Galberg, 2010b: *Majonæsekrigen 25 år. Nyt fra Sprognævnet* 2010/3, s. 1-5.
- Jacobsen, Henrik Galberg og Peter Stray Jørgensen, 2005: *Politikens Håndbog i Nudansk*, 3. udgave. København: Politikens Forlag.
- Jensen, Jørgen Nørby, 2006: "Bindestreg eller ej? Om skrivemåden af nogle engelske låneord". I: Anita Ågerup Jerveleund, m.fl. (red.): *Vi skriver dig til. Festskrift til Vibeke Sandersen i anledning af 70-års-dagen*, s. 127-144. Dansk Sprognævns skrifter 36. København: Dansk Sprognævn.

- Jervelund, Anita Ågerup, 2001: "Postbuddet, publikummet og pyjamassen. Dobbeltskrivning af konsonanter i bøjningsformer". *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4, s. 9-11.
- Jervelund, Anita Ågerup, 2007: *Sådan staver vi – om ortografi og stavefejl*. København: Dansk Lærereforeningens Forlag og Dansk Sprog­nævn.
- Kristiansen, Tore, 2009: "Rigsdansk". I: Henrik Houmark m.fl. (red.): *I mund og bog. 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009*, s. 179-191. Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universi- tet,
- Laursen, Ditte, 2006: *Det mobile samtalerum – om unges kommunikations- og samværsformer via mobiltelefonen*, ph.d.-afhandling, Syddansk Universitet.
- Monka, Malene og Tore Kristiansen, 2006: "Danmark". I: Tore Kristiansen (red.): *Nordiske sprogboldninger. En masketest*, s. 83-97. Oslo: Novus Forlag.
- Preisler, Bent, 1999: "Engelsk ovenfra og nedenfra: sprogforandring og kultu- rel identitet". I: Niels Davidsen-Nielsen m.fl. (red.): *Engelsk eller ikke en- gelsk? That is the question. Engelsk indflydelse på dansk*, s. 39-64. Dansk Sprognævns Skrifter 28. København: Gyldendal.
- Rathje, Marianne og Ole Ravnholt, 2002: "R tjat å sms 1 trusl mod skriftsprægd". *Nyt fra Sprognævnet* 2002/2, s. 1-8.
- Ravnholt, Ole, 2007: "Let's face it: Engelsk er kommet for at blive. Nogle hints og fifs om pluralis-s'er – og lidt om andre "fremmede" bøjningsformer". I Margrethe Heidemann Andersen m.fl. (red.): Ved lejlighed. Festskrift til Niels Davidsen-Nielsen i anledning af 70-års-dagen, s.191-201. København: Dansk Sprognævn.
- Rotne, Lene, 2009: "LEET/1337, reverse eller popsprog? Om unges akrobatik på hjemmesiden ARTO". *Nyt fra Sprognævnet* 2009/2, s. 4-9.
- Sandøy, Helge, 2007: "Avispråket i Norden – ei jamføring". I: Selback, Bente og Helge Sandøy (red.): *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, s. 127-155. Oslo: Novus.
- Selback, Bente, 2007: "Dansk". I: Selback, Bente og Helge Sandøy (red.): *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, s. 67-85. Oslo: Novus.

Skautrup, Peter, 1944-1970: *Det danske Sprogs Historie* I-V. København: Gyldendal.

Vikør, Lars S., 2007: *Språkplanlegging*. Oslo: Novus.

Summary

The Danish media researcher Stig Hjarvard has claimed that standard Danish is challenged by English and media-bound language (“medialects”). In the paper I discuss some empirical (sociolinguistic) evidence with a possible bearing on this issue. I conclude that the available evidence does not appear to support the claim that the established standard Danish norm is challenged or threatened by developments in the Danish language community, provided that one is willing to accept some variation and change in language use. But, on the other hand, the official norm may definitely change because its basis in the language use is developing.

Språkprojektet som växte till kungliga dimensioner

Kai Jaskari

I den finländska språkdebatten påstås det ofta att undervisningen i svenska som andra inhemska språk är trist. Genom att kombinera språkundervisningen med andra skolämnen och kulturupplevelser uppmuntrar språkprojektet Svenska nu eleverna att använda sig av sina språkkunskaper. Att skapa möjligheter för autentisk språkanvändning och kontakter med svenskspråkiga är speciellt viktigt i områden där svenskan sällan hörs.

Nätverket Svenska nu arbetar för en bättre och mera motiverande undervisning i svenska som andra inhemska språk. Nätverket vill uppmuntra finskspråkiga ungdomar att använda svenska och visa att svenskan inte är enbart nyttig, utan också rolig. En viktig verksamhet för Svenska nu-projektet är att förmedla svenskspråkig ungdomskultur från både Sverige och Finland till skolelever med finska som modersmål. Svenska nu når tiotusentals elever med sitt program, och antalet enskilda elevkontakter per år uppgår till hundratusentals. Genom verksamheten för Svenska nu erbjuds finskspråkiga barn och ungdomar möjligheter att använda svenska och att skapa direkta kontakter med det svenska språket.

I samarbete med olika universitet som utbildar språklärare och svensklärare utvecklar Svenska nu undervisningen i det andra inhemska språket på flera olika sätt. Svenska nu utökar skolornas kulturutbud med hjälp av författar- och journalistbesök, musikturnéer samt filmförevisningar. Kulturupplevelserna stöder språkundervisningen med hjälp av pedagogiskt material som är riktat till eleverna. I klasserna arbetar man i allmänhet med Svenska nu-besöken i tre etapper: redan innan gästen kommer bekantar sig eleverna med det studiematerial som är utarbetat för besöket. Studiematerialet levereras antingen som tryckalster eller via internet. Inför själva lektionen förbereder eleverna frågor till gästen, så att diskussionen ska komma igång smidigt. Efter lektionen utvärderas besöket och arbetet med studiematerialet kan fortsätta tillsammans med den egna läraren.

Förutom dessa turnéer utvecklar Svenska nu olika koncept för att integrera innehållet i övriga läroämnen med inlärningen av det andra inhemska språket. Exempel på detta är mediefostran inom projektet Tidningen i skolan, matlagningskurser på svenska, serie- och lyrikverkstäder samt svenska i form av en gymnastiklektion.

Gymnasieelever den viktigaste målgruppen

I takt med att processen har framskridit har målgrupperna för projektet Svenska nu preciserats. Under perioden 2010–2011 är den primära målgruppen gymnasieelever, som genom projektet uppmuntras att skriva provet svenska i studentexamen. Det andra inhemska språket blev ett frivilligt ämne i studentexamen i Finland år 2005. För den här målgruppen betonas fördelarna med kunskaper i svenska under framtida universitetsstudier och i arbetslivet. Målgruppen utgörs av tre åldersgrupper, med cirka 32 000 elever i varje grupp, dvs. totalt cirka 100 000 ungdomar. Den sekundära målgruppen består också av tre grupper:

1) Elever i grundskolans klasser 2–4 (totalt cirka 100 000 elever). Genom att upplysa om fördelarna med att kunna svenska i framtida studier och i arbetslivet vill projektet uppmuntra kommunerna att erbjuda svenska som A-språk (dvs. som så kallat långt språk från årskurs 3) och föräldrarna att välja svenska som A-språk.

2) Elever i grundskolans klasser 7–9 (totalt cirka 100 000 elever). Positiva kulturupplevelser, kontakter med Sverige och direkt kontakt mellan eleven och det svenska språket är viktiga. Syftet med kulturupplevelserna är att stödja språkinläringen och få till stånd en positivare attityd gentemot svenskan.

3) Högskolestuderande. I programutbudet för högskolenivå ligger tyngdpunkten på kunskaper om land och kultur. Programmet har så direkt koppling som möjligt till sådana kunskaper som behövs i arbetslivet.

Svenska nu är en nätverksorganisation

Nätverket Svenska nu koordineras av Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland. Initiativet till att grunda nätverket togs av flera olika instanser och organisationer, och dessa deltar också i praktiken i nätverkets verksamhet. Nätverksorganisationen Svenska nu inledde sin verksamhet år 2007.

Svenska nu har administrativt sett tre huvudgrenar: den operativa verksamheten är koncentrerad till Svenska nu-sekretariatet som verkar i Hanaholmens kulturcentrum med fyra anställda för närvarande. Det strategiska arbetet och uppföljningen av det operativa arbetet sköts av styrgruppen för Svenska nu, som sammanträder regelbundet med några veckors intervaller. För den representativa funktionen i Svenska nu och för opinionsbildande verksamhet har sammankallats en Svenska nu-delegation som sammanträder en eller två gånger per år.

I styrgruppen för Svenska nu sitter representanter för projektets största finansierare och närmaste samarbetspartner. Till styrgruppen hör förutom Hanaholmens kulturcentrum även Kulturfonden för Sverige och Finland, Utbildningsstyrelsen, Uleåborg universitet, Svensklärarna i Finland rf, Språkläraryförbundet i Finland, Sveriges ambassad i Helsingfors, Svenska institutet och Svenska kulturfonden. Ordförande för styrgruppen är Gunvor Kronman, direktör för Hanaholmens kulturcentrum.

Under projektets dryga tre år har budgeten mångdubblats. År 2011 uppgår budgeten för Svenska nu till cirka 700 000 euro. Den omfattande finansieringsgrunden har haft en central inverkan på verksamhetens snabba expansion. Både finska och svenska staten understöder nätverkets verksamhet ekonomiskt. Det har varit av avgörande betydelse för verksamhetens legitimitet att båda staterna har deltagit i finansieringen av projektet.

Till de stora finansierarna hör även Kulturfonden för Sverige och Finland, Svenska kulturfonden och Konstsamfundet, av vars stöd en dryg tredjedel är öronmärkt för premiering av gymnasieelever med utmärkta framsteg i svenska språket i studentexamen. För år 2010 har även Svenska folkskolans vänner och många finländska företag beviljat medel. För år 2011 får Svenska nu ekonomiskt stöd även från Nordiska ministerrådet. Projektet genomför då Finlands nationella språkkampanj som ingår i den samnordiska språkkampanjen.

Delegationen för Svenska nu består av drygt fyrtio finländska och svenska opinionsbildare inom politiken, näringslivet, högskolevärlden och kulturlivet. Ordförande för delegationen är före detta statsministern och riksdagens talman Paavo Lipponen. Vice ordförande är Maria Wetterstrand, språkrör för Miljöpartiet i Sverige, professor Kirsti Lonka från Helsingfors universitet samt journalisten Tuomas Enbuske. Delegationens medlemmar deltar i verksamheten i egenskap av privatpersoner, inte som representanter för sina arbetsgivare. Gemensamma nämnamnare för delegationens medlemmar är viljan och förmågan att arbeta för att bevara Finlands språkkapital.

Delegationen sköter den representativa delen av verksamheten inom Svenska nu. Enskilda medlemmar i delegationen eller delegationen som helhet deltar i opinionsbildningen i samhället, till exempel genom debattartiklar, tidningstexter eller genom intervjuer i medierna.

Delegationen sammanträdde senast i maj 2010. På mötet behandlades svenska språket och dess ställning bland övriga språk i världen. Ett centralt tema utgjordes av förnyelsen av timfördelningen i grundutbildningen, något som svensklärarnas och språklärarnas intresseorganisationer har uttryckt sin oro över.

På mötet beslutades att delegationen för Svenska nu skulle utarbeta en debattartikel om timfördelningen. En kort tid efter mötet inledde emellertid utbildnings- och arbetskraftsenheten vid näringslivets arbetsgivares intresseorganisation Finlands Näringsliv EK en kampanj för att göra svenska till ett valfritt ämne i skolorna. Det uppkom då en situation där Svenska nu ville reagera snabbt på den nya och oroväckande utvecklingen. En debattartikel undertecknad av delegationens ordförande Paavo Lipponen publicerades i bland annat Helsingin Sanomat. I artikeln anmärkte Lipponen på att EK förringade svenska språkets betydelse, trots att organisationens medlemsundersökning visade på det motsatta.

Svenska nu prövar nya undervisningsmetoder

Förutom sekretariatet, styrgruppen och delegationen ingår i strukturen för Svenska nu även en universitetsgrupp, där Finlands alla universitet med utbildning av svensklärare är representerade. Gruppen leds av Paula Rossi, professor i nordisk filologi vid Uleåborgs universitet. Hon ingår också i styrgruppen för Svenska nu. Målet är att universiteten och Svenska nu ska ha ömsesidig nytta av varandras verksamhet. För tillfället planeras och utarbetas flera pro gradu-arbeten med undersökningar av användning av utbudet i Svenska nu som stöd i undervisningen.

För att skapa starka band till skolvärlden har nätverkets arbetsmetoder utvecklats i nära samarbete med lärare och lärarföreningar. I planeringsprocessen har speciell fokus lagts vid pedagogisk tillämpning av kulturmaterialen, för att verksamheten på bästa möjliga sätt ska kunna kombineras med övrigt skolarbete och med undervisningsplaner. På så vis har nätverket lyckats skapa förtroende bland lärarna, vilket är en viktig förutsättning för att målen ska kunna nås.

Avsikten med nätverket Svenska nu är inte att erbjuda redan befintliga lösningar, utan att innovativt pröva, utveckla och testa nya undervisnings- och studiemetoder. Den här arbetsprocessen karakteriseras av experimentell verksamhet, av att man godkänner och lär sig av eventuella fel genom kontinuerlig dokumentering av arbetet, uppföljning och utvärdering av resultaten och effekterna. Om eleverna till exempel upplever att ett program är för svårt språkligt sett, plockas det bort från programmet eller erbjuds till elever som har hunnit längre i sin språkinlärning. Den största innehållsmässiga utmaningen är undervisning av elever i högstadietåldern, eftersom man bör hitta ett intressant program som kan presenteras på ett enkelt språk. Elevernas språkkunskaper och ordförråd har i allmänhet inte ännu hunnit utvecklas så långt, men kraven på undervisningens innehåll är ändå höga.

Kunglig glans i klassrummet

I början av november 2010 gjorde Sveriges kronprinsessa Victoria och hennes make prins Daniel ett statsbesök i Finland. Kronprinsessan hade före besöket framfört en önskan om att under vistelsen få bekanta sig med finländska ungdomars liv. Därför ingick i programmet för vistelsen ett besök i det finska gymnasiet Tiirismaa i Lahtis, där paret fick delta i en lektion i svenska. Lektionen hölls av den åländske tv-kocken Michael Björklund. Det var fråga om en interaktiv lektion med målet att framför allt aktivera elevernas muntliga språkfärdigheter och skapa en autentisk situation för språkanvändningen.

Cirka 200 journalister var ackrediterade att närvara under kronprinsessan Victorias Finlandsbesök. Representanter för bildbyråer och nyhetsbyråer samt utvalda journalister från medierna fick också närvara en stund under lektionen. Detta ledde till att runtom i landet rapporterade medierna om lektionen i svenska vilket gav Svenska nu stor publicitet. Kvällstidningen Ilta-Sanomat skrev följande morgon om elevernas reaktioner så här: "Situationen var noggrant inövad i förväg. Eleverna hade förberett sig på olika hälsningsfraser, men den verkliga situationen visade sig vara lättare än det hade trott. 'De sade bara *Hej!* och vi svarade på samma sätt' (Ilta-Sanomat 2.11.2010)".

Lektionen under det kungliga besöket kan sägas exemplifiera flera av grundprinciperna för Svenska nu:s verksamhet, dvs. en förening av språk och aktiviteter liksom av språk och kultur, i det här fallet i form av åländsk skärgårdskultur genom att lektionen hölls av den åländske kändiskocken Michael Björklund och dessutom med ett stänk av svensk kunglig glans. Enligt grundprinciperna ska alltså olika läroämnen förenas med språkstudierna, som till exempel hemkunskap, bildkonst, musik eller idrott. Fokus läggs på en flytande kommunikation, och man fäster ingen vikt vid eventuella språkfel så länge de inte stör förståelsen. Man strävar efter att skapa en positiv, uppmuntrande och i bästa fall glad stämning, där eleverna vågar använda sina språkkunskaper. Genom mediarbete strävar man efter att göra verksamheten inom Svenska nu känd och framför allt föra fram språkstudier på ett positivt sätt.

Balans i språkdiskussionen

Syftet med Svenska nu är att nå ut till så många instanser som möjligt som har inflytande på elevernas studiemotivation. För svensklärarna ordnas fortbildning och nytt interaktivt material för webbinläring utarbetas. Information riktas också till elevhandledare och rektorer, till exempel på mässor och seminarier. Med hjälp av medierna strävar man efter att göra projektet känt på en bredare front.

Under den senaste tiden har den språkpolitiska diskussionen i Finland skärpts. Speciellt på internet har frågan om obligatoriska studier i svenska i finländska skolor tillspetsats. Även inom vissa etablerade politiska partier har det ifrågasatts om det är nödvändigt för alla elever att studera svenska.

För att balansera upp den spända språkdiskussionen har Svenska nu satsat betydligt mer än tidigare på arbete med medierna i syfte att också de positiva sidorna av studier i svenska ska behandlas i offentligheten. Arbetet har gett resultat: projektet har under ett års tid presenterats i tiotals lokal-, region- och landskapstidningar, i facktidskrifter och i regionala radio- och tv-sändningar. Under det gångna året har Svenska nu figurerat i riksmidierna många gånger, både i radio, tv och på internet. Under de kommande åren kommer man att fokusera speciellt på mediearbete.

Ett exempel på en lyckad mediekampanj är den matlagningskurs som tv-kocken Björklund höll i höstas i Nyland och Tavastland, som det rapporterades om åtminstone i tidningarna Länsiväylä och Aamulehti och i Radio Vega, i radiokanalen Ylen Läntinen, tidningen Punkalaitumen Sanomat, tidningarna Tamperelainen, Sipoon Sanomat, Vartti, Pirkka, Kirkkonummen Sanomat, i tv-nyheterna för Nyland och i regionalradion i Birkaland. Aamulehti rubricerade sin artikel så här: "Ålandspojken gör svenskan rolig med mixer (Aamulehti 23.9.2010)". Om kronprinsessan Victorias besök på lektionen rapporterades i fyra olika tv-kanaler, i flera radiokanaler och i så gott som hela pressen.

I de flesta tidningsartiklarna nämns Svenska nu som producent av undervisningen. För projektets del är det här inte den viktigaste frågan. Det är viktigare att språkstudiernas betydelse och positiva aspekter får publicitet som motvikt till den ofta så negativa nyhetsrapporteringen.

Eleverna bedömer att de behöver språkkunskaper

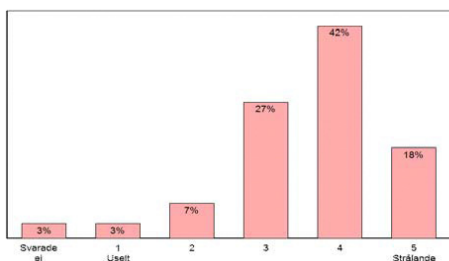
Under åren 2009 och 2010 har cirka 3 000 elever tillfrågats om sina åsikter om Svenska nu. Samtidigt har frågor ställts om bland annat elevernas tidigare erfarenheter av svenskspråkiga kulturupplevelser och åsikter om svenska språkets betydelse för den egna framtiden.

Endast en tiondel av eleverna (diagram 1) anser att det program som ordnas av Svenska nu som helhet är uselt eller dåligt. 60 procent av eleverna däremot tycker att det är bra eller strålande.

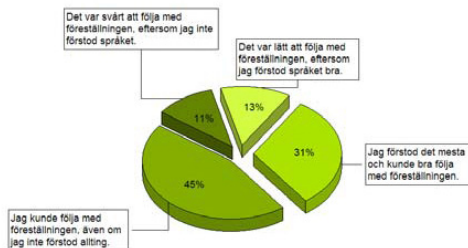
Trenden för språkförståelsen är densamma: 11 procent (diagram 2) av eleverna ansåg att det var svårt att förstå programmet på grund av språkproblem. Resten av eleverna uppgav att de klarade av att förstå presentationen.

1: Helhetsintrycket

uselt – strålande

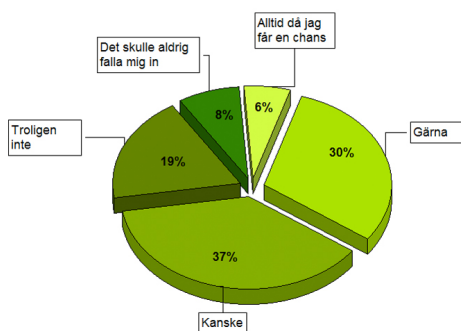
2: Förståelse av språket

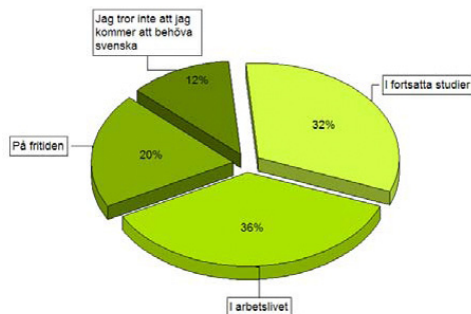
Fler än fyra av fem av de elever som svarade på frågorna hade tidigare sett svenskspråkiga framträdanden högst några gånger, 17 procent aldrig. Tre fjärdedelar (diagram 3) av eleverna sade sig gå på svenskspråkiga föreläsningar igen "alltid när tillfälle ges", "gärna" eller "kanske".

Av eleverna trodde 36 procent (diagram 4) att de skulle behöva svenska i arbetslivet, 32 procent i studierna och 20 procent på fritiden. 12 procent uppskattade att de inte skulle komma att behöva kunskaper i svenska efter skolan. Här bör påpekas att eleverna endast kunde välja ett av de presenterade alternativen.

3: Skulle du gå på nytt på en svenskspråkig föreläsning?

4: Var tror du att du kommer att behöva svenska?

Svenska nu har också samarbetat med Utbildningsstyrelsens inspirationsprojekt TOKI, som startades våren 2007 för att öka finskspråkiga elevers intresse för det andra inhemska språket. De skolor som har deltagit i projektet har använt sig av olika metoder för att stimulera studierna i det andra inhemska språket. En

av de viktigaste sporrarna har varit att erbjuda eleverna programmet Svenska nu.

Undervisningsrådet Erik Geber, som ledde TOKI-projektet, konstaterade på projektets avslutande seminarium (Esbo den 8 november 2010) att man speciellt på gymnasienivå kunde se positiva resultat. I många skolor deltog eleverna i högre grad än tidigare i studentprovet i svenska som andra inhemska språk, och resultaten var bättre än tidigare. Bland elever i högstadiesåldern kunde konstateras att flera än tidigare ansåg att språkkunskaper är nyttigt, men samtidigt hade förtroendet för de egna språkkunskaperna till och med sjunkit. Det här är i fortsättningen en stor utmaning även för Svenska nu.

Svenska nu:s undervisningsverksamhet behandlas även vid Helsingfors universitet i det pågående forskningsprojektet Svenska i toppen. Forskarna Maria Green-Vänttinen och Hanna Lehti-Eklund konstaterar i Språkbruk 1/2010 att autentiska språkmiljöer har följande positiva effekter på studieresultaten: "Projektet Svenska nu som organiseras av Hanaholmen har varit flitigt i bruk eftersom det ger skolorna en möjlighet att få in extra gäster. Verksamheten utanför klassrummet är värdefull för den ger upplevelser av autentiska språkmöten, i synnerhet på orter där svenskan inte hörs."

Projektet som bestående process

Utvecklingen av språkundervisningen och en förändring av attityderna i en riktning som uppmuntrar språkstudier förutsätter långsiktigt arbete. Det polariserade språkdiskussionsklimat som råder i Finland har ytterligare ökat behovet av åtgärder som motiverar till studier i svenska. Trots att verksamheten Svenska nu är omfattande, överstiger efterfrågan klart de möjligheter som Svenska nu har att erbjuda alla intresserade. Av de här anledningarna grundar sig Svenska nu:s strategi på att projektet ska etableras som en bestående språkkampanj. Verksamheten grundar sig på tre hörnstenar som beskrivs i Svenska nu:s dokument Vision 2015:

1. Resultaten i studierna i svenska som andra inhemska språk har förbättrats på en riksomfattande nivå
2. Inställningen till flerspråkighet och kulturell mångfald bland barn och ungdomar har blivit positivare
3. Det finns vilja och kunskap att effektivt utnyttja samarbetet mellan de nordiska länderna inom samhällets olika sektorer

Under år 2009 deltog cirka 125 000 finskspråkiga elever och cirka 2 000 lärare runtom i landet i verksamheten för nätverket Svenska nu och siffrorna ökar. Finskspråkiga grundskolelever och elever på andra stadiet har erbjudits möjlighet att se svenska filmer och teaterföreställningar och olika framträdanden av svenska musiker, författare och journalister. För högskolestuderande har seminarier och möten ordnats där information om Sverige ges. Totalt har 49 600 elever eller lärare haft direkt kontakt med en journalist, författare eller någon annan svensk föreläsare, eller har sett en svensk teaterföreställning eller film.

Webbplatsen erbjuder mera material och når ut till nya skolor

För att även nå eleverna i de skolor som inte får besök av Svenska nu satsas allt mer på nätverkets webbplats. Webbplatsen förnyades hösten 2010. Med undantag av sommarmånaderna besöktes nätverkets webbsidor under skolåret 5 000–6 000 gånger per månad (jfr med 2 600–3 200 besök per månad år 2008). Dessutom har nyhetsbrevet från Svenska nu, som publiceras ungefär var tredje vecka, cirka 2 300 prenumeranter.

Av innehållet på Svenska nu:s webbplats används framför allt det pedagogiska materialet “Ungdomssnack”. Materialet fokuserar på svenska ungdomar och kommunikativ kompetens i språkundervisningen. “Sverigebrevet”, som publiceras en gång i månaden, erbjuder aktuell information om svensk ungdomskultur för såväl lärare som elever. På webbplatsen strävar man också efter att fördjupa aktuella temasatsningar i Svenska nu. Under läsåret 2010–2011 firar Svenska nu året “Älska nu” med anledning av det kungliga bröllopet i Sverige.

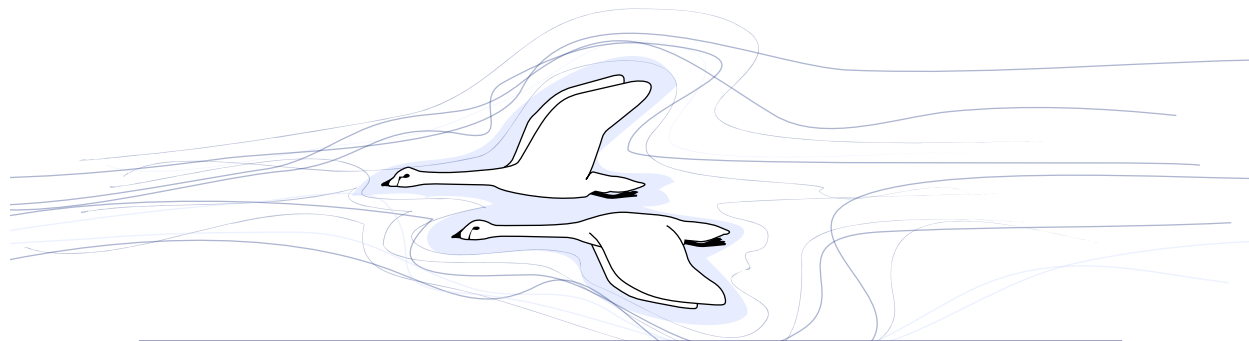
Litteratur

Green-Vänttinen, Maria & Hanna Lehti-Eklund, 2010: Vad ligger bakom goda resultat i svenska? Språkbruk 1, s. 4–8.

Summary

The Svenska nu (‘Swedish now’) network aims at better and more motivating Swedish teaching in Finland and conveys Swedish-speaking youth culture from both Sweden and Finland. The network wants to reach as many young students, teachers, parents and decision-makers as possible through its activities. A target is for Finnish-speaking children and young people to hear Swedish particularly in areas where they would not usually hear it. The aim is to develop new

methods for language teaching, support and motivate Swedish teachers, and visit schools through author, journalist, music and film tours. Svenska nu also combines language teaching with other school subjects, for example through media education and cooking or PE classes in Swedish. Helsinki university survey shows that the use of real-life speaking situations like those Svenska nu provides, is one of the key factors behind better learning results in Swedish language.

Få del i andres viden – og del din viden med dem!

Lis Pøbler

Kunne du tænke dig at prøve at gøre noget anderledes i din undervisning? Måske har du hørt om nogen, som integrerede it på en måde, du ikke lige havde tænkt? Måske vil du gerne have lidt mere fokus på litteraturforståelsen? Måske har du en klasse, som har brug for nye udfordringer i skriveprocessen? Måske er der nogen, som har haft samme tanker som dig?

På www.nordiskprojektbank.dk prøver vi at samle nordiske projekter, som er målrettet læsning, skrivning og/eller sprogudvikling. De fleste af de 81 projekter, der pt. er indskrevet i databasen, er målrettet undervisningen i grundskolen. Men der er også projekter, som er målrettet førskolen, og der er projekter målrettet undervisningen af unge og voksne. Nordisk Projektbank er en åben videndelingportal primært målrettet undervisere i de nordiske lande. Derfor er der også mulighed for at arbejde i portalen på bokmål, dansk, islandsk, nynorsk eller svensk. Vi har mulighed for at lave en finsksproget version, men har pt. ikke fundet nogen, som har haft tid til at hjælpe os med en sådan oversættelse. Det koster ikke noget at bruge portalen. Alle og enhver kan gå ind og kigge. Og alle og enhver kan lægge deres projekt ind.

Hvilke projekter kan lægges ind?

I Nordisk Projektbank er der plads til alle typer af projekter, som har fokus på udvikling af læsning, skrivning og/eller sprog. Eneste forudsætning er, at der til projektet er knyttet en eller anden form for formidling, som andre kan have glæde af at læse, høre eller se. Projektformidlingen kan være på alle de nordiske sprog eller på engelsk. På portalens hjemmeside er der link til relevante hjemmesider og rapporter, og der er kontaktoplysninger til projektledere og -delta-

gere, så du har mulighed for at tage kontakt for yderligere oplysninger. Både igangværende og afsluttede projekter kan lægges ind.

Hvem kan lægge projekter ind?

Det er projektlederen, der lægger projektet ind. Der skal indtastes faktuelle oplysninger som fx projektets titel, projektets formål og målgruppe. Der skal også indtastes kontaktoplysninger til projektleder, link til evt. projekthjemmeside eller oplysninger om, hvordan man kan få fat i en eventuel projektrapport og anden formidling af projektet. Det tager ca. 15 minutter at lægge et projekt ind i projektbanken.

Hvad ligger der i projektbanken nu?

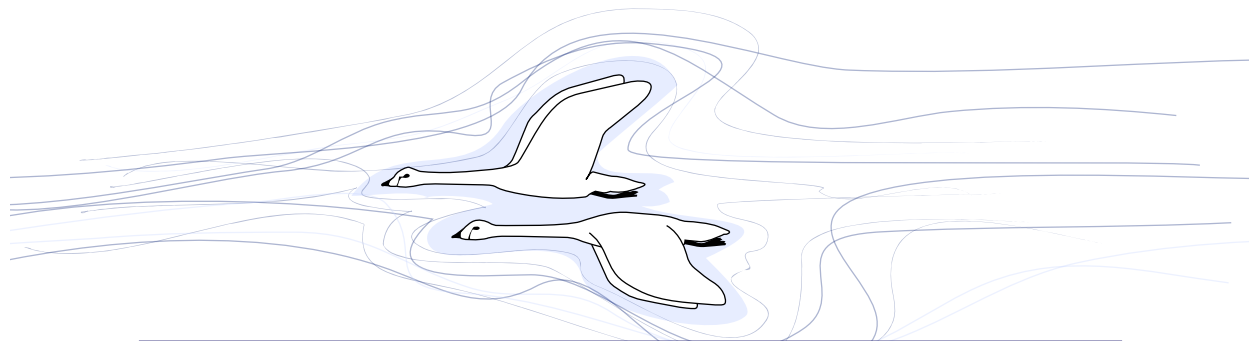
I projektbanken er der for tiden flest danske projekter, fordi projektet er forankret i Danmark, men der er også syv islandske fire finske, fire svenske og tre norske projekter. Og der er plads til mange, mange flere.

Til hvert projekt er knyttet op til fem emneord, som kan beskrive projektets indhold. Ved at søge i databasen kan man fx konstatere at skrivning indgår i 16 af projekterne, læsning indgår i 47 af projekterne, og at fx sprogstimulering indgår i 16 projekter. Man kan også se, at seks af de 16 projekter er målrettet førskolebørn – og at der på dette felt er projekter fra både Danmark, Island, Norge og Sverige.

Vil du bidrage til Projektbankens fremtid?

Der er naturligvis mange flere end 81 igangværende og nyligt afsluttede projekter i de nordiske lande. Og der er endnu flere nysgerrige og interesserede undervisere, som vil vide mere om, hvad der foregår på skolerne. Du kan bidrage til den fælles videndeling ved at lægge dit projekt ind i projektbanken, eller ved at gøre mig opmærksom på projekter, som du synes burde ligge der.

Det er Nordisk Ministerråds Skolesamarbejde, der finansierer projektbanken frem til august 2012. I den kommende periode har jeg derfor mulighed for at deltage i seminarer og konferencer og fortælle om projektbanken, jeg kan op-søge projekter og opfordre projektlederne til at skrive projekter ind og jeg kan lægge relevante links ind på projektbankens hjemmeside. Du kan kontakte mig på: lis.poehler@gmail.com

Det nordiske språksamarbeidet 2010

Bodil Aurstad

Nordisk Sprogkoordination skal samordne innsatsen i arbeidet for et velfungerende språkfelleskap i Norden. I perioden 2009-2012 skal innsatsen på språkområdet i Nordisk Ministerråd rettes mot målgruppen barn og unge og deres språkforståelse. En langsiktig innsats overfor målgruppen skal gi bedre effekt av og effektivitet i arbeidet. Den nye organisasjonen åpner for et bredt samarbeid mellom de mange aktørene på språkområdet. Også en del av de avtalte nettverksaktivitetene skal rettes mot barn og unge, deres forståelse av dansk, norsk og svensk og interesse for å delta i det nordiske språkfelleskapet.

Den nye organiseringen av det nordiske språksamarbeidet

Det nordiske språksamarbeidet er fra 2009 organisert på en ny måte. Undervisningsministrene i Nordisk Ministerråd har hovedansvar for språkområdet, mens kulturministrene har et sektoransvar for språk. I Nordisk Ministerråds sekretariat (NMRS) ligger saksområdet under Team Språk i Avdeling for kunnskap og velferd. Under Embetsmannskomiteen for utdanning og forskning (EK-U) ligger Rådgivningsgruppen for nordisk skolesamarbeid (NSS) og Ekspertgruppen, Nordens Sprogråd (ENS).

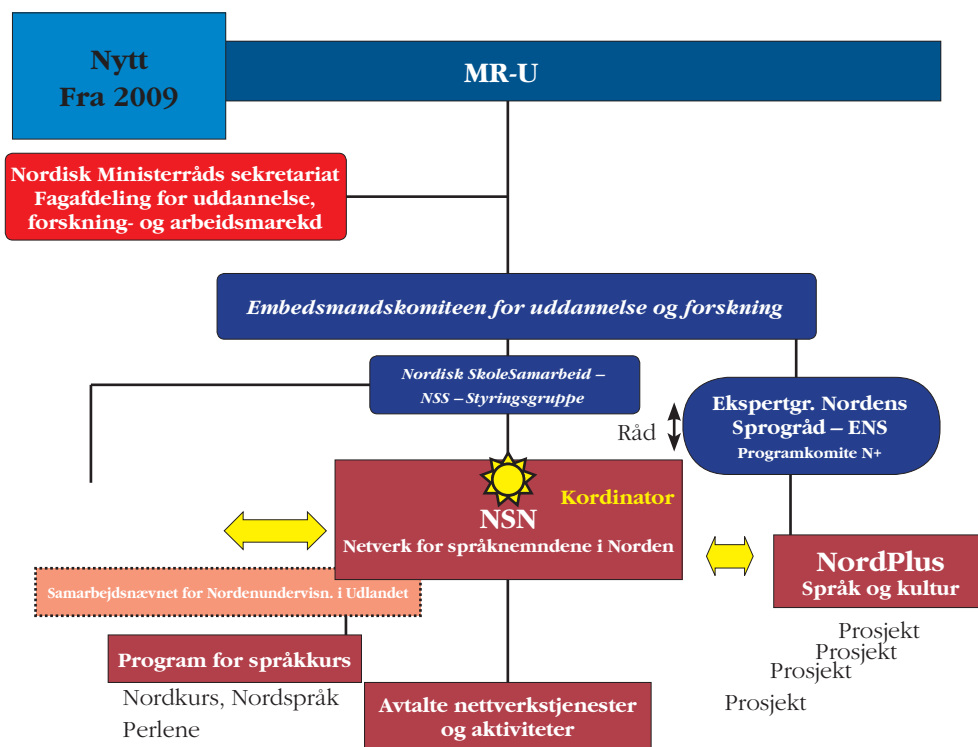
ENS er en gruppe under EK-U som gir råd. Gruppen utarbeider ingen egen arbeidsplan, men har et driftsbudsjett til sitt eget arbeid. Ekspertgruppens medlemmer er utpekt av undervisningsdepartementene nasjonalt og sammensatt av medlemmer fra hvert nasjonalspråk og av eksperter innenfor både språkvitenskap, språkundervisning og språkpolitikk. ENS kan f.eks. rådgi omkring oppfølgingen av *Deklarasjon om nordisk språkpolitikk* (2006), som landene avrapporterer hvert annet år, og er dessuten programkomité for Nordplus Sprog og kul-

turprogrammet (N+). ENS har en representant i Språkkampanjerådet for den nordiske språkkampanjen.

Rådgivningsgruppen NSS arbeider for å styrke skoleutviklingen i de nordiske landene innenfor de prioriterte områdene, særlig med tanke på nordisk merverdi. NSS utarbeider en arbeidsplan for sitt budsjett og er styringsgruppe for Nordisk Sprogkoordination. NSS har dessuten en representant i Språkkampanjerådet for den nordiske språkkampanjen.

Nordisk Sprogkoordination (NOSK) har en fast bemanning på 1,2 årsverk, og er i forbindelse med oppdraget som kampanjeleder for den nordiske språkkampanjen styrket med 0,35 årsverk i 2010. Enheten NOSK besto i 2010 av Bodil Aurstad (daglig leder), Jakob Halskov, Anne Kjærgaard og Line Pedersen (medarbeidere) og Pia Jarvad (nordisk sekretær i Dansk Sprognævn). Leder for NOSK rapporterer til direktøren i Dansk Sprognævn, som er vertsinstitusjon for NOSK. Saksgangen i den nye organiseringen av språkområdet er beskrevet i grunnlagsdokumentet for Nordisk Sprogkoordination. Etter et års virketid ble saksgangen gjennomgått og revidert på enkelte mindre punkter. Nordisk Sprogkoordination skal fra 2010:

- Én gang årlig (frist 15. oktober) fremlegge arbeidsplanene for henholdsvis den nye koordinatorfunksjonen og de avtalte nettverksaktivitetene for EK-U, Rådgivningsgruppen for nordisk skolesamarbeid (NSS) og Ekspertgruppen, Nordens Sprogråd (ENS).
- Én gang årlig (frist 15. februar) fremlegge årsrapportene for henholdsvis den nye koordinatorfunksjonen og de avtalte nettverksaktivitetene for EK-U, Rådgivningsgruppen for nordisk skolesamarbeid (NSS) og Ekspertgruppen, Nordens Sprogråd (ENS).
- Nordisk Sprogkoordination uttaler seg om arbeidsplanen for Program for språkkurs.
- Mandatperioden er av EK-U utvidet til 4 år. Den nye koordinatorfunksjonen og avtalte nettverksaktiviteter skal derfor evalueres innen utgangen av 2012. Evalueringen påbegynnes sommeren 2012.

Nordisk Sprogkoordination

Formålet med koordinatorfunksjonen er å øke vitendelingen og koordinere aktiviteter som ikke før er sett i sammenheng av hverandre. Det skal gjøres ved at de mange aktørene på språkområdet motiveres til samarbeid og vitendeling. På denne måten håper man å få en synergieffekt både ut av aktivitetene i Nettverket for språknemndene i Norden og koordineringen av Program for språkkurs, dvs. universitetenes sommerkurs Nordkurs (www.nordkurs.dk), lærernetverket Nordspråk (www.nordsprak.dk), og de Nordiske Perler som holder kurs for journalist- og lærerstudenter ved Biskops Arnø, Hanaholmen, Lysebu, Schæffergaarden og Voksenåsen. Ved å skape kontinuitet i driften ønsker man å oppnå større effektivitet i arbeidet og synliggjøre det nordiske språksamarbeidet i større grad for omverdenen.

Nordisk Sprogkoordination oppfyller målsetningene i grunnlagsdokumentet ved å:

“Koordinere aktiviteter, der foregår i regi af Nettverket for Sprognæv- nene i Norden og Program for sprogkurser, dvs. Nordkurs, Nordspråk og De Nordiske Perler.”

Nordisk Sprogkoordinations primære nettverk er de nordiske sekretærene og lederne i språknemndenes nettverk, de program- og kursansvarlige for Nordkurs, Nordspråk, de Nordiske Perler, herunder leder for Sprogpiloter-prosjektet, samt administrator for Nordplus sprog og kultur-programmet. En oversikt over disse finnes på NOSKs nettsted www.nordisksprogkoordination.org. Nordisk Sprogkoordination hadde i 2010 dessuten løpende kontakt med Ekspertgruppen, Nordens Sprogråd (ENS) via formannen. I oktober 2010 ble det første årlige informasjonsmøtet holdt mellom lederen for NOSK, fagrådgiver i NMRS og sittende og påtroppende leder for ENS. Formålet for møtet er diskusjon av initiativer, vitendeling og forventningsavstemming.

Under Nettverket for Sprognævnene i Norden er det både dannet en arbeidsgruppe for de nordiske sekretærene og en for lederne. Begge arbeidsgrupper holder et internt møte under nettverkets årsmøtearrangement: Nettverksmøtet, som ligger i forkant av den åpne fagkonferansen: Språkmøtet. I tillegg møtes de nordiske sekretærene i februar for å planlegge den faglige delen av årets Nettverksmøte og i øvrig diskutere løpende saker. Nettverksmøtet/Språkmøtet ligger hvert år i månedsskiftet august/september. I 2010 ble årsmøtet arrangert i samarbeid mellom Føroyska Málnevndin og Nordisk Sprogkoordination 26.-28. august i Tórshavn på Færøyene. Temaet for konferansen var “Nabosprogsundervisning og nordisk sprogrøgt”.

I januar 2010 ble det etablert fem arbeidsgrupper på grunnlag av prosjektfor-slag fra Nettverksmøtet i Finland i 2009. De fem arbeidsgruppene har alle utre-det et prosjekt på vegne av nettverket. Prosjektgruppens virksomhet i 2010 har vært som følger:

- *Nordisk sprog og sprogforståelse i de nye kommunikasjonsformer (NoSSinK)*. Denne arbeidsgruppen arrangerer i samarbeid med NOSK en lukket fagkonferanse 25.-26. november på Schæffergaarden, Danmark over temaet språk og språklig adferd i blogger, facebook, sms, e-post o.l. Deltagerne er forskere, ansatte i språknemnder eller språkpi-loter. Målet for seminaret er å etablere et faglig nettverk som forutsatt finansiering kan legge frem noen prosjektresultater i en åpen fagkonfe-ranse.
- *Nordisk børneordbog på internettet*. Arbeidsgruppen har fått støtte fra Nordplus Sprog og kulturprogrammet og Nordisk kulturfond. Under

forutsetning om fullfinansiering skal det i 2011 utarbeides en barneordbok for skandinavisk som skal ligge gratis på nettet. Målgruppen er skoleelever i alderen 10-12 år. Ordforrådet skal omfatte ca 3500 oppslagsord og fraser. Artikkene vil i tillegg til oppslagsord og ekvivalenter inneholde en opplesningsfunksjon. Det arbeides videre med en søknad for et tilleggsprosjekt med tanke på å gjøre ordboken søkbar via de andre nordiske hovedspråk. Ordboken bør styrkes med lærerveiledning og arbeidsoppgaver. Det pedagogiske tilleggsmaterialet vil utarbeides i samarbeid med lærere. Ordboken vil kunne være nettverkets bidrag til den nordiske språkkampanjen. NSS foreslo i møtet der arbeidsplanen ble lagt frem, at det også etableres en tekstsamling med alderssvarende tekster beregnet for undervisning. Disse to initiativene bør sees i sammenheng og i sammenheng med læreplanene i Norden.

- *Klarsprog*. Det allerede etablerte samarbeidet på klarspråksområdet fortsetter. I 2010 holdt gruppen med nasjonale klarspråkskontakter planleggingsmøte for sin neste konferanse. Den skal handle om lovspråk og avholdes i Reykjavik, Island i 2011. Arrangør er Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum i samarbeid med NOSK og de øvrige språknemndene. Denne konferansen bør kunne sees i sammenheng med samarbeidsministrenes ønske om å etablere et nettverk for lovsamarbeidet i Norden.
- *Nordisk sprogbarometer*. En av formannskapets konklusjoner etter fagkonferansen i april 2010 var at "Der mangler viden om, hvordan sprogforståelsen utvikler sig over tid. En forudsætning for at kunne arbejde strategisk og offensivt med nordiske sprog er bedre viden. Formandskabet opfordrer Nordisk Ministerråd til – i samarbejde med Nordisk Kulturfond og Nordisk Råd – at undersøge, om det vil være formålstjenligt og muligt at kombinere eksisterende viden om overvågning (monitorering) af forståelsen af dansk, norsk og svensk blandt børn og unge i Norden med eventuelle nationale indsamlinger af data fra skolerne, som de nationale skolemyndigheder eller statistikcentraler allerede udfører." 15. november arrangerte Språkrådet i Norge i samarbeid med arbeidsgruppen et seminar om språkbarometre. Seminaret ble holdt i Oslo og hadde flere nordiske deltagere.
- *Sprognævnenes svartjenester (harmonisering og utvikling av database)*. Nettverket satte i 2009 av midler til å over en treårsperiode hamonisere svarbasene sine. Tanken er at basen skal støtte vitendeling. Arbeidet lå stille i en periode, men ble gjenopptatt i november 2010.

“Sikre at programaktiviteter under Program for sprogkurser bliver koordineret. Nordisk Sprogkoordination skal regelmæssigt mødes med repræsentanter for Nordkurs, Nordspråk og de Nordiske Perler og drøfte kursusvirksomheden og mulighederne for samspil og synergi mellem sprogkurserne.”

Det er jevnlig kontakt mellem Nordisk Sprogkoordination og ledere/programkoordinatorer ved de Nordiske Perler, som driver en omfattende kursusvirksomhet, primært for lærerutdannelsene, men som også har ansvaret for Sprogpiloterne, som videreutdanner både øvingslærere og undervisere på lærerutdannelsene i nabospråksdidaktikk. Også mellom Nordisk Sprogkoordination og prosjektlederen for Sprogpiloter-projektet og Nordspråk er det etablert kontakt. Nordisk Sprogkoordination deltok dessuten ved Nordkurs' årlige kurslederkonferanse 9.-11. september. I 2010 lå utfordringen å kartlegge kurstilbudet for å dekke behov, sørge for vitendeling og fortsette å se etter koordineringsmuligheter. Hovedmålet for Program for språkkurs er at det skal finnes et heldekkende kurstilbud som styrker det diaktiske nabospråksperspektivet i undervisningen i skandinavisk, i tillegg til å utbre kunnskap om de nordiske språkene. Målgruppen favner både studenter og undervisere ved lærerutdannelsene og på universitetsnivå. Perlene holder kurs for lærerstudenter, Sprogpiloterne for øvingslærere og lærere i folkeskolen, Nordspråk er et nettverk for lærere som underviser i et nordisk språk og Nordkurs retter seg mot universitetsstudenter, og dermed ofte kommende gymnaslærere. Prosjektet Sprogpiloter vil med forbehold om finansiering fra Nordplus Sprog og kultur videreutvikle sitt opplegg for gymnaslærere. Program for sprogkurser har etter eget ønske en felles representant i Sprogkampagnerådet.

I tillegg driver sendelektorene og fagdidaktikere ved universitetenes nordiske institutter relevant nordenundervisning som bør tas med i betraktning når man vil danne seg et fullstendig bilde av kurstilbudet. Samarbeidsnævnet for Udlandslektorer (SNU) inviterte NOSK til sitt årsmøte i København, Danmark 8. november 2010 for å få en presentasjon av den nordiske språkkampanjen og NOSKs arbeid. SNU har også en representant i Sprogkampagnerådet for den nordiske språkkampanjen.

“Foretage opsøgende virksomhed, gerne ved brug af mellemed, for at informere brugere om aktiviteterne som foregår i Netværket for Sprog­nævnene i Norden og Program for sprogkurser.”

Nordisk Sprogkoordination har i 2010 holdt 27 foredrag og presentasjoner og hatt 18 opptredener i media (radio, tv, tidsskrifter). Radio- og tv-sendingene kan ses via nettet. Som nyopprettet enhet og leder for den nordiske språkkampanjen fikk NOSK mulighet til å i flere sammenhenger i løpet av 2010 rette søkelyset mot sitt saksområde. Utfordringen fremover blir å utforme en kommunikasjonsstrategi som sikrer fortsatt positiv medieoppmerksomhet. Hovedkanalen for informasjon om kampanjen blir nettstedet www.nordisksprogkampagne.org, NOSKs eget nettsted og nettverket omkring kampanjeledelsen og kampanjens hovedelementer.

Nordisk Sprogkoordination har fått et engangsbeløp i ekstra midler øremerket informasjon til undervisere om utgivelsene: *Nordisk litteratur til tjeneste* (2008), *Att förstå varandra i Norden* (2009), *Nordens språk med rødder og fødder* (200X) og *Den nordiske språkdeklaration* (2006). Disse publikasjonene ligger i dag ute i PDF-format på ulike nettsteder, men bør samles og publiseres i et mer oppdatert format og kanskje forsynes med en pedagogisk veiledning. Relansering av publikasjonene kan inngå som en del av den nordiske sprogkampanjen, f.eks. under road show-arrangementer ved Nordens hus, Norden i Fokus og Nordiske informasjonskontorer i løpet av 2010. Det er planlagt en road show-serie på 16 arrangementer med støtte fra Nordisk kulturfond og kampanjens egne midler.

Nordisk Sprogkoordination inngår dessuten som partner i det nordiske nettverket *Parallelsproglige mål for Nordens universiteter*. Parallellspråklighet er det andre arbeidsspørsmålet i den nordiske språkdeklarasjonen og NOSK deltar som observatør i nettverkets møter.

“Styrke information og kommunikation, når det gjelder sprogområdet. Information og kommunikation skal koordineres med NMRS, som har ansvaret for information og kommunikation i NMR.”

Nordisk Sprogkoordination informerer primært sitt nettverk og allmennheten om det nordiske språksamarbeidet via hjemmesiden www.nordisksprogkoordination.org. Tilknyttet NOSKs nettsted er det opprettet en kalender der arrangementer løpende oppdateres, en googlekalender man også kan abonnere på. Et nyhetsbrev man kan abonnere på, fungerer som en reminder om hjemmesi-

den. Informasjon om Nordisk Sprogkoordination og den nordiske språkkampanjen ligger foruten på deres egne nettsteder, dessuten på de nasjonale språkrådernes hjemmesider og Nordisk Ministrerråds hjemmeside www.norden.org. Formålet med NOSKs hjemmeside er å informere om enheten Nordisk Sprogkoordination, om det nordiske språksamarbeidet og de aktører og aktiviteter som inngår i samarbeidet. Nettstedet skal i tillegg være en ressurs for undervisere ved å samle informasjon om relevant materiale.

Nettsiden for den nordiske språkkampanjen www.nordisksprogkampagne.org er å betrakte som en elektronisk brosjyre hvor man kan finne informasjon om den nordiske kampanjens bakgrunn, resultatmål, hovedelementer, de nordiske konkurransene knyttet til kampanjen, samt de nordiske og nasjonale tiltak etter hvert som de utvikler seg i løpet av 2010.

For Sprogkampagnerådets medlemmer er det opprettet en blogg hvor medlemmene kan poste nyheter og kommentere hverandres ideer til kampanjetiltak. Her ligger også kampanjerådets dokumentarkiv for lett gjenfinning av informasjon.

For å styrke Netværket for Sprognævnene i Norden ble det innført kvartalsvise statusrapporter fra NOSK til de nordiske sekretærene, vedtatt at sekretærene møtes hvert halvår og det ble opprettet et årshjul for å lette koordineringen. I tillegg er det utarbeidet en skisse for et seminar om nettverksbygging, informasjonsflyt og kommunikasjon for deltagere i Program for Sprogkurser og Netværket for Sprognævnene i Norden.

Med NMRs rådgivere både i Avdeling for kunnskap og velferd og kommunikasjonsavdelingen er det etablert et godt samarbeid med jevnlig oppfølging.

“Indsamle erfaringer og resultater fra Nordplus Sprog- og Kulturprogrammet og bidrage til, at resultaterne nyttiggøres og omsættes i god praksis inden for de sektorer, der arbejder med børn og unge.”

Nordisk Sprogkoordination har i løpet av 2010 samlet inn erfaringer og resultater fra Nordplus Sprog- og Kulturprogrammet, parallelt med at programmet er blitt evaluert eksternt. I forbindelse med den nordiske språkkampanjen er aktiviteter som kan inngå som en del av kampanjen, lagt inn som et prioritert område under Nordplus Sprog og Kultur-programmet både i 2010 og 2010:

- “Aktiviteter som styrker barn og unges sprogforståelse (dansk, norsk og svensk)

- Aktiviteter som indeholder anvisninger på hvordan dansk, norsk og svensk indlæres på bedst mulig måde på Færøerne, i Finland, Grønland, Island, samt de samiske områder
- Aktiviteter som viderefører 'sprogpiloterne' på ungdomsuddannelserne (14-19 årige)
- Aktiviteter som styrker varetagelsen af sprogforståelse inden for læreruddannelsen og som styrker samarbejdet om sprogstrategier inden for nordisk læreruddannelse
- Aktiviteter som indeholder refleksioner over universiteternes valg af undervisningssprog
- Sprogteknologisk samarbejde og udviklingsarbejde
- Aktiviteter som bidrager til opfyldelse af den Nordiske Sprogkampagnes mål.”

“Styrke sprogforståelsen hos børn og unge ved særskilte tiltag, fx ved at koordinere fællesnordiske innsatser for og med børn og unge.”

Nordisk Sprogkoordination driver oppsøgende virksomhed og informerer om det nordiske sprog samarbejdet, både direkte og i samarbejde med andre. I arbejdet med at styrke sprogforståelsen hos børn og unge ved særskilte tiltag bidrager Nordisk Sprogkoordination som kampanjeleder og koordinator for de fællesnordiske tiltakene.

Resultatmålene for kampanjen er som beskrevet i projektbeskrivelsen fra NMRS:

- “At synliggøre nordiske sprog og kultur med fokus på sprogforståelse (dansk, norsk og svensk)
- At børn og unge bliver opmærksomme på nordisk sprogforståelse
- At stimulere børn og unge til at lære at forstå dansk og/eller norsk og/eller svensk
- At imødekomme nogle børn og unges behov for at styrke deres sprogforståelse
- At børn og unge selv får mulighed for at komme i tale
- At give skolelærere og andre der arbejder for og med børn og unge, redskaber til at medvirke til at styrke børn og unges sprogforståelse
- At udvikle metoder der fremover kan benyttes af både børn, unge og voksne, når børn og unges sprogforståelse skal styrkes.”

Følgende prosjekter utgjør hovedelementene i den nordiske delen av språkkampanjen:

- Sprogpiloterne (www.sprogpiloter.dk)
- Norden før og nu (www.dr.dk/norden)
- Nordisk Klimadag 2010 (www.klimanorden.org)
- Norden i Bio (www.nordenibio.org)
- Nordisk Projektbank (www.nordiskprojektbank.dk)
- Digitalt undervisningsmateriale på iTunes U, (se f.eks. itunes.ntnu.no)

Kampanjeledelsen har holdt flere møter med alle prosjektlederne med tanke på hvordan kampanjen kan bidra til at nettopp deres prosjekter ikke bare kan videreføres, men også videreutvikles. Alle prosjektene er representert i Sprogkampagnerådet.

Nordisk Barne- og ungdomskomiteé (NORDBUK) under samarbeidsministrene har reservert egne kampanjemidler til å videreutvikle og informere om nettstedet "Norden før og nu". Hvordan dette best kan gjøres, var tema for et møte mellom NORDBUK, NMRS og NOSK i desember 2010. Dette følges opp av kampanjeledelsen i 2011 i samarbeid med sekretariatet for Nordvisjon-samarbeidet, DR. Nordvisjon er representert i Sprogkampagnerådet.

Mange sendelektorer kjemper med foreldet undervisningsmateriale. Undervisningsmateriale som formidles via nye medier kan også styrke og profilere tilbud som f.eks. Nordkurs (universitetenes nordiske sommerkurs). Kampanjeledelsen er i kontakt med universiteter som har erfaring med å tilby kurs via iTunes U, med tanke på å i løpet av kampanjeperioden kunne støtte et seminar om hvordan man kan lykkes med digitalt formidlet undervisningsmateriale via nye kanaler. SNU og Program for språkkurs er representert i Sprogkampagnerådet.

Språkkampanjen består i tillegg til de nordiske tiltak, også av nasjonale tiltak. De nasjonale tiltak ivaretas av aktører utpekt av de nasjonale undervisningsministerier og tiltakene skal møte særlige behov landene selv utpeker. Kampanjeledelsen i NOSK tilbyr aktørene bak de nasjonale tiltak faglig sparring og bistand til å finne samarbeidspartnere under kampanjens forløp.

Foreningen Norden Norge arrangerer en egen språkkampanje i tillegg til den nordiske: "Bruk skandinavisk!". Den nordiske språkkordinator sitter i referansegruppen for kampanjen.

“Arrangere møder, konferencer og seminarer om sprogpleje og sprogbevaring, sprogrådgivning og sprogteknologi.”

De nordiske språknemndene samarbeider om et svarbase-harmoniseringsprosjekt. Målet er å utvikle en felles svarbase på nettet med utgangspunkt i de enkelte språknemndenes svarsamlinger. I tillegg er et metataksonomi-prosjekt under arbeid. Formålet er å utvikle en felles taksonomi for ord- og svarsamlingene. Metataksonomien er en sentral forutsetning for ett- og tverrspråklig (emne)søkning i samlingene og dermed for svarbaseharmoniseringsprosjektet. ASTIN er styringsgruppe for disse prosjektene. ASTIN arrangerte i 2010 dessuten konferansen “Språkteknologi för ökad tillgänglighet” 27.-28. oktober i Linköping, Sverige. Konferansen fikk støtte fra Nettverkets prosjektmidler.

“Udgive rapporter, årsskriftet *Sprog i Norden* og andre skrifter.”

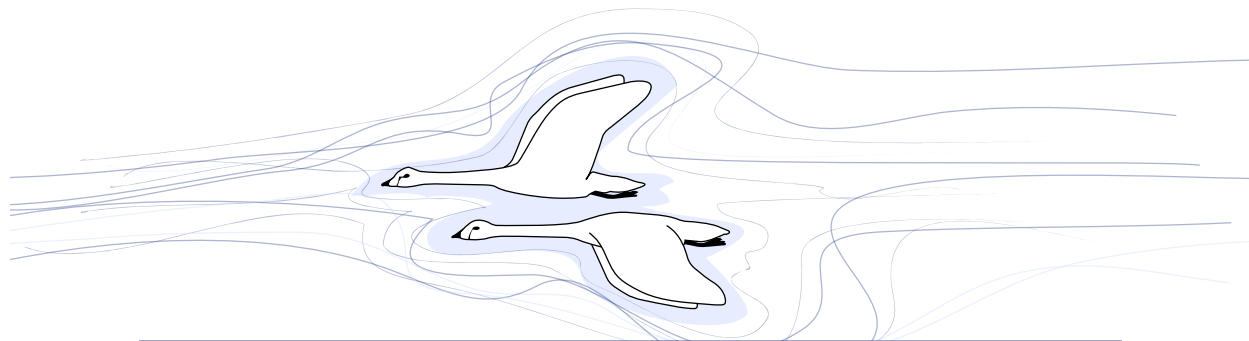
Nordisk Sprogkoordination er hovedredaktør for og samordner arbeidet med utgivelsen av *Sprog i Norden*, nettverkets årbok, som omhandler aktuelle språklige og språkpolitiske spørsmål. De nordiske sekretærene sitter i redaksjonen for utgivelsen og de fleste bidragene er basert på foredrag fra Språkmøtet foregående år. Opplaget er på ca. 1000 eks. Det er ikke kommet andre trykte utgivelser i 2010, men ASTIN planlegger å i 2011 utgi en publikasjon fra sin språkteknologikonferanse.

“Drive en fælles hjemmeside for Netværket for Sprognævnene i Norden.”

Informasjon om Netværket for Sprognævnene i Norden, nettverkets prosjekter og aktiviteter ligger som en del av Nordisk Sprogkoordinations hjemmeside www.nordisksprogkoordination.org. Herfra lenkes det dessuten til språknemndenes egne hjemmesider.

“Fra 2009 skal en del af avtalte netværksaktiviteter rettes mod børn og unge og deres nabosprogsforståelse.”

I 2010 ble det avholdt flere møter, seminarer og konferanser der barn og unges nabospråksforståelse inngikk som tema, og der Nordisk Sprogkoordination enten var arrangør, medarrangør eller deltager.

Ny sproglitteratur

Ari Páll Kristinsson, Rikke Hauge, Marit Hovdenak, Birgitta Lindgren, Hannele Ennab, Jørgen Nørby Jensen

Island

Ásdís Arnalds, Sólveig Einarsdóttir og (bilder) Hugleikur Dagsson. Tungutak. Félagsleg málvísindi handa framhaldsskólum og Hljóðfræði og hljóðkerfisfræði handa framhaldsskólum. Forlagið, Reykjavík. ISBN 978-9935-110-97-8 og ISBN 978-9935-110-96-1. Resp. 108 og 172 s.

To nye lærebøger om islandsk sprog for videregående skoler, om resp. sociolingvistik og fonetik og fonologi. Forfatterne har før udgivet lærebøger om morfologi, syntaks, sproghistorie og skrivekunst, med titelen Tungutak, i samme serie.

Festskrifter. Følgende tre festskrifter indeholder i alt 70 korte artikler om islandsk sprog:

Nokkrar handlínur bróderaðar handa Kristínu Bjarnadóttur sextugri 9. janúar 2010. Red. Sigrún Helgadóttir, Ásta Svavarsdóttir og Jón Hilmar Jónsson. Menningar- og minningarsjóður Mette Magnussen, Reykjavík.

Fáum mönnum er Kári líkur. Nítján kárínur gerðar Kára Kaaber sextugum 18. febrúar 2010. Red. Ari Páll Kristinsson, Ágústa Þorbergsdóttir og Jóhannes B. Sigtryggsson. Menningar- og minningarsjóður Mette Magnussen, Reykjavík.

Aravísur sungnar Ara Páli Kristinssyni fimmtugum 28. september 2010. Red. Jóhannes B. Sigtryggsson og Kári Kaaber. Menningar- og minningarsjóður Mette Magnussen, Reykjavík.

Fra kalveskinn til "tölva". Red. Guðrún Kvaran. Mennta- og menningarmálaráðuneytið, Reykjavík.

Et konferenceskift (113 s.) fra en konference om sprogpolitik og små sprogområder, internordisk kommunikation, oversættelse og tegnsprog, som Nordisk Ministerråd for Uddannelse og Forskning arrangerede i Island i 2009. Konferenceskiftet indeholder følgende bidrag: De nordiske sprog, sprogene i Norden (Jørn Lund), Nordisk sprogemenskap ur andraspråksperspektiv (Ulla Börestam), ISLEX – Islandsk-skandinavisk webordbog (Halldóra Jónsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir), Från översättarens verkstad (Hjörtur Pálsson), Leksikografiske beskrivelser av ordforrådet: Problemer og muligheter (Jón Hilmar Jónsson), Saga-projektet. Ny komplett översättning av Íslendingasögurnar till danska, norska och svenska – en presentation (Kristinn Jóhannesson), Nordens sprog er trængte: dansk i udlandet, dansk i Norden. Hvor svært kan det være? (Nina Møller Andersen), Islandsk tegnsprogs status (Rannveig Sverrisdóttir), Ikke kun krimier, tak (Johannes Riis), Hvordan kan lærere imødekomme kravet om computerstøttet undervisning? (Þórhildur Oddsdóttir).

Hilmarrson-Dunn, Amanda og Ari Páll Kristinsson. The language situation in Iceland. Current Issues in Language Planning 11,3:207-276.

Dette er en monografi (70 s.) om den sproglige situation på Island. Forfatterne beskriver ideologier og historiske forudsætninger bag moderne sprogplanlægningstiltag på korpusområdet og indenfor nogen domæner, bl.a. medier og (særlig højere) uddannelse, på statusområdet. Forfatterne diskuterer bl.a. den betydning som supranationale sprogpolitikker har for islandsk sprogplanlægning, og det spørgsmål om islandske i fremtiden bliver Islands hovedsprog.

Íslensk barnaorðabók. Red. Ingrid Markan og Laufey Leifsdóttir. Mál og menning, Reykjavík. ISBN 978-9979-331-92-6. 249 s.

Dette er en ny islandske ordbog for børn. Målgruppen er 6-12 år gamle børn. Omkring 2200 lemmaer. Ordbogen indeholder ordforklaringer og brugseksempler.

Íslensk orðabók. Red. Mördur Árnason. Forlagið, Reykjavík. ISBN 978-9979-535-37-9. 1246 s.

Dette er 5. udgave af den monolingvale islandske ordbog. 5. udgave er uændret fra 4. udgave men den har nyt layout.

Íslenskt mál og almenn málfræði. Nr. 31. [Islandske sprog og generel lingvistik. Tidsskrift utgivet af den islandske lingvistikforening] 2009 (utg. 2010). ISSN 025842X.

⊕

Dette nummer indeholder bl.a. en artikel af Heimir Freyr Viðarsson om en historisk undersøgelse om dativsubjekter med upersonlige verber i islandsk, en artikel af Michael Schulte om den yngre nordiske *fupark*, dens forudsætninger og kontekstualisering i skriftkulturen, og en artikel af Veturlíði Óskarsson om verbet *blífa* i islandsk. Helgi Skúli Kjartansson skriver om de islandske adjektive *bandóður* og *spinnegal* i forhold til dansk *bindegal*, Höskuldur Þráinsson skriver om stor og lille forbogstav i islandsk retskrivning, Margrét Jónsdóttir skriver om substantiv i neutrum som har suffikset *-(sl)i* i moderne islandsk, og Ragnar Ingi Aðalsteinsson og Sigurður Konráðsson skriver en artikel om spørgsmålet hvorvidt *u*-omlyd er en produktiv fonologisk regel i islandsk. Guðrún Kvaran skriver om lokalt ordforråd i Jón Ólafsson fra Grunnavíks ordbog. Nummeret indeholder også Veturlíði Óskarssons og Helge Sandøys oppositionstaler om Ari Páll Kristinssons ph. d. avhandling (2009), samt Ari Pálls svar til deres taler; anmeldelser skrevet af resp. Guðrún Kvaran og Kristján Árnason om resp. Klaus Otto Schnelzers bog (2008) om konjunktiv i islandsk og bavarisk verbøbøjning og Þórunn Blöndals bog (2005) om diskurs- og samtalsanalyse; og mindeord om Baldur Jónsson (d. 2009) og om Indriði Gíslason (d. 2009).

⊕

Kjarni málsins. Fleyg orð á íslensku. [“Sprogets kerne” / “Sagens kerne”. Bevingede ord på islandsk] Hannes Hólmsteinn Gissurarson indsamlede. Bókafélagið, Reykjavík. ISBN 978-9979-995-44-9. 992 s.

⊕

Dette er en samling af citater, med forklaringer og en indeks der citatene er blevet grupperet efter indhold. En stor del af citatene i bogen har islandsk ophav. Ellers findes der citater fra forskellige forfattere, f.eks. Ivar Aasen og Winston Churchill.

Orð og tunga. Nr. 12. [Ord og sprog. Tidsskrift udgivet av Árni Magnússon-instituttet for islandske studier]. 2010. Red. Guðrún Kvaran. ISSN 1022-4610.

Fem artikler i dette nummer, af Ari Páll Kristinsson, Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Svavar Sigmundsson og Torfi Hjartarson, bygger på forfatterens temaforedrag på konferencen “Omomastik i fokus” i Reykjavík i 2008. Ari Páll skriver om stednavneplanlægningens status indenfor sprogpolitik, bl.a. med eksempler fra det islandske stednavneudvalgs virksomhed og dets arbejde med islandske gårdsnavne, Guðrún skriver om valg af gadenavne i islandske kommuner, Hallgrímur skriver om nogen såkaldte uformelle stednavne i Reykjavík, Svavar skriver om stednavneforklaringer som en af onomastikkens hovedforudsætninger, og Torfi skriver om stednavne som undervisningsmateriale. Margrét Jónsdóttir skriver en artikel om den historiske udvikling i bøjningen af islandske ord som har suffiksene *-ing* og *-ung*. Kirsten Wolf skriver en diakro-

nisk analyse om farvetermer i norrønt, især om farverne grønt og gult. Nummeret indeholder også anmeldelser om ti nylige bøger om ord og sprog.

Ragnar Ingi Aðalsteinsson. Tólf alda tryggð. Athugun á þróun stuðlasetninga frá elsta þekktum norrænum kveðskap fram til nútímans. [Loyalitet gennem 1200 år. En undersøgelse om alliterationens udvikling fra de eldste kendte norrøne digte til nutiden.] Hugvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík. ISBN 978-9979-987-75-8. 328 s.

Dette er en ph. d. afhandling ved Islands Universitet af Ragnar Ingi Aðalsteinsson, om islandsk alliteration.

Skíma. Mál gagn móðurmálskennara. [Islandsk lærernes tidsskrift]

Skíma kom i to numre i 2010.

Watinee Chompoopetch. 1967. Íslenska sem annað mál fyrir Tailandinga. Könnun á stöðu þeirra og viðhorfum til íslensku. [Islandsk som andetsprog for thailændere. En undersøgelse om deres situation og deres meninger om islandsk.]

Dette er en afhandling ved Islands Universitet om et forholdsvis nyt og meget vigtigt emne i islandsk samfund. 48 s.

Norge

Bjørkum, Andreas: Målformene i bøkene, artiklane og reisebrevi åt Tarjei Vesaas. Børkjo forlag 2010. 252 s.

Botolv – onomastikkens harding. Veneskrift til Botolv Helleland på 70-årsdagen 9. juni 2010. Red. av Terje Larsen og Tom Schmidt. Novus forlag, Oslo 2010. 167 sider.

Botolv Helleland er svært sentral i norsk namnegransking. Dette skriftet inneheld sytten artiklar andre har skrive, mest om namn. Somme artiklar gjeld stadnamn og namnebruk i fleire nordiske land.

Campo, Marino González: Gramática básica de noruego integral. Presentación de Kirsti Baggethun. Prólogo de Peter Trudgill. Universidad de Murcia 2010. 265 s.

Engelsk økonomisk blå ordbok. Norsk-engelsk, engelsk-norsk: med definisjoner. Redigert av Morten Skaug og Janet Aagenæs. Kunnskapsforlaget 2010. 511 s.

Filipek, Michał Jan, Maciej Iwanow og Romuald Iwanow: Norsk-polsk polsk-norsk juridisk ordbok. Cappelen Damm 2010. 320 s.

Ordboken er den første av sitt slag i Norge og inneholder nærmere 9000 oppslagsord og juridiske uttrykk på både norsk og polsk.

Fløgstad, Guro og Anders Vaa: Norsk er et lite språk som er i ferd med å dø ut og andre myter om språk. Kagge forlag 2010. 161 s.

Hvorfor er språkmytene oppstått, og hvorfor de er så seiglivede? Denne boka oppklarer flere misforståelser og forteller om mange små og store ting de fleste sikkert ikke visste om språk.

Gisle, Jon: Jusleksikon. Engelske termer ved Åge Lind. Kunnskapsforlaget 2010. 4. utg. 528 s.

Boken inneholder sentrale begreper fra hele det juridiske fagområdet. Har også med begreper innenfor internasjonal rett og engelske og amerikanske ekvivalenter til de fleste oppslagsordene.

Hamdi, Kareem S.: Arabisk lommeordbok. Kunnskapsforlaget 2010.

Lommeordboka inneholder ca. 34 000 oppslagsord hentet fra dagligtale og fagspråk. Den har i tillegg en liten parlørdel og en enkel grammatikk.

Hanssen, Eskil: Dialekter i Norge. Fagbokforlaget 2010. 212 s.

Boka beskriver og forklarer variasjonen vi finner i norske dialekter og sammenlikner dialektgrupper. Et kapittel gir et riss av dialektologiens faghistorie. Boka har også et kapittel om samisk.

Harsson, Margit: Leksikon over norske rud-namn frå mellomalderen. Novus forlag 2010. 939 s.

Leksikon over norske rud-namn frå mellomalderen inneheld godt over 3000 bustadnamn som i hovudsak har blitt til i perioden 1000–1350.

Haugen, Odd Einar og Åslaug Ommundsen (red.): Vår eldste bok. Skrift, miljø og biletbuk i den norske homilieboka. Novus forlag 2010. 315 s

Denne boka spring ut av eit seminar over den gammalnorske homilieboka som vart halde ved Universitetet i Oslo 8. mai 2006.

Hegge, Per Egil: Lamme lår og sukker biter. Kunsten å skrive godt. Kagge 2010. 226 s.

Boka henvender seg til alle som vil bli bedre til å uttrykke seg skriftlig med gode råd, krydret med morsomme eksempler.

Hegge, Per Egil: Ridende rytter til hest. Finurligheter og annen språklig moro i aviser og presse – og litt ellers. Kagge forlag 2010.

Hoel, Kåre: Bustadnavn i Østfold 9. Varteig. Novus forlag 2010. 202 s.

Boka har litteraturliste, kildehenvisninger og registre. Bindet er redigert av Tom Schmidt.

Horbowicz, Paulina: How to be Norwegian in talk? Polish-Norwegian interethnic conversation analysis. Novus forlag 2010. 386 s.

The present contribution deals with the topic of cultural preconditions of talk and can therefore be placed within the broad field of conversation analysis.

Hyvik, Jens Johan: Språk og nasjon 1739–1868. Norsk målreising. Band I. Det Norske Samlaget 2010.

Første bandet i denne nyskrivne og illustrerte norske målsoga handlar om tilhøvet mellom språk og nasjonale førestellingar i Noreg frå etableringa av allmugeskolane i 1739 fram til 1868.

Hæreid, Gunnar O., Kåre Lilleholt, Ingvild Risnes Skeie og Merete Tollefsen (red.): Mål og rett. Juristmållaget 75 år. Institutt for privatretts skriftserie, Universitetet i Oslo 2010.

Jubileumsskrift med artiklar om nynorsk som juridisk språk.

Klar, men ikke ferdig. En praktisk veileder i klarspråksarbeid. Red. av Margrethe Kvarenes, Torunn Reksten og Ingrid Stranger-Olsen (red.): Språkrådet og Direktoratet for forvaltning og IKT 2010. 124 s.

Denne boken er til inspirasjon og hjelp for offentlige virksomheter som ønsker å forbedre språket og innholdet i brev, nettekster, skjemaer og annen skriftlig informasjon til publikum. Den inneholder praktiske råd om hvordan klarspråksprosjekter kan gjennomføres, fra de store, gjennomgripende kampanjene til de små, konkrete forbedringene. Her finner du også historiene bak språkarbeidet, sjekklister og nyttige eksempeltekster.

Klarspråk i praksis. Håndbok i godt forvaltningspråk. Av Ola I. Breivega og Aud Anna Senje (hovedforfattere) og Kjetil Aasen (red.). Kunnskapsforlaget 2010. 179 s.

De fleste er opptatt av at språket skal være korrekt og godt. Skal språket virkelig være godt, må det også være klart og begripelig for dem teksten gjelder. Denne boken, som er utarbeidet av rådgivere i Språkrådet, er tenkt som et hjelpemiddel for alle som vil skrive bedre og klarere.

Kristoffers namnerike. Veneskrift til Kristoffer Kruken på 60-årsdagen 18. august 2010. Red. av Margit Harsson og Botolv Helleland. Institutt for nordiske og lingvistiske studium, Universitetet i Oslo 2010. 212 sider.

Skriftet inneholdt artiklar av namnegranskaren Kristoffer Kruken, som har personnamn som fagleg hovudinteresse.

Maal og minne. Utgitt av Bymålslaget. Redigert av Jon Gunnar Jørgensen og Lars S. Vikør. Hefte 1 og 2 i 2010-årgangen, hvert hefte på 191 s.

Tidsskriftet ble grunnlagt i 1909, kommer med to hefter årlig, og formålet med skriftet er å bringe bidrag til belysning av bl.a. norsk språk og norske språkminner av enhver art, middelalderlitteratur, norske stedsnavn og folkeminner. Det trykkes artikler og anmeldelser på norsk, svensk, dansk, engelsk og tysk.

Namn og Nemne. Tidsskrift for norsk namnegransking, utgjeve av Norsk namnelag.

Nummeret frå 2010 er på 128 s. og det er m.a. fleire artiklar om filologen Magnus Olsen og ein om botanisk nomenklatur.

Nordiska studier i leksikografi 10. Rapport frå Konferensen om leksikografi i Norden, Tammerfors 3-5 juni 2009. Redigert av Harry Lönnroth og Kristina Nikula. Skrifter utgitt av Nordisk forening for leksikografi. Oslo 2010, 529 s.

Etter kritisk gransking og omarbeiding til artikler, har 38 foredrag fra konferansen blitt godkjent for publisering i denne rapporten. Takket være at konferansen ikke var begrenset til et spesielt tema, spenner artiklene over et vidt område innen leksikografien.

Norsk Lingvistisk Tidsskrift (NLT). Novus forlag 2010. 357 s.

Tidsskriftet kommer hvert år med to nummer og er et forum for norsk språkvitenskap. Det bringer lingvistiske artikler og bidrag på norsk innenfor alle gre-

ner av og områder i språkvitenskapen, også felt som faghistorie og lingvistikk-relatert vitenskapsteori.

NPK-språket. Ordliste og språkråd utgitt av Nynorsk pressekontor. Kunnskapsforlaget 2010. 472 sider.

Dette er ei handbok for nynorskskrivande journalistar og andre. Ho er bygd over same leisten som boka *NTB-språket* frå Norsk Telegrambyrå, for bokmålsbrukarar (Kunnskapsforlaget 2007).

Nytt om namn. Meldingsblad frå Norsk namnelag.

Dette bladet kjem ut to gonger om året.

Quist, Pia og Bente A. Svendsen (red.): Multilingual Urban Scandinavia. New Linguistic practices. Bristol; Buffalo: Multilingual Matters 2010. 252 s.

This book represents the diverse research being carried out on linguistic practices among adolescents in multilingual urban Scandinavia.

Rambø, Gro-Renee: Historiske og sosiale betingelser for språkkontakt mellom nedertysk og skandinavisk i seinmiddelalderen – et bidrag til historisk språksosiologi. Novus forlag 2010. 421 s.

Forfatteren benytter innsikter fra moderne språkkontaktforskning og språksosiologisk teori til å foreta en gjennomgang av historiske og sosiale betingelser for språkkontakt i seinmiddelalderen mellom nedertysk og de skandinaviske språkene i utvalgte byer i Danmark, Sverige og Norge. Byene det fokuseres på, er Bergen og Oslo/Tønsberg i Norge, Stockholm og Kalmar i Sverige, København og Ribe i Danmark samt Visby på Gotland.

Roggen, Vibeke: Jo visst kan du gresk og latin! Pax forlag 2010. 243 s.

Forfatteren viser hvordan man enkelt kan kjenne igjen og forstå en lang rekke ord som stammer fra gresk og latin og gir små streiftog i gresk og romersk historie, filosofi og diktekunst. Boka inneholder en grammatikalsk førstehjelp.

Schjerven, Petter Wilhelm Blichfeldt: Nostalgisk ordbok. Vega forlag 2010. 324 s.

Forfatteren har sans for antikverte ord og uttrykk.

Senje, Aud Anna: Norsk-russisk juridisk ordbok. Unipub 2010. 181 s.

Dette er en av ytterst få fagordbøker mellom norsk og russisk. Hovedvekten ligger på terminologi fra strafferettens område.

Skjekkeland, Martin: Dialektlandet. Portal 2010. 150 s.

Boka handlar om dialektane våre og variasjonen i dagens talemål, kvifor me har så mange dialektar og kva som har skapt dialektgrenser. Særtrekk ved ungdomsspråket og tilhøvet til innvandrarspråka blir drøfta. Boka er rikt illustrert.

Solheim, Randi: Sosial smeltedigel – språklege legeringar: om talemålsutviklinga i industrisamfunnet Høyanger. Tapir akademisk forlag 2010. 395 s.

Denne boka handlar om kva som hender med språket når folk frå fjern og nær etablerer seg på ein ny stad. Boka tek utgangspunkt i Høyanger i Ytre Sogn. Etter industrietableringa i 1916 voks staden raskt frå å vere ei lita jordbruksgrrend til å bli ein moderne industristad. Her møttest menneske med ulik geografisk, sosial og kulturell bakgrunn.

Språknytt, tidsskriftet til det norske Språkrådet, kom i 2010 med fire nummer på til sammen 144 sider. Språknytt er gratis, har et opplag på 11 500 og er lagt ut elektronisk på www.sprakradet.no. Bladet har de faste spaltene: «Lesarspørsmål», «Nyord», «Med andre ord», «Klipp», «Språkbrukaren» og «Historia bak».

Stikkord for nummer 1: Intervju med Tore Janson, revisjonen av nynorskrettskrivinga, omtale av Språkstatus 2010, den første årlige rapporten fra Språkrådet om språkstoda i landet. Videre om kvaliteten i tv-tekstinga, datatermgruppas arbeid for å utvikle norske dataord. Oppslag i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Stikkord for nr. 2: Intervju med Grete Riise, lederen for nynorskrettskrivningsnemnda, artikkel om lånord i norsk talespråk, historia til nynorske fagordbøker, målloven og en test som skal vise egne kunnskaper i islandsk. Stikkord for nr. 3: Intervju med Sylfest Lomheim, direktør i Språkrådet fra 2004 til 2010, artikkel om moderniseringa av grensesnittet i nettutgavene av *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*, artikkel om at Statoil likevel vil bruke norsk i kontakt med underleverandører i Norge. Videre en artikkel om medisinsk fagspråk og en om oversettere som omsetter tegneserier til norsk fra engelsk. Stikkord for nr. 4: Snikinnføring av nabospråk i skolen, å skrive blogginnlegg versus å skrive for eit papirtidsskrift, hverdagen til en tolk, drømmer om rockestjerner og myter om språk, uttalen av totusen(tallet), Clara Holst.

Statsspråk – bladet for godt språk i staten – blir utgitt av Språkrådet og kom ut med fire nummer i 2010. Bladet hadde et opplag på 18 500 og er gratis. Det kan også leses på www.sprakradet.no.

Stikkord for nr. 1: Alfa og omega for statsansatte? Forklaring av et knippe bibelske ord og uttrykk som er blitt vanlige i dagligtale, nyttige råd om sitatbruk

og kildehenvisninger og introduksjon av en ny spalte: «Hummer og kanel». Stikkord for nr. 2: Les om språket på Slottet, kongelige titler og gode råd om utforming av stillingsannonser på nynorsk. Stikkord for nr. 3: Les om hvordan språkenheten i UDI rekrutterer tolker til alle verdens språk og følges opp i arbeidet, innføring i transkripsjon, og møte med noen falske venner. Stikkord for nr. 4: Besøk hos referentene på Stortinget, første del av et innføringskurs i målloven, og forslag om hvordan landet bør deles inn.

Systematisk, variert, men ikke tilfeldig antologi om norsk som andrespråk i anledning Kari Tenfjords 60-årsdag. Redigert av Hilde Johansen, Anne Golden, Jon Erik Hagen, m.fl.

Novus forlag 2010. 246 s.

Boken tilbyr oppdaterte forskningsresultater, kreativ nytenkning og pedagogiske innspill innenfor en lang rekke subdisipliner innen dette fagfeltet.

Tonne, Ingebjørg og Helene Uri: Ord, ord, ord. Kunnskapsforlaget 2010. 191 s.

Forfatterne tar for seg vanlige og uvanlige ord, hvor de kommer fra, og hva de betyr. Etymologier og andre fortellinger er knyttet til noen utvalgte ord. Boken er delt inn tematisk. Har register.

Danmark

Ag, Astrid: Sprogbrug og identitetsarbejde hos senmoderne storbypiger. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 53. Københavns Universitet 2010. 142 s.

I bogen fokuseres der bl.a. på hvordan tre piger med minoritetsbaggrund forholder sig til de sprognormer de møder fra samfundet, skolen og hjemmet, hvorledes de tre piger og deres mødre beskriver og evaluerer pigernes sprogbrug, og hvordan de tre pigers sprogbrug er i to forskjellige kontekster, nemlig skolen og hjemmet.

Becker-Christensen, Christian: Dansk syntaks. Indføring i dansk sætningsgrammatik og sætningsanalyse. Samfundslitteratur, Frederiksberg 2010. 234 s.

Dansk syntaks handler om hvordan ord kombineres til større helheder – til ordgrupper og sætninger. Bogen præsenterer grundmønstre for sætningsdannelsen, og det beskrives hvordan vi opbygger forskellige sætningstyper i dansk. *Dansk syntaks* er også en indføring i grammatisk analyse. Den redegør for hvor-

dan man analyserer sætninger og for de kriterier der ligger til grund for den grammatiske beskrivelse. Bogen er tænkt som en håndbog for den sprogligt interesserede med et elementært kendskab. Den kan med fordel benyttes til selvstudium.

Bigailaitė, Neringa: Dansk-nær udtale hos udlændinge – et realistisk mål eller en illusion? En empirisk undersøgelse blandt voksne indlærere med litauisk som modersmål. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 50. Københavns Universitet 2010. 125 s.

I bogen undersøges det hvilke specifikke vanskeligheder litauere har med den danske udtale. Første del af bogen er en teoretisk gennemgang af de faktorer som tænkes at påvirke voksnes udtaletegnelse, mens anden del udgør selve analysen samt en præsentation af analysemetoden.

Bleses, Dorthe og Anders Højen (red.): Når børn lærer sprog. Dansk sprogtegnelsesforskning i et internationalt perspektiv. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2009. 312 s.

Når børn lærer sprog, bryder de verdens måske mest komplicerede kode. De ligger lige så stille i vuggen eller sidder på bagsædet af bilen og lytter opmærksomt til de lyde der dannes når andre mennesker sender en luftstrøm forbi taleorganerne. Blot ved at analysere disse lyde udleder de hele sprogsystemet! Denne bog beskriver den udfordring som børn er stillet over for når de lærer dansk. Kapitlerne er skrevet og redigeret af forskere ved Center for Børnesprog på Syddansk Universitet, og hvert kapitel giver en videnskabeligt funderet indsigt i en række centrale spørgsmål.

Danske Studier 2010. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Henrik Blicher under medvirken af Simon Skovgaard. Videnskabernes Selskabs Forlag, København 2010. 180 s.

Af bindets indhold er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve *Luca Panieri*: En mulig forklaring på stødets opståen, *Ebba Hjorth*: Lis Jacobsen: Studier til det danske Rigssprog Historie (jubilæumsanmeldelse) og *Dorthe Dunccker*: Henrik Galberg Jacobsen: Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005 (anmeldelse).

Dansk Etymologisk Ordbog. Af Niels Åge Nielsen. 6. udg. Gyldendal, København. 2010. 522 s.

Galberg Jacobsen, Henrik: Ret og skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005. Dansk Sprognævns skrifter 42. Syddansk Universitetsforlag, Odense. 2010. 1202 s.

Ret og skrift er Henrik Galberg Jacobsens doktordisputats. Den blev forsvaret 7. maj 2010 på Syddansk Universitet i Odense. Med disputatsen foreligger der for første gang en omfattende og bredt dækkende samlet beskrivelse af officiel dansk retskrivning og dens historie i de sidste ca. 250 år – fra første gang myndighederne blandede sig i hvordan borgerne skulle stave, og til den seneste udgave af Retskrivningsordbogen fra Dansk Sprognævn. Afhandlingen bygger på et stort arkivmateriale og andet kildemateriale der tidligere kun har været udnyttet i begrænset omfang, og består af to bind på tilsammen 1202 sider.

Første bind drejer sig om periodens forskellige retskrivningsdirektiver, dvs. retskrivningsbekendtgørelser og retskrivningsordbøger mv., og om baggrunden for dem. Det er også her vi møder retskrivningshistoriens aktører, dvs. de myndigheder, personer og foreninger der har præget retskrivningsdebatten, og som har været med til at fastlægge de skiftende retskrivningsnormer. Herudover indeholder bindet indgående karakteristikker af 30 retskrivningsnormer der kan udskilles i perioden, med redegørelser for deres stilling til en række omdiskuterede retskrivningsproblemer, fx brugen af store eller små begyndelsesbogstaver og af bolle-å eller dobbelt-a, dobbeltskrivning af vokaler og konsonanter (heel/hel og tappre/tapre), stavning af fremmedord (philosphere/filosofere), orddeling ved linjeskift og kommatering.

Andet bind indeholder ud over en alfabetisk bibliografi med mere end 2400 litteraturhenvisninger et ordlistekapitel og et kronologikapitel. Ordlistekapitlet er en art historisk retskrivningsordbog, hvor man kan følge stavemåden af ca. 1000 ord fra deres tidligste officielle form og til i dag. Og via kronologikapitlet er det muligt i stikordsform at følge den kronologiske udvikling fra 1739 til nutiden og at danne sig et detaljeret indtryk af forbindelserne mellem de enkelte retskrivningsdirektiver og retskrivningsaktører mv. Bindet afsluttes af en personlig efterskrift med en fremadrettet diskussion af nogle aktuelle retskrivningsproblemer og af et fyldigt resumé på dansk og engelsk.

Harder, Thomas: Mellem to sprog. Om oversættelse, tolkning, sprogpolitik, og hvorfor det er bedre at være tosproget end tvetunget. Museum Tusulanums Forlag 2010. 168 s.

I bogen *Mellem to sprog* tager Thomas Harder afsæt i sine egne erfaringer som tosproget, konferencetolk og litterær oversætter. Som bogens undertitel antyder, er det hans grundlæggende pointe at tosprogethed er en resurse sna-

rere end et problem, og at der i Danmark er en manglende respekt for sprog som en "hård" og vigtig kompetence.

Laursen, Helle Pia og Lars Holm: Dansk som andetsprog. Pædagogiske og didaktiske perspektiver. Dansk lærerforening 2010. 206 s.

Dansk som andetsprog. Pædagogiske og didaktiske perspektiver præsenterer en række centrale faglige temaer inden for fagområdet dansk som andetsprog og belyser nogle af de problemstillinger der knytter sig hertil. Hensigten med bogen er at give en faglig viden der kan danne grundlag for tilrettelæggelse af en andetsprogs pædagogisk praksis og for en kvalificeret deltagelse i den løbende videreudvikling af fagområdet.

Bogen er delt op i tre hovedafsnit. I det første præsenteres fagområdets centrale begreber og teorier, i det andet undersøges den andetsprogs pædagogiske praksis, og i det tredje sættes der fokus på hvordan institutioner håndterer den stigende sproglige forskellighed.

Bogen henvender sig til studerende, undervisere, pædagoger og andre interesserede der arbejder med dansk som andetsprog samt alle andre med en professionel interesse i faget.

Maegaard, Bente og Lene Schøsler (red.): En snemand på syv måder. En indføring i sprogteknologiske og kontrastive problemstillinger og metoder. Museum Tusulanums Forlag 2010. 214 s.

En snemand på syv måder er en introduktion til korpusarbejde og til oversættelsesforskning. Bogen viser at automatiske værktøjer med udbytte kan anvendes til at analysere sproglige data og giver enkle eksempler på metoder og it-værktøjer som sprogforskere kan anvende. Samtidig viser bogen at oversættelsesdata kan bruges som øjenåbner og genvej til forskelle i sprogbrug som ellers ville være forblevet upåagtede. Alle bogens kapitler tager udgangspunkt i H.C. Andersens eventyr *Sneemanden*. Nogle kapitler er baseret på overvejende manuelle analyser af korpus, andre på elektroniske, mens en tredje gruppe kombinerer de to tilgange. Bogen giver indblik i de basale muligheder og problemstillinger i forbindelse med anvendelse af sprogteknologiske værktøjer i sprogforskningen.

Min første røde ordbog. Tysk-dansk. Dansk-tysk. Gyldendal 2010. 219 s.

Mål & Mæle. 33. årgang, nr. 1-4. Redigeret af Kasper Boye, Carsten Elbro, Ken Farø, Erik Hansen og Jørn Lund 2010. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s.

Foruden brevkassen *Sprogligheder* med spørgsmål om sprog indeholder årgangen artikler af bl.a. *Henrik Galberg Jacobsen*: Ret og retskrivning fra enevælde til sprognævn, *Lars Brink*: Stof og køn (nr. 1), *Christian Kock*: Troværdighedens avatars: Tre x Rasmussen som retorikere (nr. 2), *Ken Farø og Inger Schoonderbeck Hansen*: Småt er godt! – om diminutiver her og der, *Anders Søgaard*: Maskinoversættelse – giver det mening?, *Bent Jørgensen*: Slutpunktum (nr. 3) og *Kasper Boye*: Dippedutter og duppeditter (nr. 4).

For 2009 har *Mål og Mæle* kåret *lømmelpakke* til “årets ord” og *jo, vi kan!* (efter engelsk *yes, we can!*) til “årets udtryk” på baggrund af indsendte forslag fra bladets læsere. Og også i 2010 er læserne blevet inviteret til at indsende eksempler på ord og udtryk der i særlig grad har været fremtrædende i årets løb. Af nomineringerne, som findes i nr. 3, kan nævnes *mailgate*, *cafépenge*, *askesky*, *askeramnt* og *ghetto*.

Månsson, Hans m.fl. (red.): Håndbog for sprogvejledere. Dansk Psykologisk Forlag 2010. 504 s.

Håndbog for sprogvejledere belyser forskellige aspekter ved sprogvejlederfunktionen i forhold til børns sprogtilegnelse og samarbejdet med barnet, forældre og netværkspersoner.

Normann Jørgensen, J. og Anne Holmen (red.): Sprogs status i Danmark 2021. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 58. Københavns Universitet 2010. 135 s.

Som oplæg til en faglig diskussion har de to redaktører bedt en række sprogfolk om at komme med deres bud på sprogpolitik og sprogs status i Danmark. Ved denne lejlighed er der anlagt en bredere indgangsvinkel end ved de tidligere udgivelser om sprogs status i Danmark (1991 og 2000). Det har resulteret i 9 artikler som belyser emnet ud fra forskellige synsvinkler, fx *Tore Kristiansen*: Den herskende sprogideologis almægtighed – om (ikke) at gribe chancen når den byder sig, *Hartmut Haberland*: Noget om, hvem der ejer det danske sprog, og hvem der truer det – og om domænebegrebets storhed og fald, *Bent Preisler*: Engelsk og dansk: Funktioner og status – nu og i nærmeste fremtid, *Anne Holmen og J. Normann Jørgensen*: Skærpede holdninger til sproglig mangfoldighed i Danmark.

Ny forskning i grammatik 17. Redigeret af Merethe Birkelund, Lotte Dam, Helle Dam-Jensen og Susana Silvia Fernández. Udgivet af Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, Odense. 2010. 194 s.

Ny forskning i grammatik giver læseren et indblik i den nyeste nationale sprogforskning inden for dansk og en lang række fremmedsprog. Af bindets 9 artikler kan nævnes *Eva Skafte Jensen: Selv-studier*, *Peter Juul Nielsen: De to infinitiver i dansk: Et proklitisk paradigme*, *Lene Schøsler: Bevægelsesverber i et historisk og i et typologisk perspektiv*.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 38-2010. Redigeret af Tanya Karoli Christensen, Torben Juel Jensen, Niels Møller Nielsen, Nicolai Pharao, Marianne Rathje og Jann Scheuer. Udgivet af Dansk Sprognævn 2010. 196 s.

Af bindets artikler kan nævnes *Jakob Halskov og Pia Jarvad: Manuel og maskinel excerpering af neologismer*, *Peter Juul Nielsen: Samstemmighed som syntagmedanner. Om begrebet kongruens*, *Iørn Korzen og Lita Lundquist: Dansk og andre indoeuropæiske sprog. Strukturelle forskelle mellem tekster på "endocentrisk" dansk og på "eksocentriske" romanske sprog*.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 39-2010. Redigeret af Tanya Karoli Christensen, Torben Juel Jensen, Janus Mortensen, Niels Møller Nielsen, Nicolai Pharao, Marianne Rathje, Jann Scheuer og John Tøndering. Udgivet af Dansk Sprognævn 2010. 230 s.

Bind 39 er et temanummer om *Dansk udtale* og indeholder artikler af bl.a. *Holger Juul: K-a-tte-e-p-i-n-er. Om komplekse bogstav-lyd-forbindelser i danske ord*, *Marie Maegaard: Fonetisk variation som social praksis – belyst gennem nyere udtaleudviklinger i ungt københavnsk*, *John Tøndering: Prosodiske fraser og syntaktisk struktur i spontan tale*.

Nyt fra Sprognævnet 2010 nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Dansk Sprognævn.

Hvert nummer indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold, fx *Sabine Kirchmeier-Andersen: Exit poll eller valgstedsmåling?* (nr. 1), *Signe Nordstrand Nielsen: BREAKING NEWS! Sproglig korrekthed på tv2.dk* (nr. 2), *Henrik Galberg Jacobsen: Majonæsekrigen 25 år*, *Marianne Rathje: Spalteplads til bandeord* (nr. 3) og *Jacob Thøgersen: "Parallelsproglighed" i teori og praksis* (nr. 4).

Pálfi, Loránd-Levente: Leksikon over ordbøger og leksika. Bogforlaget Frydenlund. 2010. 432 s.

Bogen, der er den første af sin art på dansk, er et praktisk værktøj til informationssøgning. I omtrent 700 artikler (inkl. henvisningsartikler) omtales mere end

1.400 forskellige danske ordbøger og leksika primært udgivet i tidsrummet 1990–2009.

Politikens Nudansk Ordbog. Af Christian Becker-Christensen (hovedredaktør), Jan Heegård Petersen (redaktør), Eva Theilgaard Brink (redaktionsassistent), Erik Both, Erik Høvring og Jørgen Nørby Jensen (konsulenter). 21. udg. Politikens Forlag, København 2010. 1339 s. + cd-rom.

Politikens Nudansk Ordbog med etymologi. Af Christian Becker-Christensen (hovedredaktør), Jan Heegård Petersen (redaktør), Eva Theilgaard Brink (redaktionsassistent), Erik Both, Erik Høvring, Jørgen Nørby Jensen (konsulenter) og Jan Katlev (etymologi). 4. udg. Politikens Forlag, København 2010. 1691 s. + cd-rom.

Rask. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 31, april 2010. og vol. 32, oktober 2010. 123 s. + 144 s.

Af indholdet i bind 31 kan nævnes *Alexandra Holting: Als og wie* – en udfordring for den syntaktiske analyse. Og fra bind 32 er der grund til at fremhæve *Michael Ejstrup: Vokaler i moderne dansk talesprog*.

Rathje, Marianne: Generationssprog. Dansk Sprognævns skrifter 43. Dansk Sprognævn 2010. 350 s.

Der er mange myter om unges sprog: De unge taler grimt, de bruger bandeord i hver en sætning og masser af engelske ord, og generationerne kan i det hele taget ikke forstå hinanden. I bogen *Generationssprog* undersøger Marianne Rathje myterne om unges sprog og forståelseskløfter mellem generationerne, og det udforskes hvad generationssprog egentlig er. Bogen er en udgivelse af Marianne Rathjes ph.d.-afhandling om generationssprog.

Schøning, Signe Wedel: Dialekt som identitets- og stiliseringspraksisser hos et søskendepar. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 51. Københavns Universitet 2010. 111 s.

I bogen undersøger Signe Wedel Schøning et søskendepars brug af vestjysk dialekt i Vinderup. Dialekter er stort set forsvundet fra parrets generation, og forfatteren er interesseret i hvilke stereotype symbolværdier de to søskende til lægger den sidste rest af dialekten.

Sjov med sprog. Modersmål-Selskabets årbog 2010. Modersmål-Selskabet 2010. 133 s.

Årbogen har som sit tema "finurligheder i sproget, underforståelser og tale-måder, der gør sproget morsomt". Af bogens artikler kan nævnes *Ole Tøgeby*: Historier med omslag, *Pia Jarvad*: Sproglig kreativitet og nye ord.

Sprogforum tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Årgang 15, 2009, nr. 46 + 47 + årgang 16, 2010, nr. 48. Redigeret af Nanna Bjargum, Bergthóra Kristjánsdóttir, Karen Lund og Lars Stenius Stæhr (nr. 46), Hanne Leth Andersen, Nanna Bjargum, Birte Dahlgreen, Annette Søndergaard Gregersen og Pia Zinn Ohrt (nr. 47), Annette Søndergaard Gregersen, Anne Holmen, Bergthóra Kristjánsdóttir & Karen Lund (nr. 48). 64 s. + 65 s. + 92 s.

Nr. 46 behandler emnet *Sprog på universitetet* fra forskellige synsvinkler. Nr. 47 er et temanummer om *Sproghistorie og sprogtypologi* og indeholder bidrag af bl.a. *Kim Michael Skovgaard-Hansen* og *Lene Schøsler*: Ordforrådets kulturhistorie, *Karen Lund*: Et sprogtypologisk blik på alverdens sprog, *Michael Herslund*: Når ordene ikke svarer til hinanden. Sprogtypologi og oversættelse. Nr. 48 er et temanummer med titlen *Curriculum*.

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 28. årgang, 2010, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Redigeret af Michael Blædel (ansvarsh.).

Foruden anmeldelser af sproglitteratur og omtaler og referater af sproglige arrangementer indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx *Pia Jarvad*: At sidde i futtog, *Niels Davidsen-Nielsen*: Nogle yndlings-aversioner.

Svensk-dansk ordbog. Redigeret af Kjeld Kristensen (hovedredaktør), Else Bojsen og Pernille Folkmann. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, JP/Politikens Forlag, København. 2010. 1183 s.

Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer. Bind 10 (klog-kursmed). Udgivet af Afdeling for Dialektforskning. Nordisk Forskningsinstitut. Københavns Universitet. Universitets-Jubilæets danske Samfunds skrifter nr. 575. Syd-dansk Universitetsforlag 2010. 488 s.

Ørhstrøm, Charlotte: "I was less scared to bungee jump than to speak this language". En kvalitativ undersøgelse af voksne indlæreres motivation for at lære dansk. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 52. Københavns Universitet 2010. 115 s.

Gennem indsamlet materiale viser Charlotte Øhrstrøm i denne bog hvordan både psykologiske og sociale faktorer har betydning for immigranternes motivation til at lære dansk.

Sverige

Bellander, Theres: Ungdomars dagliga interaktion. En språkvetenskaplig studie av sex gymnasieungdomars bruk av tal, skrift och interaktionsmedier. Skrifter utgivna av Inst. för nordiska språk, 84. 2010. Ak. Avh. 2390 s.

Författaren har undersökt hur några ungdomar kommunicerar och hur interaktionen varierar mellan olika kontexter, muntligt och skriftligt, i former som samtal, chatt och mobilsamtal. Ungdomarna uppvisar en bred språklig repertoar och förmår växla mellan olika stilar.

Blückert, Ann: Juridiska – ett nytt språk? En studie av juridikstudenters språkliga inskolning. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 79. 2010. 320 s. Ak.avh.

Juridikstuderande får ofta höra att juridisk svenska är ett eget språk. Så är det inte riktigt, men onekligen är språket ett viktigt instrument inom juridiken. Författaren har undersökt den språkliga normförmedlingen i jurisutbildningen.

Bo65. Festskrift till Bo Ralph. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning, 39. 2010. 533 s.

Bland bidragen kan nämnas *Stefan Brink: Var ligger Tjottaheiti?*, *Tomas Riad: Retroflektion*, *Emma Sköldberg: Bland nötkärnor, fyrbåkar och skällade råttor*, *Dag Gundersen: Ti år med Ibsen.*

Bonniers svenska ordbok. Red. Peter Sjögren, Irène Györki. Sten Malmstöm. 10 uppl. Bonnier. 2010. 809 s.

I denna nya upplaga har utökats med omkring 4 000 nya ord. Dessutom finns ett avsnitt med skrivråd.

Bruce, Gösta: Vår fonetiska geografi. Om svenskans accenter, melodi och uttal. Studentlitteratur 2010. 239 s.

Här får vi en beskrivning av hur svenskan låter i dag på olika håll i Sverige och svensktalande Finland. Vi får en detaljerad genomgång av de olika varieteternas språkmelodi och särtecken i uttal av vokal- och konsonantljud. Också nya

språkformer, som förortssvenska, tas upp. På bokens webbplats kan man få ljudexempel.

Domeij, Rickard: En språkpolitik för internet. Rapporter från Språkrådet 2. 2010. 46 s.

Den information och service som ges på myndigheternas webbsidor för nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska är långt ifrån tillräcklig visar denna en rapport från Språkrådet.

Gunnartz, Kristoffer: Prata som folk, Einstein. Att berätta begripligt om vetenskap. Norstedts 2010. 204 s.

Författaren, som är vetenskapsjournalist, tar upp den viktiga frågan om hur en forskare skall kunna förmedla sina kunskaper till allmänheten. Det är viktigt inte bara ur demokratisk synpunkt utan för rättsäkerheten och kan även ha ekonomisk betydelse.

Janson, Tore: Språkens historia. En upptäcktsresa i tid och rum. Norstedts 2010. 345 s.

Författaren har gått tillbaka till förhistorisk tid och tar upp språkets uppkomst, vidare beskrivs framväxten av de olika språkgrupperna. Den avslutas med tankar om framtiden för dagens språk. Boken bygger delvis på författarens *Språken och historien*, som utkom 1997.

Kieliviesti. Språkrådets tidskrift, som innehåller artiklar på finska och (sedan hösten 2009) på meänkieli, har planenligt utkommit med fyra nummer.

I nummer 1 diskuterar etnologen *Mirjaliisa Lukkarinen Kvist* hur finnar, som flyttade till Sverige för flera decennier sedan, uppfattar betydelsen av språket och vad språket innebär för deras identitet. Professor *Birgitta Romppanen* ser tillbaka på uppmärksammandet av det så kallade Märkesåret 1809 och konstaterar bland annat att finska språket hamnade i skymundan av finlandssvenskan och svenskan. *Johanna Tikkanen*, journalist vid Helsingin Sanomat, skriver om en trend hos unga flickor som har börjat sprida ut sig från södra Finland till hela landet och till övrig befolkning. Stigande tonföljd är främmande i finskan, men sedan en tid tillbaka har unga flickor använt den i slutet av meningar. *Marjut Männistö*, lektor i finska och ortnamnsforskare, berättar om de officiella och inofficiella benämningar som de äldre invånarna i förorten Vapenbrödraby i Vasa använder om olika platser på sin ort. Ortsnamnen där bär på gemensamma minnen och erfarenheter från krigstiden. Auktoriserade translatorerna *Arja Meški* och *Irmeli Kuusela* presenterar resultaten av en kartläggning som de gjort på

uppdrag av Språkrådet om omfattningen av finskspråkig information på kommunernas webbplatser.

På meänkieli skriver auktoriserade tolken *Kerstin Johansson* och folkhögskoleläraren *Irene Muskos* om distanskurserna i meänkieli vid Tornedalens folkhögskola. De konstaterar att engagemang finns det men däremot inte relevant terminologi eller moderna läromedel. *Kerstin Tuomas Larssons* dikter handlar om hur Torneälven, som inte känner några gränser, påverkar befolkningen där.

I nummer 2 intervjuar redaktör *Marja Rähä* Raija Kangassalo, som nyligen tillträtt sin tjänst som språkvårdare i finska och Språkrådets minoritetsspråksansvarig. Professor *Pirkko Nuolijärvi* redogör för vad som har hänt på det språkpolitiska området i Finland sedan Forskningscentralen för de inhemska språken lade fram ett språkpolitiskt program för finskan 2009. Språkrådet förra vice avdelningschef *Paula Ebrnebo* ger en retrospektiv analys av den sverigefinska språkvårdens förutsättningar och svåra situation före språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och rekommenderar lämpliga strategier för finskans fortlevnad i Sverige. *Anne Kattilakoski*, doktorand vid Vasa universitet, diskuterar vad gamla ordspråk och talesätt har att säga om den evinnerliga brådskan som omfattar oss alla. Exempelen visar att jäktet inte alls var okänt förr i tiden heller.

Den tornedalska författaren *Mona Mörtlund* reflekterar över språkfrågor genom att bland annat lyfta fram variationens betydelse. Hon är också skrivit dikten Vi hade en gång ett språk. *Marja-Liisa Asplund*, som bland annat har vunnit en dialektävling, har skrivit en berättelse om giftermål över gränsen.

I nummer 3 hävdar redaktören *Jubamatti Pelkonen* att det är både viktigt och klokt att ta vara på första generationens invandrare i revitalisering av språken. Rektorn för Sverigefinska skolan i Stockholm redogör för den nya skollagen som träder i kraft i juli 2011 och diskuterar frågan om tvåspråkighet i förskolan. *Anu Mubonen*, doktorand vid Stockholms universitet, redogör för sin forskning om sverigefinska ungdomars flerspråkiga repertoar och hur den fungerar i finskspråkiga radioprogram. Redaktör *Marja Rähä* har gjort en sammanställning av finskspråkiga tidningar och tidskrifter samt finska sidor i tidningar som utkommer i Sverige i dag. Av tolv år 2001 finns bara åtta kvar. Ett par webbtidningar har dock uppstått i stället. *Rickard Domeij*, språkvårdare vid Språkrådet, redogör för de krav som det mångkulturella samhället, nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska, har rätt att ställa på myndigheterna när det gäller tillgänglighet till myndigheternas webbplatser. *Marjatta Vilkamaa-Viitala*, forskare vid Forskningscentralen för de inhemska

språken, skriver i sin artikel om nyord som beskriver begrepp inom bl. samhällsekonomin, arbetsmarknaden och skolan.

På meänkieli finns en artikel av *Maja Mella*, verksamhetsledare vid Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset, om hur en tuff ponny i hennes barndom påverkade hennes syn på ledarskap. Novellen av kultur- och medarbetaren *Regina Veräjä* handlar om barnets möte med naturen och livet självt.

I nummer 4 skriver utbildningssekreteraren *Merja-Liisa Heikkinen* att allt fler svensktalande vill lära sig finska. De vanligaste orsakerna är att man har bildat familj med en finskspråkig och att man har finskt påbrå och vill återta det finska språket. Hon hävdar att svenskar har, tvärtemot vad man brukar tro, mycket lätt att lära sig det finska uttalet. Universitetslektorn *Tuija Määttä*s artikel handlar om benämningar på styvfamiljemedlemmar. Enligt henne saknar finskan allmänspråkliga benämningar på detta område. *Hannele Ennab*, språkvårdare vid Språkrådet, kåserar om sitt tre veckor långa språkbud i Finland. Artikeln följs av en ordlista över de cirka 50 nyord som förekommer i texten. *Paula Ehrnebo*, tidigare vice avdelningschef vid Språkrådet, har granskat språkets kvalitet i den finskspråkiga valinformationen på riksdagspartiernas hemsidor och jämfört resultatet med sin undersökning 2006. *Raija Kangassalo*, språkvårdare vid Språkrådet, berättar om den sverigefinska sagotävlingen som anordnades av SR Sisu-radio och Språkrådet.

På meänkieli skriver gymnasieläraren *Birgitta Rantatalo* om projektet Bebyggelsenamn, naturnamn och orddomäner i meänkieliområdet och Anna Angeria om modersmålets betydelse som känslspråk.

Varje nummer innehåller även en ledare, en kolumn om ett aktuellt ämne med språklig anknytning, ett tiotal finska nyord med förklaringar, en avdelning för frågor och svar och en kortfattad resumé av innehållet på svenska. Dessutom innehåller de flesta nummer en svensk-finsk ordlista med 50–150 sökord. År 2010 publiceras finska rekommendationer till ord och begrepp inom det kungliga hovet och inom det sociala området samt till ett urval av benämningar av moderna köksredskap.

Lövfors, Sven: Historiska angivelser i allmänna ordböcker med särskild hänsyn till Svensk ordbok utgiven av Svenska akademien. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap, 12. 2010. 99 s.

Här presenteras en modell för angivelsestruktur av ordform och ålder på fornspråkliga tidigaste belägg i den nya Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien.

Milles, Karin: Kung Karl och kärleksgrottan. Lek, lust och ideologi i de svenska könsorden. Norstedts 2010. 160 s.

Författaren går igenom ord på könsorganen. De metaforer som används och de mönster som uppvisas säger samtidigt något om vår syn på sexualitet och de två könen. De flesta ord har vuxit fram spontant, men ett ord, *snippa*, för det kvinnliga könsorganet, är ett exempel på ett ord som lanserats som ett led i jämställdheten.

Nelson, Marie: Andraspråkstalare i arbete. En språkvetenskaplig studie av kommunikation vid ett svenskt storföretag. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 82, Uppsala universitet. 2010. 300 s. Ak.avh.

Den här studien ingår i ett större projekt, Den kommunikativa situationen för invandrare på svenska arbetsplatser. I den här studien får vi följa fem fastanställda andraspråkstalaras kommunikation under en vanlig arbetsdag. Deras medverkan i olika kommunikativa situationer analyseras. Syftet är att finna faktorer som har en positiv inverkan på den språkliga integrationen.

Nilsson, Anna-Lena: Studies in Swedish sign language. Reference, real space blending, and interpretation. 2010. 85 s. Ak.avh.

Det här är en sammanläggningsavhandling av fyra delstudier. Den pekar på en ny inriktning inom teckenspråkforskningen, där man tillämpar teorier inom kognitiv språkvetenskap.

Dessvärre saknas svensk sammanfattning, vilket är extra beklagligt med tanke på att avhandlingar om teckenspråk är så sällsynta.

Norrby, Catrin och Håkansson, Gisela: Introduktion till sociolingvistik. Norstedts 2010. 389 s.

Det här är en lärobok i sociolingvistik. Begrepp och metoder inom området går igenom. Huvudpunkten ligger på språksituationen i Sverige.

Norstedts engelsk-svenska ordbok. Professionell. Norstedts. 2010. 1626 s.

Det här är en utökad och reviderad version av en tidigare ordbok. Den nya innehåller 138 000 uppslagsord och fraser och sägs i inledningen vara den största i sitt slag.

Norstedts svensk-engelska ordbok. Professionell. Norstedts. 2010. 1324 s.

Det här är en utökad och reviderad version av en tidigare ordbok. Den nya innehåller 138 000 uppslagsord och fraser och sägs i inledningen vara den största i sitt slag.

Nuopponen, Anita m.fl.: Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik. Norstedts 2010. 218 s.

Som undertiteln anger får man här terminologins grunder och åtskilliga praktiska exempel.

Prentice, Julia: På rak sak. Om ordförbindelser och konventionaliserade uttryck bland unga språkbrukare i flerspråkiga miljöer. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 13. 2010. 145 s.Ak.avh.

Idiom och fasta fraser är ofta språkspecifika något man måste tillägna sig separat av andraspråkstalare. En svårighet hos en del fraser, som *på rak arm*, är att betydelsen inte får förutsägbar utifrån kunskap om de olika ord som ingår. Undersökning gäller i vilken utsträckning ungdomar med flerspråkig bakgrund använder och behärskar fraser.

Salö, Linus: Engelska eller svenska? En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning. Rapporter från Språkrådet 1. 2010. 61 s.

Nio av tio svenska avhandlingar skrivs på engelska i dag. Men inom områden där man nästan uteslutande skriver på engelska är man också bäst på att skriva svenska sammanfattningar av forskningsresultaten. Det visar denna rapport från Språkrådet om användningen av engelska och svenska inom universitet och högskolor

Språken i Sverige. Temaredaktörer Öste Dahl och Lars-Erik Edlund. Sveriges nationalatlas. 2010. 176 s.

Serien Sveriges nationalatlas har med denna bok utökas med en volym om språken i Sverige. Man får en fyllig beskrivning över den språkliga mångfalden i Sverige och hur den växt fram. Det hela illustreras med kartor, bilder och textprov. En cd-skiva med svenska dialekter medföljer också.

Språktidningen. Utgiven av Språktidningen AB.

Tidningen har under 2010 som vanligt utkommit med 6 nummer. Ett nummer var 100 sidor, övriga 84 sidor.

Språkrådet har medverkat bl.a. med avdelningen *Frågor och svar* samt en spalt av Språkrådets chef *Lena Ekberg*. Andra med stående spalter är Språkrådets förra chef *Olle Josephson*, Dagens Nyheters förra språkvårdare *Catharina Grünbaum*, runologen *Marit Åblén*, språkvetaren och underhållaren *Fredrik Lindström* och journalisten och underhållaren *Jonas Hallberg*. Nummer 1 innehöll bl.a. Språkrådets årliga nyordsartikel, en artikel om språksituationen i Bel-

gien och en om undervisning av analfabeter. Nummer 2 finns bl.a. två artiklar om hebreiskan, en intervju med en talskrivare. I nr 3 finns två artiklar om låttexter på svenska, en om i vilken ordning barn lär sig producera ljud. I nr 4 handlar en artikel om ortnamn som väcker ilska, en annan om språklig modernisering i Frälsningsarmén. I nr 5 finns en artikel om försök att kommunicera med utomjordingar, en hur läsoplevelsen av en ljudbok skiljer från den av en bok som man läser själv. I nr 6 handlar en artikel om hur vuxna talar till barn genom andra, t.ex. leksaksdjur, en intervju med en som är expert på jamska (jämtländska).

Studia Antroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk namnforskning. 28. 2010

Bland bidragen kan nämnas *Eva Brylla*: Han får heta Madeleine, *Anfinnur Jobansen*: To færøske personnavelove.

Stålhammar, Mall: Engelskan i svenskan. Åttahundra år av lånade ord och språkliga influenser. Norstedts 2010. 258 s.

Författaren har gått igenom de engelska lånorden i svenskan. De första kan spåras till 1200-talet. Olika områden går igenom, som handel och sjöfart, mat och dryck, sport och spel, mode.

Svenskans beskrivning 30. Förhandlingar vid trettionde sammankomsten för svenskans beskrivning. Stockholm den 10-11 oktober 2008. Institutionen för nordiska språk. Stockholms universitet 2010. 403 s.

Bland artiklarna kan nämnas *Sally Boyd*: Vems svenska ska beskrivas?, *David Håkansson*: Svenskans topikaliserings i diakron belysning, *Bosse Thorén*: Inte utan konsonantlängd, *Anna Vogel*: Laddade ord.

Söderlundh, Hedda: Internationella universitet – lokala språkval: Om bruket av talad svenska i engelskspråkiga kursmiljöer. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 83. 2010. 234 s. AK.avh.

Författaren undersöker i sin avhandling hur svenska används i den muntliga interaktionen på sex engelskspråkiga universitetskurser i Sverige. Det visar sig att svenska talas på alla de kurser som undersöks, främst i samtal där de utländska studenterna inte deltar, både i privata samtal och i samtal om studierna.

Till Berg. Rörande ord och ton. Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket. 2010. 72 s.

Bidragen i denna festskrift till Sture Berg vid Språkbanken i Göteborg anknyter till huvudpersonens dubbla roller som lexikograf och kyrkomusiker. Bland bidragen kan nämnas *Sven-Göran Malmgren*: NFO som språkhistorisk källa och *Olle Edström*: Taubes visor.

Wagner, Åse Kari H., Sven Strömqvist & Per Henning Upstad: Den flerspråkiga människan. En grundbok om skriftspråklärande. (Översättning Ulrika Jakobsson.) Studentlitteratur 2010. 307 s.

Enligt författarna är tal och skrift så skilda situationer att alla elever, även de som brukar kallas enspråkiga, blir tvåspråkiga. Fokus i boken riktas dock mot minoritetsspråkiga och familjetvåspråkiga elever. Därtill tar boken upp utlandsadoperade och elever med hörselstörningar.

Wenner, Lena: När lögnare blir lugnare. En sociofonetisk studie av sammanfallet mellan kort ö och kort u i uppländskan. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 80. 2010. 163 s. Ak.avh.

I denna avhandling undersöks det u-haltiga uttal av kort ö som finns framför allt i Uppland, vilket gör att *döma* uttalas som *dumma*. Den fonetiska omgivningen har undersökts, vidare skillnader utifrån ålder, kön och social status. Attityder till sammanfallet och förmåga att höra skillnaden mellan fonemen /u/ och /ö/ hos dem som har sammanfall redovisas också.

Finland

Ayup, Abliz: Suomi-uiguuri sanakirja [Finsk-uigurisk ordbok]. Jyväskylä. 492 s.

Folkmålsstudier 48. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi. Hanna Lehti-Eklund & Gunilla Harling-Kranck (red.). Helsingfors. 208 s.

Publikationen innehåller bidrag från symposiet *Text och tal i offentligheten* som arrangerades med anledning av att Föreningen för nordisk filologi fyllde 75 år hösten 2007. Tre av artiklarna baserar sig på föredrag vid symposiet. Antje Lann Hornscheidt analyserar koloniala språkliga spår i olika typer av texter och fokuserar på den språkliga och diskursiva konstruktionen av självbild ur ett svenskt perspektiv. Lennart Hellspong studerar i sin artikel *Offentligheten som arena för retorisk deliberation* den moderna medierade offentligheten och granskar olika offentlighetsformer från antikens pesudodemokrati via den borgerliga offentligheten i det tidigmoderna samhället till den moderna medieoffentligheten. Carita Rosenberg-Wolff diskuterar i sin artikel hur normen och

verkligheten i dag ser ut i det finlandssvenska radiospråket. Hon tar upp t.ex. olika uttalsvarianter och redogör för en studie av bedömning av röster.

I de övriga artiklarna studeras tal och samtal ur olika synvinklar. I boken ingår också hyllningsdikten *Moåli voårt* som skrevs till den 75-åriga föreningen av Lars Huldén.

Höckerstedt, Leif: Svenskan på plats! Söderströms förslag. Helsingfors. 191 s.

I boken fortsätter Leif Höckerstedt sitt resonemang från *Fuskfinnar eller östsvenskar?* (2000). Ska svenskan i Finland ha en framtid så är det i närmare kontakt med Sverige, anser författaren. Att tro att tvåspråkigheten ska ge finlandssvenskan en ny framtid är en illusion. Det som sker är en språkbytesprocess som i vårt språkklimat verkar tolkas som en vinning.

Fokus i boken ligger på språket. Vad är det vi egentligen syftar på då vi talar om svenskan? Hur har talspråket uppkommit, vilka är ljuden och orden, hur blandar vi in finskan och dialekt i vårt språk, vilken roll spelar slangen, hur tilltalar vi varandra? Hur talar man "fint"?

Talspråket i Helsingfors och dess utveckling skildras dels med språkvetenskaplig skärpa, dels med den gamla helsingforsarens nostalgiska lokalkännedom.

Boken riktar sig till den språkintresserade allmänheten men erbjuder också en inkörsport till finlandssvenskan för studenter och språkvetare över huvud taget. Leif Höckerstedt är språkvetare och sociolingvist men har också profilerat sig som debattör.

Ivars, Ann-Marie: Sydösterbottnisk syntax. Studier i nordisk filologi 84. SLS serienummer: 743. Helsingfors. 319 s.

Boken ger en framställning av fras- och satsläran i dialekt och lokalt stadsmål i södra Österbotten. Här beskrivs hur fraser och satser är uppbyggda, vilka funktioner de har och vilka betydelser de bär. Vissa uttryckssätt behandlas översiktligt, andra mer ingående. En djupare analys ägnas nominalfraser som ena byxor, (plocka) blåbären, färskbröd, min en syster, (i) handen av mig, bullpåse, verbfraser som skulle ha bort fått sett, ha bilen borttappad, samtalsmarkörer som vetjahe, nåvetjaduven samt narrativa bisatser och satsstrukturer som Du var inte aldrig det, inte?, inte visste det de något. Användningen av fraser och satser belyses med språkprov som samtidigt ger en inblick i livet i helg och söcken i bygden i äldre tid. Boken avslutas med ett prov på folklig berättarkonst: "Brudraden på Boberget".

Ann-Marie Ivars har varit redaktör för Ordbok över Finlands svenska folkmål och professor i nordiska språk vid Helsingfors universitet.

Junno, Liisa: Kirjastosanasto: suomi-ruotsi-suomi. [Finsk-svensk-finsk biblioteksordlista] 2 revid. upplagan. Helsingfors. 317 s.

Kelan terminologinen sanastoterveyteen liittyvät käsitteet – FPA-termer – Hälsorelaterade begrepp (TSK 41). Elektroniskt material (pdf). Red: Sirpa Suhonen. Folkpensionsanstalten & Terminologicalentralen TSK. Helsingfors. 117 s.

Den terminologiska ordlistan beskriver det finländska systemet för social trygghet ur lagstiftningsperspektiv. Ordlistan är avsedd för sakkunniga som vill veta vilka termer som rekommenderas och vad de begrepp som används vid Folkpensionsanstalten betyder. Den är ett bra hjälpmedel t.ex. för lagberedare, översättare, informatörer och journalister. Den kan också stödja datahantering och skapa förutsättningar att utveckla bl.a. informationssökning, informationsöverföring, arkivering och informationsmodellering. Ordlistan innehåller cirka 300 definierade begrepp. Begreppen har finskspråkiga termrekommendationer samt svenskspråkiga ekvivalenter. Ordlistan innehåller även begreppsdiagram.

Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan. [Språket har betydelse. Synpunkter på språkpolitik] Red. Hanna Lappalainen, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkkuna. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1262. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 160. Helsingfors. 224 s.

I boken diskuteras språkpolitiska frågor ur olika synvinklar. Författarna frågar sig om vetenskap måste bedrivas på engelska, hur företagens språkpolitik utformas, vilka grunder normerna för språkvården bygger på och vilka följder normering har. Boken innehåller också översikter av språkpolitiken i Finlands grannländer. Artikelsamlingen kan användas både som faktakälla och som en lärobok i hur man kan undersöka och forska i frågor som hänför sig till språkpolitik.

Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors.

Kielikello utkom i vanlig ordning med fyra nummer under 2010. Myndighetsspråket, och framför allt namn på myndigheter, diskuterades livligt i medierna under året, och det syntes också i Kielikello att ämnet var aktuellt. Myndigheternas språk och namn behandlades i flera artiklar i nummer 1, 3 och 4. I nummer 4 publicerades dessutom en rekommendation för namnen på de olika delarna av Finland som blev aktuella efter att länen avskaffades genom reformen av regionförvaltningen 2010. Rekommendationen sammanställdes av de finska namnvårdarna på Forskningscentralen för de inhemska språken,

Meteorologiska institutet och meteorologerna vid Rundradion samt sakkunniga på Institutionen för geovetenskaper och geografi vid Helsingfors universitet.

Nummer 2 innehöll artiklar om stadsspråk, framför allt om språket i huvudstaden Helsingfors. Vid sidan om det officiella namnet Helsingfors används på finska de inofficiella namnen *Hesa* och *Stadi*. Användningen av de här tre namnen varierar mellan talare och situation. Enligt artikelförfattarna kan språkbrukarna uttrycka olika Helsingforsidentiteter genom att använda de olika namnen. I samma nummer kunde man också läsa om hur personer som flyttar från ett dialektområde till ett annat anpassar sig till det nya språklandskapet. I inflyttarens språk kan man hitta olika nivåer av gamla och nya inslag vilket ger talarerna möjligheter att utnyttja olika språkliga drag i olika situationer. Temat för nummer 3 var arbetslivet och dess krav på språkkunskaper samt företagsnamnens egenskaper. Allt fler arbetsplatser är flerspråkiga. Enligt artikelförfattaren inverkar de språkliga lösningar man väljer i en mångspråkig arbetsmiljö i sista hand på företagets ekonomiska framgång.

I varje nummer ingick liksom tidigare spalten *Perusiasiaa*, som tog upp vanliga frågor som riktats till språk- och namnvården. I spalten *Kielenbuollon historiaa* tog Taru Kolehmainen upp bland annat etableringen av ordet *kielenbuolto* (på svenska språkvård) i finskan, utvecklingen av skrivreglerna för ortnamn samt den första språknämndens verksamhet. En populär spalt är *Etsi ja korjaa* som riktar sig till läsare som tycker om lättsamma språkgranskningsuppgifter. Den nya spalten *Kieli kartalla* har framför allt skrivits av redaktörerna för finska dialektordboken. Skribenterna har tagit upp sådana dialektala drag och namnfenomen som har en mycket begränsad spridning på den finska dialektkartan. Texterna har försetts med utbredningskartor som har producerats i samband med arbetet med finska dialektordboken. I *Kielikello* publicerades dessutom som vanligt rekommendationer och ställningstaganden från finska språknämnden.

Kuronen, Mikko & Kari Leinonen: Svenskt uttal för finskspråkiga. Teori och övningar i finlandssvenskt och rikssvenskt uttal. Tammerfors. 235 s.

Det finns avsevärda skillnader mellan finlandssvenska och rikssvenska. Syftet med den här boken är att separat beskriva hur dessa två varianter av svenska fungerar vad gäller uttalet. Båda beskrivningarna har en likadan struktur så det är lätt för läsaren att allt efter behov göra jämförelser i uttalet mellan finlandssvenska och rikssvenska. Boken syftar dock inte bara till att teoretiskt beskriva uttalet, utan den är framför allt avsedd att fungera som en lärobok i finlandssvenskt och i rikssvenskt uttal. Därför innehåller boken praktiska övningar samt

konkreta råd och tips om hur man kan lära sig gott uttal i finlandssvenska respektive rikssvenska. Boken riktar sig i första hand till studenter och lärare i svenska på universitetsnivå men kan säkert vara nyttig även för lärare och elever i andra sammanhang där svenska studeras och därutöver för vem som helst som är intresserad av att veta mer om svenskt uttal. Också modersmålsstuderande i såväl Sverige som Finland kan finna boken nyttig för att få gedigna teoretiska kunskaper om svenskt uttal.

Lassus, Jannika: Betydelser i barnfamiljsbroschyrer: Systemisk-funktionell analys av den tänkta läsaren och institutionen. Webblublikation: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6050-2>

I avhandlingen undersöks sverigesvenska och finlandssvenska socialförsäkringsbroschyrer till barnfamiljer. Det är fråga om broschyrer som blivande föräldrar och barnfamiljer får då de väntar barn eller nyligen har fått barn. Texterna utges av två olika institutioner i två olika kulturer men på samma språk: svenska. De undersökta broschyrerna publicerades under åren 2003–2006 och utgavs av Folkpensionsanstalten (FPA) i Finland och Försäkringskassan (FK) i Sverige. Analyserna visar att broschyrtexterna i de två länderna liknar varandra, i synnerhet i de fall då de är producerade på liknande sätt, alltså då de finlandssvenska texterna inte är översättningar. De skillnader som finns beror på skillnader mellan institutionerna och socialförsäkringssystemen, vilka i sin tur är förankrade i de två kulturerna.

Mickwitz, Åsa: Anpassning i språkkontakt – morfologisk och ortografisk anpassning av engelska lånord i svenskan. Nordica Helsingensia, nr 21. Helsingfors. 217 s. Finns också som elektronisk publikation: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/19636>.

Mickwitz undersöker i sin avhandling hur engelska lånord har anpassat sig morfologiskt och ortografiskt i svenskan, samt vilka faktorer som har påverkat anpassningen. Analysen utgörs av en kvantitativ och en kvalitativ del. I den kvantitativa delen ger Mickwitz en översikt av hur stor del av lånorden i materialet som är morfologiskt anpassade, och vilken typ av anpassning de har genomgått. I den kvalitativa delen studerar Mickwitz hur lånorden anpassas grammatiskt utgående från vilken ordklass de tillhör. Mickwitz undersöker också sambandet mellan morfologisk och ortografisk anpassning och hon visar att detta är tydligt: lånord med anpassad stavning och lånord med stavning som sammanfaller med den svenska böjs i högre grad enligt svenskt böjningsmönster än lånord med främmande stavning.

Myntti, Kenneth: Svenskan på offensiven eller på intensiven. Söderströms förlag. Helsingfors. 298 s.

Svenskan har under de senaste åren tappat terräng som samhällsbärande språk i Finland. Författaren blottlägger i sin bok hur samhällseliga kompromisser samt ekonomiska och politiska karriärsträvanden har tärt på de svenska strukturerna. Parallellt med den här analysen kommer Myntti med konkreta förslag på hur trenden kan vändas och målar upp en positiv framtidsvision som relaterar svenskan till ett nordiskt och globalt sammanhang.

Oikeuskieli ja säädöstieto. Suomenkielinen lakikirja 250 vuotta – Rättsspråk och författningsinformation. Den finskspråkiga lagboken 250 år. Red. Heikki E. S. Mattila, Aino Piehl ja Sari Pajula. Publikationer av Suomalainen lakimiesyhdistys. C serie Nr 41. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsingfors. 371 s.

Verket belyser det juridiska språkets utveckling i Finland och dess nuläge. De olika artiklarna behandlar både finskan och svenskan, och lagboken diskuteras ur både juridisk och språklig synvinkel. I de artiklar som berör lagspråket behandlas utvecklingen av det finska och svenska lagspråket från medeltiden till våra dagar, värden av lagspråket och myndighetspråket i historiskt perspektiv samt det moderna juridiska språkets särdrag. De artiklar som gäller svenska är skrivna på svenska. De finska artiklarna är försedda med svenskt sammandrag.

Ordlista över sociala medier (TSK 40). Terminological centralen TSK rf. Helsingfors. Elektroniskt material: [http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_median_sanasto \(pdf\)](http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_median_sanasto.pdf)

Ordlista över sociala medier innehåller 62 begrepp som gäller de sociala medierna som ett företeelse samt tjänster, innehåll och datatekniska lösningar inom de sociala medierna. Ordlistan innehåller till exempel begreppen massbaserad problemlösning, kollektiv intelligens, lyfta fram, vänförfrågan, taggmoln, Ajax och ryktessystem. Begreppen har finskspråkiga termrekommendationer och svensk- och engelskspråkiga ekvivalenter samt finskspråkiga definitioner.

Ordlista har som målgrupp användare av de sociala medierna, innehållsleverantörer, tjänsteleverantörer samt informatörer, journalister och översättare. Ordlistan gjordes på Kommunikationsverkets initiativ och den har publicerats på Terminological centralen TSK:s webbplats i pdf-format, och den kommer att publiceras även i termbanken TEPA.

Räsänen, Matti: Päivä päivältä enemmän. Suomen toistokonstruktioita.

[Mer och mer dag för dag. Om konstruktioner som uttrycker upprepning i finskan]. Yliopistopaino, Helsingfors. 237 s.

Matti Räsänen's doktorsavhandling behandlar sådana korta konstruktioner i finskan som innehåller ett upprepat ord, t.ex. *päivä päivältä* (dag för dag). Föremål för undersökningen är konstruktionernas grammatiska struktur, syftet med användningen av dem och deras produktivitet. Konstruktioner av den här typen uttrycker intensitet och skapar känsloladdning i texten.

Saarikalle, Anne & Johanna Vilkuna. Suomen kielen sanakirja maahanmuuttajille. [Finsk ordbok för invandrare]. Helsingfors. 328 s.

Sandström, Caroline. Genus i östra Nyland – från dialektutjämning till dialektmarkör.

Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet. Nordica Helsingiensia 20, Dialektforskning 2. 421 s. Även som pdf-version: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/61803/genusios.pdf?sequence=2>

I denna studie av variation och förändring i de svenska dialekterna i östra Nyland diskuteras språkdrag som hör samman med dialekternas genussystem. Då dialektdrag som de bestämda slutartiklarna påverkas av förändring eller de inanimata pronomenen *hon*, *han* och *be(t)* för *kannan*, *stolen* eller *bordet* övergår till *den* och *de(t)* kan dessa dialektdrag omvandlas och få nya funktioner som identitetsmarkörer i dagens språkbruk. Studien bygger på östnyländska dialektinspelningar från 1960–70-talen, men också på nya inspelningar från 2006–2008. Metodiskt bygger avhandlingen på traditionell dialektologi och sociolingvistik med inslag av interaktionell lingvistik.

Språkbruk, tidskrift utgiven av Forskningscentralen för de inhemska språken utkom med fyra nummer år 2010. Charlotta af Hällström-Reijonen var chefredaktör för Språkbruk, Pia Westerberg redaktionssekreterare och Eva Orava redaktör. Här ett axplock ur innehållet.

Språkbruks första nummer innehöll två artiklar som handlade om svenskundervisningen i finska skolor. Maria Green-Vänttinen och Hanna Lehti-Eklund från Helsingfors universitet presenterade projektet *Svenska i toppen*. Forskarna hade tagit reda på vilka faktorer som påverkar goda resultat i svenskundervisningen. Dessutom intervjuade Språkbruk en inspirerande och omtyckt svensklärare i en finsk skola, Marko Paasonen från Nastola, bland annat om varför han tror att just hans elever uppvisar påfallande goda resultat i svenska. Dimitrios Kokkinakis och Ulla Gerdin från Sverige presenterade en ny medicinsk korpus

som utgör en viktig källa för terminologer, språkforskare och fackspråksspecialister som vill titta på hur medicinska termer och begrepp används i autentiska texter.

Språkbruks andra nummer handlade mycket om klarspråksarbete. Ann Blückerter frågar i en artikel om juridiskan är ett eget språk? Språkbruks Eva Orava intervjuar lagstiftningsrådet Ann-Marie Malmsten med anledning av att den nya reviderade upplagan av Svenskt lagspråk i Finland utkom våren 2010. Malmsten ledde revideringsarbetet och berättar i intervjun bland annat om vad som är nytt och vad som strukits i den nya boken. Lars Melin berättar i sin artikel *Artikelnas val* om vilka språkliga val vi kan ställas inför när vi ska skriva en tidsningsartikel. I detta nummer introducerades även en ny språkspalt, *Dialektfrågan*, där forskaren Carola Åkerlund denna gång besvarade frågan om vad uttrycket *skullande dager* betyder.

Nummer 3/2010 av Språkbruk innehåller en artikel av Brigitte Mral *Kvinnors retorik – en vinst för demokratin*, där hon diskuterar vad som kännetecknar den nya, "mjukare" retoriken hos politikerna. I detta nummer inledde Marika Tandefelt sin serie *Tre nedslag i svenskans samtids historia*, och i den första delen redogör hon för bakgrunden till dagens stavning. En ny artikelserie var också *Minoritetsspråk i Europa* som inleddes med en beskrivning av frisiskan.

I nummer 4/2010 berättade ordboksredaktörerna Sture Berg och Sven-Göran Malmgren om urvalskriterierna för nästa upplaga av Svenska Akademiens ordlista i artikeln *Varför travintresse ska ut och fotbollsintresse in*. Annika Bergström berättade om hur svenska temperaturadjektiv (bl.a. *het* och *kall*) används både konkret och utvidgat. Lotta Collin skrev om Språkval i statusuppdateringar på Facebook. Hon baserade sin artikel på en fråga Språkbruk ställde sina vänner på Facebook: "Vilket/vilka språk använder du i dina statusuppdateringar och varför?" Marika Tandefelts serie *Tre nedslag i svenskans samtids historia* handlade om avskaffandet av verbens pluralböjning. På Helsingfors bokmässa efterlyste Språkbruk det vackraste ordet i svenskan, och tidningen redogjorde för resultaten under rubriken *Från amaryllis till tupplock*.

Förutom detta innehöll varje nummer en krönika (med ny skribent i varje nummer), bokrecensioner, svar på språkfrågor, notiser, serien *Strippen* samt annat redaktionellt material.

Suomi-somali-suomi taskusanakirja [Finsk-somalisk-finsk pocketordbok]. Red. Mohamed Warsame & Maija Kajava. (2 rev. uppl.). Helsingfors. 103 s.

Tekstiilit. Osa 6, Sanastot – Textiles. Part 6, Terminology. Finlands standardiseringsförbund. Helsingfors. 332 s.

Terminology: functional foods, probiotics, prebiotics, synbiotics, health claims, sensory evaluation of foods, molecular gastronomy: English-Portuguese edition (även som pdf). University of Turku. 114 s.

Tiima, tiu, tynnyri: miten ennen mitattiin: suomalainen mittasanakirja. Red. Jarmo Grönros & Juhani Kostet. (6. revid. uppl). Turun maakuntamuseon julkaisuja. Åbo. 127 s.

Turtia, Kaarina. Otavan uusi sivistyssanakirja [Otavas stora ordbok över främmande ord] (3 uppl.). Helsingfors. 640 s.

Urbaani sanakirja. [Urban ordbok]. Red. Mats Söderlund & Niklas Wahrman. Helsingfors. 159 s.

Viinikainen, Taru: Taipuuko “akrobaatti Aleksandra”? Nimikonstruktio ja nimikkeen taipuminen lehtikielessä 1900-luvulta 2000-luvulle. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology., no 1. Joensuu. 354 s.

I sin doktorsavhandling undersöker Tarja Viinikainen den helhet som utgörs av ett attribut och ett egennamn och hur attributet böjs. Det här språkliga fenomenet intresserar ständigt språkbrukarna, och finska språknämnden on behandlat det många gånger och ändrat tidigare rekommendationer. Boken ger en bild av hur språkvården och skriftspråket utvecklats från 1900-talets början till våra dagar genom att belysa ett fall.

Waldenström, Stellan. Norrmarks och Påmarks svenska ortnamn och bebyggelsehistoria. Svenska kulturfonden i Björneborg. Björneborg. 400 s.

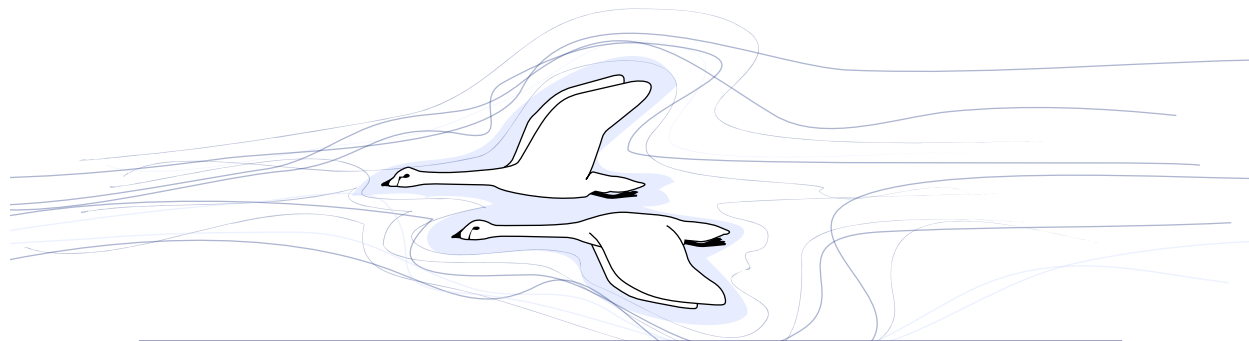
Svenska kulturfonden i Björneborg har tidigare gett ut “Björneborgs svenska ortnamn” (2007) och “Vittisbofjärdens svenska ortnamn och bebyggelsehistoria” (2009). Författare till båda böckerna är Stellan Waldenström. *Norrmarks och Påmarks svenska ortnamn och bebyggelsehistoria* är den tredje boken i ämnet av samma författare. Såväl Vittisbofjärd som Norrmark är numera delar av Björneborgs stad och när är därmed Björneborgs stads svenska ortnamn i sin helhet behandlade och därtill även Påmark kommuns svenska ortnamn. Påmark har länge varit enspråkigt finskt, och de svenska ortnamnen i den kommunen har därför varit gamla och finns i dag endast i förfinskad form.

Wirén, Ulvi. Omal kael reisimine: suomi-viro-fraasisanakirja. [Finsk-estnisk frasordbok]. Helsingfors. 172 s.

V
V
V

Om forfatterne

Anna Helga Hannesdóttir är fil.dr och universitetslektor vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Hon har arbetat med språkpolitiska frågor i nordiskt perspektiv och haft ledningsfunktioner inom lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Ari Páll Kristinsson er forskningsprofessor og leder af sprogplanlægningsafdelingen ved Árni Magnússon-instituttet for islandske studier

Bodil Aurstad er leder af Nordisk Sprogkoordination

Mari Bacquin er lektor i fransk ved Lunds Universitet

Ulla Börestam är anställd vid Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, och har under många år forskat om internordisk kommunikation

Robert Zola Christensen er lektor i dansk ved Lunds Universitet

Lena Ekberg är chef för Språkrådet, som är en avdelning inom Institutet för språk och folkminnen

Katti Frederiksen er AC-fuldmægtig i Oqaasileriffik/Grønlands Sprogsekretariat og sekretær for Oqaasiliortut/Grønlands sprognævn

Guðrún Kvaran er professor ved Islands universitet, leder af den leksikografiske afdeling i Árni Magnússon-Instituttet for islandske studier og formand for Islandsk sprognævn

Rikke E. Hauge er rådgiver og nordisk sekretær i Språkrådet i Norge

Thomas Henriksen er uddannet lærer og nordisk sprogpilot, samt læser en master i Digital Design og Kommunikation (med specialisering i læring og IT) på IT Universitetet, København. Projektkoordinator for projektet med arbejdstitlen Rap It Up ved Foreningen Nordens Forbund, Malmø

Marit Hovdenak er seniorrådgiver i Språkrådet i Norge

Pia Jarvad er seniorforsker i Dansk Sprognævn og nordisk sekretær

Kai Jaskari er projektleder for Svenska nu på Hanaholmens kulturcentrum i Finland. Han har tidligere arbejdet på Sveriges Television som journalist og redaktionschef

Jørgen Nørby Jensen er informationsmedarbejder i Dansk Sprognævn

Birgitta Lindgren er språkvårdare i svensk ved Språkrådet, som er sprogrøgtsafdelingen i Institutet för språk och folkminnen, Sverige

Jørn Lund er professor og direktør ved Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, medlem af Dansk Sprognævn og Nordens språkråd

Gitte Mose er lic.phil./ph.d. og førsteamanuensis i dansk sprog og litteratur ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo. Hun underviser og forsker bl.a. i nordisk samtidslitteratur og internetbaserede multimediale litterære tekster

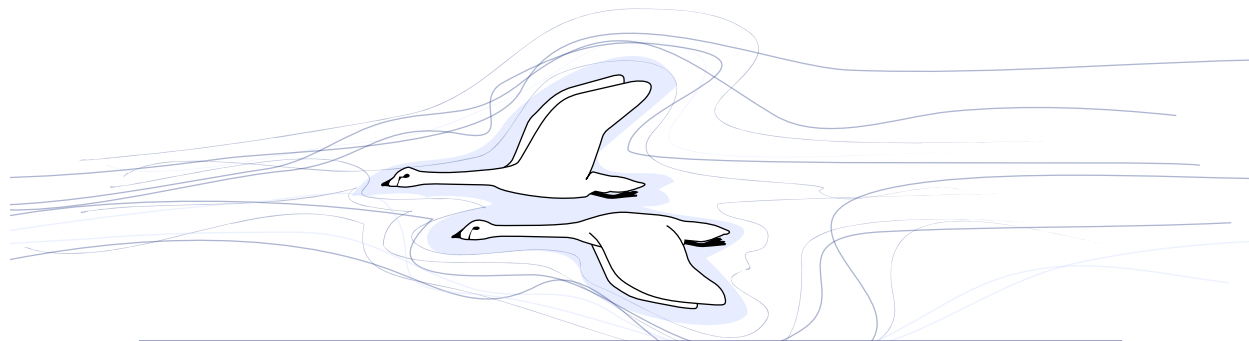
Johan Myking er professor i nordisk ved UiB, tidlegare fagrådsleiar i Språkrådet og p.t. "president" i "Internationales Institut für Terminologieforschung"

Carl Christian Olsen er leder af Oqaasileriffik/Grønlands Sprogsekretariat og formand for Oqaasiliortut/Grønlands sprognævn

Lis Pøhler er projektleder ved Nordisk Projektbank

Ole Ravnholt er seniorforsker i Dansk Sprognævn

Mette Kristin Østlie er norsklektor ved Glemmen videregående skole i Fredrikstad

Instruktion til forfatterne

Sprog i Norden er et årsskrift som udgives af sprognævnene i Norden. Her trykkes de foredrag som har været holdt på de nordiske sprog møder, og artikler som behandler de nordiske sprog og forskning i dem. Tidsskriftet publicerer kun rent videnskabelige artikler, som granskes anonymt af uafhængige bedømmere. Artiklerne må højst omfatte 40 000 tegn inklusive blanktegn.

Manuskripter som ikke har været offentliggjort andre steder, kan sendes til

Sprog i Norden
Nordisk Sprogkoordination
H.C. Andersen Boulevard 2
DK-1553 København V
Danmark
sprogkoordination@org

Bidrag skal være på norsk, dansk eller svensk og leveres i Word med skriften Times New Roman 12 punkt. Manuskriptet indledes med titel i 16 punkt, forfatter i 12 punkt kursiv. Herefter følger en kort opsamling (maks. 8 linjer) af det væsentlige i artiklen. Den skrives i kursiv 12 punkt. Artiklen afsluttes af et engelsk summary på maks. 10 linjer. Vedlæg en kort præsentation af forfatteren til artiklen.

Længere artikler forsynes med mellemrubrikker som markeres med 14 punkt Times New Roman. Afsnit markeres med indrykning, ikke med dobbelt linjeafstand eller afsnitsmarkering. Orddeling ved linjeskift er ikke tilladt. Der er fast venstremargen og løs højremargen. Længere citater eller eksempler laves som blokcitat med indrykket venstremargen og en blank linje før og efter og i Times New Roman 12 pkt., og der markeres ikke med citationstegn. Kortere citater markeres i løbende tekst med citationstegn. Med løftede kommaer (enkelt citationstegn) angives betydningen. Brug alment anerkendte forkortelser, men undgå de forkortelser som kan antages kun at være kendte i ens eget sprog. Sæt

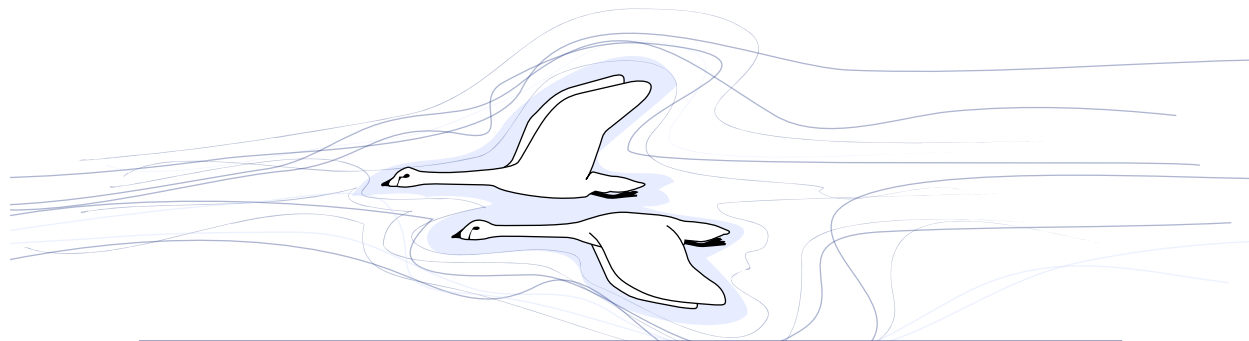
nummer på fodnoter og skriv fodnoter med Times New Roman 12 pkt. Tabeller skrives i Times New Roman 12 pkt. ordinær. Lad være med at sætte sidetal i artiklen. Linjeafstand er 1 uanset om det er i artiklen, fodnoter, blokcitater, tabeller eller lignende.

Litteraturhenvisninger skal følge Harvardsystemet (forfatter-årstal-systemet), fx (Dyvik 2003, s. 30). Ved henvisning til flere steder inden for samme år bruges a,b, fx (Milroy, L 1993a). Hvis forfatteren eller redaktøren er islænding, skal henvisningen være til hele navnet, fx (Kristján Árnason 2003, s. 141).

Litteraturfortegnelsen ordnes alfabetisk efter forfatteren eller redaktørens efternavn, og hvis det drejer sig om en islænding, skal værket alfabetiseres efter fornavnet, og under efternavnet placeres en henvisning. En litteraturliste kan se således ud:

- Dyvik, Helge, 2003: "Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning?" I: Helge Omdal & Rune Røsstad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, s. 25–40. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Dyvik, Helge, 2009: "Å navigere i skriftspråkets rom. Om normklynger i bokmål og nynorsk". *Språknytt* nr. 3, 2009, s. 18–21.
- Halskov, Jakob, 2008: It-støttet excerpering og registrering af nye ord og ordforbindelser. Foredrag d. 30. oktober 2008 i Selskab for Nordisk Filologi, København.
- Halskov, Jakob og Pia Jarvad, 2010: Human og maskinel excerpering af neologismer. I: *NyS, Nydanske Studier*, bd. 38. s. 39-68.
- Hansen, Erik, 1975: Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsspørgsmål. I: Klaus Kjølner (red.) *Analyser af sprogbrug. Argumentation*, s. 88-102. København: Borgen.
- Hjarvard, Stig, 2004: The Globalization of Language. How the Media Contribute to the Spread of English and the Emergence of Medialects. *Nordicom Review* 2004, no. 1-2, pp. 75-97.
- Laursen, Ditte, 2005: Svar udbedes! Besvarelsenormen i unges sms-kommunikation. I: Peter Widell og Mette Kunøe (red.) *10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, s. 238-256. Århus: Aarhus Universitet.
- Schack, Jørgen, 2001: Ændringer i opslagsords stavelse eller ordform. *Nyt fra Sprogncævnet* 2001/4, s. 12-17.

Der ydes ikke honorar for artiklen, og artiklerne offentliggøres i Sprog i Norden. Efter en tid hvor tidsskriftet ikke længere anses at kunne sælges, offentliggøres artiklerne også på nettet på Nordisk Sprogkoordinations hjemmeside.

Adresser til sprognævnene i Norden

Dansk Sprognævn

H.C. Andersens Boulevard 2

DK-1553 København V

Telefon +45 33 74 74 00

Fax: +45 33 74 74 20

E-post adm@dsn.dk

Netside www.dsn.dk

Forskningscentralen för de inhemska språken

Berggatan 24

FI-00100 Helsingfors

Telefon +358 20 7813 200,

Telefaks +358-20 7813219

E-post norden@focis.fi

Nettside www.focis.fi

Føroyska málnevndin

Málstovan

V.U. Hammershaimbs gøtu 16

FO-100 Tórshavn

Telefon +298-312397

Faks +298-352521

T-postur mariuss@setur.fo

Netside www.fmn.fo

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum

Skrifstofa Árnagarði v/Suðurgötu

IS-101 Reykjavík

Sími 525 4010

Fax 525 4035

E-post aripk@hi.is

Netside www.arnastofnun.is

Oqaasileriffik

Postboks 980

DK-3900 Nuuk

Telefon +299 36 23 26

Fax +299 36 23 21

E-mail oqaasileriffik@gh.gl

Netside www.oqaasileriffik.gh

Språkrådet

Postboks 8107 Dep

NO-0032 Oslo

Telefon +47 22 54 19 50

Faks +47 22 54 19 51

E-post post@sprakradet.no

Nettside www.sprakradet.no

Språkrådet

Box 20057

SE-104 60 Stockholm

Telefon +46-8-442 42 00

Fax +46-8-455 42 26

E-post sprakradet@sprakradet.se

Netside www.språkrådet.se

Sámi giellalávdegoddi

Hánnoluohkká 45

NO-9520 Guovdageaidnu

Telefon +47 78 48 42 59

Faks +47 78 48 42 42

E-post sgl@samediggi.no

Nettside www.giella.org